

KNIHY ODVAHY

A DOBRODRUŽSTVÍ

SVAZEK 35

Nikolaj Čukovskij

**POD PLACHTAMI
KOLEM SVĚTA**

Nikolaj Čukovskij

POD PLACHTAMI
KOLEM SVĚTA

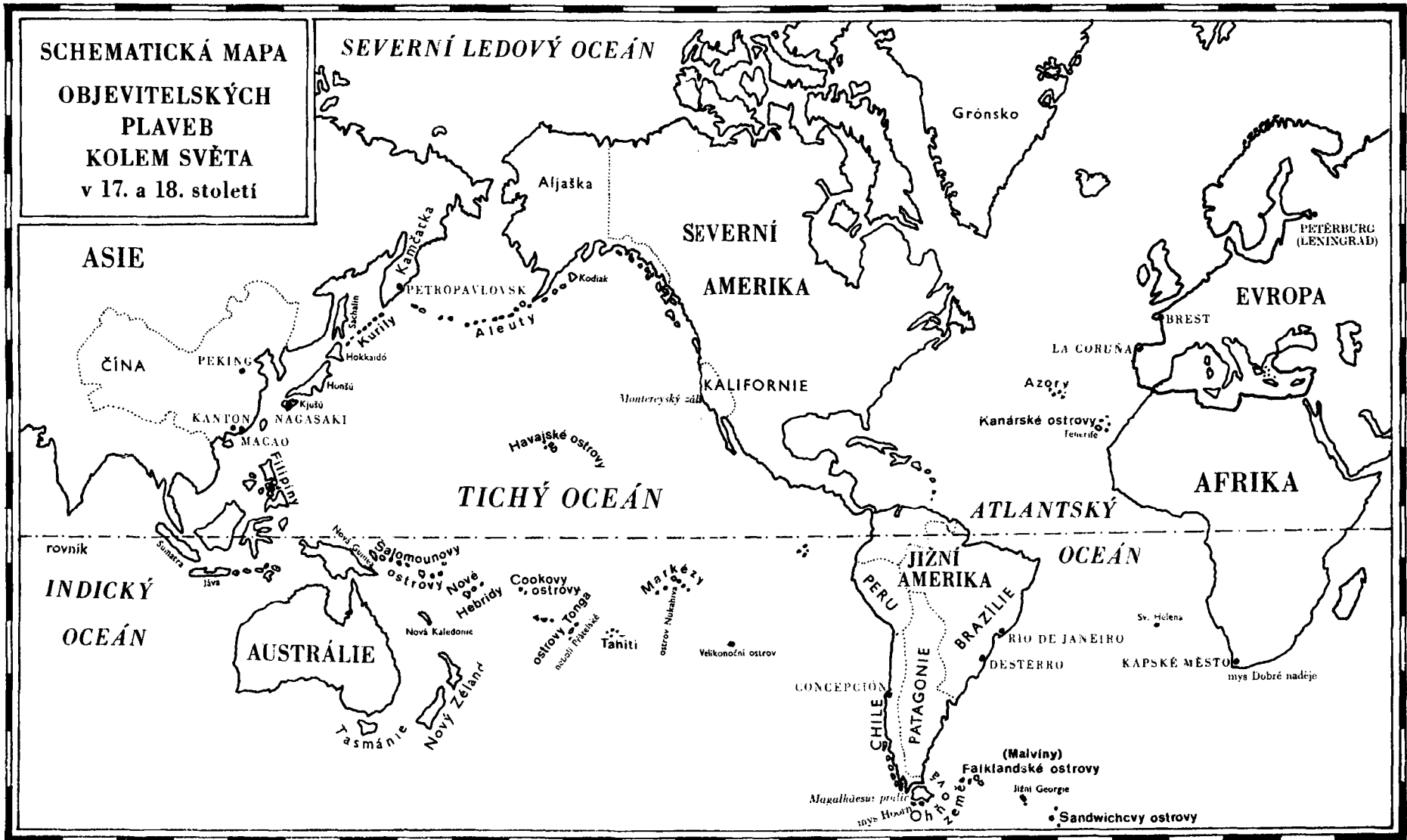
*Z historie mořeplaveckých objevů
osmnáctého století*

ALBATROS PRAHA

Přeložila Hana Štěpánková

Translation © Hana Štěpánková, 1985
Illustrations © František Tručka, 1964

**SCHEMATICKÁ MAPA
OBJEVITELSKÝCH
PLAVEB
KOLEM SVĚTA
v 17. a 18. století**

ÚVOD

Tichý oceán zabírá skoro polovinu vodstva naší planety.

Téměř celá polovina rovníku vede Tichým oceánem.

Když se podíváte na glóbus, vidíte, že Tichý oceán pokrývá skoro celou polokouli.

Když je na jednom břehu Tichého oceánu den, je na protilehlém noc. Když je na jednom břehu ráno, je na druhém večer.

Větry nenarážejí na žádné zábrany a vanou celé měsíce jedním směrem. Obrovským dlouhým vlnám nestojí nic v cestě, valí se jedna za druhou. Trosečnická láhev tu může plavat po vlnách celá staletí a vůbec nedorazit ke břehu.

Z těch nekonečných vod vystupují tisíce ostrovů. Jsou pokryté hustými tropickými lesy a podobají se plovoucím rozkvetlým zahradám.

Kolem ostrovů se prostírají nedozírné dálavy oceánu.

První Evropan, který spatřil Tichý oceán, byl Španěl Balboa. Vylodil se roku 1513 s malým oddílem na atlantském pobřeží Střední Ameriky a vydal se do vnitrozemí. Když vystoupil na hřeben hor, uviděl před sebou neznámé moře. Spustil se k němu dolů a tak jak byl, v brnění a plné zbroji, vstoupil do jeho vln. Po prsa ve vodě prohlásil slavnostně celý oceán, o jehož velikosti neměl nejmenší potuchy, za državu španělského krále.

Po sedmi letech, roku 1520, obeplula eskadra španělského loďstva pod velením Magalhãese americkou pevninu od jihu a octla se v Tichém oceánu. Křižovala jím několik měsíců, aniž objevila nějakou zemi. Magalhães se už několikrát pokusil změřit olovnicí hloubku, ale olovnice nikdy nenarazila na dno. Jak by také mohla, když hloubka Tichého oceánu v řadě míst dosahuje deseti kilometrů!

Magalhães přeplul Tichý oceán od Jižní Ameriky až k Filipínám. Byl zabit v boji s domorodci.

Z jeho eskadry se vrátila do Španělska jen jedna jediná loď. Plavila se nejdřív Indickým, potom Atlantským oceánem a vrátila se do Evropy. Tak uskutečnila poprvé v lidských dějinách cestu kolem světa.

Během příštích dvou století využívali nově objevené cesty Španělé, Holanďané i Angličané. Protože se z ní ale neodvážili odchýlit do neznáma, průzkum Tichého oceánu vlastně nepokračoval.

Smělejší byl až holandský kapitán Abel Tasman: odbočil z Magalhãesovy cesty k jihu a roku 1642 objevil Austrálii, Tasmánii a Nový Zéland.

V první polovině 18. století začali s průzkumem Tichého oceánu Rusové. Z příkazu Petra Velikého připravil kapitán Bering na Kamčatce expedici, která měla zamířit na východ a zjistit, zda je Asie spojena zemí s Amerikou. Přeplul v jejím čele severní část Tichého oceánu, která se dnes jmenuje Beringovo moře, a objevil Aljašku. Při návratu z Aljašky Bering ztroskotal a podlehl kurdějím na jednom z Komandorských ostrovů, který na památku té události nyní nese jeho jméno.

Přesto však zůstával Tichý oceán téměř neprobádaný. Teprve v druhé polovině 18. století se jej podařilo Evropanům skutečně prozkoumat.

Při pátrání po vhodných obchodních cestách a v úsilí o získávání vzdálených zámořských držav uskutečnili evropští mořeplavci řadu hrdinských výprav do Tichého oceánu. Většina těch expedicí končila smrtí jejich účastníků. Ale právě díky jim se lidstvo dovědělo o mnoha zatím neznámých zemích a končinách.

Druhá polovina 18. století je dobou největšího rozkvětu plachetního loďstva. Nikdy do té doby nedosáhlo umění stavět dřevěné námořní koráby a ovládat jejich plachtoví takové dokonalosti. Když byl vynalezen parník, začalo toto umění postupně upadat. Dnes si už skoro neumíme představit celé to složité řízení a ovládání obrovské fregaty, jejíž plachtoví tvořilo dvě stě jednotlivých částí. Dvě stě plachet, a každá z nich měla

svůj zvláštní účel! Při změně větru se s každou tou plachtou muselo něco udělat, člověk musel mít obrovské zkušenosti, velikou pohotovost a naprosto přesné znalosti, aby se přitom nezmylil a loď tak nevybočila ze správného směru.

A kolik odvahy museli mít námořníci, když celé roky křižovali po neznámých mořích a neměli nejmenší tušení, co je čeká za obzorem! Dřevěná dna korábů hnila a obrůstala vrstvami škeblí. Docházely potraviny, jindy zase zásoba pitné vody. Ale tisíce mil zůstávalo za zády, a stále stejné moře stejnými vlnami bilo do lodních boků; měnila se jen poloha hvězd na nočním nebi.

Na nejvyšším stěžni byl zavěšený koš, ve kterém hlídkoval námořník. Vlny kolébaly lodí, koš se houpal jako dětská kolébka. Námořník seděl v koši a ze všech sil upíral oči do dálky ve snaze zahlédnout zemi. Houpal se mezi nebem a vodou a neviděl nic než vlny. Až přece konečně jednoho dne zpozoruje na obzoru modravý zamlžený pruh. Bleskurychle šplhá dolů na palubu a radostí křičí na celé kolo:

„Země!“

Tak lidé objevovali ostrov za ostrovem, zemi za zemí, končinu za končinou. Tak dostával nesmírný oceán stále zřetelnější a jistější hranice. Někteří z těch statečných mořeplavců utonuli, jiní zahynuli v bitkách; jen nemnohým bylo dopřáno umřít doma ve vlasti. Ale svět nikdy nezapomene na neohrožené kapitány fregat. O nejslavnějších z nich, Jamesu Cookovi, Jeanu La Pérousovi, Ivanu Fjodoroviči Kruzenšternovi a Dumontu d'Urville vypráví tato kniha.

Část I

KAPITÁN JAMES COOK
A JEHO TŘI PLAVBY KOLEM
SVĚTA

KLUK Z OBCHODU

James Cook se poprvé pouští na moře

Když má některá loď vyplout ze staiteského doku na volné moře, je to pokaždé pozdvižení. Dok je trvale přeplněný, lodě stojí v sevření křivolakého kamenného mola bok na bok. Stěžně vypadají z břehu jako prales; taková spousta jich tam je, tak málo mají místa.

Aby mohla vymanévrovat z doku jedna jediná loď, musí se všechny ostatní pohnout. A to není žádná maličkost. A tak vybíhá na molo muž ze správy doku s hlásnou troubou v ruce.

„*Highlander*, vpřed!“ zvučí trouba. „Do řadu s *Neptunem*! *Neptun*, vpřed! Do řadu s *Tridentem*! *Trident*, vpřed! Stop za *Intrepidem*!“

A všechno se dává do pohybu.

Nakonec se uvolní úzký pruh černé vody, kterým odplouvající loď vyjíždí na širé moře.

Tak to vypadalo i za jasného červencového večera roku 1746, kdy ze staiteského doku vyplula uhelná nákladní loď *Herkules*. Začínalo se stmívat; na nebi se objevily první hvězdy. Bílé staiteské domečky splývaly s modravým pobřežím a mizely v dálce.

Herkules patřil obchodní firmě Bratři Walkerové a plul do Dublinu s nákladem uhlí pod velením kapitána Johna Walkera a kormidelníka Henryho Walkera.

Starý *Herkules* byl jedinou lodí firmy a šetrní bratři na něm zaměstnávali jen dva námořníky, aby si nezvyšovali výdaje. Taková posádka mohla ovšem řídit loď jen taktak a mnoho lidí jí proto prorokovalo rychlý konec. Ale moře se chovalo k Herkulovi milostivě; věčně přetížený a věčně špinavý, bez přestání cestoval sem a tam mezi Staitesem a Dublinem.

Kapitán John Walker byl bručoun a lakomec a nosil plnovous. Ani v nejmenším se nepodobal svému bratrovi Henrymu, mladému a veselému chlapíkovi.

Henry Walker měl rád cestopisy a v přístavu často vedl dlouhé rozhovory se starými námořníky, kteří se dostali do dalekých zemí.

Jakmile se město ztratilo v soumraku, sešplhal Henry do podpalubí, aby se podíval, jestli jsou pytle s uhlím dobře složeny, aby je nerozházelo mořské vlnobití. John zůstal na palubě. Za čtvrt hodinky vylezl Henry nahoru a vlekl za ruku otrhaného špinavého kluka.

Chlapec vypadal tak na čtrnáct. Hadry, které měl na sobě, prokukovalo nahé tělo, prsty mu čouhaly z roztrhaných bot a tuhé černé vlasy na jeho hlavě trčely do všech stran. Na levém oku měl takovou podlitinu, že prokukovalo jen úzkou štěrbinkou; zato pravé hledělo směle a vyzývavě. Kluk si vykračoval tak statečně a sebevědomě, že se nedalo uhadnout, kdo koho vlastně vede — jestli on Henryho Walkera, nebo Henry Walker jeho.

„Koukni, kdo se nám tu přinatrefil, Johne!“ zasmál se Henry a postrčil chlapce k bratrovi. „Vyskočil na mě z pytle s uhlím a že prý zůstane navždycky u nás na lodi. Hrozil jsem mu, že ho hodím do moře, ale vůbec se nepolekal. Řekl mi, že je lepší ležet na mořském dně a dívat se, jak nahoře plují lodě, než se vrátit zpátky do Staitesu k Sandersonovi. Viděl jsi někdy takového blázna? Mně se docela líbí!“

Ale John udělal jenom zamračený obličej. Z jakého důvodu by měl vézt do Irska černého pasažéra? Zahájil přísný výslech:

„Jak se jmenuješ?“

„James Cook, pane.“

„Jak vidím, vážený pane Cooku, hodláte se přizivit na cizí účet?“

„Ne, pane, chci pracovat.“

„Pracovat? A jakpak?“

„Chci být námořník!“

„Potřebovali bychom plavčíka,“ prohodil Henry, ale John se na něho podíval tak, že bratr v ten ráz ztichl jako pěna.

„Copak takový usmrkanec může dělat námořníka?“

pokračoval John ještě přísněji. „Byl jsi vůbec někdy na moři? Vím moc dobře, jak to s takovými darmožrouty chodí!“

„Já darmožrout nejsem a nikdy darmožrout nebudu. Všechno se naučím, pane!“

John Walker už měl pořádný vztek, ale v té chvíli si všiml monoklu na chlapcově oku a začalo mu být nezvaného pasažéra líto.

„Kdopak tě takhle vyfešákoval?“

„Pláteník Sanderson, pane, můj zaměstnavatel. Bil mě, a tak jsem od něho utekl. Já už nechci být u něho v obchodě, chci do Indie!“

„Do Indie?“ zeptal se John Walker.

„Do Indie,“ opakoval chlapec. „Šel jsem do doku, zamíchal jsem se mezi nosiče a na vaší lodi jsem se schoval v podpalubí mezi pytli s uhlím. Budu pracovat ve dne v noci,“ dodal prosebně. „Budou dělat všechno, co mi rozkážete, jenom mě, prosím vás, vemte s sebou do Indie.“

John Walker se ušklíbl a Henry se rozesmál na celé kolo.

„To sis tedy, Jamesi, vsadil na falešného koně. S námi se dostaneš jedině do Irska, do Dublinu. Kdepak Indie! Do Indie se necestuje na takových kocábkách jako ta naše, hochu! I když je pravda, že *Herkules* pamatuje lepší časy. V mládí jezdíval i do Bergenu, dokonce do Cádizu. Ale do Indie... ne, do Indie se v životě nedostal.“

James si připadal jako podvedený: myslel si, že všechny lodě plují do Indie. Tak mu to totiž řekl před dvěma lety otec, venkovský nádeník, který neuměl číst ani psát. James se tenkrát poprvé v životě dostal do města a byl u vytržení nad spoustou lodí v přístavu.

„Kam všechny plují?“

„Do Indie, synku,“ odpověděl táta bez rozmýšlení.

A od té doby chlapec nepřestal snít o tom, jak jednou na takové lodi popluje do Indie.

Nad mořem se snesl tichý teplý večer. Henry přemlouval Johna, aby chlapce na lodi nechal. John zachmuřeně mlčel; jen v jeho dýmce to žhnulo čím dál jasnějším světýlkem.

„Plavčíka přece potřebujeme,“ opakoval Henry. „Ten kluk se objevil jak na zavalanou. Starý Jackson je na tom se

zdravíčkem už všelijak, nemůže šplhat po stěžních. A Davis je u kormidla. A navíc, Johne — ten kluk nás přijde lacino!“

„No dobře, zkusíme to,“ řekl starší bratr nakonec.

Chvilku mlčel a potom položil chlapci na rameno svou těžkou dlaň:

„No, Jamesi, dáme se do práce. Vidíš tamhle tu plachtu? Té se říká *královská*. Za ní už není nic — jenom nebe. Vylez na stěžen a odvaž ji.“

James se podíval nahoru a srdce se mu sevřelo strachy.

„Královská“ je ta nejvyšší plachta na plachetní námořní lodi. Zezdola se zdá, že není větší než kapesník. Jen chvíli a zasype palubu deštěm hvězd, které setřásá z nebe, a oslepí oči!

Bratři s napětím pozorovali chlapce, jak se mlčky dívá vzhůru.

Ten nepoleze — ani nápad! říkal si John.

Pustí se do toho, nebo ne? říkal si Henry. A opravdu se bál, aby ten kluk, který se mu zalíbil na první pohled, nebyl nakonec jen mluvka a zbabělec.

Ale James Cook sklonil hlavu a řekl: „Rozkaz, pane!“

A už šplhal vzhůru lanovím.

Ani jednou se přitom nepodíval dolů na palubu. Ale když se dopracoval až nahoru a obkročmo se posadil na ráhno, najednou ucítil, jak se mu točí hlava a ruce mu kloužou po namaštěném dřevu. Narovnal se v zádech a rozhlédl se. Dostane se do Indie, i kdyby kvůli tomu měl vyšplhat až do samého nebe!

Moře nebylo ve tmě vidět. Ráhno, na kterém seděl, zrovna jako by letělo neseno vzduchem. Ze tmy se vynořil mořský pták a začal kroužit kolem Jamese. Herkules změnil ponenáhlu směr a stožár se nakláněl tak, že chlapec načisto visel ve vzduchu.

Konečně se mu podařilo lano odvázat; jen mu vyklouzlo z rukou a samo už roztočilo kolečko kladky. James nahmatal nohou provazovou příčli lanoví a začal slézat.

„Já jsem ti říkal, že z něj bude námořník,“ obrátil se Henry k bratrovi.

„Nějaký užitek z něho bude,“ souhlasil John, bafaje zpod vousů obláčky dýmu. „Zapiš mu plat — šest šilinků měsíčně!“ A tak se veliký mořeplavec James Cook poprvé vydal na moře.

Z plavčíka kapitánem

Nebyl to plavčík jako ostatní. Neubíjel volný čas ani kartami ani pitím po hospodách. Po dřině na lodi a lezení po stěžních sedal James Cook ke knihám.

Henry Walker měl celý kufr starých knih, a James si v nich hrozně rád četl. Nejvíc se mu líbily cestopisy slavných námořních plaveb. Z hloubi duše záviděl Kolumbovi, Magalhãesovi, Abelu Tasmanovi — a toužil vykonat něco takového jako oni.

Indie ho vábit přestala; znalo se toho o ní v té době už dost a dost. Přitahovaly jej obrovské prostory na východ od Indie, mezi Asií a Amerikou, o kterých Evropané zatím nevěděli ještě vůbec nic. Tam ležel Tichý oceán, největší ze všech oceánů na zeměkouli. Tak obrovský, že se možná v jeho nedozírných vodách rozkládají celé pevniny, obydlené velikými národy. James Cook se rozhodl, že propluje Tichý oceán stůj co stůj.

A tak začal studovat námořní plavbu — nauku, které se říká navigace. John Walker brzy zpozoroval, že Cook se vyzná v námořnictví líp než on sám. Když bylo Cookovi dvacet dva let, svěřila mu firma řízení *Herkula*. Cooka začali titulovat „kapitáne“. Byl to nejmladší kapitán v celé Velké Británii.

Roku 1755 vyhlásila Anglie Francii válku. Cook byl odveden a jako námořník a kapitán zařazen k válečnému loďstvu v hodnosti nižšího důstojníka. Skoro celou válku strávil v Severní Americe v Kanadě, bývalé francouzské kolonii dobyté Angličany.

Válka ale Cooka moc nezajímala. Většinu času při svém americkém pobytu vyměřoval plavební dráhu a studoval splavnost řeky svatého Vavřince, věnoval se průzkumu pobřeží Nového Foundlandu. Poslal výsledky své práce britské admiraltě (vedoucímu úřadu válečného námořnictva) a byl za to povýšen na poručíka. Londýnská zeměpisná společnost ho jmenovala svým členem. Za několik let po válce byl už velitelem menší válečné lodi.

Koncem šedesátých let 18. století se všichni evropští učenci začali zajímat o pozoruhodný astronomický úkaz: podle výpočtů se dne 3. června 1769 měla planeta Venuše při svém

oběhu octnout v jedné přímce mezi Zemí a Sluncem. Soudilo se, že projde viditelně přes sluneční kotouč — ale to se dalo pozorovat jen z míst ležících na jižní polokouli. Zeměpisná společnost se proto rozhodla vyslat do jižních moří vědeckou výpravu. V jejím čele měl stát muž, který by byl svědomitým pracovníkem a zkušeným námořníkem zároveň. Volba padla na kapitána Jamese Cooka.

OD OSTROVA K OSTROVU

(První plavba)

Banks

Jako místo pro pozorování Venuše byl vybrán tichomořský ostrov Tahiti. Objevil jej roku 1606 španělský kapitán Quirós, a od té doby jej námořníci nejednou z dálky pozorovali. Ale na břeh se nikdo nevyločil.

Vědci 18. století si nedokázali představit, že by skoro celá jižní polokoule mohla být pokryta vodou. Zdálo se jim, že kdyby všechna souše byla na severu a všechna moře na jihu, zeměkoule by ztratila rovnováhu a převrátila by se. Tahle úvaha, která se nám dnes zdá směšná a dětinská, se tenkrát považovala za naprosto rozumnou.

Hájil ji především mladý nadaný zeměpisec Banks. Proto když se dověděl o přípravách Cookovy výpravy, vystoupil s obsáhlou přednáškou, která byla později přeložena do všech evropských jazyků.

„Ameriku objevili Španělé,“ řekl Banks, „Austrálii Holanďané. Velkou jižní pevninu, šestý světadíl naší planety, musí objevit Angličané! Byla by hanba, kdybychom ji neobjevili. Můžeme dokonce předem vyznačit na globusu předpokládané místo, kde leží; a proto musíme říci kapitánu Cookovi: Nevracejte se, dokud neobjevíte jižní světadíl!“

Bylo rozhodnuto, že se zeptají Cooka, co si o tom všem myslí.

„Věřím jen tomu,“ odpověděl, „co jsem viděl na vlastní oči anebo co viděli jiní, kterým lze důvěřovat. Jižní pevninu nikdo neviděl; proto ani já nemohu vědět, jestli existuje, nebo ne. Ale pojedu tam a budu pátrat. Jestli jižní světadíl skutečně existuje, objevím jej.“

„Vezměte mě s sebou!“ navrhl Banks. „Jsem pevně přesvědčen, že Jižní pevnina existuje a chci tam být první.“

Admiralita vybavila Cookovi nevelkou, ale zato výborně stavěnou válečnou loď *Endeavour*. Vedle Bankse na ní měl cestovat hvězdář Green, který měl za úkol pozorovat spolu s Cookem Venuši. Výpravu doprovázel ještě mladý lékař Monkhouse. 26. srpna 1768 vyrazila *Endeavour* z Plymouthu, za půl roku na to obeplula mys Hoorn a dostala se do Tichého oceánu.

Tahiti

10. dubna 1769 zpozorovali ze stěžně ostrov Tahiti. Vypadal z dálky jako tmavozelený keř, který vyrostl uprostřed jasně modrého oceánu. Mezi nakudrnacenými lesy stříbřitě svítily bystřinné říčky. Oblé vršky ubíhaly do dálky, rostly, kupily se na sebe a nakonec se měnily ve vysoké hory.

„Podívejte, co je tam ohň!“ křičeli námořníci.

Mýlili se; nebyly to ohně, to rozkvétaly na stromech nachově červené květy. A kousek od pobřeží se z průzračných hloubek zdvíhalo protáhlé růžové skalisko, omývané sněhobílou pěnou.

Z bambusových chýší ve stínu kokosových hájů se vyhrnuli snědí polonazí lidé a běželi na břeh vítat cizozemce. V patách za nimi se hnali psi.

Než byly spuštěny kotvy, svolal Cook na palubu všechny námořníky a promluvil k nim.

„Musíme dát domorodcům jasně najevo, že jsme jejich přátelé; potom s námi budou jednat přátelsky i oni. Obchodováním získáme daleko víc než loupeží,“ řekl a dodal, že každého námořníka, který domorodci ublíží nebo ho okrade, potrestá vězením. Zvlášť přísně se měla trestat střelba z pušek.

„Střílet smíte jen tehdy, jestliže nás domorodci napadnou. Ale i v takovém případě se nejdřív musíme pokusit urovnat celou věc bez krveprolití.“

Teprve potom Cook vydal povel spustit kotvy a vylodit se na břeh.

Tahit'ané se dívali na Angličany se strachem a s nedůvěrou. Několik let před Cookem připlula na Tahiti loď, které velel jistý kapitán Wallis. Když se blížil k ostrovu, začal bez jakékoli příčiny pálit z děl na domorodou vesnici. Tahit'ané nikdy

neviděli bělochy zblízka, ale věděli, že jejich lodě přinášejí smrt.

Cook se naproti tomu rozhodl, že získá stůj co stůj jejich přátelství. Vydali se s Banksem na břeh s pořádnou zásobou hřebíků, seker, na červeno obarvených látek a skleněných perliček. Přátelsky zakývali na domorodce, a když se Tahit'ané bázně přiblížili, podarovali je svými poklady. Hadříky a perly vyvolaly u domorodců nadšení. O sekery a hřebíky ze začátku nejevili zájem, protože ještě nikdy neviděli železo a nevěděli, co si s ním počít. Ale když jim Cook před očima porazil strom a v několika minutách spravil hřebíky starou rozvalenou pirogu, začali považovat věci ze železa za největší drahocennost na světě a při každé příležitosti si o ně říkali.

Zvali Cooka často do svých chýší, spletených z bambusů obdobným způsobem jako košíky. Tvarem připomínaly převrácenou loďku; neměly okna, a člověk se musel spustit na všechny čtyři, aby mohl prolézt vchodem. Všechn nábytek tvořily malinké dřevěné lavičky, které si Tahit'ané dávali na noc pod hlavu. Kameny obložené ohniště, na kterém si vařili jídla, bylo vedle chatrče pod širým nebem.

Banks se pustil do studia tahitštiny. Vyptával se posunky, jak se jmenuje to a ono a zaznamenával si domorodé odpovědi. Tahit'ané pochopili, oč jde, odpovídali velmi ochotně, a tak si Banks brzy mohl sestavit celý slovníček. Ponenáhlu začali s Cookem rozumět, o čem Tahit'ané mezi sebou hovoří, a jakž takž byli s to se s nimi dorozumět.

Cook se rozhodl, že jménem Anglie naváže s Tahit'any spojení. Na otázku, mají-li nějakého vládce, odpověděli, že je to královna Operea, a Cook projevilo přání ji navštívit. Vzal s sebou Bankse a domorodci je odvedli do vnitrozemí. Tam stála další vesnice, trochu větší než ona první.

Královnino sídlo se ničím nelišilo od ostatních chýší. Tvořila je jediná místnost bez oken — světlo dopadalo dovnitř otvorem pro vstup.

Královna Operea přijala Cooka velmi přívětivě a nepřetržitě se chichotala. Namísto jedné sukýnky, jakou nosí všechny Tahit'anky, jich měla na sobě navléknutých čtrnáct. A jediné podle těch sukýnek se dalo usuzovat na její vysokou hodnost.

Cook začal slavnostně o svém státnickém poslání. Lámanými slovíčky a s pomocí posunků se pokoušel vysvětlit, že vláda z velké zámořské země Anglie chce uzavřít spojení s vládou ostrova Tahiti. Cílem toho svazku by měl být prospěch obou velikých národů.

Operea se nepřestávala chichotat při každém kapitánově slovu, ale brzy se dovtípila, že Cook hovoří o nějaké důležité věci. Vyběhla, zamotaná do svých čtrnácti sukní, z paláce na dvůr a zavolala:

„Tupaia! Tupaia!“

Tupaia byl tahitský velmož, zcela prošedivělý a důstojný. Obřadně pozdravil hosty. Cookovi se zalíbil jeho upřímný pohled; vyložil, oč mu jde. Tupaia poslouchal pozorně a vážně a s nelibostí zahlížel na královnu, která se pořád ještě chichotala.

Cook skončil, a Tupaia nějakou chvíli přemýšlel.

„Souhlasíme,“ řekl nakonec. „Tahit'ané zůstanou přáteli Angličanů, nebudou-li Angličané zabíjet Tahit'any hřmícími blesky ze svých okřídlených ostrovů.“

Cook se zachmuřil. Rekl, že Wallis byl obyčejný námořní lupič a že anglická vláda jeho počínání neschvaluje; i když sám věděl, že anglická vláda by naopak pochválila spíš Wallise než jeho.

Nakonec bylo spojení uzavřeno a Cook obdaroval Tupaiu a Opereu několika sekyrami a hromádkou barevných skleněných korálek.

Blížil se 3. červen, den, kdy planeta Venuše měla přejít přes sluneční kotouč. Hvězdář Green s námořníky začali stavět na břehu malou hvězdárnu.

Když byla už skoro hotová, došlo k události, která by byla málem mezi Tahit'any a výpravou vyvolala nepřátelství.

Green pracoval na břehu vždycky jen dopoledne a pro zbytek času nechával hvězdárnu pod ochranou třicetičlenného ozbrojeného oddílu pod velením poručíka Pickersgilla. Oddíl si brzy zvykl na domorodou mírumilovnost, a námořníci namísto strážní služby závodili s Tahit'any v běhu, přeskakovali jeden druhému přes záda nebo zpívali sborově písničky. Pušky jim přitom jen překážely, a tak je klidně nechávali opřené stranou o

ohrádku.

Tak se najednou stalo, že k puškám přišel nějaký mladý Tahit'an a začal si je zvědavě prohlížet. Líbily se mu tak, že vzal jednu do ruky, aby si ji mohl líp prohlédnout.

„Polož ji zpátky!“ křikl na něho poručík Pickersgill.

Ale Tahit'an buď nerozuměl, nebo se mu prostě nechtělo poslechnout, a držel pušku dál. Tu poručík pro výstrahu vystřelil do vzduchu.

Tahit'an vyskočil a utíkal horempádem do lesa i s puškou. Pickersgill za ním vystřelil a na místě ho zabil.

Hned nato se objevil houf domorodců. Obstoupili ležící tělo, matka se s nářkem sklonila nad mrtvým synem. Otec volal o pomstu. Když Cook, který uslyšel výstřel, dorazil ke břehu, měli už skoro všichni Tahit'ané v rukou kopí a chystali se k boji.

Naštěstí pro Angličany se na pobřeží objevil Tupaia. Tenhle hodnostář se s mořeplavci opravdu spřátelil, obdivoval jejich znalosti a chodil za nimi jako stín. Teď vylezl na veliký kámen, aby pronesl k domorodcům řeč.

Dlouze a rozvážně mluvil o tom, jak je pro Tahit'any výhodné obchodovat s Angličany. Ty skleněné perly a korále, které s nimi Angličané vyměňovali, totiž upřímně považoval za drahocennosti.

„Zabitý si sám zavinil svou smrt,“ pravil Tupaia. „Dopustil se krádeže a byl po zásluze potrestán.“

Domorodci pozorně naslouchali a nakonec s Tupaiou souhlasili. Mír byl obnoven. Jenom kapitán Cook si ponechal svůj názor; zastřelení mladého Tahit'ana pro něho zůstalo nesmyslným a krutým činem. Potrestal poručíka Pickersgilla vězením.

3. června se Green s Cookem zavřeli v hvězdárně na celý den. V nesnesitelném dusnu se střídali u dalekohledu a zapisovali pozorování.

Mezitím se Banks toulal po ostrově a pozoroval, jak Tahit'ané žijí. Potkal také nějaké brachy, kteří měli trochu v hlavě; zajímalo ho, čím se to mohli opít. A za chvíli měl jasno: na louce sedělo asi patnáct mužů, kteří mlčky žvýkali stébla nějaké byliny. Když se stébla skrz naskrz promočila, vyždímali je do společné hliněné nádoby, a břečku, které říkali *kava*,

potom chtivě pili. A když se napili, dali se do zpěvu a tancování.

Tahitští bratři z mokré čtvrti přivítali Bankse velice přátelsky. Podali mu hrnec s *kavou* a strašně se divili, že odmítl ochutnat. Banks se posadil opodál a poslouchal píseň, kterou zpívali:

*Z dáleka na moři k nám připluly křídlaté ostrovy.
Na křídlatých ostrovech bydlí bílí lidé.
Bílí lidé mají mnoho vzácností a kouzel.
Mají rudé látky, rudější než krev a krásnější než ranní záře.
Mají svítící kuličky jasnější než slunce a nebe a věší si je kolem krku.
Mají tvrdé ostré kameny, které proměňují stromy v třísky.
Je dobré být přítelem bílého člověka; dá ti mnoho pokladů.
Je špatné být nepřítelem bílého člověka; zabije tě létajícím
ohnivým bleskem.*

Když se tak Banks zaposlouchával do těch táhlých jednotvárných melodií, uvědomil si, že Tahit'ané nemají písně, které by se nějak předem skládaly. Že zpívají o tom, co jim právě přijde na mysl. Teď přemýšlejí o běloších, a tak se běloši objevili v jejich písničkách.

Ale nejvíc ze všeho žasli naši cestovatelé nad tahitskými hřbitovy. Tahit'ané nezakopávali své zemřelé do země. Postavili někde v hlubokém lese vysoké dřevěné lešení, na které položili nebožtíka; do jedné ruky mu vsunuli kamennou sekýru a do druhé kopí. Nad ním udělali bambusovou stříšku, která chránila mrtvé tělo před deštěm. Draví ptáci obrali v několika dnech z mrtvoly všechno maso, takže zbyla jenom kostra.

Při svých toulkách po ostrově narazili Angličané na takové hroby několikrát. Tahit'ané se báli svých mrtvých; aby si je naklonili, kladli jim k nohám kokosové ořechy a banány.

Hvězdářská pozorování byla u konce. Cook se rozhodl vyrazit do neznámých končin dál na západ, aby zjistil, existuje-li Jižní pevnina, a aby prozkoumal východní pobřeží Austrálie.

Jakmile se Tahit'ané dověděli, že hosté odjíždějí, shromáždil se jich na břehu celý dav. Hlasitě naříkali, ale nebyl to nářek z opravdové lítosti; podle tahitských zdvořilostních zvyklostí se

prostě slušelo vyprovodit hosty s pláčem. Upřímně hořekoval jenom Tupaia, který s Cookem uzavřel přátelství z celého srdce.

„Tupaio, pojed' s námi!“ vyzval jej Cook. „Obepluješ celý svět a spatříš divy, o jakých se ti nikdy nesnilo. Budu ti jako bratr, budeš žít v blahobytu. A za několik let tě sem přivezeme zpátky. Řekni ‚ano‘, Tupaio, pojed'!“

Tupaia trpce povzdechl.

„Jel bych rád,“ řekl, „ale mám synovce, dvanáctiletého chlapce, sirotka. Komu ho tu nechám? Tai-ata beze mne umře hlady.“

„Vezmi ho s sebou,“ navrhl Cook. „Pošlu ho v Anglii do školy, bude z něho vzdělaný člověk.“

Tupaia souhlasil. Ubytoval se se svým kudrnatým synovcem v samostatné kajutě mezi kajutami Cooka a Bankse.

13. července zdvihla *Endeavour* kotvy a vyplula na moře.

Nový Zéland

7. října uviděli mořeplavci zubaté horské pásmo, které se táhlo od obzoru k obzoru.

„Hurá!“ vykřikl Banks. „Jižní pevnina!“

„To je Nový Zéland, který objevil Tasman,“ řekl Cook.

„Nový Zéland je součást Jižní pevniny. Jsem o tom pevně přesvědčen.“

„Uvidíme,“ řekl Cook. „Neodpluju odtud, dokud nezakreslím do mapy celé pobřeží a dokud nebudu vědět, jestli je to pevnina, nebo ostrov.“

Nový Zéland objevil roku 1642 Holanďan Abel Tasman. Viděl jenom severní břeh Nového Zélandu, a tak nikdo nevěděl, jak je ta končina veliká. Dalo se tedy plným právem předpokládat, že Nový Zéland je jenom součást nějaké ohromné pevniny.

Po dvou dnech spustila *Endeavour* kotvy v ústí nevelké říčky. Břehy byly zarostlé neprostupným pralesem, nad kterým se zdvíhaly holé černé skály. Jak se vzdalovaly od břehu, byly vyšší a vyšší, až se nakonec měnily ve velehory, pokryté věčným sněhem.

Brzy se ukázali i obyvatelé. Byli urostlí a svalnatí, s dopředu

vystupujícími čelistmi, takže jejich obličeje vypadaly sveřepě. Nahá těla měli pestře pomalovaná a v rukou drželi dlouhá kopí a sekery z dobře opracovaného zeleného kamene.

Cook nařídil spustit na vodu dva čluny a vypravil se ke břehu s Banksem a oddílem ozbrojených námořníků. Když domorodci uviděli blížící se Angličany, rozprchli se. Člun, v kterém seděl Cook, přirazil ke břehu. Cook jej svěřil do ochrany čtyřem plavčákům a vykročil do pralesa. Druhý člun zůstal v poloviční vzdálenosti mezi pobřežím a lodí.

Jakmile Cook se svými druhy zmizel v lese, přepadli chlapce čtyři Novozélandčané. Srazili je na zem a namířili na ně svá dlouhá kopí.

Útočníky zpozorovali z druhého člunu a vypálili na výstrahu z pušek do vzduchu. Novozélandčané se zarazili, překvapení rachotem výstřelů; ale když viděli, že jim ty rány nijak neublížily, vrhli se znovu na chlapce.

Zahřměla další salva, a jeden Novozélandčan padl. Jeho společníci se dali na útěk a ztratili se v lese.

Jakmile Cook uslyšel výstřely, vyrazil z lesa na břeh, nasedl do svého člunu a vrátil se na loď.

Velice ho rozhněvalo, že první setkání s Novozélandčany skončilo zabitým domorodcem. Vzájemné zneprátení by bylo dobré nanejvýš k tomu, aby zabránilo prozkoumat tuto končinu. A tak když devátého října uviděl na břehu shluk rozčilených domorodců, okamžitě se k nim vypravil pod spolehlivou ochranou tří ozbrojených člunů.

Cooka doprovázel také Tupaia.

Tentokrát se Novozélandčané před Angličany sice nerozutekli, ale přiblížit se také neodvážili. Tupaia je oslovil v tahitštině, a domorodci mu k Cookově překvapení rozuměli. Jazyk Novozélandčanů byl zřejmě tahitštině podobný. Cooka to velice potěšilo; viděl, že Tupaia mu usnadní styk s obyvateli.

„Nepřicházíme k vám s válkou; přicházíme v míru,“ promluvil Tupaia. „Potřebujeme se u vás zásobit pitnou vodou a jídlem. Ale nebojte se, nic nechceme zadarmo. Bohatě se vám za všechno odměníme. Dostanete od nás sekery z blyskavého kamene, který je tvrdší, než vaše skály,“ zamával nad hlavou ocelovou sekýrou. „Dostanete drahocenné kuličky, které z vás

ze všech udělají krasavce,“ ukázal na skleněné perly, které mu zdobily hrud'. „A budete mít rudý oděv, v kterém se nemusíte bát ani nejstudenější noci.“

Novozéland'anům se líbila Tupaiova řeč; dodali si odvahu a začali se osmělovat, šli k podivným cizincům z moře blíž a blíž. Cook je jednoho po druhém přátelsky zdravil, podaroval každého šňůrou korálů a zval, aby přijeli k němu na loď.

Zdálo se, že je všechno v nejlepším pořádku.

Vtom se ale jeden domorodec přikradl k hvězdáři Greenovi, vytrhl mu z pochvy dýku a dal se na útěk. Green za ním vystřelil z brokovnice, jenomže domorodec už byl hodně daleko, a broky mu neublížily. Cook přemlouval Greena, aby nechal dýku dýkou a nevyvolával zbytečné krveprolití, když v té chvíli vystřelil doktor Monkhouse a jedinou ranou prchajícího zabil. Green šel k mrtvole a vzal si svou dýku.

Novozéland'ané přešli do útoku. Mávající sekerami vyrazili v bojovém šiku na Angličany.

Námořníci vypálili salvu. Několik domorodců padlo, ostatní naskákali do řeky a přeplavali na druhý břeh.

Když Cook viděl, že se mu ani tentokrát nepodařilo vyjít domorodci po dobrém, rozhodl se k návratu na loď.

Čluny vypluly, jenomže dvě domorodé pirogy, mířící ke břehu, se hnaly přímo proti nim. Jedna piroga projela kolem, ale druhá se odvážně přiblížila na malou vzdálenost.

Tupaia se pokusil o vyjednávání.

„Nebojte se!“ zavolal na domorodce. „Nic zlého vám neuděláme!“

„My se nebojíme!“ odpověděli Novozéland'ané, a sedm kopí vylétlo na Angličany.

Dva námořníci byli lehce zasaženi. „Psi proklatí! Do nich!“ křikl kdosi.

Třeskly výstřely a čtyři domorodci padli s prostřelenými lebkami na dno pirogy.

Cookovi se povedlo jen s velikou námahou zabránit, aby rozrušení námořníci nezastřelili i tři zbývající. Domorodce zajali a odvezli na loď.

Cook je bohatě pohostil, dal jim nalít sladký likér a podaroval je náhrdelníky, látkami a sekerami. Ale zajatci se ke

všemu stavěli nepřátelsky, odmítali mluvit s Tupaiou, a když je večer odvezli na břeh, házeli po odplouvajícím člunu kamení. Milovali svoji zemi a nedůvěřovali mocným cizincům.

Pevnina nebo ostrov?

Cook pochopil, že nemá smysl na takovém místě dál zůstat, a vyrazil podél pobřeží k severu. Celá posádka už chtěla vědět co nejdřív, jestli objevili Jižní pevninu, nebo zda Nový Zéland je jen jeden z nespočetných ostrovů Tichého oceánu.

Vál nepříznivý vítr a *Endeavour* se pohyboval kupředu jen pomalu.

Mořeplavci se vypravovali na břeh jen pro pitnou vodu a vyhýbali se setkání s domorodci. Ale zdálky viděli vesnice a dřevěné pevnůstky, kterým Novozélandčané říkali *pa*. Byly zbudovány na skalnatých vrcholcích a obehnané vysokou palisádou.

Za nocí kotvila loď v zálivech, o které tu nebyla nouze; a tu se na břehu sbíhali domorodci, zapalovali ohně, tančili válečné tance a hlasitě proklínali cizince. Angličani nemohli kvůli tomu hluku spát, ale nakonec si zvykli. Jenom Tupaiu nepřestávaly výhrůžky znepokojovat; večer co večer se obracel k domorodcům s proslovem.

„Vystupte na břeh, a my vás do jednoho pobijeme!“ křičeli domorodci, když končil.

„Nechceme s vámi žádný spor,“ odpovídal Tupaia s rozvahou. „Břeh patří vám. Ale jakým právem nás napadáte, když jsme na moři? Moře není ani naše, ani vaše. Nechceme boj, nemáme žádný důvod k sporům.“

Takovými řečmi rozzuřil jednou Novozélandčany natolik, že se odhodlali k výjimečně odvážnému výpadu. Pod ochranou noční tmy se k *Endeavouru* přiblížila piroga a několik bojovníků vyšplhalo na palubu. Chtěli zabít Tupaiu, jenomže ten naštěstí sešel kvůli čemusi do podpalubí. Když ho nenašli, chytili jeho synovce, hodili do pirogy a ujížděli ke břehu. Tai-ata se dal do pláče. Nárek zaslechli námořníci ve strážnici a zahájili palbu. Přesný zásah srazil jednoho z únosců. Malý

Tahi'ān využil zmatku, skočil do vody, doplaval k lodi a za chvíli už vzlykal v strýčkově náručí.

Endeavour obeplula nejsevernější mys Nového Zélandu a zamířila k jihu podél západního pobřeží. Tato část země byla osídlena jen málo, obyvatelé se chovali mírumilovněji a cestovatelé se mohli po břehu volně pohybovat. Při jedné takové vycházce vystoupil Cook s Banksem na vršek vysoké hory. Široko daleko ležel před nimi celý kraj jako na dlani.

„Podívejte!“ vykřikl Cook. „Ze všech stran voda. Jsme na ostrově! Kde máte vaši Jižní pevninu?“

Banks přešel pozorným pohledem po obzoru. A najednou na jihu, za úzkým pruhem vody, uviděl zasněžené horské štíty.

„Jistě,“ řekl. „Jsme na ostrově, ale ten ostrov je obklopený oceánem jenom ze tří stran. Na čtvrté straně je úzký průliv. A za tím průlivem je Jižní pevnina.“

Cook usoudil, že Banks by mohl mít pravdu. Co když je ostrov od Jižní pevniny asi v takové vzdálenosti jako Anglie od Evropy?

Banksova zpráva o průlivu, který viděli z horského vrcholku, o průlivu, za nímž leží nějaká veliká hornatá země, vyvolala na lodi rozruch. Nikdo nezapochoyboval, že je to Jižní pevnina.

I Cook měl pocit, že je nakažen tou všeobecnou vírou. *Endeavour* plula s plnými plachtami k jihu. 8. února 1770 vjela do průlivu. Cook navrhl, aby byl pojmenován po Banksovi. „Banks jej seshora zpozoroval první!“

Ale Banks to rázně odmítl. Chtěl, aby průliv nesl Cookovo jméno, a protože se k jeho žádosti připojila celá posádka, Cookovi nezbylo než souhlasit.

Břehy Cookova průlivu byly hustě obydleny. Jakmile Novozélandčané uviděli loď, sbíhali se do houfů a vrhali do vody mraky oštěpů a kamení.

Ale Cook nikde nezakotvil. Když proplul celý průliv a dostal se znova na volné moře, namířil na jih a plul podél východního pobřeží neznámé země.

Vál příznivý vítr a loď s plnými plachtami letěla vpřed. Nikde nebylo vidět človíčka. Tahle země vypadala ještě chmurněji než ostrov, který předtím obepluli. Všude se tyčily obrovské hory, které dosahovaly až těsně k pobřeží. Nebylo

vidět jediné údolí — hory od sebe navzájem oddělovaly jen úzké soutěsky. Svahy a úbočí pokrýval temně zelený koberec — to byly husté lesy — a na vrcholcích se třpytil věčný sníh.

9. března se pobřeží ostře zlomilo vpravo na západ a den nato se ještě znova stočilo na sever. Byl to tedy také ostrov. Kolem západního břehu se *Endeavour* vrátila k Cookovu průlivu.

„Přesvědčil jste se, doufám,“ řekl Cook Banksovi, „že Nový Zéland nemá s Jižní pevninou nic společného. Skládá se ze dvou velkých ostrovů...“

„Vím, vím!“ přerušil ho Banks. „Severní ostrov objevil Tasman, a jižní vy. Ale jak můžete vědět, jestli Jižní pevnina neleží na jih od Jižního ostrova?“

Cook se zamyslel.

„Ne,“ řekl nakonec. „Určitě ne. Všiml jste si, jaké dlouhé a rovné vlny narážejí na jižní mys Nového Zélandu? Takové vlny mohou nabíhat jenom ze širošířého oceánu. Každý zkušený námořník vám řekne, že tím směrem nemůže být v blízkosti žádná pevnina.“

Austrálie

Z Nového Zélandu pokračoval Cook v plavbě na západ.

Měl před sebou ještě jeden důležitý úkol: prozkoumat východní pobřeží Austrálie. O jejím jižním a západním břehu se už něco vědělo díky Ábelu Tasmanovi a některým dalším holandským mořeplavcům. Ale východní břeh pořád ještě zůstával pro Evropany dokonalou záhadou. Předpokládalo se, že se rozkládá někde hodně blízko u Nového Zélandu.

Jenomže *Endeavour* plula na západ už celé týdny, a země se neukazovala. Teprve 19. dubna 1770, měsíc po vyplutí z Cookova průlivu, zahlédli mořeplavci v dálce úzký pás břehu. Austrálie byla tedy daleko menší, než předpokládali evropští vědci. Od Nového Zélandu ji dělila obrovská vodní prostora.

Cook našel příhodný záliv, dal spustit kotvy a člun a vydal se na břeh. Tam stálo asi čtyřicet domorodců, úplně nahých a černých. Lodě si nevšímali, ale jak uviděli blížící se člun, rozutekli se. Zůstali jen dva odvážlivci s dlouhými dřevěnými

kopími v rukou. Spustili válečný. pokřik a něco výhružného volali. Cook byl překvapen tou odvahou — v jeho člunu sedělo přece patnáct mužů! Vysvětloval posunky, že běloši mají naprosto mírumilovné úmysly a že chtějí jenom nabrat pitnou vodu. Ale dva tvrdohlavá na břehu nechtěli o ničem ani slyšet. Nasbírali si kameny a začali je házet po člunu. Kámen lehce zasáhl kormidelníka, a ten vystřelil z brokovnice na jednoho z Australanů.

Domorodci utekli, ale když se běloši vylodili, vynořili se znovu z lesa s velkými dřevěnými štíty v rukou. Zbytečně jim Cook házel hřebíky a korály. Vůbec si dárků neвшímali a

ohrožovali bělochy dál. Teprve nový výstřel z brokovnice je donutil, aby nechali námořníky na pokoji.

Od té chvíle se mohl Cook bez překážek pohybovat všude, kde se mu zachtělo. Přemýšlel, jestli by se v Austrálii mohli usadit angličtí kolonisté. Zkoumal půdu a zjistil, že je černozemní a že může dávat vynikající úrodu. Vysoká žírná tráva jako by jen čekala, až na ni pastýři vyženou dobytek. Do oceánu se vlévala mohutná řeka, ve které se dařilo chutným rybám. Lesy byly dost řídké, ale stromy — převážně blahovičnický — udivovaly výškou a tloušťkou kmenů. Vzduch zvučel ptačími hlasy a na pobřežním písku bylo vidět stopy neznámých zvířat. Cook prozkoumal končinu opravdu pečlivě a byl velmi spokojen s tím, co objevil.

Jenom jediné se mu nevydařilo: navázat styk s obyvateli. Když je náhodou potkal v lese, zkoušel se nějak dorozumět; ale jakmile se přiblížil, rozutekli se. Jednou chytl dvě holčičky a ověsil je od hlav k patám barevnými korálky: doufal, že mu to získá přízeň domorodců. Ale když děvčátka pustili, zahodila korály na zem a utekla. Nechával tedy v místech, kudy Australané často chodili, sekery a hřebíky. Ale ti se těch vzácností ani nedotkli.

Endeavour se zásobila pitnou vodou, zdvihla kotvy a zamířila podél břehu na sever.

Byla to nudná plavba: Austrálie je hodně jednotvárná. Rovný, nevysoký horský hřbet zakrýval obzor; Cookovi připomínal hory Jižního Walesu v Anglii, a tak nazval celý ten kraj Novým Jižním Walesem. Pečlivě sestavoval podrobnou mapu australských břehů; zakresloval do ní každý mys, každý záliv, každý příbřežní ostrůvek.

25. května přepluli obratník Kozoroha a přemístili se tak z mírného pásma do tropického. Po několika dnech zahlédl Banks při procházce na břehu podivné velké zvíře, které mělo v kůži na břiše vak. Byl to klokan, kterého do té doby ještě neviděl žádný Evropan.

Plavba podél australských břehů byla dost únavná, ale prozatím naprosto úspěšná. Nikdo z námořníků neměl tušení, jaké nebezpečí na všechny číhá.

Na pokraji záhuby

„Sto dvacet! Sto osmnáct! Sto dvacet tři!“ volal námořník, který měřil olovní hloubku.

Endeavour proplovala už šest hodin mezi mělčinami a podmořskými skalisky a pořád se z nich nemohla vyprostit. Posádka byla vyčerpána nepřetržitým měněním směru plavby a ustavičným zápolením s větrem, který chvíli co chvíli hnal loď proti zpěněným vlnám tříštícím se o pobřežní útesy.

Ale v deset hodin večer přestala olovnice dosahovat dna, a

všichni si s ulehčením oddychli. Cook vydal příkaz vyplout na širé moře a šel do své kajuty.

Po půlhodině vykřikl zděšeně námořník, který pořád ještě — do té chvíle bezvysledně — hledal olovnici dno:

„Sto sedm stop!“

A než stačil spustit olovnici k dalšímu měření, ozval se pronikavý skřípot, potom praskot tříštícího se dřeva, a *Endeavour* se zastavila. Plachty se v posledním úsilí naduly do gigantických bublin a loď se naklonila na bok. Pravý okraj paluby se skoro dotýkal vody.

Za půl minuty už stál Cook na šikmé ploše paluby.

„Všechny plachty dolů!“

Skasali plachty, ale loď se nenapřímila. Uvázla v rozsedlině podmořského útesu. Skalnaté výčnělky se zakously do jejích dřevěných boků: vyvážnout z takových kleští nebylo snadné.

„Počkejte na příliv,“ radil Cookovi doktor Monkhouse. „Zvedne nás a loď vyprostí.“

„Ten vrcholí zrovna teď,“ křikl Cook. „Dál už můžeme čekat jenom odliv.“

Monkhouse pochopil, že trefil vedle. Ale Cook na zbrklého doktora okamžitě zapomněl. Pochopil, že lodi se musí za každou cenu odlehčit.

A vydal rozkaz, aby byla přes palubu svržena děla.

Devět kanónů padlo do moře. Voda vystříkla až k vrcholům stěžňů, ale *Endeavour* se ani nepohnula.

„Vylejte pitnou vodu!“ křikl kapitán.

Vyvalili sudy na palubu, a sladká voda, kterou opatřovali s takovou námahou, vytekla do moře. Ale v té chvíli už začal odliv a s ním mizela až do přílivu jakákoli naděje, že se loď podaří vyprostit.

Celou hrůzu svého postavení pochopili námořníci teprve ráno, když se rozednilo. S každou nabíhající vlnou se loď znova odírala o skalisko a pomalu propadala zkáze. Kolem už plavaly úlomky kýlu a stačilo, aby vítr jen trochu zesílil, a za dvacet minut by z *Endeavour* zbyly jenom třísky.

Cook poslal do podpalubí tesaře. Měl obavu, jestli se ve dnu už neprorazila díra. Tesař se vrátil bledý jako stěna:

„Pane, je tam voda!“

Už je to tu, pomysleli si námořníci, ale nikdo neřekl ani slovo.

Cook sešel do podpalubí. V černé vodě plavaly bedny a prázdné sudy a pomaličku, sotva znatelně, stoupaly vzhůru.

„K pumpám!“ vykřikl Cook a šel do své kajuty.

Zaskřípaly dvě pumpy a do moře se začaly lít dva kalné pramínky. Námořníci se rozdělili na tři skupiny, které se střídaly v pumpování.

Nastal dlouho očekávaný ranní příliv, ale vysvobození nepřinesl. Byl slabší než noční, a jenom zlehka přizdvihl lodní zád.

V šest večer začala voda v podpalubí znovu stoupat; museli nasadit třetí pumpu. Čtvrtá, náhradní pumpa měla závadu a Cook nařídil, aby ji hodili přes palubu.

Námořníci byli u konce sil. Čety u pump se už musely střídát každých sedm minut. Na místa námořníků, kteří už nemohli dál únavou, nastupovali důstojníci a pracovali stejně jako mužstvo. Nikdo nereptal. Každý cítil, že na té vyčerpávající dřině závisí jeho vlastní záchrana.

Po setmění zašel za Cookem Banks.

„Věříte, že se odlepíme z té skály?“ zeptal se.

„Věřím,“ odpověděl Cook. „Noční příliv je dost mohutný.“

„Australský břeh je osm mil daleko,“ řekl Banks. „Stačí k němu *Endeavour* vůbec doplout s takovou obrovskou dírou ve dně? Teď ucpává skála otvor jako zátka, ale až nás to zvedne...“

Cook mlčel.

„Do člunů se vejde nanejvýš polovina posádky,“ pokračoval Banks. „Ostatní jsou odsouzeni na smrt. Co uděláme?“

„Co uděláme?“ opakoval Cook. „Vy a já? Zůstaneme na lodi.“

Cook ovšem věděl, že to není žádné východisko. Ostatní námořníci by se tak jako tak všichni nevešli do člunů.

A co čeká na ty, kterým se podaří doplout k australskému břehu? Osamělý život daleko od vlasti a blízkých. Ostatně, ať se stane, co se stát má. Zatím je potřeba pumpovat.

Cook šel k pumpě, rozeplal si límec u košile a začal společně s vysílenými námořníky odčerpávat vodu. Teď už se čty

střídaly každých pět minut. A při každém střídání ti, kteří končili, doslova padali únavou a leželi bez pohnutí tak dlouho, dokud na ně zase nepřišla řada.

Nastal příliv. Hladina už dosáhla nejvyššího bodu ranního přílivu a pořád ještě stoupala. Všechny čluny byly spuštěny na vodu; přivázali je lany k lodní zádi, aby se pokusili stáhnout *Endeavour* ze skaliska.

Moře stoupalo pomaleji a pomaleji. Najednou se loď pohnula, jako kdyby začala ožívat.

Sláva! Paluba se vyrovnala a *Endeavour* se volně zahoupala na vlnách.

Vesla na člunech pleskla o hladinu. Lana se napjala a loď sklouzla pozpátku ze skaliska. Teď už byla pod ní hloubka. Vyprostili se, byli volní!

Posádka napjala všechny plachty. Jenomže bylo bezmála bezvětří, a obrovské plachty visely jako pytle skoro bez pohnutí. Loď plula pomalu ke břehu.

Prvních deset minut byli námořníci bez sebe nadšením. Objímali vesele jeden druhého, dokonce pumpy začaly rachotit nějak veseleji. Ale brzy všichni viděli, že loď nějak divně klesá, že moře už není v takové hloubce pod palubou jako dřív; a když se podívali do podpalubí, pochopili bezvýchodnost svého postavení.

„Pane,“ řekl doktor Monkhouse, když přišel za Cookem, „za čtvrt hodiny začne voda zaplavovat kajuty.“

„To vím také,“ odpověděl Cook.

„Jenže,“ pokračoval Monkhouse „já jsem vymyslel, jak ucpat díru.“

Vyložil Cookovi svůj plán. Za chvíličku už byla na palubě rozprostřená obrovská stará plachta a doktor ji celou potřel lepkavým hnojem. Nabrali ho několik věder z chléva od prasat, která koupili na Tahiti. Pak na tu mazanici hustě navrstvili koudel, a když přišla, shodili rozvinutou plachtu přes palubu. Okamžitě ji to vtáhlo pod loď, díra ji k sobě přísála, a voda přestala vnikat dovnitř. A protože pumpy pracovaly dál, paluba se začala pomalu zdvíhat.

Na úsvitu zakotvila *Endeavour* v ústí veliké řeky.

Požár

Ale tím útrapy cestovatelů nekončily; ukázalo se, že loď je v daleko horším stavu, než se předpokládalo. Ucpání díry neznamenal mnoho; celé lodní dno se odřelo natolik, že nebylo místy silnější než podešev.

Ke všemu tomu se na lodi ještě objevily kurděje — nemoc vznikající z nedostatku čerstvých potravin. Ode dne, kdy odpluli z Nového Zélandu, neměli námořníci k jídlu nic než lodní suchary a slaninu. Zničující noc, strávená na podmořském útesu, vyčerpala jejich poslední síly. Nejvíce trpěl Tupaia. Byl odmalička zvyklý na čerstvé ovoce a solené maso a suchary už nemohl ani vidět. Sotva se vlekl.

Cook vyslal hned po přistání zvláštní výpravu pro ovoce, zeleninu a zvěř. Jenomže se naneštěstí ukázalo, že právě tato část Austrálie je naprosto neplodná. Píščiny, sluncem sežehlá tráva a vedrem a suchem poničený les. Kromě obrovského mořského měkkýše nepřinesla výprava nic.

Četné stopy bosých lidských nohou na písku prozrazovaly, že končina je obydlená. A skutečně, za chvíli se vedle jakýchsi stanů na břehu objevilo několik domorodců kteří vypadali přesně tak jako ti, které naši cestovatelé viděli předtím. Neprojevovali o Angličany žádný zájem. Cook je podaroval skleněnými perlami, sekerami a látkami, ale oni všechno zase hned zahazovali na zem; zřejmě v tom neviděli vůbec žádnou vzácnost. Cenu pro ně mělo jen to, co se dalo jíst. Jídla si vážili ze všeho nejvíce.

A kvůli jídlu také vznikl mezi nimi a bělochy spor, který Cook a jeho lidé málem zaplatili životem.

Stalo se to tak:

Jednou se několika námořníkům poštěstilo zabít dvě ohromné želvy. Cook z toho měl velikou radost. Doufal, že čerstvé maso pomůže nemocným, a nařídil upéct želvy k obědu. Najednou se objevili Australané, beze slova jednu želvu popadli a táhli ji do lesa. Ale námořníci jim želvu hned zase vzali. Domorodce to velmi udivilo; vysvětlovali, že mají hlad. Cook nařídil, aby jim dali suchary, kterých bylo na lodi dost a dost. Australani se najedli jak náleží. Sytí až k ospalosti vstali, znova

si navalili želvu na záda a pomalu se vlekli k lesu.

Angličany to rozzlobilo a rozesmálo zároveň. Vzali jim želvu podruhé. Australanů se to neobyčejně dotklo. Přiběhli k ohni, na kterém tesař vařil smůlu k vyspravení lodi, chytili hořící polena a začali podpalovat trávu kolem tábora.

Cook dal rozkaz ke střelbě, ale už bylo pozdě. Vysoká suchá tráva okamžitě vzplála. Vítr z moře rozdmýchal oheň tak, že obklíčil mořeplavce plamenným kruhem.

„K vodě! Na loď!“ vykřikl Cook, ale to už se i bez rozkazu všichni hnali úprkem na břeh. Oheň jim byl v patách. Jen díky písečné duně, která na chvíli zadržela postup plamenů, stačili včas skočit do moře.

Za pár minut už byli na lodi, v dokonalém bezpečí.

Oheň se mezitím šířil s neobyčejnou rychlostí dál po celém pobřeží. Hořely travnaté pláně, staleté lesní eukalypty se hroutily v plamenech. Požár se přeléval z rokle do rokle a za soumraku se už pomalu plazil lesnatými úbočími vzdálených hor. K ránu se rozšířil až k samému obzoru.

Čtyři dny a čtyři noci pozorovali mořeplavci, jak ohnivý oceán pustoší celou zemi.

„Šílenci!“ prohlásil Banks, když si vzpomněl na domorodce, kteří pro jednu želvu způsobili takovou katastrofu. „Vždyť i oni určitě shořeli zaživa!“

Ale když se kotouče dýmu rozptýlily, zahlédl Cook dalekohledem daleko v moři vor, na kterém v poklidu seděli Australané a lovíli na udice ryby.

Jedinečná plavba

Nakonec *Endeavour* jakžtakž pospravili. Bylo načase vyplout.

Na návrat rovnou do Anglie nemohl Cook bohužel ani pomyslet. Vysílená posádka by nevydržela tak dlouhou cestu; nehledě na stav lodi, která potřebovala důkladnou odbornou opravu. Kapitán se rozhodl doplout do nejbližšího místa, kde žijí Evropané: do města Batávie v holandské kolonii na ostrově Jávě.

Aby znova neuvízli na nějakém skalisku, spustili na moře

člun s posádkou, pověřenou sestavit mapu všech mělčin a podmořských útesů. Posádka se vrátila až za dva dny a přivezla neveselé zprávy.

Vyšlo najevo, že podél celého východního australského břehu se pod hladinou táhne bradlo z korálových útesů, které brání výjezdu na volné moře. Bariéra je oddělovala od okolního světa jako žaláří zeď.

Začala plavba, která nemá obdoby v dějinách námořního cestování. Celých tři sta šedesát mil měřili námořníci minutu po minutě olovnicí hloubku dna. Loď mířila na sever úžinou mezi

australským břehem a bradlovým útesem. Nepřetržitý řetěz mělčín rozedřel nakonec *Endeavour* tak, že se znovu otevřely všechny její staré rány. V podpalubí přibývalo vody devět palců za hodinu a nemocná posádka musela ve dne v noci pracovat u pump.

A když konečně podél korálového bradla propluli, čekal na ně další úkol, který nebyl o nic lehčí: v cestě jim stály břehy Nové Guiney. Tehdy se ještě nevědělo, zda je Nová Guinea ostrov, nebo zda tvoří součást australské pevniny. Kdyby se bylo ukázalo, že Nová Guinea je částí Austrálie, museli by obeplouvat i ji. To by jejich cestu hodně prodloužilo. Proto se Cook rozhodl pokusit se najít mezi Novou Guineou a Austrálií průliv.

Naštěstí jej našli, a za čtrnáct dní už *Endeavour* proplouvala mezi ostrovy Indonésie.

Zde se už dalo snadno sehnat ovoce, takže kurděje začaly ustupovat. Na lodi se však objevila jiná strašná nemoc — malárie. *Endeavour* se teď podobala nemocnici. Ti, kdo nepodlehli nákaze, byli tak vyčerpaní, že jim nestačily síly na péči o nemocné. K dovršení vši bídy onemocněl malárií i chirurg Monkhouse, jediný lékař na lodi, a za několik dní zemřel. Na lůžko byl upoután i Tupaia a jeho synovec Tai-ata. Také Banksův život byl v nebezpečí. Cook odolával jen díky výjimečně silné vůli. Skoro každou noc shazovali do moře nového nebožtíka.

Když konečně *Endeavour* doplula do batávijského přístavu, neměl ani kdo stáhnout plachty.

Batávia byl tehdejší název velkého města na ostrově Jávě, které se dnes jmenuje Djakarta a je hlavním městem Indonéské republiky. V Cookově době byla Jáva a vůbec celá Indonésie holandskou kolonií a zdejší města měla holandská jména. Vysílení mořeplavci se s radostnou úlevou dívali na patrové zděné domy, na dlážděné ulice, na vysoké kostely. Celá posádka vystoupila na břeh a ubytovala se v nejlepším hotelu ve městě. *Endeavour*, která tak statečně zápolila s bouřemi a mělčinami, byla odtazena na opravu do dobrého doku.

Tupaia se už cítil trochu líp; procházel se po městě a důstojně si všechno prohlížel. Nezapomínal, že byl doma

hodnostářem, a nechtěl před cizinci prozrazovat svůj údiv. Ale podle jeho výrazu bylo Cookovi jasné, jak hluboko na Tahit'ana zapůsobila výstavnost a velkolepost města.

„Proč se tu lidé tak porůznu oblékají?“ zeptal se jednou Cooka.

„Protože se sem sjíždějí z různých zemí, a v každé té zemi se nosí jiné šaty. Holanďané mají jiné oblečení než Malajci a Angličané taky chodí po svém.“

„A to já chci taky chodit v tom, v čem chodíme u nás doma,“ řekl Tupaia. Svlekl námořnickou blůzu a kalhoty a oblékl se do svého tahitského oděvu.

Jedna věc se mu velice nelíbila: jak běloši krutě zacházejí se svými malajskými otroky.

„To byste s Tahit'any dělali také?“ ptal se, když viděl, jak zdravím kypící Holanďan popohání bičem čtyři otroky zapražené do těžké kolesky.

Po příjezdu do Batávie se všichni nemocní cítili líp. Ale za několik dní propukla malárie nanovo a den co den někoho zkosila smrt. Umřel mladičký Tai-ata. A několik dní poté, co vypluli z Batávie, odešel i Tupaia. Nepodařilo se mu uvidět Anglii, na kterou se tolik těšil.

Další cesta *Endeavour* vedla už dobře známými moři. Po obeplutí jižního cípu Afriky — mysu Dobré naděje — se naši cestovatelé octli v Atlantském oceánu a 12. června 1771 se skoro po třech letech vrátili do Anglie.

HLEDÁNÍ JIŽNÍ PEVNINY

(*Druhá plavba*)

Znova na cestu

Cookovo jméno obletělo celou Anglii. Články o něm se objevily ve všech novinách. Knihy, popisující jeho cestu, šly na dračku a byly překládány do cizích jazyků.

V celém vědeckém světě zavládlo vzrušení. Astronomové hodnotili jeho pozorování Venuše při přechodu přes sluneční kotouč. Botanici se zabývali rostlinami, které přivezl, zoologové zvířaty, která viděl v Austrálii, geologové otázkou vzniku ostrovů v Tichém oceánu, národopisci jazykem a zvyky Novozélandců.

Ale největší horečka zachvátila zeměpisce. Už dávno nedostali na stůl tolik cenných zpráv. Zakreslení břehů Austrálie a Nového Zélandu zaplnilo naráz obrovské „bílé místo“ na všech evropských mapách. A což průliv mezi Novou Guineou a Austrálií — nebyl to snad velkolepý objev?

Ale nejvíc vědce překvapilo, že Cook neobjevil jižní pevninu. Podle jejich mínění měla ležet právě v těch zeměpisných šířkách, kudy plula *Endeavour*.

Zasedání Londýnské zeměpisné společnosti se podobala malým bouřím.

„Jižní pevnina neexistuje!“ tvrdila jedna strana. „Kapitán Cook to dokázal naprosto jasně.“

„Jižní pevnina nemůže neexistovat,“ prohlašovali druzí. „Bez ní by zeměkoule ztratila rovnováhu a převalila by se na bok. Ale Jižní pevnina leží jižněji než místa, kterými plul kapitán Cook. Kdyby bylo našeho statečného cestovatele napadlo zamířit na jih, když vyplul z Nového Zélandu, bylo by dnes jeho jméno slavnější než Kolumbovo.“

Anglická vláda chtěla tu neznámou Jižní pevninu objevit stůj co stůj. Její hory mohly přece ukrývat netušená bohatství, a co výhod by se dalo získat z obchodování s místním obyvatelstvem!

A tak se admirálita rozhodla vyslat novou výpravu s úkolem proniknout co možná nejdál na jih. Jediným mužem, který mohl stát v jejím čele, byl kapitán Cook. Tentokrát ho vybavili už dvěma loďmi, přičemž každá z nich byla větší než *Endeavour*. První, na které měl plout Cook, se jmenovala *Resolution*, druhá pod velením kapitána Furneauxe, podřízeného Cookovi, nesla název *Adventure*.

Cook dostal příkaz obeplout zeměkouli a držet se přitom co nejbliž jižního pólu. V zimě, kdy se bude chtět nechtět muset opět přiblížit k tropickému pásmu, může dál zkoumat tichomořské ostrovy.

Ve výpravě měli doprovázet Cooka noví spolupracovníci; chirurg Monkhouse i hvězdář Green zemřeli během první plavby, a Banksovo zdraví jednou provždy podlomila zhoubná malárie, kterou onemocněl u indonéských ostrovů.

A tak teď s Cookem cestovali dva přírodopisci — otec a syn Forsterovi, dva hvězdáři — Wales a Bayly, a malíř William Hodges, aby kreslil a portrétoval obyvatele dalekých končin. Cook se nejvíc spřátelil s Forsterem synem, mladým nadaným učencem.

13. července 1772 vypluly *Resolution* a *Adventure* z Plymouthu a 29. října dorazily k mysu Dobré naděje na jižním cípu Afriky.

Na mysu Dobré naděje se Forster mladší setkal se švédským botanikem doktorem Sparrmanem, který se zabýval zkoumáním jihoafrického rostlinstva. Forster mu navrhl, aby se připojil ke Cookově výpravě, a Sparrman s radostí souhlasil. Tak se na *Resolution* objevil nový cestující, neobyčejně užitečný svými odbornými znalostmi.

Ledové hory

Když Cook nakoupil zásoby potravin a dopřál námořníkům odpočinek, odrazil od afrického břehu a plul přímo na jih.

Počasí bylo den ze dne studenější a pošournější. Začalo pršet, a deště se pozvolna měnily v sněžení. 10. prosince narazili na 50°40' jižní šířky na první ledové kry, dost často nezvykle mohutné. *Resolution* by se byla jednou v mlze málem srazila s ledovcem čtyřikrát vyšším než její nejvyšší stěžeň. Srážka s nějakou takovou horou by nevyhnutelně skončila zkázou.

S pohledem napjatě upřeným do neprůhledné sněhové clony udržovali stateční mořeplavci dál směr na jih.

Cook si všiml, že všechny ledovce plují od jihu na sever, ačkoli vane severní vítr. To ho zaujalo: napadlo jej, že je unáší nějaký silný mořský proud. Forster starší a hvězdář Wales se nabídl, že změří jeho rychlost.

Nasedli s měřicími přístroji do člunu a odrazili od lodi. Vlny pohazovaly člunem jako míčkem, lepkavý sníh je oslepoval. Ale oni soustředěně pracovali.

„Kde je *Resolution*?“ zeptal se najednou Wales, když zdvihl hlavu od měření.

Forster se rozhlédl kolem. Opravdu, po *Resolution* ani památky! Všude, kam oko dohlédlo, pluly jen ledové kry; člun byl jimi úplně obklopen.

„*Resolution* bude tamhle za tím ledovcem,“ řekl Forster. „Budeme muset tu horu ledu obeplout, úplně nám zakrývá loď.“

Opřeli se do vesel a obepluli ledovec. Jenomže za ním se na vlnách pohupoval další!

Kde zůstala *Resolution*?

Obepluli druhý ledovec, pak třetí, pak čtvrtý... Jak jen mohli dopustit, že je pohltilo jednotvárné pohyblivé bludiště bez konce?

Lod' zmizela beze stopy.

Horečně veslovali. Přestože je studený vítr profukoval až do kostí, po zádech jim stékal pot.

Ubíhala hodina za hodinou a mužům už vypadávala vesla z rukou.

Začalo se stmívat. Wales se uložil na dno člunu a zavřel oči. Sami, bez potravin ve vlnách rozbouřeného neznámého oceánu!

V té chvíli k nim soumrakem dolehl vzdálený, sotva slyšitelný zvuk lodního zvonce. Vyskočili a chopili se vesel. Obeploovali kru za krou, křičeli do metelice, do vichru. Znova je opouštěly síly veslovat a z hrdla se jim dralo namísto křiku už jenom chroptění...

Černá zád *Adventure* vyvstala rovnou před nimi!

Kapitán Furneaux napojil únavou a zimou polomrtvé vědce horkým punčem a odvedl je na lůžko.

14. prosince se před loďmi sevřely ledy. Namrzávající kry se spojily v pahorkovité ledové pole, které zatarasilo další cestu na

jih.

Cook se celé dva týdny snažil obeplout pole střídavě od východu i od západu, ale bezvýsledně. V ledové bariéře nebyla jediná průlina, jediný kanál. Možná že Jižní pevnina ležela ještě jižněji za těmihle ledy. Ale přístup k ní nebyl možný.

Cook obrátil na sever a zamířil k dalekému Novému Zélandu. Podaří-li se mu zásobit se tam potravinami, bude moci věnovat zimu výzkumu tropické části Tichého oceánu. Ale příští léto se znova chtěl vrátit na jih a pokusit se proniknout co nejbliž k pólu. Koneckonců musí buď Jižní pevninu objevit, anebo dokázat, že neexistuje.

Když se vyprostili ze zaledněných vod, došlo k další velké nepříjemnosti: *Adventure* zmizela Cookovi z dohledu. Lodě se v noci ztratily jedna druhé. Marně brázdila *Resolution* vlny sem a tam, marně pálili z děl.

Cooka to ostatně příliš neznepokojilo. Věděl, že kapitán Furneaux popluje co nejkratší cestou na Nový Zéland a tam na něho v Cookově průlivu počká.

Hrůzné zprávy

Přišel březen. Na jižní polokouli je to podzimní měsíc, a Cook spěchal na sever, aby unikl polární zimě.

25. března 1773 zahlédli mořeplavci břeh Nového Zélandu. Afriku opustili před pěti měsíci; skoro půl roku strávili na moři, aniž viděli jediný kousek pevné země.

Resolution zakotvila v příhodné zátocě na jihozápadním cípu jižního ostrova Nového Zélandu. Cook ji pojmenoval „Zasmušilá“. Ale zasmušilá se zdála jenom na pohled. Pro vyčerpané cestovatele znamenala ráj. Cook vybral vhodné stanoviště pro dlouhodobé zakotvení a hned nato rozdělil námořníky do tří skupin: lovecké, rybářské a sběračské. Lovci se vypravili do lesa za zvěří, rybáři natáhli sítě a sběrači se pod vedením obou Forsterů rozptýlili po pobřeží, aby pátrali po jedlých plodech a zelenině.

Domorodců bylo na pobřeží málo, a pravděpodobně právě proto se k Angličanům chovali vesměs mírumilovně. Jejich

náčelník přijel s dcerou na loď na návštěvu a na znamení úcty chtěl za každou cenu pomazat Cooka na hlavě nějakou zavánějící žlutou mastičkou. Cookovi dalo spoustu práce, než vymluvil návštěvníkovi tu milou pozornost; nato se vytrvalý náčelník začal ucházet o důstojníky a dobrosrdečný Švéd Sparrman, který neuměl nikomu nic odepřít, nastavil krotce svou hlavu; náčelník popustil uzdu své štědrosti a za smíchu a chechtotu celé posádky namastil Sparrmana od hlavy až k patám.

Ryb nalovili dost a dost, natrhali i všelijakou divoče rostoucí zeleninu, ale na zvěř nenarazili — lovci se vrátili s prázdnou. V těch hustých lesích nežila zvířata; dokonce i ptactva, které by se hodilo k jídlu, bylo pořádku. Domorodci žili skoro o hladu. Živili se rybolovem, ale měli tak špatné sítě, že ani těch ryb se jim nedostávalo.

18. května zdvihla *Resolution* kotvy a zamířila do Cookova průlivu, kde na ni podle úmluvy měla čekat *Adventure*. Plavba podél břehů Jižního ostrova Nového Zélandu proběhla s naprostým zdarem; za týden vjeli mořeplavci do průlivu.

Kapitán Furneaux tu na ně čekal už přes měsíc. Podařilo se mu navázat dobré styky s domorodci, takže mu denně vozili na loď několik košíků ryb výměnou za sekery a skleněné náhrdelníky.

„Je to válečnický národ,“ vypravoval Cookovi kapitán Furneaux. „Tady nepřetržitě bojuje nejenom kmen proti kmenu, ale i vesnice proti vesnici, dokonce i jednotlivé rodiny se bijí navzájem. A přitom všichni hladovějí. Není taky divu — z domácích zvířat chovají jenom psy. Dokonce mi vypravovali... já tomu ostatně nevěřím...“

„Co vám vypravovali?“ zeptal se Cook.

„Jeden domorodec mi říkal, že prý jedí lidské maso. Ale pravděpodobně jsem mu špatně rozuměl.“

„Určitě,“ řekl Cook. „Nevěřte povídkám o lidojedech, jsou to hloupé bajky. Sjezdil jsem hodně zdejších ostrovů, a nikdy jsem nenarazil na žádné lidojedy.“

Maličké sluníčko

Kolem Tahiti je roztroušeno mnoho malých ostrůvků. Z moře vypadá každý jako nádherná plovoucí zahrada. Všechny se podobají Tahiti — na každém z nich jsou tytéž hory, tytéž lesy a louky, tytéž průzračné říčky, jenomže menší. Žijí na nich také Tahit'ané. Ostrůvky jsou tak blízko sebe, že se domorodci snadno dostanou z jednoho na druhý ve svých pirogách.

Cook několik těch ostrůvků navštívil, ještě než přistál na Tahiti. Obyvatelé už o Evropanech něco slyšeli; jejich příjezd je nepřekvapil. Všude čekalo cestovatele přátelské přijetí. Cook od nich nakoupil ovoce a vepřové a štedře zaplatil železem a skleněnými korálky.

Jednou přijel k *Resolution* na piroze šestiletý chlapeček a hodil na palubu veliký banán. Cook mu na oplátku hodil hrst lesklých korálků, ale netrefil. Korálky spadly namísto do pirogy do moře. Hoch bez dlouhého rozmýšlení skočil z loďky a potopil se. Cook už myslel, že se utopil, ale v té chvíli se kluk vynořil nad hladinu s dvěma korálky v ruce.

Hodil je do člunu a znovu se potopil. Potápěl se tak dlouho, dokud nesebral ze dna všechno, co mu Cook hodil. A to dno leželo v hloubce několika metrů.

Příhoda prozradila námořníkům, jak skvěle umějí ostrované plavat. Ve vodě se cítili zrovna tak volně a bezpečně jako na zemi. Později viděl Cook ženy, které uplavaly řadu kilometrů s kojeňátkem na ruce. Čas od času se zastavovaly a kojily dítě na vzdouvajících se vlnách.

Všichni ostrovní náčelníci velmi usilovali o návštěvu v Cookově kajutě. Nosili kapitánovi jako pozornost vepřívky a on je zase podarovával sekerami a látkami. Přestože viděli na lodi tolik nevídaných a záhadných věcí, nedávali najevo žádný údiv; báli se totiž, že by utrpěla jejich důstojnost. Jenom jeden z nich, mladší a poměrně chytrý člověk, byl zaujat tikotem kapesních hodinek a požádal o vysvětlení, co to ta tajemná hračka povídá. Cook mu vysvětlil, že ukazuje čas, načež ji mladý náčelník pojmenoval „maličké sluníčko“. Ostrované totiž uměli sledovat čas jen podle slunce.

Královna ve vyhnanství

V srpnu připluly lodě na Tahiti. Mořeplavce tam přivítali jako staré přátele. Zvali je do každé chýše. Mnoho lidí se vyptávalo na Tupaiu; když uslyšeli, že zemřel, smutně pokyvovali hlavami.

Cestovatelé se dověděli, že královna Operea byla svržena z trůnu. Po Tupaiově odjezdu ztratila všechnen vliv a zemi teď vládl král Otu.

Cook se k němu vypravil na návštěvu s Forsterem mladším

a několika důstojníky, aby si zajistil přátelství nového vladaře.

Otu byl urostlý třicetiletý muž. Nežil zdaleka tak skromně jako Operea; všude ho doprovázela veliká družina.

Cook začal tím, že odevzdal králi a jeho nejbližším bohaté dary. Nato Otu okamžitě poslal své služky pro domácí tkaná plátna. Byla obarvená na nachový, růžový a slámově žlutý odstín a napuštěná vonnými oleji.

Služtičky jimi omotaly uniformy důstojníků tak, že námořníci nemohli ve svých nádherných pláštích udělat skoro ani krok.

Otu se poptal Cooka na Banksovo zdraví, přestože vědce nikdy osobně nepoznal. Cook mu poděkoval za pozornost a pozval ho k sobě na loď na oběd.

Nazítí přijel král na *Resolution* s celou družinou. Když vystoupil na palubu, přikázal svým lidem, aby Cooka zahalili do nejdrahocennějšího hávu. Cook se v minutě proměnil v obrovský nachový pytel, z kterého vykukovala jen hlava. Jakmile se jakžtakž vysvobodil z darovaných pout, pozval hosty do důstojnické jídelny. Ale král, od přírody strašpytel, nechtěl ani za nic sejít dolů po schodech. Těžko říci, čeho se bál. Asi se mezi čtyřmi stěnami cítil jako v pasti. Poslal napřed svého mladšího bratra, aby si ověřil, jestli tam dole něco nehrozí, a teprve když se bratr vrátil bez úhony a v pořádku, odvážil se i Otu do podpalubí.

U oběda nejedl nic; bál se, aby ho neotrávili. Zato ostatní hosté pořádali s neuvěřitelnou rychlostí všechno, co se přineslo na stůl. Lžíce a vidličky jim byly k smíchu. Necháпали, proč by se mělo jíst vidličkou, když rukama to jde mnohem rychleji a snáz.

Jednoho velmože krmili sluhové; měl přitom ruce schované pod stolem.

„Trápí vás nějaká choroba rukou?“ zeptal se zdvořile Cook.

Ale velmož zdvihl pohněvaně obě ruce vysoko nad stůl. Měl na nich nehty dvakrát delší než prsty.

Tahit'an, jak se potom vysvětlilo, si vůbec nestříhal nehty; pečlivě si je pěstil, aby všichni viděli, že je bohatý a že nemusí pracovat. Jen nehet na levém malíčku měl normální délku. Velmož jej nenechával narůst, aby se měl čím česat —

přerostlým nehtem by to nešlo.

Za pár dní nato se poručík Pickersgill, který sloužil už na *Endeavour*, vypravil do hornatého vnitrozemí ostrova, kde Angličané ještě nikdy nebyli. Několik hodin se toulal po horských pěšinách, potom sestoupil do malého údolíčka a zastavil se u ubohé tahitské chýše; doufal, že tam sežene něco k snědku. Vyšla z ní stará tlustá žena, a jakmile ho uviděla, dala se do hlasitého smíchu. A podle toho smíchu ji poručík okamžitě poznal: byla to královna Operea. Žila teď osaměle a velice chudě. Chovala si všeho všudy jen jednoho vepříka, což na Tahiti bylo považováno za chudobu. Ale ji ta změna postavení, jak se zdálo, nijak netížila; pohostila Pickersgilla banány a smála se zrovna tak hlasitě, jako když byla královnou.

Pickersgill ji pozval, aby navštívila kapitána Cooka.

„To nemohu,“ odpověděla. „Jsem tu ve vyhnanství. Kdyby mě Otu viděl na břehu, moc by se zlobil.“

Poručík jí daroval celý svazek skleněných náhrdelníků; věděl, že ty korále znamenají na Tahiti takový majetek, že vypovězená vládkyně bude zabezpečena na celý život...

Při odjezdu vzali Cook s Furneauxem s sebou na loď dva mladé domorodce — Pora a Omaie. Řekli si, že je přivezou do Anglie. Pora měl plout na *Resolution* a Omai na *Adventure*.

Lodě vypluly z Tahiti 1. září. Když břeh zmizel z obzoru, dal se Pora, který předtím tak toužil uvidět Anglii, do pláče. Večer zahlédli ostrůvek Bora-Bora, který ležel jen pár mil od Tahiti.

„Vysaďte mě na Bora-Bora!“ poprosil Pora. „Nechci už do té vaší Anglie. Z Bora-Bora se nějak dostanu domů!“

Cook mu vyhověl. Když to kapitán Furneaux viděl, zeptal se Omaie, jestli se také nechce vrátit.

„Ne,“ odpověděl Omai. „Já nejsem takový zbabělec jako Pora. Vezte mě třeba na konec světa.“

Omaiovi se také skutečně podařilo doplout až do Anglie. Na Balabole oslovil Cooka asi sedmnáctiletý mládenec, kterému říkali Odide, a poprosil kapitána, aby ho vzal s sebou místo Pora. A Cook rád souhlasil.

Přátelské ostrovy

Cook věděl, že na dvanáctém stupni jižní šířky a sto sedmdesátém stupni západní délky leží nějaké ostrovy. Objevil je sto třicet let před druhou Cookovou plavbou holandský mořeplavec Abel Tasman. Od té doby je žádný další Evropan neviděl.

Cook se rozhodl, že se na ně podívá.

1. října 1773 zpozoroval ve dvě hodiny odpoledne na obzoru nízké pobřeží, a když připlul blíž, rozeznal dva ostrovy, oddělené úzkým průlivem.

Ostrovní rostlinstvo se podobalo tahitskému: všude pokrývaly půdu tytéž pestře kvetoucí, jakoby nakudrnacené háje. Ale hlavní okrasa Tahiti — hory v závoji modravého oparu — tu chyběla. Ostrovy byly rovné jako stůl.

Lodě zakotvily v průlivu a v té chvíli je obklopily domorodé pirogy. Cook zval posušky ostrovany na loď, jenomže ti se dlouho nemohli rozhodnout a jen rozčileně pokřikovali.

Cook zaslechl v tom rámusu několik slov, která se mu zdála podobná tahitským, a tak požádal Odida, aby domorodcům řekl, že námořníci nechtějí nikomu nic zlého udělat a že je zvou všechny na loď.

Když už byl Odide pověřen takovým závažným diplomatickým úkolem, nedalo mu, aby nepronесl slavnostní květnatou řeč. Mluvil celou půlhodinu a vyhledával ta nejvzletnější slova a ty nejvzletnější výrazy. Ale ostrované mu nevěnovali žádnou pozornost, a tak všechna jeho námaha přišla nazmar.

Teprve k večeru, když už se začalo stmívat, vylezl na palubu nějaký pomalovaný domorodý obr. Cook si s údivem povšiml, že návštěvník nemá žádnou zbraň. Ta důvěra a nebojácnost kapitána dojala. Dokonce ani Tahitáňané se přece neodvažovali na loď jen tak beze zbraně!

Domorodec držel v ruce jenom kořen rostliny, z které se na ostrovech dělá opojný nápoj nazývaný zde *ava*. Přistoupil ke Cookovi a ke kapitánově údivu mu tím kořenem mlčky poklepal po nose s takovým výrazem, jako kdyby vykonával důležitý obřad. Později se vysvětlilo, že to byl prostě projev přátelského

uvítání.

Potom se domorodec rozhovořil.

Mluvil jazykem, který se lišil od tahitštiny a novozélandštiny jen výslovností některých slov. Cook pochopil, že Tahit'ané, Novozéland'ané a obyvatelé zdejších ostrovů tvoří vlastně jediný národ.

Později se jeho příslušníkům začalo říkat Polynézané.

Protože se Odide jakžtakž dokázal dohovořit s místními obyvateli, pozvali mladého Tahit'ana k rozhovoru. Vyšlo tak najevo, že větší ostrov se jmenuje Tongatabu a ten menší Eua a že jejich obyvatelstvo je potěšeno příjezdem zámořských hostů.

Ostrovanova přívětivost si rázem všechny získala. Stále se usmíval, nepřerušoval je, když mu něco říkali, a ani jednou se nepokusil cokoli vzít.

Cook mu navěsil kolem krku několik šňůr skleněných korálků a on z nich měl takovou radost, že začal tancovat po palubě. Ale na odchodu korálky sundal a vrátil je Cookovi zpátky; myslel, že mu je kapitán jenom na chvíli půjčil. A zazářil štěstím, když mu vysvětlili, že si je může nechat navždycky.

„Ukaž ty náhrdelníky všem u vás,“ tlumočil Odide, „a řekni jim, ať nám zítra přivezou vepřové, ryby a ovoce. Pak dostanou každý takové korále, jako máš ty.“

Druhý den ráno se začalo na břehu obchodovat. Sešel se tam takový dav, že se jím ani nebylo možno protlačit. Ostrované překvapovali svou poctivostí: nikdo se nepokoušel kapitána podvádět nebo šidit.

Cook se vypravil do vnitrozemí pro pitnou vodu, sledován obrovským zástupem. Šel od vesnice k vesnici a všude ho vítaly nové a nové davy. Bylo opravdu zvláštní, že na takových malých ostrovech může žít tolik lidí.

Cestovatelé si vykračovali po výborně upěchované cestě, osázené po obou stranách banánovníky. Kolem se rozkládala pole a zahrady, obehnané křížem krážem dřevěnými ploty. Na Tahiti Cook nikdy nic podobného neviděl. Tam bylo půdy, kolik si srdce přálo, a nikdo si svůj pozemek neoplocoval; tady byla zorána, osázena a oseta každá píd', každá palma měla svého majitele, který o ni pečoval. Přesto Cookovi nemohlo ujít, že při vší té péči obyvatel jsou tu stromy nižší než na Tahiti a že úrody

je mň. Tyhle ostrovy totiž tvořil tvrdý korálový útes, který pokrývala jen tenká černozemní vrstva. Jejich půda se nemohla tahitské žírné půdě nikdy vyrovnat.

Na křižovatkách cest a pěšin stály veliké kůlny, obrostlé nějakou popínavou rostlinou, která připomínala břečťan. Cook je zpočátku považoval za sýpky, ale potom vyšlo najevo, že jsou to svatyně, kterým domorodci říkali *faitoka*. Stály v nich nestvůrné modly, vytesané z černého kamene. Cook se jich nemínil ani dotknout, aby neurazil náboženské cítění ostrovanů, ale za chvíli se přesvědčil, že tihle domorodci nemají své bohy vůbec v úctě; točili jimi na všechny strany, dávali jim lípance po tvářích a dokonce je káceli na podlahu.

Při každé svatyni žil kněz, který uvítal kapitána dlouhým prolovem. Když Cook vyslechl několik takových projevů od různých kněží, všiml si, že všichni odříkávají slovo za slovem totéž. Někteří to chvílemi pletli, zapomínali, co mají říkat, a zástup jim sborem napovídal. Po posledním slově nasypali před kněze hromádku banánů, které musel hned na místě sníst.

Cookovi se nepodařilo nikde najít dobrou vodu. Po průzračných horských potocích, kterých byla na Tahiti a Novém Zélandu taková hojnost, tu nebylo ani památky. Lidé pili kalnou, slané chutnající břečku ze špinavých rybníků a studní.

Psy nebylo nikde vidět, ale zato chovali domorodci slepice, které Tahit'ané ani Novozéland'ané neznali. Námořníci okamžitě nakoupili několik kohoutů a uspořádali kohoutí zápasy.

Kohouti se rvali s neobyčejnou vášní. A námořníci ničeho nelitovali, jen aby sehnali další. Dávali za ně domorodcům knoflíky ze svých stejnokrojů, kapesníky, tkaničky z bot, perořízky...

„Do něho! Jen mu dej!“ povzbuzovali od rána do večera na palubě své ptačí borce.

Odide a Omai, kteří v životě kohouta neviděli, se ze začátku stavěli k ptákům bázlivě a s nedůvěrou. Ale pak se nakazili všeobecnou horečkou souboje, koupili vynikající kohouty a tak je vycepovali, že kohouti námořníků byli do jednoho poraženi.

Jednou ráno Cookovi oznámili, že ho na břehu očekává nejvyšší náčelník Tongatabu a Eua. Kapitán si pospíšil na břeh.

Tam seděl na kameni neuvěřitelný tlust'och. Obrovské břicho mu viselo mezi koleny a oči se mu topily v naducaných tvářích, že je ani nebylo vidět. Dřepěl a žvýkal, a jak se ukázalo, právě on byl ten nejvyšší náčelník.

Na Cookovu řeč neodpověděl ani jediným slovem. Cook ho ověsil prostěradly, sekerami a korálovými náhrdelníky, ale on se ani nepohnul a jeho tvář zůstávala dokonale bez výrazu.

Cook chvíli postál a pak odešel.

Nazítří přivezli domorodci na *Resolution* padesát vepřů s těmito slovy:

„Vládce ostrova daruje vládcí lodi.“

Padesát vepřů — to představovalo pro obyvatele Tichomoří úžasné bohatství.

To už ale musí být pořádný zazobanec, ten tlust'och, když si může dovolit takový dar, pomyslel si Cook s podivem.

7. října vypluly lodě na moře. Ze stěžňů bylo vidět další ostrovy, které patřily k témuž souostroví jako Tongatabu. Ale začalo už jaro a Cook se nezastavoval. Spěchal na jih, aby znovu pátral po Jižní pevnině. Rozhodl se, že nazve celé souostroví „Přátelskými ostrovy“.

„Nikde nás nepřijali tak přátelsky jako tady,“ řekl svým důstojníkům.

Správně se ostrovy jmenují Tonga; ale na evropských mapách se ještě dlouho udrželo pojmenování, které jim dal Cook.

Lidojedi

Cestou na jih chtěl Cook ještě jednou navštívit Nový Zéland.

U novozélandských břehů řádil orkán. Vlny se vzdouvaly až nad vrcholky stěžňů a dopadaly s řevem na palubu. Vichřice byla tak silná, že podrážela nohy; přitom nepřetržitě lilo.

Teprve po pěti dnech, kdy námořníci už byli se silami v koncích, se vítr utišil; nebe se vyjasnilo a vysvitlo slunce.

V dálce až na samém obzoru se modraly hory Jižního novozélandského ostrova. Nad rozvlněným mořem křičeli albatrosové. Cook marně s napětím vyhlížel do dále; po *Adventure* nebylo ani památky.

Lodě se v bouři ztratily jedna druhé. *Resolution* páčila z děl, zajížděla do každého zálivu, jenomže bez výsledku; její věrná společnice zmizela beze stopy. Cočka to velice znepokojovalo.

„Nedělejte si o ni starosti,“ utěšovali ho důstojníci. „*Adventure* je vynikající loď, s tou se nemohlo nic stát. Kapitán Furneaux na nás už pravděpodobně čeká v Cookově průlivu.“

A tak zamířili ke Cookově průlivu, ačkoli *Resolution*, silně poškozená bouří, nutně potřebovala opravu.

Ale *Adventure* nebyla ani tam.

Za pomoci Odida, který se projevil jako výborný tlumočník, se Cook vyptával domorodců, jestli tu před několika dny neviděli „druhý plovoucí ostrov s bílými křídly“.

„Ne,“ odpovídali domorodci, „neviděli.“

Cookovi nezbývalo než čekat. Nepochyboval, že kapitána Furneauxe napadne do Cookova průlivu zajet — je-li ovšem *Adventure* ještě schopna plavby.

Zatím bylo potřeba se připravit na obtížnou plavbu do polárních moří, aby pokračovali v pátrání po Jižní pevnině. Blížilo se léto a Cook je chtěl stůj co stůj využít k tomu, aby pronikl co nejdál na jih. Nezapomínal ani na chvíli, že hlavním cílem jeho výpravy je objevit Jižní pevninu.

Zabušily sekery, zaskřípaly pily. Tesaři a mistři loďaři se pustili do opravování *Resolution*. Ale nejdůležitější ze všeho bylo zásobit se potravinami, protože ovoce koupené na ostrově Tongatabu už spotřebovali a mořská bouře zničila skoro všechnu zásobu sucharů — zvlhlo a zplesnivělo jich asi 160 metrických centů.

Novozélandané tentokrát přivítali mořeplavce jako staré známé a přivezli hromady ryb. Na břehu se začalo čile obchodovat. Úlovek z jedné velké sítě stál jednu sekeru. Za jeden hřebík se dalo koupit až padesát kilo ryb. Celý průliv byl zatažen sítěmi, na každém pobřežním balvanu seděl domorodec s udicí; všichni loví jen pro bílé návštěvníky.

Ale uběhl týden a domorodé zásoby ryb došly a nové úlovky nestačily. Námořníci se potulovali se svými drahocennými hřebíky po břehu celkem zbytečně; sehnali nanejvýš pět šest košíků za den. Domorodci byli také zoufalí: dostávali se teď k věcem ze železa pořádně těžko.

Jednoho krásného dne se ukázalo, že z pobřežních vesnic zmizeli všichni muži, kteří byli schopní nosit zbraň. Na Cookovy dotazy odpovídaly ženy s dětmi, že muži odešli do války.

„Kdo teď ale bude lovit ryby?“ křičel Cook. „Nenasolili jsme ještě ani polovičku zásob, které potřebujeme na cestu. Celé měsíce možná nevidíme kousek země! To nemohli vaši muži odložit tu svou válku do našeho odjezdu?“

Tři dny nebylo po bojovnicích ani vidu ani slechu. Ale čtvrtého dne vjeli na padesáti pirogách do průlivu. S kopí vítězů stékala krev, ještě se kouřilo z jejich černých ran. Náčelníci třímali hole, na nichž byla nabodnuta srdce poražených

nepřátel, a jejich pirogy byly po okraj naloženy rybami — tou kořistí, kvůli které začali válku.

Na břehu se znova rozlehl ruch tržiště.

A právě tehdy se na *Resolution* dostal důkaz, který potvrdil ty nejčernější domněnky o mravech a zvycích Novozélandců. Stalo se to tak:

Forster se synem a několika mladšími důstojníky seděli na palubě v rozhovoru s Odidem. Najednou přirazil k lodi člun a na palubě se objevil námořník se dvěma starými domorodci. Námořník nesl jakýsi balík.

„Podívejte, co jsem od těch chlapíků koupil,“ obrátil se k oběma Forsterům a dodal s úšklebkem: „A lacino. Jenom za tři hřebíky!“

S odporem rozbalil balík a ukázal vědcům useknutou lidskou hlavu.

Hlava byla uvařená.

Nikdo nebyl schopen slova. Námořníci odskočili od Novozélandců, jako uštknutí. Ale nejsilnější dojem udělala ta strašlivá podfvaná na Odida. Dobrák Tahitán strnul hrůzou a potom se rozplakal.

„Zločinci! Vrahové!“ vzlykal ve výkřicích. „A já se ještě s vámi přátelil! Ani na krok se ke mně nepřibližujte!“

Za chvíli se na loď vrátil Cook. Když viděl tváře druhů, naplněné odporem a hnusem, chtěl znát příčinu. Forster mladší mu vypravoval, co se stalo.

Námořníci vykázali překvapené lidojedy z lodi; Cook odešel do své kajuty a celý den se už neukázal.

Sluha, který mu nesl oběd, zaslechl, jak si sám pro sebe mumlá:

„To udělali z hladu, jenom z hladu... Jenom bezvýhodné hladovění může donutit člověka, aby snědl druhého. Vždyť oni neznají ani kozy, ani vepře, ani krávy, ani obilí, ani ovocné stromy — jenom ryby a divoké traviny.“

Druhý den ráno si zavolal pět námořníků, podělil je lopatami a rýči a poslal je na břeh, aby tam zryli půdu do záhonů. Pak šel ke kuchaři pro poslední dva pytle brambor, které s sebou vezli z Anglie.

„Takhle se musí bojovat proti lidojedství,“ řekl, když zasadil

první bramboru do země. „Žádnými děly, žádnými tresty. Bramborami. Až se naučí pěstovat brambory, nechají lidožroutství lidožroutstvím a budou z nich spořádaní klidní rolníci. Pane poručíku, svolujte jejich náčelníky! Dám jim první vyučovací hodinu zemědělství.“

Listopad pomalu končil a jaro bylo v plném rozkvětu. (Listopad na jižní polokouli odpovídá našemu květnu.) Lesní houštiny zhoustly ještě víc a byly ještě neprostupnější, tráva vyrostla do výšky člověka, a po *Adventure* pořád ani stopy.

Cook z toho byl zoufalý. Už nebylo možné ztrácet ani den. Docela malé prodlení mohlo znamenat, že v nadcházejícím létě už záhadu Jižní pevniny nerozřeší a bude se muset vrátit do Evropy s nepořízenou.

Opouštět Nový Zéland a nevědět přitom, co se stalo s kapitánem Furneauxem a jeho námořníky, bylo pro Cooka neobyčejně těžké; přesto nařídil rozvinout plachty a vyplout.

Pro každý případ zakopal pod jedním stromem na pobřeží láhev s dopisem pro kapitána Furneauxe. *Resolution* projela ještě sem a tam celý průliv, přičemž dávala znamení palbou ze všech svých dělových hlavní. 26. listopadu vyplula nakonec na otevřené moře.

Cook zamířil přímo na jih.

Adventure u novozélandských břehů

Co se vlastně stalo s *Adventure*? Proč kapitán Furneaux nepřišel v smluvené době do Cookova průlivu, kde se měl setkat se svým velitelem?

Proč musela *Resolution* plout k polárnímu kruhu sama a sama pátrat po neznámé Jižní pevnině?

Ale ať o tom kapitán Furneaux podá zprávu sám; tak jak ji roku 1775 písemně doručil britské admiraltě:

„1. listopadu 1773 nás silná mořská bouře s deštěm a mlhou zahrnala daleko na východ. Unášela nás tak, že jsme brzy ztratili z dohledu pobřeží i *Resolution*. Bouře s námi zmítala sem a tam čtyři dni a čtyři noci. Rvala co chvíli plachty z ráhen, do podpalubí začalo zatékat a námořníci si z toho ustavičného zimavého vlhka naříkali na nachlazení, kašel a bolesti hlavy.

Věděl jsem, že nás *Resolution* čeká v Cookově průlivu, ale když se bouře utišila, byla loď v takovém stavu, že nám nezbývalo než okamžitě vyrazit k nejbližšímu novozélandskému břehu.

9. listopadu jsme zakotvili v nějakém zálivu. Ze všech stran nás obklopily domorodé pirogy. Domorodci se chovali přátelsky, a nabízeli nám plno všelijakého zboží. Ale nás lekalo jejich válečnické vzezření, dlouhá ostrá kopí a hlavně utřaté ženské hlavy s rozpuštěnými vlasy jako ozdoba na špicích pirog. Rozhodl jsem se zásobit pitnou vodou, provést nejnnutnější opravy a vyplout co možno nejdřív do známých míst v Cookově průlivu, kde jsem se měl setkat s *Resolution*.

Ale můj časový propočít bohužel nevyšel. Oprava lanoví nás zdržela déle, než jsme předpokládali; mohli jsme zdvihnout kotvy teprve 12. listopadu.

Vítr vál v protisměru, takže jsme museli plout krátkým křížováním. Ubíhal den za dnem a my se skoro nehýbali z místa. Teprve po dvou týdnech se nám povedlo vjet do průlivu a zakotvit.

Resolution byla už ovšem pryč. Když jsme se vylodili, uviděl jsem v kůře jednoho stromu vyřezaný nápis: „Zde kopej!“ Okamžitě jsem nařídil vykopat pod nápisem jámu a po několika minutách narazily lopaty mých námořníků na zapečetěnou láhev s dopisem od kapitána Cooka.

Kapitán Cook mi sděloval, že na mne čekal tři neděle, a když se nedočkal, vypravil se na jih pátrat po jižní pevnině. Psal, abychom pluli za ním, ale na to nebylo ani pomyslení. Potřebovali jsme opravit naši napůl zničenou loď, zásobit se topivem a popřát odpočinek vyčerpaným a nemocným námořníkům.

Cítili jsme se osamělí a bezmocní v té lesnaté divočině na samém konci světa. Domorodci jako by vymřeli. Břehy Cookova průlivu, ještě donedávna poseté lidnatými vesnicemi, byly teď liduprázdné a skličující. Z lesa se čas od času ozývalo podivné šramocení a hlasy, jako kdyby nás z houštin sledovali neviditelní nepřátelé a čekali jenom na vhodnou chvíli, aby nás přepadli a zabili. Snažili jsme se vystupovat na břeh co nejmíň.

Ale den za dnem ubíhal a nic se nedělo; naše obavy se

vytratily. Už jsme si zvykli na divokou ponurost pobřežních skal, a když bylo z lesa slyšet hlasy, říkali jsme si, že to křičí ptáci.

Konečně byla loď opravena; začali jsme s přípravami na cestu. Na rozloučenou jsem ještě chtěl opatřit nějakou zeleninu a ovoce, aby si posádka, přesycená věčnou slaninou a lodními suchary, mohla po cestě na něčem pochutnat.

Toho nešťastného dne, 17. prosince, jsem poslal do nitra průlivu v člunu menší oddíl s příkazem plavit se podél břehu a natrhat a očesat všechno, co by bylo k jídlu. Všichni se těšili na takovou příjemnou projížďku a do člunu okamžitě nasedlo deset námořníků. Jako velitele oddílu jsem určil své dva nejlepší lodníky, kteří byli také náramně spokojeni. Jeden se jmenoval Felix Rowe a druhý Thomas Hill.

„Vraťte se k večeru. Zítra vyplouváme,“ řekl jsem jim na rozloučenou. „A buďte opatrní. Nezacházejte daleko do lesa. Zvláště ne vy, Hille. Vy se necháte vždycky vším moc strhnout. Abychom vás pak nemuseli hledat!“

„Já jsem přece snadno k nalezení, pane,“ odpověděl se smíchem Hill. „Mám tetování.“

Vyhrnul si rukáv a ukázal mi paži s vytetovaným *T. H.* — začátečními písmeny svého jména a příjmení.

Výprava se večer nevrátila.

Silně mne to znepokojilo; už jsem litoval, že jsem své lidi poslal tak daleko od lodi. A ráno jsem vyslal na člunu deset ozbrojených mužů námořní pěchoty pod velením poručíka Burneye, aby po nich pátrali.

Člun měl obeplout ostrov Long Island, prohledat záliv Broad Sound a odtud zamířit do Botany Bay. Tenhle záliv pro nás byl památný tím, že na jeho hustě zalesněných březích rostl velice chutný celer. Ani zahradníci nedokáží vypěstovat lepší, a proto jsme byli přesvědčeni, že naši zmizelí druhové zajeli včera do Botany Bay.

V Broad Sound jsme nic nenašli. Poručík nařídil plout dál.

Ve dvě hodiny odpoledne uviděli vojáci velkou domorodou vesnici. Obyvatelé se vyhrnuli na břeh a začali ukazovat rukama, aby člun plul pryč. Ale poručík dal povel k vylodění a v doprovodu pěti vojáků s odjištěnými puškami v rukou obešel

všechny chýše. Nic podezřelého se jim nepovedlo objevit. Poručík jen překvapilo, že v celé vesnici nebyl jediný mladý zdravý muž. V každé chýši se setkávali jen s ženami, dětmi a starci.

Ve tři hodiny vypluli dál, až se konečně dostali do zálivu Botany Bay.

U břehu byla uvázána dlouhá piroga. Hlídali ji dva pomalovaní bojovníci. Když zahlédli člun, utekli do lesa.

„Mám přistát?“ zeptal se muž u kormidla.

„Přistaňte,“ řekl poručík.

Za malou chvíli se před člunu zařízla do pobřežního písku. „Podívejte, střevíce!“ vykřikl najednou voják, který vyskočil na břeh první.

„Kde jsou střevíce? Jaké střevíce?“

Voják se sehnul a zdvihl ze země pár sešlapaných námořnických střevíců.

„Já vím, komu patří,“ řekl pochmurně druhý voják. „Jsou to boty námořníka Woodhouse. Má nohy do O, jedině on mohl střevíce takhle sešlapat.“

„Hledejte! Hledejte!“ křikl poručík. „Musíme prohledat celý tenhle břeh.“

A hned nato narazil sám na nečekaný nález.

Ve vysoké trávě stálo dvacet velkých košů, plných masa.

„Slanina!“ vykřikl jeden voják.

„Ne, to je čerstvé maso,“ ozval se druhý.

„Maso ze psů,“ řekl třetí. „V téhle proklaté zemi nechovají ani hovězí dobytek, ani prasata, ani ovce.“

A kopl špičkou boty do koše. Koš se převrhl, do zakrvácené trávy se vyvalila hrouda masa. A na samém vršku té sekanice ležela uťatá lidská paže. U ohnutého lokte byla jasně vidět dvě velká fialová písmena: T. H.

„Zpátky! K člunu!“ zavelel poručík a oddíl se pomalým krokem smutně vydal ke břehu.

Na holém pahorku stáli domorodí ozbrojenci, mávali kopími a dívali se, jak Angličané zvolna odcházejí vysokou trávou.

„Dovolte nám dát těm psům na pamětnou, pane!“ volali vojáci na poručíka.

A dřív, než stačil odpovědět, třeskla salva, po ní druhá a

třetí. Pahorek se pokryl mrtvolami.

Poručík Burney se vrátil s oddílem teprve v jedenáct v noci; podal mi o celé věci podrobné hlášení. Rozhodl jsem, že se už nebudeme ze zvěřetělým lidojedům dál mstít, protože by to nemělo žádný smysl, a že opustíme tu ponuru zemi co nejrychleji. Příštího dne jsme zvedli kotvy.“

Tak zakončil kapitán Furneaux svou písemnou zprávu.

Půl roku po zmíněných událostech se *Adventure*, když předtím od jihu obeplula Austrálii a projela celým Indickým oceánem, dovelkla s potrhanými plachtami, poškozeným stěžněm a s posádkou polomrtvou hladem a kurdějemi k mysu Dobré naděje do přístavu Kapského města, které tenkrát patřilo Holanďanům.

Znovu mezi ledovci

„Právě projíždíme pod středním obloukem Londýnského mostu,“ řekl Cook.

„Co jste říkal?“ zeptal se Forster mladší.

„Pod námi je kalná voda Temže, zrcadlí se v ní čluny a lodě, nábřeží, domy...“ pokračoval s neochvějným klidem kapitán.

Forster se zachvěl strachy. Copak je to nějaká legrace, brázdít neznámá moře k jižnímu pólu na lodi, které velí pomatený kapitán? Jenom šílenec si může v téhle jižní části Tichého oceánu představovat, že pluje po Temži a projíždí zrovna pod středním obloukem Londýnského mostu!

„A přesto nebyl Londýn nikdy tak daleko od nás, jako právě teď,“ pokračoval Cook. „Leží na protilehlé straně zeměkoule, vlastně tedy přímo pod námi.“

Forster se rozesmál. Takhle je to tedy! Kapitán Cook má pravdu. *Resolution* možná opravdu pluje pod Londýnským mostem. Jenomže Londýn je na jednom konci zemského průměru a *Resolution* na druhém. Kdyby v Londýně začali kopat a prokopali se zeměkouli skrz naskrz, vylezli by kopáči z toho tunelu někde pod kýlem *Resolution*.

Mořeplavci pronikli už mnohem dál na jih než minulé léto, a přesto se ještě nesetkali s krami. Vládlo studené a pošmourné počasí, ale moře bylo čisté.

Cook už začínal věřit, že Jižní pevnina neexistuje. K jihu ho teď přitahovala jiná naděje: možnost, že dorazí až k jižnímu pólu.

Lod' obeplula jižní polární kruh a slunce přestalo zapadat, kroužilo nepřetržitě po nebi ve dne v noci, a *Resolution* brázdila vlny dál a dál na jih.

Ale 30. ledna 1774 zpozorovali, že se oblaka na obzoru podivně třpytí, což vždycky znamená, že zamrzlé moře už je blízko. Za půl hodiny uviděli ze stěžňů, jak jim do nedohledna přehrazuje cestu krabatá ledová pláň.

Zavál studený vítr a začal padat vlhký sníh. Lanoví se potáhlo ledovou kůrou a z ráhen visely obrovské rampouchy. V kajutách byla taková zima, že lidé museli spát v šatech.

Odide, který v životě neviděl led ani sníh, z toho byl celý pryč. Nejdřív považoval ledové pole za pevninu a žasl nad její bělostí a leskem. Ale když mu pak ukázali, jak led může roztát a proměnit se ve vodu, neznal jeho údiv mezí. Padající sníh pojmenoval kamínky z nebe. Shraboval si jej a ukládal do zvláštní bedničky, aby tu zázračnou věc dovezl na Tahiti a ukázal přátelům. A hluboce se ho dotklo, když mu řekli, že se to nemůže podařit.

Půlnoční slunce v něm vzbuzovalo zbožné rozechvění. Každý večer čekal na příchod tmy, a když viděl, že slunce zůstává na obloze, utíkal zděšeně do své kajuty.

Tenhle mladý chytrý Tahit'an pobavil celou posádku, kdykoli ji přepadala nuda z dlouhé, jednotvárně se vlekoucí plavby. Posbíral na Novém Zélandu různé proutky, které si pak svázal do jakési otýpky; každý proutek si pojmenoval podle nějaké končiny, kterou během plavby navštívili. A tak měl proutek Tongatabu, proutek Nový Zéland a dokonce proutek Bílá země.

„Ty proutky mi pomohou při vzpomínání na kraje, které jsem procestoval,“ vysvětloval Odide námořníkům, „člověk si přece nemůže všechno zapamatovat.“

Kdykoli ostatně narazil na nějakou nevídanou pozoruhodnost, nijak zvlášť ho to nepotěšilo; naopak, spíš zesmutněl.

„Čeho ti je líto, Odide?“ ptali se ho. „Objel jsi přece půl

světa, chlapče, budeš se mít doma čím chlubit!“

„Nikdo mi neuvěří,“ odpovídal nevesele Tahit'an.

Zamrzlé moře znemožnilo lodi pokračovat v cestě. Tam, kde podle mínění vědců měla ležet Jižní pevnina, uviděl Cook jenom oceán.

Kdyby se mu ale bylo podařilo proniknout jen o trochu dál k jihu, byl by Jižní pevninu objevil. Jižní pevnina totiž skutečně existuje: říkáme jí Antarktida. Objevili ji ruští mořeplavci Bellingshausen a Lazarev přibližně padesát let po druhé Cookově námořní výpravě.

Cook však musel obrátit svou loď k severu.

Zaniklý svět

Resolution čekala dlouhá zpáteční plavba domů. Ale cestou chtěl Cook ještě navštívit neznámé a málo známé oblasti Tichého oceánu.

11. března zahlédli mořeplavci žlutavé kopce Velikonočního ostrova.

Ostrov objevil roku 1687 pirát Edward Davis. Roku 1722 o velikonocích k němu doplul holandský kapitán Jakob Roggwein a pojmenoval jej Velikonoční. Od té doby tam nikdo další nezakotvil. Z vody vystupovaly kolmé stěny holých čedičových skal a dodávaly ostrovu vzhled nedobytného hradu. V té chmurné a nepřívětivé končině nerostl jediný strom — všude bylo vidět jen zahnědlé keře a zežloutlou travu.

Přesto se naši mořeplavci na žádnou zemi netěšili tolik, jako na tuhle velikou vyprahlou skálu, trčící ze dna oceánu. Tři a půl měsíce brázdili polární moře a u poloviny posádky se ze špatné vody a nedostatku čerstvých potravin začaly hlásit kurděje. Cook sám byl nastydlý a vyčerpaný a velice si přál, aby mohl alespoň několik hodin pobýt na břehu.

Bylo na tom tedy něco tak zvláštního, že jim neplodný ostrov připadal jako ráj?

A když za mysem vyplula lodička s domorodým rybářem, který hleděl na loď jako na zjevení, Odide to už nevydržel, skočil do vody a plaval mu naproti. Vlezl do loďky, objal zmateného ostrovana kolem krku, vstrčil mu do ruky hned dva

hřebíky najednou a sedl k veslům. Za chvíli už strkal rybáře na palubu a se šťastným úsměvem ho postavil před Cooka.

Kolem se seběhla celá posádka. Domorodec se vzhledem podobal Tahit'anům, což dávalo naději, že bude možné se s ním dohovorit.

„Odide, zeptej se ho, jestli mají banány!“ křičeli důstojníci.

„Je tady dobrá voda?“

„Chovají tu hodně prasat?“

„Pověz mu, že dobře zaplatíme.“

„Dáme, co si řeknou.“

Ale nešťastný rybář nebyl strachy schopen jediného slova, a tak ho museli pustit, aniž se něco dověděli. Rozhodli se vyjet okamžitě v člunech ke břehu.

Na Velikonočním ostrově žilo celkem šest set až sedm set lidí. Mluvili polynésky, ale byli nejzaostalejší ze všech polynéských plemen. Obyvatelé Velikonočního ostrova nejenomže nechovali vepře, ale ani psy, které si drželi dokonce i Novozéland'ané. Živil se rybami a krysami, kterých pobíhalo po ostrově dost a dost. Nedostatek pitné vody nahrazovali protivně sladkou šťávou z divoké cukrové třtiny.

Ke koupi nebylo skoro nic. Cook dal naložit do člunů několik košíků čerstvých ryb a dopřál námořníkům jen krátkou procházku po břehu; rozhodl se totiž co nejdříve odplout.

Námořníci to přijali s posmutněle svěřenými hlavami.

Vědci byli naopak odměněni za všechna předchozí strádání. Předmětem jejich zájmu se staly obrovité sochy, vytesané z jediného kusu kamene. Stály roztroušené po celém ostrově na gigantických, také tesaných kamenných podstavcích. Forster mladší se poptával mezi domorodci, odkud sochy jsou, kdo je vytvořil a co znamenají. Ale nikdo mu nic nedokázal vysvětlit; všichni jenom pohlíželi na kamenné obry s pověrečnou bází.

A Forster si uvědomil, že tihle dnešní obyvatelé ostrova by takové sochy prostě nedokázali udělat. Především jich bylo příliš málo, aby mohli s takovými balvany pohybovat; a za druhé si nebylo možné představit, že by byli s to sochy tak složitě opracovat svými ubohými sekerkami z kamenů a škeblí.

Nezbývalo než předpokládat, že Velikonoční ostrov obýval kdysi početný, mocný a vzdělaný národ. Jenomže to se zdálo

ještě nepravděpodobnější. Na to je Velikonoční ostrov moc malý, příliš vzdálený od druhých břehů a hlavně — příliš neúrodný.

Forstera napadla odvážná myšlenka: co když ostrov vypadal před několika staletími úplně jinak než dnes? Co když byl nepoměrně větší a úrodnější? Co když je to jen maličký zbytek nějaké pevniny, která při zemětřesení klesla na dno oceánu? Spousty zdejšího čediče a ztuhlé lávy svědčily o nedávné silné sopečné činnosti. Na takové pevnině mohla růst města, chrámy, silnice, louky, pastviny, a mohly tu žít milióny bohatých a

vzdělaných lidí, pěstujících vědy a umění.

Nynější obyvatelstvo je možná jen zchudlý a zubožený zbytek velikého národa, smíšený s domorodci ze sousedních ostrovů, který přijal jejich jazyk a zapomněl na svou slavnou minulost. Jenom sochy, svědci dávných dob, připomínají, jak byla veliká.

Tahitská válečná flotila

Na Velikonočním ostrově se loď nemohla dostatečně zásobit; proto Cook rozhodl navštívit ještě jednou Tahiti.

21. dubna 1774 zahlédli z *Resolution* tahitské hory.

Odide se dal radostí do pláče.

Cooka přivítali jako starého přítele; král Otu ho srdečně políbil a vyhladovělá posádka byla bez průtahů zásobena vším, co potřebovala. Byl právě čas, kdy dozrávala úroda; Cook ještě nikdy neviděl Tahiti tak rozkvetlé a v takovém blahobytu. Námořníci odpočívali a žili si jako v ráji. Zvykli si už, že na tomhle ostrově vždycky najdou pohodu a klid, přátelství a plno dobrých věcí k snědku.

Tahit'any však znepokojovala vážná událost: na ostrůvku Maiao, vzdáleném asi 100 mil od Tahiti, se vzbouřilo obyvatelstvo a odmítlo uznávat vládu krále Otua. Tahit'ané chystali proti povstalcům trestnou výpravu. Po pobřeží přecházely houfy ozbrojenců ze vzdálených vesnic, zapalovaly noční ohně, popíjely *kavu* a tančily divoké válečné tance.

Všechno bylo připraveno, jen vyrazit; čekali pouze na flotilu, která křižovala na opačné straně ostrova.

Cook toho slyšel o kráse a síle tahitského loďstva už tolik, že teď čekal na jeho příjezd opravdu netrpělivě.

A slavný den konečně přišel: Cook stál právě na břehu s králem Otua a Forsterem, když se do zálivu přihnaly tahitské pirogy. Cook vylíčil tuto událost ve svém lodním deníku:

Flotila se skládala ze sto šedesáti válečných lodic, katamaranů a sto padesáti člunů určených k přepravě potravin. Válečné lodice byly 40 až 50 stop dlouhé. Nad příďemi měly plošinu, na které stáli bojovníci v plné zbroji. Veslaři seděli dole mezi sloupky podpírajícími plošinu, po jednom muži u

každého sloupku. Plošina tedy sloužila výhradně k boji. Čluny k dopravě proviantu byly mnohem menší a bez plošin. Posádku katamaranu tvořilo čtyřicet lidí, malé loďky osm. Vypočítal jsem si, že v tahitském loďstvu slouží celkem 7700 mužů, ale mnoho mých důstojníků považovalo to číslo za nízké.

Všechny lodě byly ozdobeny různobarevnými vlajkami a skýtaly velkolepou podívanou, jakou jsme v těchto mořích nečekali. V čele plula admirálská loď, kterou tvořily dva dohromady spojené velké válečné katamarany. V ní jel velitel flotily, admirál Towha, člověk ve zralém věku, s krásnou mužnou tváří.

„Bud' zdrav, Otu!“ volali muži v lodích a vyskakovali na břeh před svého panovníka.

„Bud' zdrav, Towho!“ křičelo ještě hlasitěji pozemní vojsko na uvítanou admirálovi.

Bojovníci na sobě měli překrásnou pestrou výstroj ze tří velkých kusů látky. Nejspodnější byl bílý, prostřední černý a vrchní hnědý. Na hlavách měli vysoké, z proutí upletené přílbice, zdobené modrým, zeleným a bílým peřím a žraločími zuby. Towha měl místo přílby turban, který mu velice slušel. Když se pozdravil s králem, obrátil se ke mně a objal mne.

Cook by se byl na bitvu Tahit'anů s obyvateli Maiao docela rád podíval, kdyby neměl tak naspěch; chtěl totiž ještě navštívit zatím naprosto neznámý ostrov Espiritu Santo, zakreslený na mapě jednoho španělského mořeplavce.

Na rozloučenou pozval k sobě na loď velitele Towhu. Towha si vedl jako pravý námořník. Nejvíc ze všeho ho zajímalo složení lodi. Vyptával se na význam každé plachty, každého jednotlivého lana; přitom chápal všechno hned po prvním vysvětlení a kladl tak složité a rozumné otázky, že se Cook nepřestával divit, jeho důvtipu a prozíravosti.

Towha projevoval nad loďařským mistrovstvím Angličanů upřímný obdiv.

„Mít jednu jedinou maličkou plachetnici,“ vykřikl, „nikdo by nás na moři neporazil!“

A Cooka napadlo, že by mohl Tahit'anům darovat menší plachetní člun s kajutou a palubou, který ležel rozebraný v podpalubí *Resolution*.

Jsmo už příliš zavázáni tomuhle národu, než abychom odjeli jen tak, řekl si kapitán.

Když byl sestavený člun spuštěn na vodu, zmocnilo se Towhy nadšení. Ale když mu řekli, že plachetnice od nynějška patří tahitské flotile, smál se štěstím. Projel na ní podél celého břehu za jásavých výkřiků přihlížejících domorodců a bylo vidět, že si dokáže výborně poradit s kormidlem i s plachtami. Několik tahitských dvacetiveslic se ho pokoušelo dohnat, ale zůstaly brzy pozadu.

Za dvě hodiny připlul Otu s Towhou na *Resolution* na slavnostní děkovnou návštěvu. Přivezli spoustu darů, mezi nimi i vepře, kokosové ořechy a banány. K jejich hlubokému rozčarování dal Cook všechno odvézt zpátky, protože skladiště na *Resolution* byla už plná do stropu. Slavnostní náladu to však nepokazilo.

Odide se stal nejvýznamnějším mužem na Tahiti. Chodil od chýše k chýši, přebíral se ve svých proutcích a vyprávěl o končinách, které se mu poštěstilo uvidět. Ale moc mu nevěřili. Jednou přišlo na loď několik Tahit'anů a požádalo Cooka, aby usvědčil ze lži tohoto muže, který tvrdí, že viděl bílé kameny, které se mohou proměnit ve vodu. A Cookovi dalo hodně práce, než je přesvědčil, že Odide mluví pravdu.

Těsně před odplutím Odide prohlásil, že do Anglie už nepojede.

„Pročpak?“ zeptal se Cook.

„Oženil jsem se,“ odpověděl Odide.

„Ženu bys mohl vzít s sebou!“

„Ne, už jsem si tu postavil dům.“

Cook podaroval mládence několika sekerami, věnoval mu celou bedničku skleněných perel, políbil ho na rozloučenou a dal odvézt na břeh.

Nové Hebridy

Když se Cook probíral starými španělskými mapami, našel na jedné z nich, severozápadně od Nového Zélandu, ostrov Espíritu Santo. O ostrově ani o okolní oblasti oceánu nikdo nic nevěděl. Cook se rozhodl, že se před návratem do vlasti ještě

podívá záhadě ostrova na kloub. Využil příznivého větru a vyrazil na cestu.

15. července se před ním objevil řetěz velkých hornatých ostrovů. Těžko říci, který z nich zahlédl španělský mořeplavec. Aby neublížil svému předchůdci, nechal Cook název *Espíritu Santo* největšímu ostrovu, a celek souostroví pojmenoval *Nové Hebridy*.

První ostrov, u kterého přistál, se jmenoval *Malekula*. Byl lesnatý, hornatý a dlouhý sto kilometrů. Obyvatelé se nepodobali ani *Tahitánům*, ani *Novozélandcům*; měli kudrnaté vlasy a pleť jako černoši. Celý jejich oděv tvořil pás, na kterém visel vpředu věchýtek slámy.

Lesy na ostrově *Malekula* — to byla neprostupná džungle. Stromy oplétala hustá síť lián, kterou se dalo proniknout jen se sekerou v ruce. Ale domorodci se v těch lesích cítili jako ryba ve vodě. Zdálo se, že je pro ně snadnější šplhat po stromech než chodit po zemi.

Forster mladší posbíral na břehu pár odhozených kopí a s podivem si všiml, že mají hroty natřené nějakou lepkavou mazlavinou.

„To je jed,“ řekl Cookovi. „Zdejší obyvatelstvo je nebezpečnější než *Novozélandci*. Bylo by hodně lehkomyšlné pustit se do vnitrozemí a břeh není pro nás zajímavý. Měli bychom co nejdříve odplout.“

Resolution manévrovala dlouho sem tam mezi ostrovy směrem k jihu; všechny se podobaly ostrovu *Malekula* a všude po březích se potloukaly tlupy domorodých naháčů a házely za lodí do vody kopí a kameny.

Ale 6. srpna narazili námořníci na ostrov, který se vzhledem výrazně odlišoval od všech ostatních. V jeho středu se zdvíhala vysoká kuželovitá hora, z jejíhož vrcholu se valil hustý černý dým. Když se přiblížili, Cook zpozoroval, že lesy jsou místy vymýceny a že na různých místech rostou banánovníky, vysazené v pravidelných řadách. To dávalo naději, že u zdejších obyvatel bude možné se zásobit vodou a přikoupit potraviny.

Vzduch byl cítit spáleninou. Kouř, který hora vypouštěla, sedal k zemi, plachty *Resolution* zčernaly a všechno na lodi se pokrylo sazemi, čerstvě vyprané prádlo se za pár hodin muselo

prát znovu.

V noci byli námořníci svědky neobyčejné podívané: zdola z kráteru ozářený kouř vypadal jako ohnivě rudý obrovský krvavý jazyk, vyplazený přes hvězdné nebe.

Druhý den ráno spustili kotvy. Lod' okamžitě obklopily pirogy. Obyvatelé vypadali stejně jako na sousedních ostrovech, ale chovali se mírumilovně. Odhazovali zbraně na zem, mávali palmovými větvemi a zvali mořeplavce na břeh.

Cook se s nimi zkoušel domluvit tahitsky, ale bezvýsledně. Jejich jazyk neměl s tahitštinou nic společného. Ani posuňkům moc nerozuměli — jejich nedovtipnost a nechápavost vzbuzovala chvílemi u cestovatelů úžas.

Ostrov se jmenoval Tanna. Obyvatelstvo Tanny je nejpokročilejší ze všech novohebridských plemen. Ale jak nemohoucí a nevědomé bylo ve srovnání s Tahit'any! Jejich zemědělství bylo v samých začátcích. Mýtili les tak, že kácení stromy kamennými sekyrami, a ty byly tak špatné, že jeden člověk nedokázal porazit za celý den víc než dva tři stromy. Cook nařídil námořníkům, aby pro domorodce vykáceli lesní úsek, s kterým oni by se plahočili celý rok. Námořníci s tím byli hotovi během tří hodin.

Dokonce i Novozéland'ané připadali Cookovi vyvinutější než lidé z Nových Hebrid. Na Novém Zélandu uměli plést rohože, jejich kamenné sekyry byly dobře nabroušené, měli pevné, skladné lodice, žádné pirogy, které se každou chvílí mohly převrátit dnem vzhůru a do kterých se taktak vešli dva lidé.

Zato měli zdejší ostrované smrtonosnou zbraň: otrávená kopí a šípy, které ochotně prodávali Angličanům.

Cooka znechucovalo, že muži na Tanně nechávali všechnu práci ženám a sami nedělali nic. Ženy kypřily dřevěnými motykami půdu, ženy lovily ryby, ženy pásly vepře, vařily jídlo, stavěly chatrče. Muži jen spali, jedli a vyzpěvovali písničky. Za důstojnou sebe samých považovali jenom dvojí činnost: lov na ptáky a kácení stromů. Ale když strom porazili, nutili ženy, aby jej odtáhly stranou. Zdejší ženy byly vesměs malé, shrbené a neustále něco vláčely na zádech.

Tanna je vulkanický ostrov, celý z lávy, chrlené činnou

sopkou. Jeho černá kyprá půda je neobyčejně úrodná; proto jsou zdejší lesy hustší než na ostrově Malekula.

Při toukách v lese přicházel Cook na místa, kde nerostla ani tráva. Stoupl na jednu takovou holinu, ale od země začalo tak sálat, že mu připadalo, jako by se postavil na rozpálený plát. Bylo vidět i hodně horkých pramenů; tryskaly ze země do výšky jako fontány. Ale bylo dost těžké se k nim přiblížit; bránily v tom kotouče vroucích par. Cook hodil do jednoho takového pramene želvu. Za dvě minuty se uvařila tak, že ji bylo možno jíst.

Obyvatelé Tanny byli příliš chudí, než aby mohli dodat pro loď nějaké zásoby. Proto se Cook mohl zdržet jen krátce: dal napnout plachty a zamířil na jih v domnění, že se až k Novému Zélandu nesetká už se žádnou pevninou.

Nová Kaledonie

Ale po třech dnech, 5. září, uviděli mořeplavci v dále dlouhý řetěz hor.

Cook plul několik dní podél skalnatých, skoro holých břehů a začalo se mu zdát, že objevil neobyčejně rozlehlý ostrov. Ale když vystoupil na jeden z horských vrcholů, uviděl hned dole v hloubce moře. Nová Kaledonie je dlouhý, ale úzký ostrov; jeho šířka nikde nepřesahuje deset mil.

Obyvatelé se podobali domorodcům z ostrova Tanna, byli jen o něco vyšší a svalnatější. Pěstovali banánovníky a kokosové palmy, ale nechovali žádná domácí zvířata. Zvěř na ostrově také nebyla.

Jednou pozorovali domorodci na břehu námořníky, jak jedí uzené maso. Jeden zrovna okusoval vepřovou kost a domorodci v tom viděli důkaz, že jde o hostinu lidojedů. To v nich vzbudilo mohutný odpor; začali najednou sborem hlasitě projevovat nesouhlas, odplivovali si a ošklíbalí se hnusem. Námořníci se je v rozpacích snažili přesvědčit, že nemají lidské maso, že jedí vepřové, ale zbytečně. Domorodci se na ně dívali dál s tím nejopovržlivějším výrazem.

Chovali se ostatně vůči mořeplavcům naprosto lhostejně. Nikdy se nedali do řeči první, nikdy nikoho k sobě nepozvali, jejich čluny nepřijížděly k lodi a oni se nikdy nepokusili cokoli vyměnit nebo ukrást. Když se cestovatelé na pochůzkách seznamovali s ostrovem, chodily s nimi jenom děti. Kluci se drželi v celých houfích Forstera, protože střílel papoušky. Rány z pušky je ani v nejmenším neděsily.

Cook zakreslil do mapy celé východní pobřeží Nové Kaledonie, pojmenoval mysy a zálivy a vyplul na otevřené moře.

Domů

18. října 1774 zakotvila *Resolution* znova v Cookově průlivu. Na Novém Zélandu byl Cook zhruba před rokem, ale jak se tu všechno změnilo za ten čas! Břehy průlivu byly liduprázdné. Z vesnic zbyla jen špinavá spáleniště, která už zarůstala travou. Těch několik rodin, které ještě v opuštěném území zůstaly, se úzkostlivě vyhýbalo styku s námořníky. Jakmile Angličané někde vyšli na břeh, domorodci se skryli v lese.

Ta podivná nedůvěřivost lidí, kteří se při minulé návštěvě chovali tak přátelsky, Cooka nepříjemně překvapila; nevěděl totiž, co se odehrálo, když tu kotvila *Adventure*. Zajal dva mladé bojovníky, dopravil je násilím na loď a začal se vyptávat, co se událo v jeho nepřítomnosti. Ale Novozélandané byli skoupí na každé slovíčko, mumlali něco nesrozumitelného, pak ujišťovali, že na ničem nenesou vinu — a Cook je nakonec musel propustit, aniž se něco dověděl.

„Domů!“ vzdychali námořníci, unavení dvouletou plavbou. „Domů!“ vrzalo lanoví, roztřepené dlouhou službou. „Domů! Domů!“ hučely špinavé záplatované plachty.

Cook byl také vyčerpaný; zestárl během téhle plavby. Po poradě s důstojníky vyrazil po týdnu od Nového Zélandu k návratu do Anglie. Zvolil cestu kolem mysu Hoorn a 30. července 1775 připlula *Resolution* po své cestě kolem světa do vlasti.

SEVEROZÁPADNÍ PRŮJEZD

(*Třetí plavba*)

Cook se znovu vydává do Tichého oceánu

Po své druhé výpravě se Cook rozhodl, že si odpočine. Šlo mu už na devětačtyřicátý rok a nacestoval se po mořích a oceánech dost a dost. Peněžní odměnu, kterou dostal od admirality, věnoval skoro celou na stavbu domova pro vysloužilé námořníky, usadil se v městečku Greenwichi a začal se zabývat hvězdářstvím.

Nadlouho si ale klidu neužil. Na jaře roku 1776 ho k sobě pozval hrabě Sandwich, první lord admirality.

„Cooku,“ řekl mu, „čeká vás ještě jedna cesta kolem světa. Admirality se usnesla, že vás vyśle na novou výpravu. Vaším úkolem bude pokusit se najít Severozápadní průjezd směrem z Tichého oceánu.“

O existenci Severozápadního průjezdu se evropští vědci v tehdejší době přeli stejně horlivě jako o existenci Jižní pevniny.

Zastánci Severozápadního průjezdu tvrdili, že Severní Amerikou vede průliv, který spojuje Atlantský oceán s Tichým.

Předpokládaný průliv nazvali Severozápadní průjezd, protože předpokládali, že jej objeví ve směru na severozápad od Evropy.

Přestože jej nikdo nikdy neviděl, věřilo mnoho lidí, že existuje.

Když se v 18. století chtěli evropští obchodníci dostat do Indie, do Číny nebo do Japonska, museli obeplout buď celou Afriku, nebo celou Jižní Ameriku. A to velice prodlužovalo cestu; plavba se prodražovala. Objevení Severozápadního průjezdu by umožnilo plout evropským lodím do všech zemí

Dálného východu po mnohem kratší trase.

Průjezd se pokoušela hledat už dlouhá řada lodí. Všechny cestu podnikaly z Atlantského oceánu — a nenašly nic.

„Musíme zkusit štěstí z Tichého oceánu,“ řekl Cookovi hrabě Sandwich. „Poplujete podél celého západního pobřeží Severní Ameriky. Je to naprosto neprozkoumaná oblast, kde ještě nebyla jediná výprava. V plymouthském přístavu na vás čekají dvě lodi. Přijímáte?“

„Přijímám,“ odpověděl Cook. „Ale mám k admiraltě jednu prosbu.“

„Jakou?“ zeptal se hrabě Sandwich.

„Prosím, aby mě vybavila stádem ovcí.“

„Stádem ovcí?“

„Ano. Patnáct až dvacet kusů.“

„A k čemu vám takové ovce mohou být dobré?“

„Chci je přivést jako dar Tahit'anům a Novozéland'anům. Ty chudáky lidí je potřeba naučit chovat dobytek. Povede se jim líp, jestli se ovce na jejich ostrovech rozplemí. Chov dobytka je to nejlepší, čím se dá bojovat proti lidojedství. Na Novém Zélandu nenajdete kromě psů jediné domácí zvíře. Půda je úrodná, jenže domorodci neumějí orat ani sít. Celé zemi ustavičně hrozí hladomor. Hlad štve jednoho proti druhému, hlad je naučil pojídat zabité nepřátele. Kdybychom jim přivezli ovce...“

„Sloužíte Jeho Veličenstvu králi, kapitáne, a vláda Jeho Veličenstva nemá zájem dávat jakékoli dary domorodcům, kteří snědli námořníky kapitána Furneauxe.“

„V tom případě koupím ovce za své peníze,“ řekl Cook.

„Jak je libo,“ řekl chladně hrabě Sandwich. „To je vaše soukromá věc.“

Ovce

12. července 1776 vyplul Cook z plymouthského přístavu se svou starou dobrou *Resolution* na moře.

Druhá loď, kterou mu dali místo doslouživší vyřazené *Adventure*, se jmenovala *Discovery*. Velel jí kapitán Clerke.

Resolution však vyplula sama, protože *Discovery* se

nepodařilo včas připravit na cestu. Cook slíbil kapitánu Clerkoví, že na něho počká u mysu Dobré naděje.

Hrabě Sandwich stál na břehu v kruhu svých pobočníků a vedoucích úředníků přístavu. Vítr sfukoval pudr z nakadeřených paruk a hrabě Sandwich sledoval dalekohledem odjíždějící loď. Všechno na ní bylo v pořádku, čistě vydrhnutá paluba se blýskala ve slunečním svitu.

Jakmile však břeh zmizel z dohledu, postavili na milé palubě jakési dřevěné hrazení. Cook osobně dohlížel na stavbu, z které se vyklubalo něco jako menší ohrada pro dobytek. A do té ohrady vtáhli námořníci jedenáct ovcí z nejlepších anglických plemen a čtyři rohaté berany.

Ubíhal den za dnem a *Resolution* rychle ujížděla k jihu. Břehy Portugalska zůstaly za zádí a za jasného počasí se z paluby na levém boku dal zahlédnout modravý proužek afrického pobřeží. Cook spěchal k mysu Dobré naděje.

Jedinou zastávkou, kterou po cestě udělal, byl ostrov Tenerife. Španělští vinaři, kteří tam žili, nevycházeli z údivu: poprvé viděli ve svém přístavu loď, která nepřijela pro víno, ale pro seno.

Po vyplutí z Tenerife využil Cook příznivého větru; k mysu Dobré naděje brázdil oceán s plnými plachtami. Posádka byla zdravá a v dobrém rozmaru a ovce pěkně tloustly.

18. října zakotvila *Resolution* v přístavu Kapského Města v zátoce Table Bay u mysu Dobré naděje.

Před mořeplavci byla vyhlídka na dlouhý oddych. Museli čekat na *Discovery*, která vyplula z Anglie teprve 1. srpna.

Mys Dobré naděje, nejjižnější africký mys, patřil tenkrát Holandsku. Všechny lodě, které pluly z Evropy do Indie, jezdily kolem mysu Dobré naděje a Holandsko drželo tuto neobyčejně důležitou námořní cestu pevně ve svých rukou.

Jižní Afrika je země stepí. Stepí začínaly hned za městem a táhly se tisíce kilometrů na sever. Potulovaly se po nich kmeny Křováků, rozprašované a zaháněné Holanďany. Křováci vybírali ptačí hnízda, krmili se žábami a napouštěli hroty svých šípů jedem maličkových černých hádků. Jakmile zahlédli nějaké bělochy, prchali pryč a schovávali se v hlubokých jámách.

Hned po zakotvení se Cook vypravil na břeh k holandskému

guvernérovi, který mu vydal listinu, vyzdobenou pestrobarevnými pečetěmi. Pravilo se v ní, že se anglickému kapitánu Jamesi Cookovi povoluje, aby své ovce pásal na pastvinách kolem Kapského Města.

Cook byl spokojen: už dlouho si představoval, jak si jeho stádečko pochutná na čerstvé trávě.

Přikupoval také potraviny do lodních zásob, studoval staré mapy a připravoval se pomalu na další plavbu. Námořníci dostali plat za dva měsíce a rozešli se po městě. Důstojníkům se k obědu vydávala láhev vína navíc. Přírodopisec doktor Anderson si čistil náčiní na vycpávání zvířat a chytal na palubě africké motýly.

Tak uběhl celý měsíc, když jednoho krásného dne zničehonic vběhl do kapitánovy kajuty poručík King.

„Pane,“ vykřikl, „ovce jsou pryč!“

Rozčilený Cook odjel okamžitě na břeh a teprve tam se pořádně dověděl, co se stalo.

Předešlého večera dva vojáci, kteří hlídali stádo, seděli v poklidu u ohně a bafali z dýmek. Jasně planoucí hvězdy ani nezvykle vysoká tráva je nezajímaly v nejmenším; na svých toulkách po širém světě s kapitánem Cookem byli zvyklí na jiné divy. Hovořili o vzdálené Anglii, kde zůstaly jejich ženy a děti, s kterými se tak málo vídávají. Vedle nich spaly v jednom houfečku ovce se svázanými předními nohama.

K půlnoci začala vojáky přemáhat dřímota. A zrovna když už se chtěli natáhnout do trávy, uslyšeli v dálce dusot kopyt. Veliká létavice ozářila polovinu nebe, a oni zahlédli na vršku sousedního pahorku čtyři jezdce, jak cválají přímo k jejich ohni. Za zády jim trčely dlouhé hlavně pušek.

Lupiči! blesklo vojákům v hlavách.

Podle nařízení holandské správy museli Angličané před vstupem na břeh nechat své zbraně na lodi. Jak se teď bránit proti čtyřem ozbrojeným jezdcům!

Dusot kopyt se blížil.

„Stůj! Kdo tam?“ vykřikl jeden z vojáků. Dlouhá smyčka lasa obemkla oba hlídače a srazila je k zemi. Jezdci sesedli a beze slova Angličany spoutali jednoho k druhému jako plátek sýra na krající chleba. Pak rozvázali ovcím nohy, nasedli na

koně a hnali stádo do stepi.

Nešťastným vojákům se povedlo vysvobodit z pout teprve za svítání. Dověkli se do přístavu a hlásili celý případ veliteli.

Rozrušený a pobouřený Cook jel znova za guvernérem. Guvernér ho přijal chladně a odměřeně. Neměl Angličany rád; věděl, že mají zálsusk na holandské kolonie v Jižní Africe.

„To se mě netýká,“ řekl. „Obrat'te se na velitele policie.“

Velitel policie byl po guvernérovi druhým mužem v kolonii a chystal se v budoucnu zaujmout jeho místo. Vyslechl anglického kapitána a přislíbil mu suše svou pomoc. Cook však pochopil, že na pomoc úřadů nemůže vůbec spoléhat. Byl z toho zoufalý.

Ale právě v té těžké hodině připlula *Discovery*, celá poškozená bouří, kterou prodělala v Atlantickém oceánu, a Cook musel na čas odložit hledání uloupeného stáda a vypořádat se s opravou lodi.

Kapitán Clerke, který to tam už znal — sloužil jako poručík na *Adventure* pod velením kapitána Furneauxe — tvrdil, že lupiči jsou pod přímou ochranou guvernéra.

„Okradli vás zdejší otrokáři,“ řekl. „Vlastní dobytek jim nestačí, a tak si řekli, že si ho rozmnoží vaším. Takové loupeže tu jsou na denním pořádku. Začít proti otrokářům nějaký boj nemá smysl, všichni na nejvyšších místech jsou na jejich straně. Jeden, a ne zrovna nejmarknější způsob, by tu ovšem byl...“

„Jaký?“ zeptal se Cook.

„Najít nějaké zloděje, kteří by byli za přiměřenou odměnu ochotni vaše ovce lupičům ukrást.“

Byla to skutečně jediná možná cesta. A Cook dokonce nemusel takové lidi ani hledat. Našli se sami.

Stalo se to tak: týž večer před západem slunce si Cook najal drožku a jel k jednomu holandskému obchodníkovi, který mu dodal půl tuny lodních sucharů. Cook mu zaplatil, vyšel na ulici a už se chystal nasednout zpátky do vozu, když najednou uviděl ve vratech sousedního domu starou černošku, jak na něho dělá nějaké tajuplné posunky.

Šel za ní a ona ho zavedla na dvůr, kde mu vtiskla do ruky usmolený kousek papíru. Byly na něm olůvkem naškrábány nějaké klikyháky, které se Cookovi po dlouhé námaze podařilo

přečíst:

Pane! My víme, kde jsou vaše ovce. Jsme připraveni ke všemu a nebude vás to ani moc stát. Znáte smetiště za kasárnami? Buďte tam dnes v jedenáct v noci.

Vaši osudem postižení příznivci

Cook zdvihl oči, ale stařena už byla tatam.

V určenou dobu tápal tmou po křivolakých uličkách na kraji města. Město spalo; jen v krčmách hlučeli ve svitu lojových svíček námořníci.

Konečně tu byla ponurá cihlová budova kasáren. Strážný spal, opřen o svou dlouhou pušku. Cook obešel kasárny kolem dokola a pak se vydal k smetišti. Svázely se tam odpadky z celého města a spalovaly v zvlášť k tomu vykopaných jamách. Cook zamířil k jednomu takovému žárovišti a zůstal stát.

Nemusel dlouho čekat. Z houště mamutího bodláčí vylezly tři strašidelné postavy. Ohlížely se přitom na všechny strany a Cook pochopil, že právě ony jsou ti „příznivci“.

Z příznivců se vyklubala dost pestrá společnost: tvořil ji totiž běloch, černoch a mulat. Běloch měl na sobě roztrhané vojenské kalhoty anglického střihu, záplatovanou modrou vestu a plstěný klobouk se širokou střechou. Cookovi okamžitě došlo, že je to zběhlý anglický voják. Mulat byl žlutý jako vosk a bravurně si nakrucoval své frajerské černé kníry. Kromě špinavých kalhot z plachtoviny na sobě neměl nic. Černoch se držel stranou a jen mocně koulel svými bělmy. Tři páry různobarevných bosých nohou si nebojácně vykračovaly po horkém prachu, posetém ostny bodláčí.

„Slyšeli jsme o vaší nehodě, pane,“ začal běloch a obrátil se k Cookovi. „Z celý duše s vámi cítíme. Jsme dokonce připravený vám pomoci, jestli ovšem... Řeknu to na rovinu, pane, protože podle mě mají opravdovský džentlmeni, jako jsme my a vy, vždycky mluvit na rovinu — bereme zkrátka na sebe záruku, že vám ještě týhle noci přisuneme vaše ovečky nazpátek. Ale zadarmo ani kuře nehrabe, pane!“

„A jakpak ty moje ovečky seženete?“ zeptal se Cook.

„Žádný strach, pane. Není zámeček, který bysme neotevřeli, a

není plot, který bysme nedokázali přeskočit. A nenašel se ještě takový hlídací pes, abysme ho neuměli otrávit. Říkám pravdu, hoši?“

Mulat přikývl.

„A kolik za to?“ zeptal se Cook.

Zloděj se rozkročil, stáhl do čela klobouk a poškrabal se na zátylku.

„Tři guldeny pro každého,“ broukl nakonec. „Ale to je cena jen pro vás, jiným bysme to počítali trojnásob.“

„Souhlasím,“ řekl Cook.

„Takže teď ještě nákej ten závdaveček...“

„Zálohu vám nedám,“ odmítl Cook. „Peníze dostanete, až přivedete ovce.“

„No tak dobře. Za tři hodiny budeme s vaším stádem v přístavu.“

A tři pravice různých barev se napřáhly ke Cookovi a kapitán je pevně stiskl.

Druhého dne, 30. listopadu, pluly už *Resolution* a *Discovery* s plnými plachtami přes Indický oceán. Na palubě *Resolution* se v dřevěné ohradě pokojně procházely sem tam ovce a tři rohatí berani.

Tasmánie

Omai — týž Omai, kterého kapitán Furneaux přivezl s sebou do Anglie, se teď vracel spolu s Cookem do své vlasti. U anglického dvora měl vynikající úspěch. Sám král mu věnoval rudou kamizolu.

„Ó, ten je ale zábavný!“ volaly dámy, když před jejich očima strkal ruku do společné mísy, nacrpal si plná ústa a pak ještě pečlivě olizoval své hnědé prsty.

Omai cenil zuby v neodolatelném úsměvu, přeskakoval židle a vytrvale šlapal dámám na vlečky. Všechno ho rozpalovalo upřímným nadšením: dostavníky, vína, ulice, krávy, kostely, generálské uniformy. Byl nejšťastnějším člověkem ve Velké Británii. Ale ještě šťastněji se cítil, když se znova octl na lodi a pochopil, že jede domů, na Tahiti.

Teď už měli mys Dobré naděje za zádí. *Resolution* a

Discovery mířily rovnou k Tasmánii.

Tasmánie je veliký ostrov na jih od Austrálie. Objevil jej už začátkem 17. století holandský mořeplavec Tasman, ale od té doby u něho nebyla jediná evropská loď s výjimkou *Adventure*, která proplula podél jeho břehů na své strastiplné pouti z Nového Zélandu k mysu Dobré naděje.

Loď pomalu pluly kolem hustě zalesněných vrchů neprozkoumané země. Cook zakresloval do mapy každý ohyb břehu. Hledal zátoku, kde by se dalo zakotvit, nadělat dříví, nasekat trávu na seno a doplnit zásoby pitné vody.

Břeh se najednou prudce zlomil na sever. Konečně vyhovující přístaviště! Cook je vyznačil na mapě a nařídil spustit kotvy.

Na břeh se vylodila celá výprava: dřevaři se sekerami a pilami, sekáči s kosami, zásobovací se sudy na pitnou vodu a rota ozbrojených vojáků. Cook se zúčastnil také; vzal s sebou Omaie a doktora Andersona.

Ukázalo se, že na ostrově roste báječná tráva, že voda je chutná a stromy byly tak vysoké, že by se z nich rovnou daly dělat stěžeň. Cook se na tu nádhernou končinu nemohl vynadívat. Brzy se objevili i obyvatelé. Měli černou pleť a těla vyzáblá neustálým hladověním. Neměli na sobě jediný kousíček oděvu, nenosili nic ani kolem beder. Ženám se houpaly na zádech velké pytle z klokaní kůže, v kterých seděly kudrnaté děti.

Všichni ti lidé se shlukli kolem sekáčů a dívali se, jak pracují. Ale z jejich očí se nedalo vyčíst ani překvapení, ani zvědavost.

Cook rozdál Tasmáncům pár korálkových šňůr, které vyvolávaly takové nadšení u Tahit'anů a Novozéland'anů, ale oni je brali do rukou naprosto netečně. Nevěděli, co s nimi a házeli je na zem.

Dřevaři narazili zanedlouho na jejich obydlí. Vyšlo najevo, že tihle domorodci neumějí postavit ani nejjednodušší chatrč; dokonce ani zemljanky si neuměli vykopat a bydlili ve velkých dutinách, které vypalovali v kmenech obrovských blahovičníků.

Ubohost lidí, kteří obývali takový krásný koutek země, Omaie skličovala.

„Chudáci!“ vrtěl hlavou. „Nemají luky, nemají kopí. Nejspíš se živí jen červy a hlemýžďi. Proto jsou tak vychrtlí.“

„Mýlíš se,“ řekl mu Cook. „Podívej, tamhle ten rozčuchanec má kopí...“

Skutečně, jeden domorodec držel v ruce dlouhou tyčku s obroušeným koncem. Náramně bojovně s ní šerموval, čímž zřejmě naháněl strach svým soukmenovcům. Cook se k němu přiblížil a dal mu posunky najevo, že by chtěl vidět, jak tím kopím vrhá. Chlapík skoro okamžitě pochopil, ukázal na jeden keř, který rostl z vody a mrštil po něm svou tyčkou. Ale ta se ve vzduchu třikrát otočila a spadla deset kroků od keře do písku.

„Haha,“ dal se do smíchu Omai. „To u nás házejí dvouleté děti kopím líp než ty. Chceš vidět, co je to opravdovská zbraň?“

A než Cook stačil říct slovo, nabil horkokrevný Omai chlubně svou pušku a vystřelil s ohlušující ranou do vzduchu. *Prrrrááásk!* zahřmělo z hlavně. *Prrrráááááásk!* odpověděla ozvěna z lesa.

Tasmánci sebou žuchli jako jeden muž nznak. A pak zase jako jeden muž vyskočili a vzali do zaječích.

Kangura

Z Tasmánie pluli cestovatelé dál na západ; 12. února 1777 uviděli v dálce břeh Nového Zélandu. Za dva dny zakotvily lodě v Cookově průlivu. Cook už tu byl počtvrté, a tak dobře znal každou mělčinu, každý balvan, každé skalisko.

Tentokrát byly břehy zase hustě obydleny. Všude na dohled trčely špičaté střechy domorodých chatrčí. Na písčité pláži ležela spousta pirog.

Při pohledu na lodě zachvátila domorodce panika. Byli přesvědčeni, že se jim Angličané začnou mstít za své sněžené krajany. Nejvíce je vyděsil Omai, kterého viděli na *Adventure* společně s kapitánem Furneauxem. Ten bude určitě přemlouvav Cooka, aby je všechny tady při břehu do jednoho vyhladil!

A nemýlili se: Omai je okamžitě poznal a začal na ně z lodí křičet a hrozit jim pěstmi.

„Zkáza na vaše hlavy, zloduchové! Třeste se strachy, vaše

poslední hodinka uhodila! Neušetříme nikoho!“

Radil Cookovi, aby nejdřív rozstřílel vesnice z děl a potom zapálil okolní lesy. Většina důstojníků, a dokonce sám kapitán Clerke, považovala tu radu za naprosto rozumnou a čekali, že Cook přinejmenším domorodcům přikáže, aby vydali pachatele vraždy.

Ale Cook měl docela jiné úmysly. Čeho dosáhnu, říkal si, když zastřelením několika lidí budu domorodcům dokazovat převahu palných zbraní nad luky a kopími? Rozpálím v nich jen nenávisť k nám. Povede se mi snad získat je po takové odplatě pro chov ovcí? Nepovede. A oni navždycky zůstanou lidojedy.

Cook byl pevně rozhodnut rozdat své ovce novozélandským náčelníkům, a proto bez rozmýšlení dal všem svým podřízeným na srozuměnou, že se nebude mstít. Rozložil na říčním břehu proti lodím to nejlákavější zboží pro domorodce: skleněné korále, rudé látky, sekery a nože, postavil se na vysoký pařez a posunky je začal nabízet domorodcům k výměně.

První dva dny si Novozélandčané netroufli blíž než na půl míle. Ale potom je mírumilovné chování Angličanů povzbudilo natolik, že začali poněmáhlu vycházet z lesů s košíky ryb na hlavách. Než došli asi na dvacet kroků od vyloženého zboží, zůstali stát a začali něco sborem vykřikovat a rozhazovat rukama. Pak vykročili až k Angličanům a pustili se do pokojného vyměňování ryb za látky a sekery.

S Omaiovou pomocí Cook pochopil, co na něho volali.

Snažili se ho přesvědčit, že oni bělochy nezabili: „Tvé bratry zabil Kangura; krvelačný Kangura, mocný Kangura! Zabij Kanguru a tví bratři budou pomstěni!“

Cook požádal Omaie, aby u domorodců vyzvěděl o Kangurovi, co se dá. Už nazítří mu Omai hlásil, že Kangura je mocný, nebojácný a krutý náčelník, který vládne celému zdejšímu území. Domorodci se ho bojí a zároveň ho nenávidí.

Dokonce potají šeptali Omaiovi do uší, že by jim Cook udělal velkou radost, kdyby Kanguru zabil. Když se jich Omai zeptal, proč nezabijí svého nenáviděného vládce sami, se strachem mu vyprávěli, že Kangura vládne nad celou zemí už patnáct let a že se za celou tu dobu ještě nikomu nepodařilo se s

ním vypořádat.

„Zabij Kanguru,“ radil od té chvíle Cookovi Omai. „Pomohu ti ho najít, chceš?“

„Najdi ho, Omai, určitě to udělej,“ odpověděl Cook. „Potřebuju Kanguru jako sůl.“

Jenomže Cook vůbec nechtěl najít Kanguru kvůli tomu, aby ho zabil. Chtěl se s ním naopak spřátelit.

„Když předám své ovce těmhle ubohým rybářům,“ uvažoval, „okamžitě je rozkradou a porazí k snědku. Ale když je dostane takový mocný náčelník jako Kangura, bude si už umět svoje vlastnictví ochránit.“

Jednoho rána dostal Cook zprávu, že hrozný Kangura stojí na břehu a přeje si setkat se s ním. Cook okamžitě sedl do člunu a jel vstříc nečekanému hostu.

Kangura byl vysoký, širokoplecí, svalnatý muž. Celé tělo měl pokryté tetováním, pestrým jako paví peří: rudé, fialové a zlatavé obrazce se mu rozbíhaly po zádech, po obličejí, po ramenou, po břiše i na bocích. V ruce třímal dlouhé kopí, na kterém měl nasazenou ocelovou sekyru anglické výroby.

Když uviděl Cooka, vyšel mu několik kroků naproti.

„Buď zdrav, veliký náčelníku!“ řekl Cook.

„Buď zdrav, veliký náčelníku!“ řekl Kangura. „Podívej, jaký dar jsem pro tebe přichystal.“

Nato postavilo osmnáct nosičů před Cooka devět košů naplněných dovrchu rybami.

„Pojď se mnou, Kanguro,“ řekl Cook. „Chci tě pohostit ve svém plovoucím domě. Obdaruju tě tam tak, že se staneš nejbohatším člověkem v zemi.“

Cook byl přesvědčen, že Kangura návštěvu lodi odmítne. Nemůže přece nevědět, že by si tam s ním Angličané mohli dělat, co by jen chtěli... A když Kangura bez jediného slova nasedl do člunu, ta neobyčejná odvaha dojala Cooka do hloubi duše.

„Kanguro, oni tě zabijí!“ vykřikl za odplouvajícím člunem jeden z náčelníkovy družiny.

„Kangura se nebojí ničeho na světě,“ následovala klidná odpověď.

V kapitánově kajutě stály na stole láhve vína a mísa s pečením

ze soleného masa. Kangura jedl, pil a všemu se zdvořile podívoval. Cook požádal Omaie o tlumočení a začal s otázkami, jak došlo ke smrti námořníků kapitána Furneauxe.

Kangura vypovídal ochotně a prostě. Bylo vidět, že nic neskrývá.

Vyšlo najevo, že oddíl, vyslaný pro ovoce a zeleninu, se zastavil v zálivu Botany Bay k odpočinku. Námořníci rozdělali oheň a pustili se do opékání ryb. Kangura, který zahlédl kouř, přišel se svou družinou za bělochy a pozdravil je. Ale námořníci

nerozuměli a nechali pozdrav bez odpovědi. Pokračovali v jídle a domorodců si vůbec nevšímalí. Jeden z Kangurových bojovníků měl veliký hlad a vzal jednomu námořníku nedojedený rybí ocas. Námořník zloděje uhodil a ten se začal bránit.

Běloši hájili svoje, domorodci také — a začala pranice. Námořníci vystřelili salvu do vzduchu, ale domorodci se nepolekali.

Námořníci byli rozsekáni na kousky dřív, než stačili znovu nabít.

Když Kangura skončil, podal Omai Cookovi svou pušku a řekl:

„Zastřel vraha!“

Ale Cook odstrčil zbraň.

„Ten vrah,“ řekl, „je jediný člověk v celé zemi, který může uchránit mé ovce k chovu. Dám mu polovinu svého stáda.“

Omai pokrčil rameny a roztrpčeně odešel z kajuty.

Mládenci z Nového Zélandu

Cook předal Kangurovi ovce a vysvětlil mu, jak se mají živit. A Kangura zase poslal na loď hromadu čerstvých ryb. Ale Cooka začaly přemáhat pochyby. Nebyl si tak docela jistý, že se jeho ovce na Novém Zélandu rozmnoží. Kangura, jak se zdálo, pochopil výhody chovu špatně: měl z ovčí radost spíš jako z nějakého zámořského divu, než aby v nich hledal zdroj blahobytu.

Při procházce po břehu narazil Cook na pole, na kterém při své poslední návštěvě zasadil brambory. Mohutně se rozrostly, ale nebylo vidět, že by se něčí pečlivá ruka kdy pokusila je okopat nebo vyplít trávu. A přitom se brambory domorodcům docela zamlouvaly; jedli je s velkou chutí jak za syrova, tak pečené.

Utěšovalo ho jediné: brzy už bude mezi mírumilovnými Tahit'any, kteří umějí pěstovat banány a kokosové ořechy a pasou vepříky na svých zelených lučinách. Ti určitě pochopí užitečnost ovčí a dokážou je odchovat. Cook se začal připravovat k odplutí.

Když už začali napínat plachty, objevil se na *Resolution* Omai s dvěma patnáctiletými mladíky a prohlásil, že je bere s sebou na Tahiti.

Cook v obavě, aby Omai chlapcům něco nenapovídal, dal před nimi jasně na srozuměnou, že se už nevrátí zpátky, že už nikdy v životě neuvidí své kamarády a příbuzné. Ale mládenci nechtěli z lodi za nic na světě, a tak Cook pokračoval v plavbě s dvěma novozélandskými přírůstky na palubě.

Hoši byli ze začátku spokojeni a samá legrace, dokonce se ani jednou neohlédli za novozélandským břehem, který mizel čím dál nenávratněji v dálce. Pověsili se Omaiovi na paty; zřejmě jim učarovaly jeho znalosti a životní zkušenosti. Rozloučení s domovem je ani v nejmenším nermoutilo.

Ale jejich rozpoložení se dokonale změnilo, když druhý den začaly vlny kymáčet lodí a oni dostali mořskou nemoc. Hned si vzpomněli na domov, na špičaté chatrče, na neprostupné lesy, na rodiče, na sestry, na bratry. Byli přesvědčeni, že umírají, a hořce naříkali, proklínajíce hodinu, kdy se rozhodli nasednout na loď a vydat se do cizích končin.

Ale jejich pokání netrvalo dlouho; k večeru se houpání uklidnilo a mládencům se zas pomalu začala vracet předešlá dobrá nálada.

Cookovy ostrovy

Přicházel konec března, na severní polokouli začínalo jaro a Cook si uvědomil, že se mu už letos nepodaří začít s pátráním po Severozápadním průlivu. Nedostal by se do Ameriky dřív než v srpnu, a v září by už zima donutila výpravu k návratu zpátky na jih. A tak se rozhodl věnovat zbytek roku 1777 průzkumu ostrovů jižní polokoule.

Už ke konci března objevil nevelké souostroví. Pojmenoval je *Cookovy ostrovy*.

Tak jako na Tahiti a Novém Zélandu žili i na Cookových ostrovech Polynézané. Cook se vylodil na ostrově, který se jmenuje Atiu, A právě tady pomohl Omai Cookovi k jednomu neobyčejně důležitému objevu. Našel totiž na Atiu tři své tahitské krajany.

Cook tomu ze začátku nevěřil. Jak by Tahit'ané mohli ve svých člunech překonat tak obrovskou vzdálenost, jaká odděluje Tahiti od Atiu? Ale Omai přivedl ty tři na loď a oni vyprávěli Cookovi svůj příběh.

Před devatenácti lety nasedli ještě s jedním kamarádem do loďky a vydali se na ostrov Ulitea, nedaleko Tahiti. Není to zvlášť namáhavá plavba, domorodcům trvá většinou dvě až tři hodiny.

Jenomže v půli cesty zaskočila čtveřicí bouře, zanesla ji na širý oceán a hnala ji tři týdny po zuřících vlnách. Kamarád zemřel hlady, ale loďka se nepotopila. Nakonec je moře vyhodilo polomrtvé na břeh Atiu.

Tři Tahit'ané odpověděli svým vyprávěním na důležitou vědeckou otázku, kterou se evropští učenci už dlouho zabývali: jak mohli lidé zabydlet Tichomořské ostrovy, když leží tak daleko od sebe? Ostrovanům přece chybí pořádné lodi — mají jen loďky, které zdánlivě stačí nanejvýš na kratší pobřežní projížďky. Příběh těch tří přivedl Cooka na myšlenku, že moře může přinášet lidi na ostrovy stejně náhodně, jako tam zanáší semena trav a dalších rostlin.

Cook Tahit'anům nabídl, že je odveze zpátky domů, ale oni odmítli. Měli už na Atiu ženy a děti a nechtělo se jim na ostrově nic opouštět.

Omai měl ze setkání s krajany velikou radost. Vodil je po lodi a mezi jiným jim ukázal i ovce. Ti je k velkému údivu námořníků považovali za obrovské ptáky a ptali se, proč mají uříznutá křídla.

Potom zavezli Omaie na břeh. Přidal se k nim i poručík Gore, který si chtěl prohlédnout ostrov. Hned jak člun přirazil ke břehu, obklopili je kolem dokola domorodci a v obrovském houfu táhli za nimi, kam se jen hnuli. Vtom Omai zahlédl jámu, v které hořel oheň, obložený ze všech stran rozžhavenými kameny, a vyděsil se. Usoudil, že se dostal mezi lidojedy, kteří si ho teď na těch kamenech upečou. Jak se ale ukázalo, obyvatelé měli ty nejprátelejší úmysly. Upekli na kamenech ryby k pohostění návštěvníků.

K večeru se chtěli Gore s Omaiem vrátit na loď; domorodci se ale dívali na věc jinak.

„Zůstaňte mezi námi,“ vyzvali oba hosty. „Bude vám tu dobře.“

Gore zkusil vykročit ke svému člunu, ale chytili ho zezadu za kabát, takže nemohl udělat ani krok.

A tak ukázal Omai na děla trčící z lodních střílen a upozornil, že každé z nich může jediným výstřelem zničit celý ostrov.

„Jestli se nevrátíme včas na loď, veliký náčelník Cook začne střílet.“

Domorodci se dali do hlasitého smíchu. Byli přesvědčeni, že Omai lže, aby je zastrašil. Ale Omai vytáhl z brašny dva puškové náboje, vysypal z nich prach do důlku v zemi, zasypal pískem, ukroutil ze suché trávy doutnák a zapálil. Nastal výbuch a domorodci zbledli strachem.

„To jsem jen tak žertoval,“ vysvětlil Omai. „Kdybyste nás ale nechtěli pustit...“

Nezdržovali je už ani půl vteřiny.

Po odplutí z Atiu objevil Cook ještě několik malých ostrůvků. Potom obrátil na západ a plul k ostrovům Tonga, které při své předchozí cestě pojmenoval Přátelskými ostrovy.

Slavnost úrody

Obyvatelé Přátelských ostrovů je uvítali přívětivě. Končil podzim (květen na jižní polokouli odpovídá našemu listopadu), ostrované právě sklidili úrodu a hlučně to oslavovali.

Na každém ostrově se rozléhal zpěv a víření bubnů; těžko by se dal vymyslet příhodnější čas k obchodům. Za sekeru a kousek laciného plátýnka dávali domorodci celé hromady plodů. K veselému oslavování zvali mořeplavce všude, a oni se po útrapách jednotvárného života na lodi rádi účastnili.

Domorodci posedali na trávě do širokého kruhu, udeřili do bubnů z vydlabaných kmenů a do středu kruhu vstoupil mladý bojovník s kopím v ruce. Začal hlasitě a drze vyzývat kolemsedící, kdo z nich se s ním pustí do křížku; dobrovolník se brzy našel a vzplanul velký boj, který obecenstvo rozdmýchávalo nepřetržitým řevem.

Ale Angličané si hned všimli, že je to jenom hra, jenom

neškodné šermování, že se každý snaží, aby protivníka nešťastnou náhodou neporanil. Nakonec se jeden z těch dvou lehce dotkl ostřím kopí prsou protivníka a byl prohlášen za vítěze.

Bubny zavířily znova a začaly pěstní zápasy. Dvojice soupeřů se střídaly jedna za druhou a nakonec se k údivu Angličanů octly v kruhu dvě tlusté ženské a s neobyčejnou hbitostí a zuřivostí začaly jedna druhé rozdávat ránu za ranou.

Když celý ten turnaj skončil, poprosili domorodci Cooka, aby jim předvedl, co zase dovedou běloši. Cook dal nastoupit na břeh rotu námořní pěchoty a uspořádal malou vojenskou parádu — s dechovkou, přehlídkou a cvičnou střelbou.

Domorodci byli u vytržení. Nejvíc ze všeho se jim líbily blýskavé mosazné trumpety a vůbec celý orchestr. Avšak jeho hudba v nich žádný zájem nevzbuzovala — nadchly je výhradně pouze výkony bubnu.

Hned po celé té slávě se jim ale zachtělo ukázat, že jsou lepší. Sto pět pomalovaných bojovníků se seřadilo do pochodového útvaru, vykročilo a za pochodu se rozcházelo do různých stran tu po dvou, tu po třech, aby se zase znova sešlo v jediném proudu. Přesností a ladnou souhrou při tom daleko předstihovali dobře vycvičené vojáky. Jejich krok se čím dál víc zrychloval, také rukama rozhazovali víc a víc — až se nakonec pochodování změnilo v bláznivý tanec. Udávali si takt pleskáním dlaní po svých nahých tělech a dav kolem jim v divém vytržení přizvukoval do rytmu hrdelním řevem. Prazvláštní výstup skončil, teprve když všichni tanečníci padli vysílením na zem.

Cook si řekl, že využije začínajícího soumraku a pobaví domorodce ohňostrojem. Poslal jednoho muže na loď pro rakety a na večerní nebe s praskotem vylétly obrovské barevné hvězdy, nad vrcholky stromů pomalu pluly jiskřivé koule a na pobřeží se roztočila syčící ohnivá kola.

Domorodci byli tou neobvyklou podívanou ohromeni, nadšení i vyděšení zároveň. Mlčky a se zatajeným dechem sledovali každou raketu a považovali od této chvíle Angličany za čaroděje a kouzelníky.

Po vydatné večeři, která se skládala z banánů a plodů

chlebovníku, pokračovala slavnost dál. Nejdřív tančily dívky s bílými květy v černých vlasech, pak ctihodné matky rodin, po nich mladíci, dospělí bojovníci a nakonec šedovlasí stařešinové a náčelníci. Všichni mrštní, obratní a neúnavní.

Noc byla teplá a plná hvězd. Nad hlavami námořníků se kolébalo listoví palm a na písčité pláži šelestil poklidný oceán. Cestovatelé nezažili už dávno tak příjemnou chvíli.

Slavnost trvala až do rozednění; byl už bílý den, když se unavení Angličané vraceli na loď.

Mořeplavci pojížděli od ostrova k ostrovu a všude je vítali se

stejnou srdečností. Mohli si chodit, kam se jim zlíbilo, a dělat, co chtěli. Domorodcům byl obzvlášť milý Omai; přemlouvali ho, aby zůstal na Přátelských ostrovech natrvalo, a dokonce mu slibovali poslušnost jako náčelníkovi. Jenomže Omai se už netrpělivě těšil na svou vlast.

Cook nakoupil bohatou zásobu potravin, ale nikde se mu bohužel nepovedlo sehnat dobrou pitnou vodu — ve všech říčkách na Přátelských ostrovech byla kalná a měla hořkou chuť.

Proto spěchal k průzračným bystřinám Tahiti.

Omaiův návrat

Na Tahiti přijali Omaie naprosto lhostejně. Nikdo si ho nevšiml. Král Otu taktak že se s ním při své návštěvě na lodi pozdravil. Jedině Omaiova sestra, chudobná žena se spoustou dětí, zaslzela, když uviděla bratra, který objel celý svět.

Omai z toho byl velice skleslý; čekal úplně jiné uvítání.

„Neprofadej malomyslnosti,“ domlouval mu Cook. „Však oni si tě ještě budou vážit; zatím přece vůbec nevědí, jak jsi bohatý.“

A nazítří spolu jeli ke králi. Omai před ním rozložil tučet seker, několik rudých kamizol a klobouků s péry a bedničku hřebíků. Tak štědrý dar od poddaného krále hluboce dojal.

„To je pro něho maličkost,“ poznamenal Cook. „Omai je teď tak bohatý, že by mohl koupit celou tuhle zemi, a ještě by nezchudl.“

Od té chvíle se k Omaiovi začali chovat jinak. Najednou se za ním táhli v celých houfech s patolízalskými pohledy. A co horšího, odněkud se přes noc vynořilo plno přítelíčků, všelijakých ochmelků, kteří ho opíjeli *kavou* a mámili na něm sekery, látky a nejrůznější podivnůstky ze zámoří.

Omai byl skutečně velice bohatý na zdejší poměry. V Anglii mu sice kdekdo dával jenom cetky, ale Cook mu věnoval plno věcí, užitečných pro hospodářství. Doufal, že mladý muž naučí Tahit'any, jak s nimi zacházet.

Jenomže Omai byl lehkomyšlník a ještě k tomu prostá duše.

Důvěřoval všelijakým podšívčkům a ničeho pro ně nelitoval.

A tak jeho poklady tály jako jarní sníh.

Cook se rozhodl, že Omaie před tou zkázou zachrání. Pozval ho do své kajuty a dlouho mu domlouval. Když ale vycítil, že to nemá žádný smysl, navrhl mu, aby se usadil na malém ostrůvku Huahine, vzdáleném několik mil od Tahiti.

„Je tam málo lidí,“ říkal si, „tam ho nebude mít kdo okrádat.“

Omai souhlasil. Považoval kapitána Cooka za nejmoudřejšího člověka na světě, byl zvyklý vážit si každého jeho slova a bez odmluvy ho ve všem všudy poslechnout.

Krátce před odjezdem z Tahiti se Cook procházel s králem Otu po břehu a najednou zahlédl dům.

Byl to opravdový dům, žádná bambusová tahitská chatrč, dřevěný, docela evropský domek se čtyřmi zasklenými okny, s dveřmi v železných veřejích a s taškovou střechou. Byl jako malovaný a se svými kamennými schůdky na zápraží vypadal tak přirozeně, jako kdyby stál někde na okraji velkého evropského města, a ne na tomhle exotickém ostrově.

Cook otevřel dveře a vstoupil dovnitř. Nikde nikdo, pustó jako po vymření; dřevěná postel bez slamníku, na ní starý klobouk, měděný čajník a v koutě místnosti velký kříž.

Cook se před ním zastavil; na vodorovném břevnu se dal přečíst latinský nápis:

Christus vincit (Kristus vítězí)

A na svislém odshora dolů:

Carolus III, imperat, 1774 (Karel III. vládne, 1774)

Byl to nepochybný důkaz, že se tu zastavili Španělé. Španělsko bylo dávným soupeřem Anglie, s kterou se dostávalo do neustálých sporů kvůli koloniím. Španělé pokořovali domorodce všude, kde se jen dalo; zotročovali je a odváželi do svých jihoamerických kolonií.

Cook se začal krále Otua vyptávat a zjistil, že u tahitských břehů zakotvila španělská loď pod velením kapitána Orady. Tahit'ané přijali Španěly vlídně; díky Cookovi se naučili chovat se k Evropanům nebojácně. Dříví na domek si Španělé přivezli s sebou ze zámoří. V domku se usadil člověk v černém hávu až po paty a s kulatou lysinou na hlavě — zřejmě katolický kněz. Něco Tahit'anům vykládal a mával přitom křížem — a oni z

toho neporozuměli jedinému slovu.

Lod' ostatně brzy odjela a vzala s sebou i toho muže v černém.

„Byli to asi docela hodní lidé,“ poznamenal Otu. „Dali mi darem velký kus modrého plátna.“

Cook mu to nerozmlouval, ale přenechávat Tahiti Španělům také nehodlal. Nařídil vyřezat na rubu kříže: *Kapitán Cook, 1769, 73, 74 a 77.*

Na rozloučenou daroval Cook králi berana a tři ovce. Otu z toho měl obrovskou radost, rozkázal pro ně postavit zvláštní ohradu, vlastnoručně je krmil senem a dokonce je také sám dojíl. Cook měl dobrý pocit, že tady jeho ovečky neuhynou.

29. září 1777 zdvihly *Resolution* a *Discovery* kotvy a zamířily k ostrovu Huahine. Vladař ostrůvku byl vazalem krále Otua a přijal Cooka velice přátelsky. Omai mu přinesl cenný dárek a velmož z toho měl takovou radost, že dokonce boháče Tahit'ana políbil. Cook mu vysvětlil, že se Omai chce natrvalo usadit na Huahine a požádal ho, aby mu přidělil půdu. Námořníkům nařídil, aby mu postavili domek o třech místnostech a vedle domku chlév, protože se rozhodl Omaiovi odevzdat všechny zbývající ovce; věděl, že Omai je od přírody dobrý hospodář a že se u něho ovce rozmnoží — jestli ho ovšem nenapadne je někomu darovat. K přechovávání zámořských cenností věnoval kapitán Omaiovi tři dubové truhly opatřené zámky. Omai měl už jednu pušku, ale vyprošoval si od Cooka ještě nějaké další zbraně tak naléhavě, že mu kapitán přidal dvě pistole a velikou šavli.

Na ostrově měli s Omaiem zůstat i oba novozélandští mládenci, ke kterým se choval s otcovskou něhou. Omai byl se vším na výsost spokojen, ale když nastal den loučení, dal se do pláče. Museli ho od kapitána odtrhnout násilím.

Havaj

Od doby, co Cook opustil anglické břehy, uběhla už dlouhá řada měsíců, a jeho výprava se ještě vůbec nedostala ke svému hlavnímu úkolu — k nalezení Severozápadního průjezdu. Nezbyvalo než si pospíšet.

Lodě zdvihly kotvy a zamířily přímo na sever. 22. prosince 1777 přepluly rovník. Cook nikdy předtím v severní části Tichého oceánu nebyl. Věděl, že je to naprosto neprobádaná oblast. Občas se tam zatoulala nějaká pirátská loď, ale vracela se s prázdnou; nenašla nic kromě nekonečného moře.

Proto Cooka velice překvapilo, když jednoho dne zpozoroval dlouhý řetěz velikých hornatých ostrovů, které nebyly zakresleny na žádné mapě.

Skoro každý ostrov byl dvakrát tak veliký jako Tahiti. Také hory se zdály vyšší a skalnatější. Ale ve všem ostatním připomínalo souostroví velmi silně Tahiti. Táž hýřivá malebnost, tytéž jakoby nakudrnacené stinné lesíky, táž vlhká údolíčka, porostlá šťavnatou trávou, totéž bohatství květin, ptactva a motýlů. A když Cook vydal povel k zakotvení a odjel na břeh, viděl, že i lidé jsou tu stejní.

Ale úplně stejní jako na Tahiti přece jen nebyli. Mluvili sice také polynésy, měli stejnou kávovou pleť, bydleli ve stejných chatrčích, stejně se také oblékali, ale Cook okamžitě zpozoroval, že jsou vyspělejší a zámožnější než Tahit'ané.

Vyznali se například mnohem líp ve skutečné hodnotě věcí, které od Cooka kupovali. Dobře znali železo a jeho užitečnost a výborně za ně platili. Za jednu sekeru se od nich dala koupit celá loďka banánů. Skleněné korálky naproti tomu nepovažovali za nic a odmítali je vyměňovat.

Chovali víc vepřů než Tahit'ané, a prasata byla větší a tlustší. Banánovníky a kokosové palmy rostly na dobře obdělaných polích a dávaly bohatou úrodu.

Státní zřízení, pokud byl Cook s to posoudit, tu také bylo složitější než na Tahiti. Okamžitě ho obstoupili vysoko postavení náčelníci, zatímco obyčejní lidé se shlukovali opodál, protože zřejmě od svých vládců museli zachovávat uctivý odstup.

Domorodci přivítali Cooka velmi srdečně a přívětivě; mohl si volně chodit, kudy chtěl. Při jedné z takových procházek objevil nádherné jezero — tak veliké, že nedohlédl na protilehlý břeh.

Jen jedna věc se kapitánovi nelíbila: obyvatelé těchhle ostrovů šmahem kradli Angličanům všechno, co se dalo. Ale

nechtělo se mu hned na začátku zaplést se s domorodci do sporů; a tak přimhouřil nad tou nenechavostí raději obě oči.

Cestovatelům bylo jasné, že Havaj znamená jeden z jejich největších a nejdůležitějších objevů. Cook by se tu byl rád zdržel, aby mohl ostrovy důkladně prozkoumat. Měl ale naspěch k americkým břehům, úkol objevit Severozápadní průjezd stál pořád ještě před ním. Léto bude krátké, nelze ztrácet ani den.

2. února 1778 vyplul na moře, rozhodnut že se sem při nejbližší příležitosti ještě vrátí.

Cook pojmenoval celé souostroví Sandwichovy ostrovy — na počest prvního lorda admirality, hraběte Sandwiche.

Ale jméno nadutého šlechtice ostrovy nezvěčnily. Domorodci říkali svým ostrovům odjakživa Havajské a to pojmenování jim také navždycky zůstalo.

Severní Amerika

Břehy Ameriky se před nimi objevily začátkem března na 44° severní šířky.

Jaro tu teprve začínalo a v borových lesích, kam sluníčko nemohlo, ležel sníh. Námořníci, zhýčkaní dlouhým pobytem v tropech, teď krutě trpěli chladnem, dešti a sychravě vlhkým větrem, který pronikal do kostí.

Cook se chtěl co možná nejdříve vylodit na břeh, jenomže nemohl nikde najít příhodné kotviště; ještě celý týden plul na sever ve vzdálenosti dvou mil od břehu.

Jednoho rána vykřikl důstojník, který měl službu:

„Průliv! Průliv! Já jej uviděl první!“

Cook vyběhl v rozrušení na palubu. Opravdu se jim podařilo najít průliv mezi Tichým a Atlantským oceánem, na který Evropa čeká tak dlouho?

Skutečně, břeh byl najednou ve dví: do nitra pevniny vbíhal úzký pruh vody.

Lodi vpluly jedna za druhou do kanálu a octly se v prostorné zátocce, obklopené ze všech stran suchou zemí. Dál už se plout nedalo, namísto průlivu se objevil záliv.

Ale i to přišlo vhod. Cook se rozhodl, že tu zakotví, aby si

trochu odpočali a nabrali zásoby sladké vody a dříví.

Břeh byl obydlený: na kraji lesa se ukázali lidé v huňatých kožešinách. Podle rudohnědé barvy pleti v nich Cook okamžitě poznal Indiány. Na zádech jim visely dlouhé štíhlé luky, na levém boku se každému houpal toulec sešitý z pestrých veverčích a zaječích kožek, z kterého trčely šípky s pazourkovými hroty. Muži svírali v ruce kamenné tomahavky, které měly na dřevěných násadách vyřezané medvědí hlavy s vyceněnými mordami.

Příjezd Angličanů Indiány nepřekvapil. Slyšeli už o běloších a jejich moci a bohatství od sousedních kmenů. Jeden z nich ukázal Cookovi železnou sekeru a dal mu posunky najevo, že by takové sekery nebo nějaké jiné věci ze železa ještě rád koupil. Protože Evropané na tomto pobřeží ještě nikdy nebyli, nezbývalo než předpokládat, že se zdejší obyvatelé seznámili s železem prostřednictvím nějakých dalších indiánských kmenů, které obchodovaly s Kanadou nebo s Mexikem. Kromě železa nechtěli kupovat nic, zato za několik hřebíků dávali lachtaní a liščí kůže, v Anglii tak vysoko ceněné. Ale zásoby seker a hřebíků na lodích už skoro došly; a tak Cook začal Indiánům prodávat stará vědra a zbytky zrezavělých řetězů.

Zátoce, v které kotvily *Resolution* a *Discovery*, říkali Indiáni Nutkl. Angličané si jméno přepsali jako *Nootka* a tak je také zanesli do své mapy.

Cook spěchal dál na sever za svým průlivem, a tak 1. května zdvihly obě lodi kotvy a vypluly z Nootky znova na volné moře.

Napravo se znova táhly jednotvárné lesnaté břehy. Námořníci pozorně sledovali břeh ve dne i v noci, ale nebyl tu ani náznak něčeho, co by mohlo jako průliv vypadat. Cooka znepokojovalo, že břeh, namísto aby ubíhal na severovýchod, míří pořád dál k severozápadu. Od Atlantského oceánu je tedy oddělovala čím dál větší rozloha pevniny, takže vyhlídka na průliv byla každým dnem méně pravděpodobná.

Blížilo se léto, jenomže oni pluli k severu, dál a dál od tepla; celou cestu se jich drželo zimavé, deštivé počasí začátků jara. Plno námořníků onemocnělo nachlazením.

V prvních červnových dnech, už na 59° severní šířky, zpozorovali v čáře pobřeží nový přeryv. A znova se ozval

pokřik, že průjezd do Atlantského oceánu leží před nimi.

Tentokrát to vypadalo mnohem pravděpodobněji. Vodní cesta byla tak široká, že Cook, který řídil plavbu středem, taktak rozeznával břehy. Lodě pluly celý den na východ a nesetkaly se s žádnou překážkou.

Cook se díval kupředu se svraštělým obočím a tvářil se, jako by nic dobrého nečekal. Upozorňoval, že je ještě předčasné se radovat, ale sám svou radost taktak držel na uzdě. Snad už je to opravdu on, Severozápadní průjezd, po kterém se pátrá už tolik let!

Ale hned druhý den ráno se břehy začaly sblížovat. Dlouhé stíny pobřežních borovic sahaly skoro až k lodím. Mořeplavci zřetelně rozeznávali v lese Indiány, kteří vypadali stejně jako domorodci od zátoky Nootky.

Za poledne se na lodi myla paluba. Námořník spustil do vody vědro a nabral. Překvapilo ho, jak je průzračná; usrkl doušek a vykřikl:

„Pitná!“

Cook skočil k vědru a ochutnal.

A v té chvíli všechno pochopil: jsou v ústí nějaké veliké řeky, která se vlévá do mořského zálivu. Jak se postupně vzdalovali od oceánu, záliv nepozorovaně přešel v řeku.

Severozápadní průjezd neexistuje.

Cook vydal rozkaz obrátit nazpátek.

Poručík Gore mu podal hlášení:

„Důstojnický sbor se rozhodl pojmenovat řeku po vás, kapitáne. Už jsme to tak zapsali do mapy: *Cookova řeka*.

Ale Cook jenom mávl rukou a odešel do své kajuty. Byl do hloubi duše rozčarovaný a zklamán.

Druhý den ráno vyjeli na moře. Americký břeh začal teď ostře měnit směr k západu. Pluli dál podle pobřežních lesů a skal, už bez jakékoli naděje na objevení průlivu.

Tajemný dopis

19. června signalizovali z *Discovery*, že kapitán Clerke chce mluvit s kapitánem Cookem. Znepokojený Cook poslal okamžitě k *Discovery* člun. Vrátil se za půl hodiny s Clerkem.

„Co se stalo?“ zeptal se Cook.

„Dostali jsme dopis.“

„Cože?“

„Dopis je napsaný černým evropským inkoustem na slušném hadrovém evropském papíře.“

Cook tomu nemohl věřit. Je to vůbec myslitelné? Dostat dopis v neznámých mořích mezi Amerikou a Asií, uprostřed divokých ostrovů, nevyznačených ani na jedné evropské mapě?

„Tady je,“ řekl kapitán Clerke a položil na stůl list silného papíru, popsaný velkým, krasopisným písmem, vyzdobeným všelijakými ocásky a kudrlinkami.

„Jak se k vám dostal?“

„Asi před hodinou jsme uviděli, jak nám jede naproti loďka. Seděli v ní čtyři muži, zabalení od hlavy k patě do kožešin. Ukláněli se nám, chápete, ukláněli, jako se uklánějí Evropané, když zdraví. Víte přece: Indiáni ani domorodci z Aleut se při pozdravu neukloní nikdy.“

„Jakou měli kůži?“

„Abych pravdu řekl, barvy jsem si nevšiml. Měli na tvářích pořádné plnovousy.“

„A co jste udělal?“

„Hodil jsem jim provaz, oni k němu přivázali krabičku, ve které jsme pak objevili tenhle dopis, znova se uklonili a veslovali pryč.“

„Co je v dopisu, víte?“

„Ne. Je psán v neznámém jazyce.“

Cook se sklonil nad listem a začal pozorně prohlížet rovné, zřetelně črtané řádky.

Řada písmen vypadala jako z latinské abecedy, ale jiná se zas podobala jakýmsi prazvláštním znakům.

Cookovi se povedlo rozluštit jenom dvě data: 1776 na začátku dopisu a 1778 uprostřed.

„Je to psáno rusky,“ řekl Cook. „O tom nemůže být pochyb.“

„Vy chcete říct...“ začal kapitán Clerke.

„Ano, chci říci, že jsme nedaleko Sibíře, a že do těchhle míst zajíždějí Rusové. Západní pobřeží Severní Ameriky

nezahýbá k východu směrem k Atlantskému oceánu, jak si myslí naši zeměpisci, ale naopak k západu. Asie s Amerikou se tu skoro spojují a Rusové o tom dobře vědí.“

To byl ohromující objev.

Cook pochopil, že existence severozápadního průlivu má pramalou naději na věrohodnost. Admiralita ho sem poslala zbytečně. Americká pevnina je na severu širší než kde jinde. Je vůbec rozumné doufat, že celou tu nesmírnou pevninskou šíři přetíná napříč nějaký vodní pás?

Událost s dopisem řešila ještě další otázku, která měla čistě vědecký význam: jak se vlastně zalidnila Amerika? Mnoho učených lidí mělo tehdy za to, že příroda dala vzniknout americkým Indiánům odděleně od ostatního lidstva, že nikdy neměli s obyvatelstvem starého světa nejmenší spojení. Nedá se přece předpokládat, uvažovali, že by se předkové Indiánů mohli přepravit na svých kánoích přes Atlantský nebo Tichý oceán. Teď ta teorie padla. Bylo přece mnohem snazší připustit, že Indiáni osídlili Ameriku z tak blízko ležícího břehu asijské pevniny, než si představovat, že člověk odděleně vznikl zvlášť na západní a zvlášť na východní polokouli naší planety.

Cook nechal nic už neslibující americké břehy za zády a zamířil rovnou na západ. Rozhodl se, že přesně změří vzdálenost mezi oběma velikými pevninami.

V husté lezavé mlze se skrývaly maličké ostrůvky a černá podmořská skaliska. Plulo se tím bouřlivým severním mořem opravdu obtížně, na loď číhala co chvíli nová nebezpečí. Musely všelijak manévrovat, vybočovat z přímé dráhy hned na sever, hned zase na jih a někdy se i vracet.

Na lodích řádily nemoci. Kapitán Clerke kašlal krev, přírodovědec Anderson musel ulehnout a jeho stav se projevil jako beznadějný.

3. srpna Anderson zemřel. Jeho smrt znamenala pro výpravu velikou ztrátu. Veselý sběratel motýlů a odborník na vycpávání zvířat, který rozesmával námořníky svým nadšením nad každým lístečkem neznámé bylinky, byl velkým znalcem zoologie a botaniky.

První ostrov, který objevili po jeho smrti, pojmenoval Cook

Ostrovem dra Andersona.

Výprava mířila k Asii, ale americký břeh ještě ostřeji zatáčel na západ, jako by se s cestovateli nechtěl rozloučit. Vzdálil se za zádi teprve 9. srpna — dlouhým mysem, zařezávajícím se jako nůž do oceánu.

Druhý den zpozorovali na západě další pruh země.

„Hurá! Asie!“ křičeli námořníci.

Ukázalo se, že Asie je tu od Ameriky vzdálena všeho všudy třicet námořních mil. Přitom angličtí vědci v té době tvrdili, že mezi oběma světadíly leží těch mil nejméně tisíc!

Na asijském břehu zahlédli pár chýší postavených z kůlů a zvířecích kůží. Na břehu stáli nějací lidé a zuřivě házeli kamením směrem k lodím. Byli to Čukčové.

Ti odvážlivci, vyzbrojení k obraně své domoviny jenom kameny, byli odhodláni začít bitvu s fregatami o čtyřiceti dělech. Cook rozhodl, že se nevylodí, a obrátil na sever. Chtěl doplout tím mlhavým studeným mořem mezi oběma pevninami co nejdál.

Možná že se touhle cestou dostanu až k pólu, snil s nadějí objevitele a připravoval všechno k úporné bitvě s polární zimou. Ale na 70° severní šířky mu přehradila plavbu souvislá ledová pole.

Proplul mnohokrát sem a tam mezi Asií a Amerikou ve snaze najít třeba jen úzký průjezd v tom ledovém zátarasu, ale marně. Třpytící se kry vyplňovaly celý severní obzor. Leželi na nich obrovští mroži, vyhřívali se na slunci a zdvíhali vousaté tlamy s mohutnými kly, aby si prohlédli kolemjedoucí loď.

Podzim už klepal na dveře. Cook obrátil zpátky na jih, aby posádka strávila zimu v teplých končinách. Rozhodl se, že se sem příští rok vrátí a že se pokusí proniknout co nejdál na sever.

Rusové

Brzy nato dorazili k velkému ostrovu s výborným přírodním přístavem.

Žili tam aleutští Eskymáci; řekli mořeplavcům, že ostrov se

jmenuje Unalaska a ochotně jim prodávali čerstvé lososy.

8. října se na *Resolution* ohlásil postarší domorodec, odevzdal kapitánu Cookovi dopis v neznámém jazyce a s ním bochník žitného chleba se zapečenou lososinou uvnitř.

Hluboce se přitom uklonil a několikrát opakoval jakési nesrozumitelné slovo.

„Kdo tě k nám poslal?“ zeptal se Cook.

„Rusové,“ opakoval Eskymák, který uhodl smysl otázky.

Cook vyslal na břeh desátníka Lediarda s rozkazem Rusy vyhledat.

Po dvou dnech se Lediard vrátil se třemi neznámými muži. Byli to Rusové.

Nejstarší se jmenoval Jakov Ivanovič Sapožnikov. Byl kapitánem lodi, která kotvila u protilehlého břehu ostrova. Druzí dva byli jeho podřízení: Gerasim Grigorijevič Izmajlov a řadový námořník Petrov.

Vypadali jako prostí, nijak zvlášť vzdělaní lidé, ale Cook měl přesto ze setkání nevýslovnou radost. Byli to první Evropané, které za celá dvě léta své plavby potkal. U oběda jedli vidličkou a nožem a přitukávali si na zdraví s anglickými důstojníky. V kapitánské kajutě si pozorně prohlíželi různé plavební přístroje a Cook viděl, že se v nich dobře vyznají.

Rozhodl se ukázat hostům svou právě dokončenou mapu ostrovů mezi Asií a Amerikou. Izmajlov si ji pozorně prohlédl, potom sáhl do kabátce a vytáhl z kapsy pečlivě složený list papíru. Byla to mapa týchž ostrovů, ale jaká mapa! Všechno, co Cook měl jen v přibližném náčrtu, bylo na ruské mapě do puntíku přesně zakresleno. A bylo tu plno ostrovů a podmořských útesů, které Cookovi unikly. U každého ostrova byly zaznamenány všechny zálivy vhodné pro zakotvení a v každém průlivu vyznačena plavební trať.

„Odkud máte tu mapu?“ zvolal Cook. „Ta je k nezaplacení!“

Izmajlov odpověděl ve své řeči něco, z čeho Cook porozuměl jenom jedinému slovu: *Bering*.

Kapitán Bering! Tak je to tedy. Jde o mapu kapitána Beringa!

Do Anglie sice docházely neurčité zprávy, že před čtyřiceti lety přeplul v ruských službách kapitán Bering ze Sibíře do

Ameriky, ale nikdo tomu příliš nevěřil. Na takovou cestu se Amerika zdála být od Asie příliš daleko.

Cook vzal tužku a pravítko a začal porovnávat svou mapu s ruskou a opravovat. Nejdřív si přenesl všechny obrysy břehů, potom zaškrtl všechna jména, která dal různým ostrovům, a začal se ptát na ruské názvy. A jeho mapa se začala plnit nesrozumitelnými, těžko vyslovitelnými jmény: ostrov *Tumannyj*, *Medvěžij*, *Bezplodnyj*... A severozápadní výběžek americké pevniny, od něhož je tak blízko Sibiř, se, jak vyšlo najevo, jmenoval *Aljaška*.

Jeden jediný název zanesl Cook do své mapy podle svého: do modré prostory, oddělující obě pevniny, vepsal: *Beringův průliv*.

Lod', které velel kapitán Sapožnikov, sem připlula z přístavu Petropavlovsk Kamčatskij. Přivezla mouku a tabák, kterým Rusové zásobili Eskymáky výměnou za tulení kůže. Cook napsal dopis do Londýna a požádal hosty, aby jej dali v Petropavlovsku na poštu. Ti rádi souhlasili a také jeho prosbu splnili, jak se zjistilo; dopis šel přes Irkutsk, Tobolsk, Moskvu a Petrohrad a do Londýna dorazil za půldruhého roku.

Cook daroval ruským námořníkům na rozloučenou několik lahví vína, které už neochutnali mnoho let. Rusové Cookovi navrhli, aby přezimoval v Petropavlovsku, ale kapitán odmítl.

Považoval za mnohem užitečnější strávit zimu v teplém podnebí na nedávno objevených Havajských ostrovech a lépe je prozkoumat.

Koncem října se mořeplavci rozloučili se svými novými přáteli, vypluli z Unalasky a za měsíc spatřili vysoké hory Havajského souostroví.

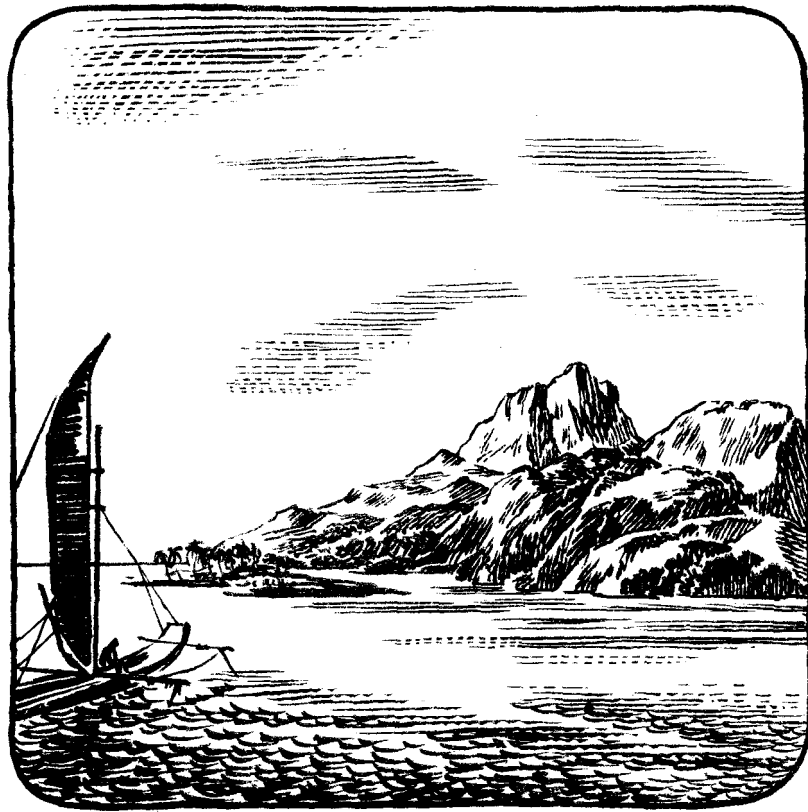
Kněží a náčelníci

Skoro celý měsíc kroužil Cook kolem Havaje; pojížděl od ostrova k ostrovu a hledal vhodné místo k zakotvení. Ale zálivy byly všechny malé a mělké.

Teprve 17. ledna roku 1779 vplula *Resolution* a *Discovery* konečně do krásného přírodního přístavu Kealakekua na ostrově Maui. Námořníci spustili čnělky a odvázáli plachty. Výprava měla před sebou dlouhou plavební přestávku. Na lodích bylo potřeba opravit všechno, co se cestou poškodilo, zásobit se potravinami a odpočinout si; na návrat do Anglie dříve než za rok nebylo totiž ani pomyšlení.

Cooka ještě nikde nevítaly takové davy. Lidmi se na břehu jen černalo a spousty pirog vyplouvaly vstříc lodím. Když Cook sešel do své kajuty, zapsal do lodního deníku:

„Veliký Severozápadní průjezd jsme nenašli. Ale objevení Sandwichových ostrovů nám štědře vynahradilo ten neúspěch; nikdo z Evropy, kdo se kdy plavil po Tichém oceánu, ještě

nespustil kotvy u tak bohaté a zalidněné země.“

To byl poslední záznam, napsaný v lodním deníku Cookovou rukou. Kapitán netušil, že právě tahle země, nejbohatší ze všech, které objevil, bude místem jeho smrti.

Domorodci lezli na loď naprosto beze strachu. Udivovala je tam každičká věc; v patách svým okazale vyšňořeným náčelníkům prošmejdili kdejaký kout.

Mezi náčelníky se výrazně odlišoval vysoký mladý muž s krásnou inteligentní tváří a vznešeným držením těla. Říkali mu

Palea. Jeho soukmenovci se k němu chovali s vážností a úctou. Cook si všiml, že poslouchá výklady Angličanů o významu plachet a stěžňů mnohem pozorněji než ostatní. Sympatický mládenec se mu hned od začátku líbil; kapitán ho štědře obdaroval. Palea mu nezůstal nic dlužen: později poskytl anglickým námořníkům nejednu důležitou službu.

Po několika hodinách se na *Resolution* objevil špinavý stařík, pokrytý rozhnisanými strupy. Nesl v náručí maličké sele, které pronikavě kvičelo.

„Kohua! Kohua!“ začali křičet domorodci a bázně se před tímto domorodým knězem rozestoupili.

Kohua slavnostně přistoupil k Cookovi, přehodil mu na ramena červený plášť a vtiskl do náručí sele. Nato zařval až zaléhalo v uších:

„Lono! Lono!“

Pak padl na kolena a vztáhl paže k překvapenému kapitánovi.

„Lono! Lono!“ začali volat ostatní domorodci a padli na kolena také. Angličané byli nad těmi prazvláštními počty jako u vidění. Na kolena před nimi ještě nikdo nikdy nepadal.

Vyptávání nevedlo k ničemu, a tak se Cook nikdy nedověděl, za koho jej vlastně domorodci považovali.

Přijít celé záhadě na kloub se podařilo teprve po šedesáti letech americkému badateli Ellisovi, který strávil na Havajských ostrovech dlouhý čas.

Podle jeho vysvětlení kolovala mezi domorodci pověst o mocném náčelníku Lonovi, který v pradávných dobách zabil pro lživou pomluvu jednoho falešného přítele svou milovanou ženu. Když se pak dověděl o její nevině, zešílel žalem a začal se toulat po ostrově a zabíjet každého, kdo mu přišel do cesty. Vraždění ho znavilo, ale neukojilo jeho touhu po krvi. Sedl do lodice a odrazil od břehu; ujistil však všechny, že se po mnoha letech vrátí na okřídleném plovoucím ostrově, obydleném lidmi, psy a vepři.

Příběh se uchoval v písních a posvátných zkazkách domorodců.

Když havajští kněží uviděli anglické koráby, okamžitě pochopili, jakou výhodu by pro ně přistání cizinců mohlo

znamenat.

Nepodobá se snad Cook Lonovi? Nedají se jeho lodě vydávat za okřídlené plovoucí ostrovy? A nejsou snad na nich lidé, psi a vepři, slibovaní posvátnou pověstí? Příchod živoucího Lona jistě neobyčejně posílí v lidu nábožnou úctu a zvýší kněžské příjmy.

Kohua byl knězem svatyně zasvěcené Lonovi. Jakmile odevzdal navrátilivšímu se náčelníkovi obětní dar v podobě prasátka, odjel na břeh a ohlásil všemu lidu, že kapitán Cook není nikdo jiný, než sám Lono, který se vrátil do vlasti a že jeho lodě jsou ony ohlášené plovoucí ostrovy.

Od té chvíle považovali domorodci Cooka za boha. Sotva vystoupil na břeh, padl před ním celý dav na kolena a kněží začali s modlitbami. Cook byl těmi poctami nadobro vyveden z míry.

Průvod se vydal ke svatyni. Poručík King šel těsně za svým kapitánem; za nic na světě ho nechtěl nechat mezi domorodci samotného.

Kolem svatyně trčely kůly, na kterých byly nasazeny lidské lebky. Krvelační bohové si zřejmě žádali četné lidské oběti. U vchodu do svatyně stály dvě dřevěné modly oblečené do purpurových plášťů.

Uvnitř chrámu stál velký bambusový stolec, který sloužil jako obětiště. Leželo na něm zabitě prase a hromada ovoce a kolem se tyčilo dvanáct model se zrudnými, hrůzostrašnými obličejí.

Deset kněží podřízených Kohuovi, přineslo do svatyně živého vepře a kus červeného plátna, který Kohua neobyčejně šikovně, jediným pohybem ruky omotal kolem Cooka. Kněžský sbor zanotoval posvátný hymnus. Kohua vzal Cooka za ruku a začal ho vodit od jednoho bůžka k druhému.

Bylo to jistě hrozně divné; ale Kohua se svými bůžky jednal neobyčejně neuctivě. Opovržlivě se jim chechtal do tváře a šťouchal prstem do jejich obarvených nosů. Jenom před jediným z nich, tím nejtlustším a nejdobromyslněji vypadajícím klekl na kolena a vybídl Cooka, aby udělal totéž.

Po spoustě všelijakých obřadů přinesli kapitánovi upečené sele a pytlík kořenů, z kterých se připravuje *kava*.

„Palea a Kohua“, zaznamenal poručík King ve svých zápisech, „řídili celý obřad. Nejdřív nás pohostili *kavou*, pak rozdrobili maso selete na malé kousky a začali nám je dávat do úst. Nešťítíl jsem se je brát z rukou Paley — byl to velice čistotný člověk — ale Cookovi, kterého takhle krmil Kohua, bylo prachmizerně; tím spíš, že div nezvracel z pohledu na obětní prase, které leželo hned vedle něho v polovičním rozkladu. Kapitánův odpor se ještě vystupňoval, když mu ctihodný kněz začal na znamení obzvláštní úcty strkat do úst sousta, která nejdřív sám rozžvýkal.

Po tomto obřadu odvedli Cooka zpátky k člunu. Před ním kráčeli čtyři kněží, kteří drželi v rukou žezla vyzdobená huňatými psími ocasy.

„Lono! Lono!“ vykřikovali z plných plic domorodci, kteří je potkávali a padali na kolena.

Příchod živého Lona výrazně posílil a upevnil vliv a moc havajských kněží. Při každém projevu neposlušnosti vyhrožovali lidu strašlivým Lonem, který jistojistě postihne odbojníky nejkrutějšími tresty. A vyděšení domorodci nosili do svatyň všelijaké tkaniny, kokosové ořechy a plody chlebovníku, jen aby obměkčili hněvivého boha.

Takový rychlý růst kněžské moci začal být ale brzy solí v očích druhé skupině vládců — vojenským náčelníkům a kmenovým panovníkům, kterým se po havajsku říkalo *alii*. Nadvláda se jim začala vymykat z rukou. A kdo by také nějakého toho svého mocipána poslouchal, když kdejaký modloslužebník může vyprosit jakýkoli trest pro své neposlušné ovečky u tajemného Lona, který připlul z neznámých končin na křídlatých ostrovech?

A mezitím kapitán Cook bez nejmenšího tušení, jakým se stal všemohoucím bohem a jaké výhody vydobyl kněžím, poklidně nakupoval ovoce, konzervoval solí vepřové a připravoval se k obtížné plavbě na sever. Nevěděl, že náčelníci z nenávisti ke kněžím popichují své poddané, a jen žasl nad drzostí domorodců, kteří mu kradli všechno, nač přišli. Nevěděl, že přihlouplý opilec, neduživý král Kalanioupuu, nebyl pozván s celým svým dvorem a vojskem do kealakekuaského zálivu, aby prokázal cizinci čest, ale aby

naopak, jestli to půjde, náčelníky Cooka zbavil.

Po pravdě řečeno, sám král vůči Cookovi žádné zlé úmysly nechoval. Byl naprosto upřímně nadšen anglickou whiskou, kterou ho Cook na lodi častoval. Jenomže milý Kalanioupuu byl už dávno z panovnických záležitostí vyšachován; v zemi vládli královi důvěrníci, kteří se kryli jeho jménem. A ty, stejně jako všechny *alie*, šířila nenávist k Lonovi, že se tak nevhodně vrátil.

Nakládání zásob do lodí trvalo do 4. února. Kněží seděli Cookovi za krkem jako dřív a jejich zpívánky se za ním táhly všude, kam šel. Náčelníci zachovávali naoko uctivost. Kalanioupuu snášel Angličanům bohaté dary, ale přitom se nezapomněl zdvořile zeptat, kdy už hodlají odplout.

Jediné k Paleovi mohl kapitán zaujmout opravdu přátelský vztah; mladý muž pozorně poslouchal kapitánovy výklady a v jeho chytrých očích zasvítilo pokaždé, když se mu povedlo pochopit nějakou novou moudrost.

4. února vyplula *Resolution* a *Discovery* ze zálivu. Ale na otevřeném moři zčistajasna zaútočil nápor mořské bouře, *Resolution* ztratila jeden stěžej a výpravě nezbylo, než se vrátit na několik dní zpátky do zálivu Kealakekua, aby poškozenou loď mohla opravit.

A bezprostředně potom, co lodě zakotvily, zpozorovali Angličané v chování domorodců prudkou změnu.

Neštěstí

13. února přišel ke kapitánovi do kajuty kormidelník.

Cook nebyl sám. Stál vedle něho Palea, kterému se kapitán právě snažil vysvětlit význam kompasu. Zkoušel to polynésky, jenomže mu chyběla slova.

„Hvězdy jsou cesta, Paleo. Slunce taky cesta. Pak hvězdy nejsou. Slunce taky ne. Kde je teď cesta? Na kompasu! Kompas je lepší než hvězdy, Paleo!“

Kormidelník se zamračil. K čemu ztrácí kapitán čas s těmi divochy? Nejlepší by bylo je pobít. Kapitán připravuje své námořníky o zisk. Stačilo by vypálit pár salv — a co vzácností by se dalo z téhle země odvézt!

Ale neměl odvalu vyslovit ty úvahy nahlas. Řekl jen:

„Kapitáne, tesařovi někdo ukradl kleště!“

Cooka popadla zlost. Ne, k těmhle zlodějnám se musí učinit přítrž! Železné věci mají pro výpravu nenahraditelnou cenu.

„Kormidelníku, rychle za zlodějem a dohonit! Přivezte ho i s kleštěmi. Palea pojede s vámi, pomůže vám.“

Kormidelník s Paleou vykročili.

„Ale žádné střílení!“ vykřikl za nimi kapitán. „To vám zakazují!“

V mžiku byl spuštěn na vodu člun, čtyři muži s puškami na zádech sedli k veslům a kormidelník se chopil kormidla. Palea stál na přídi.

Kudrnatá hlava zloděje se ztrácela ve vlnách. Plaval lehce a rychle, kleště v pevně sevřené pěsti. Jakmile zahlédl pronásledovatele, přestal plavat a zamával na kolemjedoucí pirogu. Piroga zatočila těsně k němu, veslaři vtáhli plavce nahoru a ujížděli, co měli sil ke břehu.

„Uteče nám, lump jeden proklatá!“ vykřikl kormidelník. „Palte po něm!“

Třesky čtyři výstřely. Palea se obrátil a překvapeně se podíval na kormidelníka. „Hm, divíš se, že kormidelník porušil rozkaz kapitána,“ řekl si námořník. „Jenomže kormidelník může starého čerta za to, že jeho kapitán je takový divný pták.“

Piroga přesto prese všechno v pořádku přirazila ke břehu.

Při přistávání kormidelníkova člunu čekal už na břehu celý dav. Angličané vyběhli na pláž, ale jak mezi těmhle domorodci zloděje najít? Všichni si byli podobní jak vejce vejci.

„Dejte sem kleště!“ zařval kormidelník hlasem jako hrom.

Ale domorodci se jen překvapeně dívali jeden na druhého.

V té chvíli prošel dopředu Palea a řekl tiše několik slov. Dav se zavlnil, lidé začali vzrušeně rozkládat rukama. Několik ozbrojenců se úprkem rozběhlo do lesa. Za chvíličky byli zpátky, jeden z nich s nešťastnými kleštěmi v ruce. Palea je vzal a odevzdal kormidelníkovi.

Takové rychlé rozuzlení popudilo rozčileného Angličana ještě k silnějšímu vzteku. Chtěl předvést bělošskou moc a sílu, chtěl potrestat zloděje, jenomže neměl koho.

„Kde je zloděj?“ rozkřikl se na domorodce. „Přiveďte

zloděje sem ke mně! Kapitán Cook chce dát tomu lumpovi za vyučenou!“

Ale domorodci mlčeli jako kamenné sochy.

„Aha, tak vy nechcete!“ zařval kormidelník. „Vy ho schováváte! Okamžitě sem s ním, nebo sestřím tu vaši lodičku do moře!“

A vykročil k piroze. Palea mu však zastoupil cestu.

„To je moje loďka,“ řekl kormidelníkovi se zdvořilým úsměvem. „Nech moji loďku na pokoji, přáteli.“

Ale kormidelník ho odstrčil a šel dál. Palea chytil Angličana za vlasy. Kormidelník se mu zkoušel vytrhnout, ale marně. V duchu se viděl, jak směšně přitom vypadá, a tak sebou házel a zmítal jako divý a klel o sto šest. Ale jeho vlasy pevně vězely v domorodcově mohutné pěsti.

Jeden námořník z kormidelníkova doprovodu vytáhl z člunu veslo a rozmáchl se jím nad Paleovou hlavou. Domorodec pustil kormidelníkovy vlasy, vytrhl námořníkovi veslo z rukou a klidně je rozlomil o koleno na dvě půlky.

V té chvíli se na Angličany sesypal déšť kamení. Bojovníci, ženy, děti — celý dav začal zahánět cizince do vody. Marně pobízel kormidelník s řevem a nadávkami námořníky, aby se bránili; ti už prchali ke člunu a jen si chránili rukama hlavy. Nezbylo mu, než utíkat za nimi.

„Zavinil jste si to sám,“ řekl kormidelníkovi Cook, když se dověděl, co se stalo. „Nepřijeli jsme sem přece dělat piráty. Bojím se, že vyjít s domorodci bude teď pro nás mnohem těžší.“

V noci na 14. února byl z *Discovery* ukraden velký člun. Jiný už *Discovery* neměla. Kapitán Clerke okamžitě oznámil případ Cookovi, který se rozčilil až k zuřivosti. Člun musí být zpátky stůj co stůj; ale právě tak je nutno stůj co stůj se vyhnout krveprolití. Kapitán nepochyboval, že se mu to podaří.

Jeho plán byl prostý, ale rozhodný: dopraví na loď starého zdětinštělého krále Kalanioupuu a nepropustí ho, dokud domorodci člun nevrátí.

Hned nato spustili z *Resolution* dva čluny — jednomu velel poručík a druhé podporučík. Kromě veslařů nasedli do člunů sám Cook, sedm vojáků námořní pěchoty, seržant a desátník.

Vylodili se poblíž domorodé osady. Obyvatelé je obklopili hlučným houfem a vítali Cooka ve veselém rozmaru.

„Přátelé,“ oslovil je kapitán, „chtěl bych mluvit s vaším králem. Kde je?“

Odpověděli mu, že Kalanioupuu je doma.

Královský příbytek stál na konci osady, asi půl kilometru od moře. Cook nařídil poručíkovi a podporučíkovi, aby se čluny odpluli, a vydal se s oddílem námořní pěchoty do nitra ostrova.

Jako při předešlých návštěvách padali před ním domorodci na kolena a zůstávali klečeti, dokud nepřešel. Cestou často potkával různé náčelníky, kteří se ho ptali, jestli nepotřebuje vepříky nebo kokosy. S díky odmítal a pokračoval rychle dál svým směrem.

Před královým prahem museli Angličané hezky dlouho čekat. Cook poslal ke králi skupinku domorodců, aby mu vyřídili, že by s ním rád mluvil. Vyslanci se vrátili bez odpovědi. Mlčky předstoupili před Cooka a rozložili před ním kusy červených pláten.

Cook začal ztrácet trpělivost. Poslal de domu seržanta zjistit, oč vlastně jde. Seržant se vrátil se zprávou, že král spí, ale že už ho budou budit.

Konečně vyšel Kalanioupuu ze stavení.

Cook mu podal ruku, pozdravil se s ním a pozval ho na loď na návštěvu. Král pozvání přijal.

Cook vzal Kalanipoupuua pod paždí a maličký průvod, obklopený davem domorodců, se vydal k pobřeží.

Všechno by bylo proběhlo v naprosté pohodě, kdyby se v davu ničehonic nezačalo šuškat, že právě před chvilkou na druhém konci ostrova Angličané zabili dva domorodce. Na téhle zvěsti, jak se potom ukázalo, nebylo zrníčko pravdy, nicméně právě ona sehrála základní úlohu v dalších osudech celé výpravy.

Domorodci začali sahat pro zbraně, objevily se oštěpy, kopí a kameny. Bojovníci si navlékli kazajky z jakýchsi silných travin, které jim nahrazovaly drátěné košile. Cook cítil, že věc nabírá špatný směr a nařídil vojákům, aby přidali do kroku.

Domorodci se seřadili po obou stranách, ale nic nepřátelského zatím nepodnikali.

Vedle průvodu se těžkým krokem vlekl plešatý kněz a prozpěvoval modlitby. Přihlouplý král pokorně kráčel za Cookem v doprovodu svých dvou synů. Všechno zatím dopadalo dobře.

Jakmile však dorazili ke břehu, přiběhla ke Kalanioupuovi jedna z jeho žen, objala ho a posadila na kámen. Zapřísahala svého manžela a vládce, aby nejezdil na loď bílých.

„Jsou zlí a plní lstivosti,“ naříkala celá v slzách. „Zapíchnou tě jako vepře na té své lodi. Neopouštěj nás, králi, jestli chceš zůstat živ a zdrav!“

V té chvíli zahlédl poručík, jak se jeden domorodec přikrádá odzadu k Cookovi se širokým nožem v ruce. Namířil na něho pušku.

„Nestřílejte!“ křikl Cook. „Jediný výstřel může všechno zkazit. On se mě stejně neodváží dotknout!“

Když domorodec uviděl ústí hlavně, zírající rovnou na něho, vrhl se na poručíka.

Důstojník ho uhodil pažbou po hlavě. Domorodec pustil nůž z ruky a zmizel v zástupu.

Ale příměří byl už konec.

Jeden z ozbrojenců hodil po Cookovi kamenem. Cook na něho vystřelil, ale broky z náboje se zachytily v bojovníkově tlusté kazajce. Chlapík se rozmáchl na Cooka kopím. Kapitán ho srazil pažbou k zemi a nabil si pušku kulí.

A v té chvíli uviděl jiného domorodce, jak se proti němu rozprahuje oštěpem.

Vystřelil po něm, ale chybil.

Vojáci spustili bez povelu zmatenou palbu a donutili domorodce trochu ustoupit.

Krále Kalanioupuua odvedla už zatím manželka pryč, bylo potřeba vrátit se co nejrychleji na loď. Oba čluny vypluly ke břehu nějak pomalu, Cook na ně zamával, aby přidaly. Jenomže podporučík, který velel jednomu z člunů, pochopil kapitánovo znamení špatně a obrátil zpátky k lodi.

A tenhle omyl stál Cooka život.

Druhý člun pod velením poručíka ujížděl statečně vpřed, třebaže jej ostrované zasypávali z břehu kamením. Tak jako tak nemohl ovšem všechny Angličany z ostrova pobrat.

Vojáci se vrhli do vody a tlačili se a vráželi jeden do druhého, jak se každý chtěl dostat co nejrychleji do spásonosné šalupy. Za nimi se rozběhli důstojníci.

Cook šel poslední. Nepospíchal; do člunu se stejně všichni nevejdou, a on jako kapitán je především povinen se postarat o záchranu svých svěřenců.

Pušku si držel v levém podpaží a pravičkou si kryl hlavu před kameny, které na něho padaly ze všech stran. Když domorodci viděli zmatek, který mezi Angličany nastal, rozběhli se za nimi.

Jedno kopí zasáhlo Cooka do zátylku.

Kapitán zavravoral, klesl do vody a upustil pušku; ale vzápětí se vzpřímil a vykřikl o pomoc.

Kopí zasadilo další úder a tentokrát probodlo Cooka skrz naskrz.

Lodě se vracejí do Anglie

Tak zemřel kapitán James Cook, jeden z největších mořeplavců všech dob, muž, který tak neobyčejně obohatil znalosti lidstva o světě, v němž žijeme.

Kapitána Cooka si vážíme nejenom pro jeho objevy. Byl to první mořeplavec, který jednal s obyvateli vzdálených končin jako se sobě rovnými. Nikdy nikoho neokrádal, nepobíjel, všude přicházel jako přítel, a nemstil se dokonce ani lidojedům.

V tom byl mezi tehdejšími anglickými mořeplavci bohužel výjimkou.

Po Cookově smrti převzal velení nad výpravou kapitán Clerke.

Svolal okamžitě poradu, na které řada důstojníků navrhovala, aby smrt velikého mořeplavce byla jaksepatří pomstěna. Clerke odmítl s tím, že taková zbytečná krutost vůči domorodcům by byla nedůstojná Cookovy památky. Porada se usnesla, že zahájí vyjednávání s náčelníky o vydání těla zavražděného.

Vyjednávání bylo svěřeno poručíku Kingovi.

Ale pokaždé, když se člun s Kingem pokoušel přiblížit ke břehu, čekal na něj rozzuřený dav a déšť kopí se snesl na vodní hladinu.

Po dobrém nemohli nejen dosáhnout vydání Cookova těla, ale ani nabrat pitnou vodu z potůčku.

Kapitán Clerke nakonec ztratil trpělivost. Pod ochranou dělostřelecké palby vylodil na břeh rotu námořní pěchoty, která spustila střelbu, zahнала domorodce do hor a spálila jejich vesnice na prach.

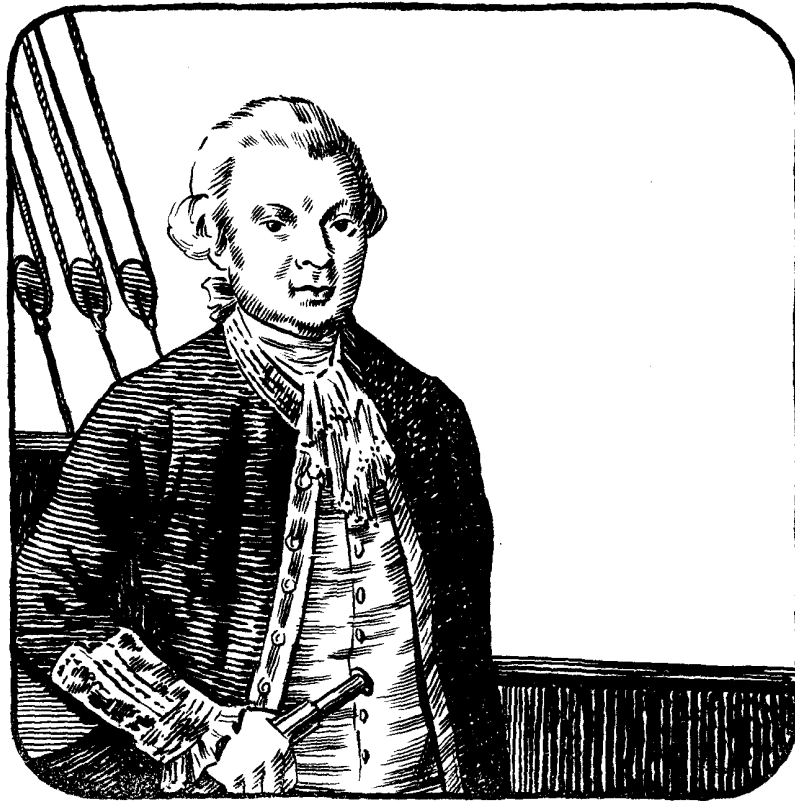
Po tomto výpadu vystrašení domorodci povolili. Starý Kalanioupuu vyslechl požadavky poručíka Kinga; poslal na loď deset liber lidských ostatků a hlavu kapitána Cooka bez spodní čelisti...

Na jaře zamířila výprava znova na sever. Když cestovatelé dopluli podél západního amerického pobřeží k 69° severní šířky, přesvědčili se s konečnou platností, že žádný průliv mezi Tichým a Atlantickým oceánem neexistuje, a napjali plachty k návratu do Anglie.

Cestou u čínských břehů zemřel kapitán Clerke.

Velení převzal poručík Gore.

4. října 1780 se obě lodi po čtyřleté plavbě vrátily do vlasti.

Část II

KAPITÁN LA PÉROUSE,
KTERÝ PLUL Z NEŠTĚSTÍ
DO NEŠTĚSTÍ

SEVEROZÁPADNÍ PRŮJEZD MUSÍ BÝT OBJEVEN!

Francie potřebuje Tichý oceán

Zpráva o Cookových objevech obletěla celou Evropu. Všude se mluvilo o neslýchaných bohatstvích tichomořských končin.

Ale největší rozruch, znepokojení a zášť vzbudily ty zvěsti u dvora francouzského krále Ludvíka XVI.

Francie na tom nebyla s koloniemi dobře. V Americe jí jich většinu zabrala Anglie, v Indii měla jen malé državy, navíc ze všech stran obklopené anglickými. A teď ještě ke všemu Angličan Cook objeví nové ostrovy, kterých se zřejmě Anglie také zmocní!

Ve Francii se s takovým stavem věcí nehodlali smířit. A tak si v létě 1785 francouzský ministr námořnictva maršál de Castries k sobě pozval kapitána La Pérouse.

„Nuže,“ prohlásil ministr, „rozhodli jsme se také vyslat vědeckou výpravu do Tichého oceánu — bez ohledu na Angličany. Objevy kapitána Cooka jsou nesporně velkolepé. Ale Cook je Angličan, Francie mu nemůže plně důvěřovat. Proslýchá se, že britská admirálie nejzávažnější Cookovy objevy zatajuje, abychom jich nemohli využít. V Tichém oceánu se rozkládají oblasti, o kterých Evropa pořád ještě neví vůbec nic. Co známe z té části oceánu, která leží mezi Velikonočním ostrovem a Havajským souostrovím? Nic. Co víme o obrovské prostoře mezi Kalifornií a Čínou? Nic! A co je známo o tajemném Mandžusku mezi Koreou a ruským územím na Dálném Východě? Také vůbec nic. Vždyť v Japonském moři nebyl ještě jediný Evropan. Nejdůležitějším objevem nadcházející výpravy ovšem bude objevení Severozápadního průjezdu.“

„Ale Cook přece dokázal, že žádná severozápadní cesta neexistuje!“ zvolal kapitán La Pérouse. „Nemůžeme objevovat něco, co není.“

„Cookovi nevěřte,“ řekl ministr. „Cook je Angličan. Kdyby Angličané našli Severozápadní průjezd, neřekli by nám o tom ani slovo. Nevadí, objevíme ho sami. Severozápadní průjezd musí být objeven!

Přidělujeme výpravě dvě fregaty o čtyřiceti dělech — *Boussole* a *Astrolabe*. Jsou to nejlepší lodě francouzského válečného námořnictva. Kotví teď v Brestu. A Francouzská akademie vysílá s výpravou své nejznamenitější učence.“

Ministrův hlas se rozezněl přímo slavnostně; hodnostář se blížil k nejdůležitějšímu místu svého projevu.

„Velitel takové nebezpečné a namáhavé výpravy musí být nejenom prvotřídní námořník, ale i vynikající zeměpisec a schopný organizátor. Musí umět válčit i obchodovat. Potřebujeme člověka, kterému bychom bez obav mohli svěřit lidské životy. Nebylo snadné najít takového muže, ale nakonec se nám to podařilo. Má volba padla na vás, kapitáne La Pérousi!“

„Na mne?“ vykřikl La Pérouse a vyskočil ze židle.

„Ano, na vás,“ opakoval ministr. „Vás to překvapuje? Známe vás jako nejlepšího námořníka francouzského loďstva. Váš průzkum Hudsonova zálivu byl skvělý. Váš útek ze zajetí v poslední válce s Anglií je obdivuhodný. Svě organizační schopnosti jste prokázal za působení v našich kanadských koloniích. Jste zdravý a na vrcholu sil — je vám čtyřicet let...“

„Ano,“ přerušil ho La Pérouse. „Ale já jsem slyšel, že ministerstvo má v úmyslu jmenovat velitelem výpravy admirála d'Entrecasteaux...“

„Tyhle pověsti pouští do oběhu on sám,“ rozesmál se ministr. „Admirál d'Entrecasteaux nám nabízel své služby jako velitel výpravy, ano, jenomže my jsme je odmítli. Já samozřejmě nepopírám jeho zásluhy. Když byl guvernérem na ostrově Isle-de-France v Indickém oceánu, vypořádal se skvěle s povstáním černých otroků; dal zmrskat dvanáct tisíc negrů. Ale výpravu mu svěřit nemůžeme. Kdyby takhle zacházel s námořníky, vzbouří se mu.“

Ministr vstal ze svého křesla:

„Kapitáne La Pérousi, odjeďte do Brestu a ujměte se velení nad oběma fregatami. Výběr podřízených ponechám na vás.“

Šťastnou plavbu!“

Když se za La Pérousem zavřely dveře ministrovny pracovny, stál najednou v předpokoji tvář v tvář urostlému muži v třírohém admirálském klobouku, s povýšeným výrazem v tváři.

Byl to admirál d'Entrecasteaux. La Pérouse se mu chladně uklonil.

Admirál d'Entrecasteaux zbledl a jeho ruka sevřela rukojeť kordu. Stiskl rty a ponechal kapitánův pozdrav bez odpovědi.

Přípravy na cestu

Ale na tohle setkání La Pérouse vzápětí zapomněl; zaměstnávaly ho úplně jiné myšlenky.

„Já budu velet *Boussole* — ale komu svěřit *Astrolabe*? Samozřejmě, nejlépe kapitánu de Langle. Sloužil pode mnou ve výpravě do Hudsonova zálivu. Sdíleli jsme spolu všechny svízele a v celé Francii bych zřejmě lepšího námořníka nenašel. Nadporučíkem na *Boussole* — d'Escures. Je mladý, sice trochu moc sebevědomý a domýšlivý, ale zato má odvalu. Jako poručík bude sloužit Boutin, to je zase obezřetný člověk a má zkušenosti.“ Takovým způsobem La Pérouse probral všechny nejlepší námořníky francouzského loďstva.

Druhého dne se seznámil s učenci, kteří ho měli během výpravy doprovázet: Akademie vyslala velmi významné představitele vědy.

Účastníci výpravy odjeli z Paříže do Brestu. Přístavní město je přivítalo čerstvým mořským větříkem. Dvě skvěle vyhlížející fregaty, ověčené třepotajícími se vlajkami, kotvily u mola. La Pérouse a jeho společníky pozdravila slavnostní salva z děl.

Měli se na řadu let rozloučit s civilizovaným světem. Vráti se ještě vůbec zpátky do vlasti? Podaří se jim obeplout nebezpečný mys Hoorn, postrach námořních lodí? Jak je uvítá tajuplný Tichý oceán? Bude opravdu tichý, anebo tam na ně čeká běsnění uragánů? Neskončí někde jako kapitán Cook?

La Pérouse se ze všeho nejdřív podíval do skladišť v podpalubí, aby si udělal přehled, jak je vybaven na cestu. A vyšplhal odtamtud celý rozzlobený.

„Lodě se budou muset naložit znova,“ řekl veliteli přístavu.

„Celé podpalubí je plné mouky a nasoleného vepřového!“

„Ale mně pan ministr řekl, že strávíte čtyři roky v naprosté divočině,“ ohradil se velitel. „A tak jsem vás na čtyři roky zásobil moukou a masem.“

„Nesmysl!“ vykřikl La Pérouse. „Nemá význam vozit s sebou tolik potravin. Cook nakupoval jídlo pro posádku na každém ostrůvku, kde přistál. Musíme s sebou vzít věci vhodné na výměnu; pak nám domorodci dodají všechno, co si jen budeme přát.“

A tak byla mouka se soleným masem zase vyložena a na jejich místo spuštěny do podpalubí stovky sudů barevných skleněných korálků, tisíce zrcátek a bedny hřebíků a seker.

„Každá domorodá žena na ostrovech nám za šňůru takových korálků dá víc ovoce, ryb i masa, než se tady dá koupit za celý zlatáček,“ ujistoval La Pérouse.

1. srpna 1785 bylo všechno připraveno k vyplutí. Vyhrávala vojenská hudba, vlajky se vesele třepotaly ve větru.

Námořníci začali odvazovat úvazná lana.

Barthelémy Lesseps

Najednou si La Pérouse všiml, že po nábřeží utíká sotva dechu popadá malý, zavalitý človíček. Nadskakoval v běhu jako míč, stříbrné přezky na stěvících mu pobleskovaly. V ruce třímal velikánský kufr.

Vběhl na palubu *Boussole* právě v okamžiku, kdy se fregata začala pomalu odpoutávat od mola, a nejdřív zůstal chvíli stát a mocně odfukoval.

„Že nejdu pozdě?“ zeptal se potom, zatímco si kapesníkem otíral zčervenalou tvář. „To by se mi přece nemohlo stát. Na mne se směla nelepí, pánové!“

Vykročil k La Pérousovi a podal mu zapečetěnou obálku:

„Tady je dopis od ministra, pane kapitáne!“

„Doručitel tohoto listu,“ psal ministr, „se jmenuje Barthelémy Lesseps a je úředníkem našeho vyslanectví v Sankt-Petěrburgu.“

Je to velice zábavný člověk a má vlivné styky u carského dvora. Když se dověděl o Vaší výpravě, chtěl se jí mermomocí

zúčastnit. Možná Vám bude v jistém ohledu užitečný. Jestli se zastavíte na Kamčatce, pošlete ho přes Rusko do Paříže s dopisy. Umí trochu rusky a těší se přízni carevny Kateřiny.

Ministr námořnictva maršál de Castries“

La Pérouse se zadíval na nečekaného pasažéra. Jistě, člověk, který umí rusky, může být výpravě užitečný.

„Připravit kajutu pro pana Barthelémyho Lessepse,“ nařídil posádce.

Ostrov Tenerife

Když se obrys francouzského břehu rozplynul v mlze, zavládlo mezi námořníky všeobecné veselí. Mžilo, vál studený severák, ale nikdo si z té nepohody nic nedělal. Lodě pluly na jih, kde celý rok září horké sluníčko. Má to cenu, zlobit se kvůli nějakému deštíku, když se zítra nad stožáry rozklene věčně modré nebe? Celá posádka chápala význam a jedinečnost cesty, která na ni čekala. Těch bohatých ostrovů, které objeví v neznámých mořích! Jestli jim bude přát štěstí, přistanou jako noví Kolumbové u pevniny, kterou Evropa ještě vůbec nezná. V dalekém Tichém oceánu se může rozkládat ještě tolik zemí! I když kapitán Cook podnikl tři plavby, nebyl přece s to probádat do posledního koutu ten obrovský, třetinu zemského povrchu pokrývající oceán! Copak je vůbec někdo s to? Ani deset lidských životů by k tomu nestačilo.

A jaké výhody přináší taková cesta! Ze všech účastníků budou po návratu do vlasti mohovití lidé. Nehledě na všechny ty poklady, které se mohou v neznámých končinách Tichého oceánu vyskytnout, bude každý námořník po celý čas plavby dostávat dvojitý plat.

Za tři roky, po návratu do Francie dostane i obyčejný námořník tolik peněz, že si za ně bude moci koupit domek v některém přímořském městečku. Všichni důstojníci bez výjimky budou povýšeni. Na *Boussole* a *Astrolabe* mají dokonce i podporučíci vyhlídku, že by mohli zakončit svou životní dráhu jako admirálové.

Ale největším příslibem byla cesta pro muže vědy. Zeměpiscům, botanikům, zoologům a mineralogům se nabízela

skvělá příležitost obohatit lidské poznání a proslavit svá jména.

U španělského pobřeží se dešťová clona protrhla a zazářilo slunce. Za dne se moře blyštělo tak, že oslepovalo zrak. V noci zase svítilo fosforeskující září — zdálo se, jako by fregaty nepluly po vodě, ale po plamenech.

Vál rovnoměrný příznivý vítr.

Všichni měli co dělat. Námořníci se točili kolem plachet, důstojníci studovali mapy, vědci zkoumali složení vody a vzduchu. Jenom Barthelémy Lesseps nedělal nic. Spal do oběda a jedl za tři.

Ale 19. srpna ráno přiběhl s pokřikem k La Pérousovi: „Kapitáne, podívejte, tamhle! Rovnou z moře vyrostla hora až do nebe!“

Byla to opravdu jedinečná podívaná. Téměř kolmo z mořských vln se zdvíhala obrovitá hora, jejíž ostrý vrchol se rozplýval v nebetyčné výši.

„To je Pico de Teide,“ vysvětlil mu La Pérouse, „gigantická hora na ostrově Tenerife. Několik dnů se tam zdržíme.“

K návštěvě ostrova Tenerife vedly La Pérouse vážné důvody. Na vrchol štítu ještě nevystoupil ani jediný Evropan, přestože ostrov patřil už tři sta let Španělsku. Cook navštívil Tenerife několikrát, ale o zdolání hory se ani nepokusil. Zjistit, jak to vypadá na vrcholku obra, ztraceného uprostřed oceánu, bylo přitom pro vědu velmi důležité.

Na břehu je uvítaly vysoké palmy a podezíraví, leč zdvořilí španělští úředníci. Na *Boussole* přijel tenerifský generální guvernér markýz don Branchiforte a dlouho se mile vybavoval s La Pérousem. Snažil se přitom vyzvědět, proč k državě připluly francouzské válečné lodi. Když zjistil, že výprava má od španělské vlády povolení přistát ve všech španělských přístavech, dovolil Francouzům volný pohyb po celém ostrově.

Výstup na Pico de Teide

Výstup na vrchol byl svěřen inženýru Monnerontovi a fyziku Lamanonovi. Monneront byl silný, otužilý muž, zvyklý neustupovat před žádnými překážkami. Šedovlasý člen Akademie Lamanon byl naopak střízlík, na pohled neduživý,

ve skutečnosti ale nezdolný a houževnatý, šlo-li o jakoukoli práci.

Zdolat takového horského velikána není ovšem žádná procházka. Průvodci, kteří se spolehlivě vyznají v horských stezkách, jsou nezbytní právě tak jako muly, které přepraví výstroj a zásoby na tři až čtyři dny.

Muly koupili na tržišti. Byla to silná, v horských vesničkách odchovaná zvířata, zvyklá beze strachu přecházet po okrajích srázných propastí. Průvodce Monnerontovi vybral a doporučil sám generální guvernér. Byli to čtyři statní mládenci, jeden jako druhý, pastýři, co od dětství honí stáda po stráních vybíhajících až nad oblaka.

„Dostali jste se už někdy na vrchol?“ zeptal se jich Monneront.

„Ne,“ odpověděl nejstarší. „Tam nahoře nebyl ještě nikdo z lidí. Jsou tam ďáblova písmena a ten, kdo je spatří, se už nevrátí zpátky.“

„Ohó!“ vzkřikl Monneront. „Ďáblova písmena! Rád si přečtu, co píše ďábel!“

Vyrazili na cestu časně ráno za rozbřesku. Dole na úpatí bylo už horko a hodinu od hodiny narůstalo. Šest lidí a tři muly stoupali stezkou mezi palmovými háji. Místy přehrazovala cestu spleť lián, kterou museli prosekávat sekerou. Kolem šuměl hustý tropický les. Mezi větvemi poletovali malí žlutí ptáčci. Byli to kanárci, které my, obyvatelé chladnějších končin, jsme zvyklí vidět jenom v klecích. Tenerife je jeden z Kanárských ostrovů, které jsou — už podle jména — domovem kanárů.

Stoupání nebylo zpočátku nijak zvlášť prudké a naše skupinka se pohybovala dost rychle. K poledni palmový les skončil. S přibývajícím výškou bylo čím dál chladněji a tropickou vegetaci vystřídal subtropické rostlinstvo. Byla to nejbohatší oblast ostrova. Stezka se ztrácela mezi vinicemi, muly, jak pohazovaly hlavami, strhávaly z keříků révové listy.

Ve dvě odpoledne se výprava utábořila na břehu horské bystřinky a popřála si odpočinek až do šesti. S večerním chladem se zdvihla k dalšímu pochodu. Stezka byla každým krokem příkřejší, vinice se najednou vytratily; cestička se teď

vinula mezi obrovskými balvany ztuhlé lávy. I Monneront, kypící zdravím a silou, taktak že teď stačil průvodcům. A fyzik Lamanon, ten byl u konce svých sil. Museli ho posadit na mulu a přivázat provazy k sedlu, aby nespádl.

Pokračovali soumrakem, dokud se nesetmělo. Potom rozdělali oheň a uložili se k spánku.

Ráno vstali, sotva se rozbřesklo. Francouzské fregaty v přístavu vypadaly odtud shora jako papírové lodičky. Jednotlivé ostrovy Kanárského souostroví, které nebylo z břehu vůbec vidět, se zřetelně rýsovaly na obzoru. Ale vrcholek štítu nad nimi byl pořád stejně vzdálený jako na začátku cesty.

Stoupající stezka se každou chvílí rozdvojovala a všelijak větvila; průvodci jako by doslova jen uhadovali směr — zdálo se nemyslitelné, že by si celý ten labyrint mohl někdo zapamatovat. Stoupání bylo místy tak prudké, že se lidé museli plazit a vytáhnout za sebou muly na provaze. Lamanon, unavený a vyčerpaný, nicméně nezůstával pozadu za svými společníky, dokonce jim dodával myslí a se zájmem zkoumal každý kamínek a každou bylinku. Slunce už vystoupilo pořádně vysoko, ale vedrem netrpěli — neustále pofukoval chladný větřík.

„Podívejte, borový les!“ vykřikl náhle Lamanon.

Obklopil je strohý severský les. Sem už kanárkové nelétali. Jen stěží se dalo věřit, že dole rostou tropické palmy, ovíjené liánami.

„Tolik různých podnebí na jednom malém ostrůvku!“ divil se inženýr Monneront.

Borovým lesem stoupali až do pozdního večera. K přenocování si našli před větrem chráněný dolík a tuto druhou noc, strávenou na svahu Pico de Teide, se třáslí zimou, přestože leželi kolem ohně, přitisknutí k teplým bokům spících mul.

Třetího dne vymizely i borovice. Zůstaly jenom balvany a kamení obrostlé mechem. Příroda připomínala v tomto výškovém pásmu tundru. Z fregat v přístavu zbyly jen stěží viditelné tečky. Dvakrát zahlédla výprava kamzíky, jak skáčou z kamene na kámen. Oblaka plula hluboko pod nimi a vrhala

temné stíny na hladinu oceánu. Svah byl čím dál příkřejší, po takovém srázu už muly stoupat nedokázaly. Vůbec už výstup neusnadňovaly, byly naopak jenom na obtíž — lidé je teď museli skoro pořád táhnout za sebou na provazech.

Rozhodli se, že nechají zvířata na místě pod dohledem dvou průvodců. Druzí dva pokračovali s Francouzi dál.

Svah byl tak strmý, že mohli už jenom lézt po čtyřech. Vrcholek štítu jako by čněl už nedaleko. Monneront s Lamanonem nepochybovali, že se jim jej povede zdolat; a právě v té chvíli oba průvodci najednou prohlásili, že dál už neudělají ani krok a vrátí se zpátky k mulám:

„Vy Francouzi asi nevěříte v pánaboha a nebojíte se d'ábla, že chcete lézt dál. Tam jsou d'áblova písmena; kdo je spatří, víc se nevrátí.“

Zbytečně jim Monneront nabízel pětinasobek, dokonce desetinasobek odměny, zbytečně vyhrožoval, že si bude stěžovat generálnímu guvernérovi, že je dá zavřít... Pastýři zůstali hluší ke všem slibům i hrozbám. Už ani krok výš — to byla jejich jediná odpověď.

„Pane Lamanone,“ zeptal se inženýr, „souhlasil byste s dalším výstupem bez průvodců?“

Po třídním vysilujícím trmácení nad oblaka se Lamanonovi propadly tváře únavou. Ale zároveň dobře věděl, jakou ostudu by znamenalo odmítnout.

„Souhlasím,“ řekl pevně.

„Tedy jdeme!“ zvolal Monneront. „Dokážeme těm pověřivým zbabělcům, že tam žádná písmena nejsou.“

Ale písmena tam byla.

Po celodenním stoupaní po čtyřech se nakonec Francouzi před západem slunce propracovali k svislé skalní stěně, která jim zahradila cestu. Byl do ní zřetelně vytesán nějaký nápis. Na dva vyčerpané, otrhané a špinavé muže zírala neznámá, všelijakými ocásky opatřená písmena neznámé řeči.

„Já tomu vůbec nerozumím,“ broukl rozpačitě Monneront. „D'áblova písmena před námi! To je snad přelud nebo sen... Probud'te mě, pane Lamanone !...“

Vtom se fyzik plácl do čela a vykřikl:

„Už to mám! Ten nápis vytesali Guančové!“

„Jací Guančové?“

„Národ Guančů žil na Tenerife před příchodem Španělů. Španělé se tu objevili před třemi sty lety. Guančové je přijali velice srdečně, ale Španělé si usmyslili, že si Tenerife podrobí a obrátí obyvatele ostrova na křesťanství. Jenomže Guančové se nechtěli vzdát ani své svobody, ani svých bohů; vypukla válka. Španělé měli pušky, a Guančové jen dřevěná kopí. Španělé Guanče do jednoho pobili; neušetřili ani ženy, ani kojeňátka. A tak možná kromě tohoto nápisu nezbylo z celého národa nic.“

Lamanon si podivná písmena pečlivě obkreslil do svého zápisníku.

Výš se už stoupat nedalo. Cestu přehrazovala stěna a šplhat na vrchol hory po takovém srázu nebylo možné.

Inženýr a fyzik přenocovali na úpatí stěny a za svítání se prokřehlí nočním chladem vypravili na zpáteční cestu. K polednímu se dotrmáceli k místu, kde na ně čekali průvodci s mulami.

Sestup byl skoro stejně svízelný jako výstup. Ani dole se navzdory tropickému vedru naši horolezci ještě dlouho nedokázali zahřát. Po návratu na loď jim starostlivý La Pérouse nařídil, aby pár dní vůbec nevstávali z postele.

Rovníkový liják

Výprava už neměla na Tenerife žádný další úkol, a tak obě lodi 30. srpna vypluly na širé moře. La Pérouse udržoval směr přímo na jih; chtěl obeplout mys Hoorn nejpozději o vánocích.

Rovník přepluli 29. září. Připravovali se na tu událost dlouho: podle námořnického zvyku se při ní pořádá malá slavnost. Lodní kuchař slíbil sváteční oběd a správce skladu nachystal pro všechny nové oblečení a obuv.

29. září bylo parno a dusno hned od rána. Všichni se zalykali vedrem; kdo mohl, uklidil se do nejstinnějšího koutku. Vítr v noci utichl a fregaty se jako ve snách pomaličku sunuly po hladkém zrcadle oceánu. Na nějaké oslavování neměl nikdo ani pomyslení. Kdo měl volno, ležel na kavalci, a ti, co měli službu, pracovali jako svázaní a proklínali nesnesitelné dusno.

Ale v poledne se na obzoru ukázal nepatrný černý mráček. „Přijde bouřka,“ řekl La Pérouse. Všichni si toužebně povzdechli.

Slunce stálo přesně uprostřed oblohy, kolmo nad hlavním stěžněm. Lidé ani předměty nevrhaly žádný stín. Černý mrak se mezitím rozrůstal a přibližoval. Moře pod ním dostalo barvu olova. I v oslnivém slunečním svitu bylo vidět, jak se tam blýská. La Pérouse nařídil uvázat na vrcholek stožáru dlouhý řetěz a spustit jej volným koncem do vody. Také na *Astrolabe* udělali podobný hromosvod.

Rovníkový liják se spustil v jediném okamžiku. Setmělo se, lodě se roztančily pod nápory vichru a nebe se otevřelo řekami vod. Vypadalo to, že se jeden oceán vrhá na druhý. Pro hromobití nebylo slyšet vlastního slova.

Taková spousta sladké vody nesmí přijít nazmar, napadlo La Pérouse. Vždyť jí máme pořád nedostatek. A nařídil vyvalit všechny prázdné sudy na palubu.

Udržet se na nohou nebylo možné, liják každého porazil. Stačilo jen na okamžik pootevřít dveře, a už se valily proudy vody dolů po schodech. Námořníkům se podařilo vyvalit nahoru pětadvacet prázdných sudů, do kterých se zachytila slušná zásoba sladké dešťové vody.

Kdykoli do hromosvodu uhořelo, fregata se zatřásla jako při výstřelu z děla. A protože blesk stíhal blesk, mohl si ten, kdo seděl v kajutě, myslet, že loď je ostřelována celou eskadrou nepřátelských plavidel.

Lilo nepřetržitě celé dvě hodiny; potom déšť ustal zrovna tak znenadání, jak začal.

Slunce se zase opíralo svými horkými paprsky, mrak se scvrkl v obláček, který se rozplynul na obzoru. Paluba oschla v několika minutách. Ale vedro už bylo snesitelnější, dýchalo se lehčeji. Bouřka přinesla všem úlevu.

Při přejezdu rovníku pohostil kuchař každého šunkou, kterou měl schovanou pro tuto slavnostní příležitost. Večer se celá posádka sešla na palubě. Jeden z námořníků se přestrojil za starověkého boha moří Neptuna, jak velí dávný námořnický zvyk, a všichni se na něho vrhli s plnými vědry vody. Božstvo pobíhalo celé mokré po palubě a dávalo průchod

spravedlivému hněvu. Pak se všichni začali honit sem tam a polévali jeden druhého — v deseti minutách nezůstala na nikom suchá nit. Důstojníci se toho veselí zúčastnili společně s mužstvem. A když už měli všichni té zábavy dost, zadívali se na noční nebe, kde zářil Jižní kříž.

To souhvězdí je viditelné jen z jižní polokoule; rovník už tedy zůstal za záděmi fregat.

Statečný velitel

La Pérouse měl v úmyslu udělat cestou k mysu Hoorn ještě dvě zastávky: na ostrově Trinidadu a u brazilských břehů.

Ostrov Trinidad, kousíček suché země ztracený v Atlantském oceánu, zajímal La Pérouse především proto, že se tam před ním ještě nevyloďil žádný Francouz. Ve Francii o tom ostrůvku věděli jen ze zpráv Portugalců a Angličanů. Jak v Anglii, tak v Portugalsku počítali Trinidad do svých zámořských držav. A Francouzi neměli ani potuchy, komu patří ve skutečnosti. Nevěděli, dá-li se tam dobře přistát, mohou-li se tam zásobit pitnou vodou, žijí-li tam lidé a jaké jsou tam rostliny a zvířata.

Skalnaté břehy ostrova Trinidadu zpozorovali z fregat 16. října ráno. Bylo to jednotvárné pobřeží — jen hnědé kameny, ožehlé sluncem. Nikde jediný strom, jediná bylinka.

Přístav se jim podařilo objevit brzy, ale byl tak malý, že si do něho La Pérouse se svými loďmi netroufl vplout. Na břehu za přístavem se tyčila kamenná věž. Vlála na ní portugalská vlajka.

„Tak jsou tu Portugalci, žádní Angličané!“ řekl si La Pérouse.

Když z portugalské osady zahlédli u ostrova cizí loď, nastal zmatek. La Pérouse pozoroval dalekohledem, jak se hned otvírají a hned zavírají dveře ubohých baráček, jak po jediné uličce běhají sem tam postavičky v bílém, jak se na věži objevili nějakí lidé a rozčileně rozhazují rukama.

Bylo rozhodnuto, že loď opravdu do přístavu nevplují a že tam bude vyslán jenom člun.

Velitelem šalupy určil La Pérouse poručíka Boutina,

kterému dal na povel deset námořníků, a botanika Dufresna, který uměl portugalsky.

Když Boutin přirazil ke břehu, viděl, že k jeho člunu míří nějaké podivné procesí. Šlo v něm asi dvě stě lidí, oblečených do nočních košil. Kromě těch košil na sobě už neměli nic — ani kazajky, ani kalhoty, ani střevíce, ani klobouky. Byli to všechno starci a invalidé: jeden bez ruky, druhý s dřevěnou nohou, třetí s okem převázaným nějakým špinavým hadříkem. Ale každý vlekl pušku. Byly to těžké dlouhé ručnice, které se přestaly používat už nejmíň sto let před La Pérousovou výpravou.

Celé té povedené armádě velel vyzáblý šedivý stařeček. On jediný byl ve vojenském: v uniformě s bílými nárameníky, s hvězdičkami a se zlatým premováním. Když došel k šalupě, přitiskl pravou ruku na srdce a složil hlubokou poklonu.

„Pane cizí důstojníku,“ oslovil Boutina třaslavým stařeckým hlasem, „vzdalte se z mého ostrova, snažně vás prosím! Neničte mě, jsem už starý člověk. Jsem zdejší velitel a mám rozkaz nepouštět na ostrov žádného cizince. Ale jak já vám v tom mohu zabránit? Mé jediné dělo prožrala rez; od roku tisíc sedm set pět z něho nevyšla ani rána. A když jsme v minulém týdnu uspořádali vojenské cvičení, ukázalo se, že z každých deseti pušek jich devět nestřílí. Tak posuďte sám — mohu já bojovat proti dvěma obrovským fregatám? Když vás ale pustím na ostrov a představení se o tom dovědí, dají mě zatknout jako zrádce a posadit do vězení. Vžijte se do mého postavení, pane cizí důstojníku. Slitujte se a plujte pryč!“

Boutaine s Dufresnovou pomocí veliteli vysvětlil, že Francouzi přijeli na ostrov s naprosto mírumilovnými úmysly a že jenom žádají o dovolení, aby si směli na ostrově natrhat byliny pro své sbírky, zásobit se pitnou vodou a nakoupit potraviny.

Ale velitel stál na svém.

„Ostrov Trinidad,“ vysvětloval, „má pro Portugalsko důležitý strategický význam a já mám nařízeno, abych sem žádné cizince nepouštěl. Ani ty byliny tu žádné nerostou — sami vidíte, že je tu jen holé kamení. Vodu máme na ostrově takovou, že ji ani prasata nechtějí. A potraviny nám vozí

jednou do roka z Brazílie. Nestačí ani pro nás, snědli jsme dokonce už všechny naše psy. Co byste na našem pustém ostrově dělali? Tady je takový žár, že mí vojáci chodí jen v košilích. Odjeďte odtud, mějte slitování! Nechtějte, abych já, stařec, kvůli vám skončil život za mřížemi.“

Boutin mávl rukou a vyrazil zpátky na *Boussole*. Vyprovázely ho hluboké poklony vděčného velitele.

V Brazílii

Před nebezpečnou a dlouhou plavbou kolem mysu Hoorn bylo potřeba zásobit se pitnou vodou a potravinami a také prohlédnout lanoví a lodní trupy.

To všechno vedlo Francouze k tomu, aby se zastavili v Brazílii, bohaté portugalské kolonii v Jižní Americe. La Pérouse si vybral město Desterro, jeden z jižních brazilských přístavů, které se teď jmenuje Florianópolis. Zamířil k němu rovnou od Trinidadu.

Brazilský břeh se objevil 6. listopadu. Byl celý porostlý neprostupným palmovým lesem. Dalekohledem bylo vidět stáda dlouhoocasých opic, jak kotrmelcují v korunách stromů a hrozí pěstmi kolem plujícím lodím.

Ve tři hodiny zpozorovali kamennou citadelu Desterra. Jakmile fregaty vpluly do přístavu, dal La Pérouse povel dělostřelcům:

„K dělům!“

Kapitán pozdravil město dělovými salvami.

Buch ráz! Buch ráz! Buch ráz!... Zahřmělo jedenáct výstřelů a při každé té ráně se *Boussole* otřásla od přídě až po záď.

Desterrští byli zdvořilí lidé: nad citadelou se vznesly obláčky dýmu a klidný vzduch v zálivu zaduněl jedenácti salvami v odpověď.

Na břehu přivítal La Pérouse městský guvernér don Francisco de Barros. Mluvil výborně francouzsky a všemožně se snažil být laskavý a milý. Když zjistil, že La Pérouse chce nakoupit potraviny, ukázal mu, co se kde dá levně dostat.

V Desterru bylo všeho všudy tři tisíce obyvatel. Žili chudě v

malých domcích a zaměstnávali se hlavně pěstováním banánů a pomerančů. Dobytka chovali málo, protože v okolí nebyly pastviny. Založit je nebylo v lidských silách; v Brazílii rostou totiž stromy tak rychle, že jakékoli místo, vymýcené s největším úsilím, v několika měsících znova zaroste. Ale nejhroznější pohromou pro dobytek byli jedovatí hadi, kteří se z lesů dokázali dostat až do samého středu města. Uštknutí takového hada stačilo usmrtit statného býka. Lidi jakžtakž chránila obuv, ale zvířata hynuly celé tisíce.

Námořníci z *Boussole* a *Astrolabe* krutě trpěli vedrem; všechna práce jim padala z rukou. Ani západ slunce nepřinášel úlevu — dusnem se vůbec nedalo spát. Jakmile byly zásoby pitné vody a potravin na lodi a plachty opraveny, spěchal La Pérouse s odplutím.

„Pryč z toho pekla!“ říkali si mezi sebou námořníci. „Honem dál na jih! Tam na nás čeká vítr, co chladí, a dešťíky, co přšej samou svěžestí.“

19. listopadu vypluly fregaty z desterrského přístavu.

Lhář

Před obeplutím mysu Hoorn a přejezdem do Tichého oceánu se La Pérouse ještě pokusil vyhledat ostrovy, které v jižní části Atlantiku objevil kapitán La Roche.

Kapitán La Roche byl vyhlášený cestovatel. Když se po dlouhé plavbě vrátil do vlasti, oznámil, že se mu podařilo objevit plno nových zemí. Nejvíc ze všeho vychvaloval ostrovy, které prý objevil v Atlantském oceánu.

„Jsou to končiny nadobyčej úrodné,“ zahájil své vyprávění. „Rostou tam borovice a jedle silnější než u nás duby. A v řekách je taková spousta zlata, že se dá vybírat ze dna rovnou lopatami. Byl bych přivezl celou loď plnou drahých kovů, jenže jsem musel velice pospíchat, bohužel...“

La Roche začali považovat za nového Kolumba; byl bez průtahů povýšen na admirála. Ale postupně začalo vycházet najevo, že všechny ty nové končiny, kolik jich jen po všech možných koutech světa našel, vůbec neexistují. Různí cestovatelé se jeden za druhým přesvědčovali, že v místech,

kde by podle La Rocheových slov měla být suchá země, se ve skutečnosti převalují mořské vlny.

Jen o jediném objevu nebylo ještě jasno: o jakýchsi kvetoucích ostrovech na jihu Atlantského oceánu. Po La Rocheovi se tam ještě nedostala žádná loď. Proto francouzské ministerstvo námořnictví La Pérousovi uložilo, aby zjistil, jestli ostrovy opravdu existují, nebo jestli si je mluvkou La Roche vymyslel jako všechny své ostatní objevy. La Pérouse v La Rocheovy ostrovy nevěřil; ale uposlechnout ministerstvo byla povinnost, a on byl rozhodnut svůj úkol svědomitě splnit.

Zamířil z Desterra na jihovýchod. Protože se La Roche nikdy neobtěžoval s přesnými údaji o poloze svých objevů, musel La Pérouse prohledat obrovskou oblast oceánu, než se mohl o lžích svého předchůdce s konečnou platností přesvědčit. Kdyby při tom vynechal jedinou píď, v Evropě by řekli, že La Roche měl pravdu a že on ostrovy neviděl, protože je minul.

Je to pořádně únavné a nudné brázdit oceán sem a tam bez jakéhokoliv cíle, bez nejmenší naděje něco objevit! Lodě otáčely jeden den nalevo, druhý den napravo, a třetí den se vracely na staré místo, rozjížděly se do protilehlých směrů a pak zase k sobě...

La Pérouse zakresloval každý manévr do mapy. Ta poslouží jako důkaz, že v téhle rozlehlé námořní oblasti, kde podle La Roche mají být ostrovy, opravdu nic nepřehlédl.

Nad oceán se nastěhovalo chladno s deštěm a nárazovým větrem. Posádka si z hloubi srdce vydechla, když La Pérouse nakonec po půldruhém měsíci bezvýhodného pojiždění prohlásil, že pátrání zastavuje, a zamířil s fregatami k mysu Hoorn.

U břehů Patagonie

14. ledna 1786 se před mořeplavci objevil patagonský břeh, plochý a bez lesů. Až k obzoru se prostírala bezútesně jednotvárná stepní rovina. Fregaty se vydaly podél břehu na jih. Na pobřeží se odněkud vynořila neveliká skupinka jezdců, kteří něco volali na námořníky a mávali rukama.

„Že by to byli Patagonci?“ ptal se kapitána Barthelémy Lesseps.

„Určitě,“ kývl hlavou La Pérouse.

Lesseps popadl dalekohled a začal si s podivem prohlížet jezdce.

„Já tomu vůbec nerozumím,“ prohlásil nakonec. „Když jsem chodil do školy, přečetl jsem plno starých cestopisů a všichni cestovatelé minulých dob, co byli v Patagonii, tvrdí, že Patagonci jsou obří, že i ti největší Evropané jim sahají stěží do pasu. Jenomže tamhleti jezdci na břehu nejsou o nic větší než my, kapitáne!“

La Pérouse se rozesmál.

„Lessepsi, nevěřte starým cestovatelům. Hrozně rádi přikrašlovali a zveličovali. Objevili někde mrňavou vesničku a hned z toho bylo město. Zahlídli krokodýla a po návratu domů vyprávěli, že byl delší než loď. Zaslechli někde od domorodců něco o zlatě a už kdekoho ujišťovali, že by se tím zlatem daly vydlážit všechny madridské ulice. Patagonci jsou nesporně urostlí a svalnatí, a tak z nich udělali obry.“

„Patagonci jsou vynikající jezdci,“ přidal se profesor Dagelet, který poslouchal jejich rozhovor. „Jsou s koňmi a na koních ve dne v noci, neudělají jediný krok pěšky. Děti lezou na koně už od tří let a ženy jezdí stejně dobře jako muži. A přitom do příchodu Evropanů neměli o koni ani potuchy. Když uviděli prvního jezdce, padali před ním na kolena v domnění, že je to šestinohý bůh s dvěma hlavami.“

„A kde se u nich ti koně vzali?“ nerozuměl pořád ještě Lesseps. „V Patagonii přece dodnes žádní Evropané nežijí.“

„Před dvěma sty lety se tu usadilo několik španělských rodin. Španělové s sebou přivezli osmdesát šest koní. Ale maličká španělská kolonie začala rychle upadat. Neúroda stíhala neúrodu; ukázalo se, že půda nestojí za nic, a vystěhovalci se vrátili domů. Ale jejich koně zůstali v Patagonii. Zdivočeli, rychle se rozmnožili a jejich stáda se rozběhla po celé stepi. Patagonci si na ně pomalu zvykli a začali je chytat a krotit.“

Zrádný mys

Patagonie i s vjezdem do Magalhãesova průlivu zůstala za záďemi lodí. Fregaty pluly podél pobřeží Ohňové země, té nejchmurnější končiny na světě, a blížily se k nejjihnějšímu bodu Ameriky, k zrádnému mysu Hoorn, kde zuří bouře za bouří po celý rok a kde obrovské vlny ve věčné mlze a dešti se rozbíjejí o úpatí ponurých skal.

Námořníci se připravovali na těžkou zkoušku; prohlíželi každé lano, každou plachtu, nemění péči věnovali i obšívce lodních trupů. Na všech tvářích se zračily obavy. Den za dnem ubývalo písniček a vtipů.

„Z čeho máte všichni takový strach?“ ptal se Lesseps. „Už jsme u Ohňové země a počasí je pořád báječné.“

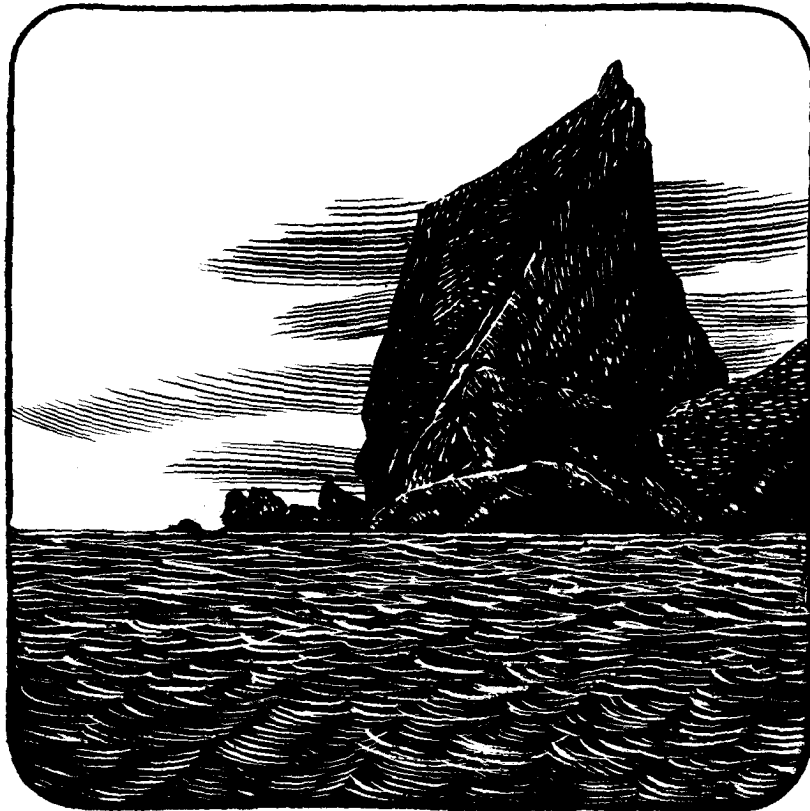
S počasím to opravdu nevypadalo špatně; vál stejnoměrný příznivý vítr a na jasné obloze zářilo slunce, i když nehřálo.

„Pocasí je tu nejisté,“ řekl La Pérouse. „Když dorazil k Ohňové zemi holandský kapitán Roggewein, také si pochvaloval počasí — jako my. A pak se u mysu Hoorn dostal do uragánu, který ho div nezanesl k jižnímu pólu. Jen s největším úsilím se mu povedlo vyvést loď z polárních ledů.“

„Roggewein z toho vyšel ještě hodně lacino,“ dodal poručík d'Escures, který nedávno dokončil námořní akademii a byl pyšný na své znalosti z dějin mořeplavectví. „Zato anglický admirál Anson, ten by už skutečně mohl vyprávět, co je to mys Hoorn! Anson sem připlul v roce 1740. Velel eskadře pěti fregat, a když mys obeplul, měl na povel už jenom dvě lodi — ostatní tři ležely na mořském dně.“

„Doufám, že nám se to nestane,“ řekl La Pérouse. „Jen se bojím, abychom se nemuseli loučit s našimi děly. Kapitán George Byron shodil za bouře u mysu Hoorn všechna děla přes palubu, aby ulehčil lodi.“

„Vichřice u mysu Hoorn s sebou skoro vždycky nesou hustá mlhová mračna,“ pokračoval d'Escures. „Proto hrozí plavidlům neustálé nebezpečí, že narazí na skaliska. V roce 1766 proplouvaly kolem mysu Hoorn dvě lodi; jedné velel Angličan Carteret, druhé Francouz Bougainville. Zuřil uragán a přitom byla mlha jako mléko. Carteretovu loď to zahnilo až

těsně k samému břehu — vyprostila se z mělčiny jen s vypětím všech sil; a Bougainville, ten sedřel o skály celou obšívku lodního trupu.“

„Nejvíce cestují kolem mysu Hoorn Španělé,“ poznamenal La Pérouse. „Z králova příkazu ty své cesty před cizinci tají. Ale Angličané se dávají slyšet, že celé pobřeží Ohňové země je poseto troskami z rozbitých španělských lodí.“

V noci všichni pochopili, proč Ohňová země dostala své jméno.

„To domorodci zapalují ohně, aby nás k sobě přilákali,“ vysvětlil La Pérouse.

Lesseps navrhl, aby nazítří ráno přistáli, ale La Pérouse zavrtěl hlavou.

„Musíme pospíchat, dokud nám počasí přeje,“ řekl. „V těchhle místech může přijít bouře každou chvíli. A navazovat styky s obyvateli Ohňové země by byl holý nesmysl; zničili by nás svou žravostí.“

„Copak jsou to lidojedi?“

„To ne. Ale vyjedli by do posledního drobečku naše lodi,“ řekl kapitán s úsměvem. „Domorodci na Ohňové zemi žijí v nekonečné bídě. Nepřetržitě hladovějí, věčně se jim chce jíst a snědí všechno, co se jen dá. Když tady udělal zastávku kapitán Bougainville, vyšplhalo se mu na loď asi deset domorodců. Bougainville je hostil kaší, jenže oni v půlhodince spořádali všechnu, kterou měla dostat k obědu celá posádka, a začali se ohlízet, kde by se ještě co dalšího dalo zhltnout. Přišla jim pod ruku bedna svíček a tak je spořádali všechny do jedné i s knoty. Pak našli starý námořnický stěvíc; roztrhali si jej a dali se do žvýkání kožených cuků.“

Ohňová země je poseta ponurými horami, jejichž úbočí pokrývá neprostupný prales. V úžlabinách ležel ještě sníh, přestože leden na jižní polokouli je vlastně náš červenec. Ale mlhu, o které se zmiňují všichni, kdo tu dalekou zemi navštívili, La Pérouse se svými společníky nezažil. Počasí bylo den za dnem jako když vymaluje.

Konečně vyvstal nad vlnami mys Hoorn, holý černý útes, ohlodaný bouřemi. Námořníci s rozechvěním pozorovali jeho zubatý hřbet, který je jakýmsi předělem mezi Atlantským a Tichým oceánem. Vypadal jako obluda číhající na kořist.

Ale k La Pérousovým lodím se obluda zachovala milosrdně. 1. února jí propluly fregaty v míru a pokoji, za jasné sluneční záře rovnou před nosem. Na jihu se sice objevil mráček, ale za chvíli se rozplynul.

Lodě vpluly do Tichého oceánu.

Zmizelé město

Boussole a *Astrolabe* mířily na sever podél západního pobřeží jihoamerické pevniny. Vlevo se rozprostíral Tichý oceán, vpravo se modraly Andy — mohutné horstvo, jehož řetěz se táhne celou Jižní Amerikou. Země mezi Tichým oceánem a Andami se jmenuje Chile. Byla tenkrát španělskou kolonií. La Pérouse se rozhodl pro zastávku v jižním chilském přístavu Concepciónu, aby si výprava odpočinula a zásobila se potravinami.

Podle toho, co kapitán o Concepciónu věděl, to mělo být městečko vystavěné zcela po evropsku, se zděnými domy, kostely a dlážděnými ulicemi. Už ve škole, nad obrázky v učebnici zeměpisu, si La Pérouse říkal, že je Concepción strašně podobný jeho rodnému městečku Albi ve Francii. Stejná kamenná pevnost s cimbuřím, stejné kostelní věže, stejné topoly, stejné tržiště, kam venkované vozí s malými oslíky mléko ze svých vesnic. Zkrátka a dobře, úplně obyčejné městečko, kvůli kterému vůbec nestojí za to jezdit kraj světa. Záliv před Concepciónem byl zmapován a změřen už stovkami kapitánů. Spolehlivě se vědělo, kde je potřeba obeplout mys, kde je mělčina a kde se nejlíp dá zakotvit. A tak nebylo nic zvláštního na tom, že La Pérouse vedl své lodi k takovému prověřenému místu s naprostým klidem a bez obav.

22. února 1786 dorazily obě lodi k tomu úseku pobřeží, kde je na mapě malým kroužkem vyznačeno město Concepción. Bylo nádherné počasí: skoro bezvětří, klid, žádné velké vedro. *Boussole* obeplula mys první a vjela do zálivu. Kapitán si vzal dalekohled a začal si prohlížet blížící se břeh.

Najednou zbledl, sklonil dalekohled, pak se jím znova podíval, znova jej odložil a zavolal na důstojníky:

„Vyřídte panu Dageletovi, že prosím, aby ke mně přišel.“

Dagelet byl nejlepší francouzský hvězdář své doby. Účastnil se La Pérousovy výpravy z pověření Akademie věd.

„Pane Dagelete,“ obrátil se k němu kapitán, „jste si jist, že jste správně vypočítal plavební trasu našich lodí?“

„Ovšem, samozřejmě!“

„Opravdu jste se nezmýlil? Nejsme o několik stupňů dál na jih nebo na sever, než předpokládáte?“

„Vyloučeno!“ urazil se učenec. „Všechny mé přístroje jsou v naprostém pořádku. Kromě toho jsem každý údaj mnohokrát překontroloval. Nemohl jsem se zmýlit ani o čtvrt stupně.“

„Kde tedy podle vašeho názoru jsme?“ zeptal se netrpělivě kapitán a kousal se přitom zlostně do rtů.

„V zálivu Concepciónu.“

„Concepciónu? A kde ten váš Concepción máte?“ řekl La Pérouse a přistrčil hvězdáři k očím dalekohled.

Dagelet se podíval do čočky a dalekohled mu div nevypadl z rukou.

„Tomu nerozumím... Přece jsem se nemohl splést... Všechno jsem přepočítal...“

Po pevnosti s cimbuřím, zděných domech a kostelních věžích nebylo na břehu ani památky. Ve slunci se leskly jen černé hřbety strmých holých skal. Město Concepción zmizelo beze stopy.

Na *Astrolabe* se odehrávalo totéž co na *Boussole*. Kapitán de Langle chodil po palubě sem a tam s dalekohledem v rukou a marně se snažil objevit zmizelé město.

Obě lodě zůstaly stát uprostřed zálivu.

„Podívejte se, kapitáne,“ řekl Dagelet a podal dalekohled kapitánovi. „Tamhle v údolí je nějaká vesnička.“

„Máte pravdu,“ řekl La Pérouse. „Pár domečků... dva kostely na dvou kopcích...“

„Dva kostely na dvou kopcích!“ vykřikl Dagelet a vytrhl La Pérousovi dalekohled z rukou. „Víte, o jakou vesničku jde?“

„Nemám potuchy.“

„To je Talcahuano.“

„Jaké Talcahuano?“

„Vesnice Talcahuano, která sousedí s Concepciónem. Ve španělských popisech těchto míst se říká: ‚Vedle Concepciónu leží vesnička Talcahuano, pozoruhodná dvěma stejnými kostely, zbudovanými na dvou stejných pahorcích.‘“

Jenomže po tomhle objevu bylo všechno ještě nepochopitelnější. Příměstská vesnička se zachovala, město ale zmizelo...

Dagelet znova určil zeměpisnou délku a šířku a znova se přesvědčil, že všechny jeho dosavadní výpočty byly správné.

Do osmi večer křižovaly obě lodi po zálivu. Teprve za soumraku upozorovala hlídka, že k *Boussole* se blíží člun.

Všichni vyběhli na palubu. Námořníci se nemohli loďky dočkat; všichni byli nedočkaví, všichni chtěli znát tajemství zmizelého města.

U vesel v člunu sedělo šest mužů. Dva stáli na špici: jeden vousáč v obyčejném námořnickém oblečení, druhý v malinovém plášti vyšíváném stříbrem a v širáku s velikánskými černými péry. U boku mu visel kord se zlatým jilcem. Z lodi spustili můstek a oba neznámí vystoupili na palubu.

„Plukovník don Juan Miguel Maria José Postigo,“ představil se La Pérousovi Španěl pošitý stříbrem, smekl klobouk a opsal jím hlubokou poklonu. „A to je lodivod, který zavede vaše loď do přístavu města Concepción,“ dodal a ukázal na námořníka, který s ním přijel. „Vítám vás v našem městě! Jeho Veličenstvo španělský král oznámil z Madridu svou vůli, abychom vás přijali jako Španěly.“

„Done Juane Migueli Maria José Postigo,“ řekl rozpačitě La Pérouse a ještě jednou se nechápavě rozhlédl po pustém břehu, „kde je Concepción? Stojím tu už celý den, ale nikde město nevidím.“

„Nemějte obav,“ odpověděl don Postigo. „Město se přestěhovalo.“

La Pérouse se dověděl, že v roce 1751 postihlo Chile zemětřesení. Obyvatelé Concepciónu vyběhli v noci ze svých hroustících se domů a s hrůzou pozorovali, že se moře pomalu plazí na břeh. Vlny pohlcovaly dům za domem, ulici za ulicí, náměstí za náměstím. Lidé zděšeně prchali do hor. A když se ráno rozednilo, už své město nenašli. Zůstalo celé pod mořem až na předměstskou osadu Talcahuano. V místě, kde město stálo, se utvořil záliv. Když je nebe bez mráčků a slunce jasně svítí, vídávají rybáři v průzračné vodě zálivu domy, kostely a pevnost.

„A co se stalo s obyvatelstvem?“ zeptal se La Pérouse.

„Lidé tábořili celý rok v horách a oplakávali své ztracené majetky. A pak se rozhodli, že postaví nové město. Vybrali si místo na břehu řeky Bío-Bío. Nový concepciónský přístav je v jejím ústí.“

Chilské zvyky a mravy

Boussole a *Astrolabe* vpluly do přístavu pozdě v noci.

Ráno připlula k *Boussole* jachta velitele města, dona Diega Quexady. Přivezl La Pérousovi jako dar sto zabitých beranů, dvě stě šunek, spoustu hovězího a hromady ovoce. Plášť měl vyšívaný ještě nádherněji než don Postigo a poklony skládal skoro až k zemi.

„Náš guvernér, don Higuins,“ řekl don Quexada, „bude hluboce zarmoucen, až se doví, že jste přibyl za jeho nepřítomnosti. Pokládá by za veliké štěstí, kdyby vás byl mohl přivítat osobně, ale je právě zaneprázdněn válkou se vzbuřenými Indiány.“

La Pérousovi přišly dary dona Quexady neobyčejně vhod. Zásoby nakoupené v Brazílii byly už skoro spotřebovány; štědrá Španělova pozornost zabezpečovala celou posádku masem na několik měsíců. Zbývalo nakoupit jenom mouku.

Don Quexada si prohlédl loď a velice ho udivilo, jak neporušená je všechna výstroj, jak trup zůstal bez jediné trhliny, bez jediné rány.

„Kdykoli naše lodi cestují kolem mysu Hoorn, přijedou s potrhánými plachtami a lany, celé potlučené a hned se dávají do opravy.“

Když uslyšel, že La Pérouse měl u mysu klidné moře, prohlásil, že to byla výjimečná náhoda.

A ještě víc byl překvapen zdravím a veselou myslí posádky.

„Opravdu nemáte na lodích jediného nemocného? Ani jeden případ kurdějí nebo malárie?“

„Ani jeden,“ odpověděl La Pérouse s hrdostí.

„Vy máte ale štěstí!“ zvolal don Quexada. „Obepnout celou americkou pevninu a nezaplátit za to jediným zlámaným stěžněm, jediným nemocným námořníkem!“

La Pérouse, de Langle a Dagelet zajeli v doprovodu několika důstojníků na břeh. Vzali s sebou i zeměpisce Bernizeta, aby udělal plánec nového města.

K uvítání vpochoďovala do přístavu celá městská posádka. Concepción přijal La Pérouse jako velmože. Velitel don Quexada mu poskytl k pobytu polovinu svého paláce s prosbou,

aby ji užíval tak dlouho, dokud lodě budou kotvit v koncepciónském přístavu. La Pérouse rád souhlasil.

Ze začátku dost dobře nechápal, proč je don Quexada tak pohostinný a štědrý, ale pak se domyslel.

Když ve Francii začali s přípravami La Pérousovy výpravy, francouzský vyslanec u španělského dvora požádal španělskou vládu, aby zamýšlené expedici poskytla potřebnou pomoc. Španělská vláda měla z mocné Francie strach a souhlasila. Do všech španělských přístavů v nejrůznějších končinách světa byly rozeslány příkazy s královým podpisem, v nichž se nařizovalo přijmout La Pérouse co nejlépe. Jednu takovou listinu obdržel i don Quexada. Don Quexada za celý svůj život nedostal příkaz, který by byl podepsán králem. Tak důležitá listina do Concepciónu zatím nikdy nedošla. Don Quexada nevěděl o francouzském mořeplavci zhola nic. Pravděpodobně je to ale vlivná a významná osobnost, když kvůli ní píše sám král! A tak se don Quexada snažil ze všech sil, aby se svému hostu zavděčil.

Francouzi si ostatně brzy uvědomili, že don Quexada není zdaleka tak štědrý, jak to vypadalo zpočátku. Když La Pérouse začal nakupovat pro své lodi zásobu obilí, překvapilo ho, jak je v Chile lacino. Statný býk stál pár měďáků. Ovce a berani se nabízeli výhradně na tucty — byli tak laciní, že se je jednotlivě nevyplácelo prodávat. Pšenice byla na koncepciónském trhu osmkrát levnější než ve Francii. Při takových cenách není ovšem těžké být štědrý.

La Pérouse žasl nad bohatstvím země. Z Evropy dovezení koně, skot a ovce se tu neobyčejně rozmnožily. Chilské horské pastviny byly posety stády divokého a polodivokého dobytka. U chilského pobřeží byla zase spousta velryb; vplouvaly nebojácně i do koncepciónského přístavu a smáčely lodě gejzíry vydechovaných vod. Přes všechnu tu přízeň přírody trpěli lidé v Chile velikou chudobou. Vlnou svých ovcí by byli mohli zásobit polovinu anglických továren na sukno a masem svého hovězího dobytka uživit půl Evropy. Ale chamtivost španělského krále je přiváděla na mizinu. Na jakékoli do Chile dovážené nebo z Chile vyvážené zboží uvalil král taková cla, že se prostě nedalo se zahraničím obchodovat.

Ale úrodnou zemi neničila jenom cla; v Chile byla spousta klášterů a mnichů a rolníci jim museli odevzdávat desátek ze svých výtěžků.

Chilské obyvatelstvo vzniklo smíšením Španělů s Indiány; čistokrevní Španělé byli jen mezi vojáky a úředníky. Všichni v Chile překvapovali Francouze svou vybroušenou zdvořilostí. Při vítání i loučení se ukláněli až po pás, posunuli pravou nohu dozadu a ruku přitiskli k srdci. La Pérouse se také snažil skládat poklony podle jejich zvyku, ale pokaždé ztratil rovnováhu a div se neporoučel na zem. Nohy ho nějak nechtěly poslouchat a elegantní poklona vyšla vždycky naprázdno.

Za dva týdny po La Pérousově přistání v Concepciónu se vrátil z bitevního pole guvernér don Higuins. Původem Ir, vstoupil do španělských služeb a skoro celou tu dobu trávil válčením s Indiány. Chilští Indiáni už nebyli ti pokojní bezbranní lidé, jak o nich vyprávěli první španělští mořeplavci. Naučili se od Španělů jezdit na koních a střílet z pušek. Stali se z nich vynikající jezdci a výborní střelci. Ustoupili od moře do hor a stepí, opevnili se tam a skoro dvě stě let bránili svou vlast proti cizozemcům. Španělé je lovili jako zvěř, spoutávali do okovů a posílali na práci do stříbrných dolů. Tam Indiáni po dvou třech letech umírali na následky nesnesitelné dřiny.

Slavnost

Začátek března byl tu a na jižní polokouli se blížila zima. Bylo načase vypravit se na cestu, aby se do Severní Ameriky dostali nejpozději v červnu a pustili se do hledání průlivu mezi Tichým oceánem a Atlantikem. La Pérouse chtěl vždycky po půlroce přeplout z jedné polokoule na druhou. Umožňovalo mu to vyhnout se po celou dobu plavby zimním bouřím. Až přijde zima na jižní polokouli, on bude na severní; před zimou na severní polokouli se fregaty přestěhují na jižní. Tak bude jejich průvodcem věčné léto.

Odjezd z Concepciónu stanovil kapitán na 15. března. Aby se pohostinným Chilanům odvděčil, rozhodl se uspořádat den před vyplutím slavnost. Na břehu byly postaveny stany a umístěny stoly; pozváno bylo na tři sta hostí. Byl mezi nimi i

guvernér se svým doprovodem, don Quexada a don Postigo. Slavnosti se zúčastnila celá loďní posádka. Na lodích nechal La Pérouse jenom čtyřicet mužů strážní a pořádkové služby.

Hosté spořádali několik rožněných býků a vypili nejeden soudek vína. Concepciónské dámy se dostavily ve skvostných mantilách, které si jejich prababičky přivezly ze Španělska. Jeden učený mnich přednesl svou báseň, věnovanou přátelství Francouzů a Španělů. Slavnost se báječně vydařila; po hostině šli všichni tančit na louku.

„Počkejte, teď je něčím překvapím,“ zašeptal Dagelet La Pérousovi.

Za chvíličku se vrátil s malou papírovou koulí.

„Pánové!“ zvolal. „Nyní vám předvedu poslední zázrak vědy. Tento balón, nedávný vynález bratrů Montgolfierových, teď bez jakékoli vnější pomoci poletí sám vzduchem.“

Zástup zatajil dech.

„Balón je sestroyen velice jednoduše,“ pokračoval Dagelet. „Jak vidíte, je k němu přivázán hořák, který teď zapálím. Tím se ohřeje vzduch uvnitř této koule. A protože teplý vzduch je lehčí než studený, tlačí se nahoru a unáší s sebou i balón.“

Dagelet vypustil papírový výrobek z rukou. Zázrak vědy se chvilku nerozhodně kolébal sem a tam a potom začal pomalu stoupat k obloze.

Hosté i námořníci vykřikli. Nikdo nic takového ještě v životě neviděl.

Balón obletěl celé město a uvízl na věži concepciónského kostela.

Nazítří zvedly *Boussole* a *Astrolabe* kotvy. Odpočatí a zotavení námořníci se vesele pustili do práce. Don Higguins, don Quexada a don Juan Miguel Maria José Postigo dlouho ze břehu mávali odjíždějícím lodím svými klobouky.

Přistání na Velikonočním ostrově

Příznivý vítr unášel fregaty na severozápad. Po třech týdnech cesty, 8. dubna, se před mořeplavci objevil holý pahorkatý ostrov. Byl to Velikonoční ostrov, na kterém se před dvaceti lety zastavil kapitán Cook.

La Pérouse si ho chtěl také prohlédnout. Spěchal sice do Severní Ameriky, ale usoudil, že na Velikonoční ostrov může jeden den obětovat. Rozhodl se zakotvit v témž zálivu jako kapitán Cook.

Cookův záliv našli snadno. Zařezává se hluboko do pobřeží a je chráněn ze všech stran před větrem. První do něho vplula *Astrolabe*, hned za ní *Boussole* a zakotvily asi míli od břehu.

Na břehu stálo šest mužů, kteří skočili do vody a plavali k *Boussole*. Ve vodě se cítili zřejmě zrovna tak dobře jako na suché zemi. Když jim z paluby hodili lano, vyšplhali nahoru a otřepali se z vody jako pejskové. Celým jejich oděvem byl opasek z provázků, na kterém měli vpředu a vzadu přivázané chomáče trávy.

Na palubu se vyhrnulo celé osazenstvo lodi; kdekdo se chtěl podívat na exotické hosty. Domorodci se octli uprostřed chumlu zvědavců, ale vůbec je to nevyvedlo z míry. Stáli důvěřivě v houfu cizinců a přívětivě se usmívali.

Nejlepší důkaz toho, že s domorodci se má zacházet vlídně, přemýšlel La Pérouse, Cook tady nikoho nezabil, nikoho neoloupil — a tak obyvatelé vítají Evropany přátelsky a bez obav. Kdyby projevovali takovou vůli k míru všichni cestovatelé, nemuseli by všude podstupovat tolik krvavých bitek.

Rozhodl se jednat stejně jako Cook a štědře hosty podaroval skleněnými korálky, cínovými lžičkami, červenými hadříky. Domorodci si všechno hned na sebe navěsili — korále na krk, lžičky a hřebínky nastrkali do vlasů a hadříky za pás. Měli z té parády ohromnou radost a nadšeně okukovali jeden druhého. Vykračovali si po palubě jako pávi, ale v deseti minutách je darované cetky přestaly bavit. Začali dělat na námořníky posunky, aby jim ještě něco dali.

A tak nasadil La Pérouse nejstaršímu z nich na hlavu námořnický klobouk se širokou střechou. Stařík vyskakoval radostí, ale dlouho se z něj netěšil; jeden z ostrovanů k němu přiskočil, strhl mu klobouk z hlavy a narazil si ho sám. Ani ten ale nepodržel kořist nadlouho — každý chtěl mít klobouk pro sebe. Začala tahanice a brzy přešla ve rvačku. Ještě před chvílíčkou přátelství domorodci si teď nemilosrdně zasazovali

rány pěstmi a cenili na sebe bělostný chrup.

„Do toho! Do toho!“ povzbuzovali je se smíchem námořníci.

Nakonec se klobouk octl na hlavě nejsilnějšího a nejmladšího. Zůstal stát se zaťatými pěstmi, připraven pustit se do každého, kdo by se pokusil vztáhnout ruku po jeho pokladu. Ostatních pět si netrouflo se k němu vůbec přiblížit. Dívali se na šťastlivce s takovou závistí a tak sklíčeně, že jich La Pérouseovi začalo být líto; a tak dal každému také takový klobouk.

Loď ohromila domorodce svou velikostí. Chodili od zádě k přídi a zase od přídě k zádi a počítali kroky. Pak se chvíli hlasitě hádali a začali počítat znova.

Mezitím se přiblížil večer a La Pérouse rozhodl, že pojede na břeh až zítra. Ale poručík d'Escures, kterého už mrzelo sedět na lodi, navrhl, aby odvezli hosty zpátky na ostrov v člunu. La Pérouse souhlasil s podmínkou, že d'Escures nebude vystupovat na břeh, ale zastaví několik kroků před ním, a domorodce nechá vystoupit.

Spustili člun, d'Escures do něho posadil divochy a námořníci se chopili vesel. Domorodci se důstojně usadili na lavičce, ale když člun odrazil, přestalo je bavit sedět takhle namačkaně. Začali dělat všelijaké skopičiny, pošťuchovat se a rozhoupávat loďku. D'Escures je okřikl. Načež strhli z hlavy své klobouky, naskládali do nich jako do košíků všechny své korály a hadříky a naskákali jeden za druhým do vody.

„Počkejte! Kampak? Já vás odvezu!“ volal za nimi d'Escures.

Ale oni plavali jako o závod ke břehu. Klobouky drželi přitom vysoko nad hlavami, aby si je nenamočili.

Poručíkovi d'Escures nezbylo než se vrátit na loď.

Zloději klobouků

Příští ráno se La Pérouse a de Langle vypravili na břeh spolu s hvězdářem Dageletem, fyzikem Lamanonem, botanikem Dufresnem a všemi důstojníky, kteří neměli službu. Pro všechny případy s sebou La Pérouse vzal na ochranu výpravy osmnáct vojáků námořní pěchoty pod velením poručíka de Vaujuas.

Botanik Dufresne vezl několik pytlů semen různých druhů: zelí, mrkve, červené řepy a tykve. V šalupě kapitána de Langle ležely svázané ovce, kozy a vepři. Přírodovědec se podle Cookova příkladu rozhodl věnovat zvířata domorodcům.

Obyvatelé ostrova přivítali Francouze s velkým halasem. Sešlo se jich na břehu asi šest set a La Pérouse ke své spokojenosti pozoroval, že jsou všichni beze zbraně s výjimkou dvou tří, kteří měli v rukou sukovité kyje. Začal hledat očima v davu své včerejší hosty; poznal je okamžitě podle klobouků a šňůr korálů. Majitelé klobouků chodili pyšně mezi davem a vychutnávali, jak jim všichni závidí.

Po vylodění postavili námořníci ze všeho nejdřív na břehu stan, v kterém se utábořil se svými přístroji hvězdář Dagelet; jeho úkolem bylo určit podle slunce zeměpisnou polohu Velikonočního ostrova a přezkoumat Cookovy výpočty. Domorodci se tlačili kolem, strkali jeden do druhého a překáželi Francouzům v práci. La Pérouse je vyzval, aby udělali kolem stanu místo aspoň na tři kroky, ale jako kdyby mluvil do větru; tlačili se na Francouze dál ze všech stran.

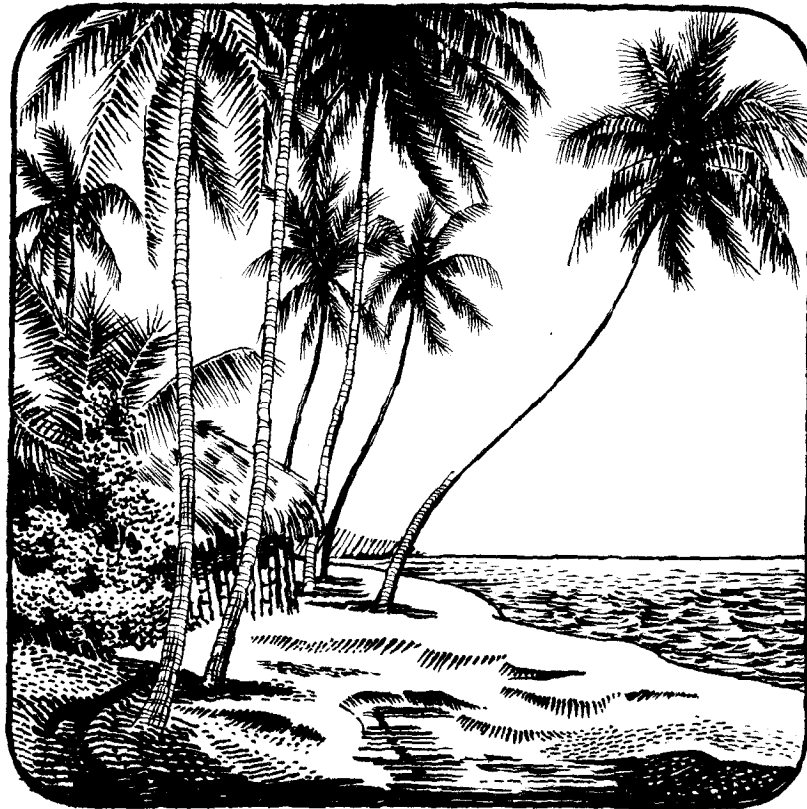
Jejich zvědavost nebyla tak docela nezištná: pokukovali se závistí na překrásné klobouky, zdobící námořnické hlavy. A když se jeden námořník někam zadíval, octl se jeho klobouk zničehonic v ruce šikového domorodce. Námořník se pustil za ním, ale zloděj beze stopy zmizel.

Ve chvílce přišli takhle o klobouky dva další námořníci. Okradení nevěděli, co dělat, a vystrašeně zírali na své představené. Začnou-li se zloději rvačku, postaví se proti nim všichni domorodci, běloši budou muset začít střílet a dojde ke krveprolití. Jestli ovšem nedostanou své klobouky zpátky, čeká je trest za ztrátu svěřeného státního majetku.

Ale La Pérouse udělal jejich pochybám konec.

„Každý, komu ukradnou klobouk, dostane na lodi nový. Jenom se, prosím vás, vyhybejte rozepřím s domorodci.“

Jakmile byli hotoví se stanem, rozhodli se začít s průzkumem ostrova. Stan, čluny a astronoma Dageleta nechali pod ochranou vojáků. Ostatní se rozdělili na dvě skupiny. V první byl La Pérouse spolu s důstojníky z *Boussole*, ve druhé de Langle, důstojníci z *Astrolabe*, botanik Dufresne a fyzik

Lamanon. La Pérouse vedl svůj oddíl podél břehu a de Langle do nitra ostrova. Domorodci se rozdělili také: někteří zůstali u stanu, další se pustili za kapitánem de Langle a několik lidí šlo s La Pérousovou skupinou.

Za ohybem břehu uviděl La Pérouse dlouhou, úzkou, nízkou stavbu, která připomínala stodolu nebo kůlnu. V údivu vykřikl: „Dům!“

Nebyl to dům; stála tu před nimi celá vesnice. Když kapitán nahlédl do dveří, kterými se dalo dostat dovnitř jenom po

čtyřech, uviděl nejmíň dvě stovky slaměných lůžek. To nebyl příbytek pro jednu rodinu, ale pro celý kmen. Byl upletený z rákosí — na Velikonočním ostrově totiž nejsou lesy a domorodci se museli obejít bez dřeva.

U obydlí potkali cestovatelé dvě staré ženy, kolem nichž poskakovalo několik desítek malých dětí.

„Že by tyhle dvě stařeny měly tolik dětí?“ podivil se La Pérouse a hned se tomu nemožnému nápadu zasmál.

Ty dvě stařeny nebyly matky, ale chůvy, které opatrovaly potomstvo celého kmene.

Pramen ani studnu La Pérouse nikde poblíž nenašel. Cook ve svém deníku, který La Pérouse dobře znal, tvrdil, že na Velikonočním ostrově vůbec žádné prameny nejsou a že domorodci pijí vodu z blátivých kaluží, které tu a tam zůstanou na dně nějaké rokle. Pro nedostatek vody je ostrov pro lodí velice nevhodným útočištěm; pitnou vodou se tu nelze zásobovat.

Po hodině trmácení po pobřežních kamenech narazil La Pérouse na další objev: stály před ním obrovské kamenné sochy, které popsal James Cook. Stály na mohutných podstavcích, sesazených z hladkých tesaných kamenů, a byly vysoké jako dvoupatrový dům. Kamenní obři lhostejně zírali do mořských dálav. Při prohlídce jedné sochy si La Pérouse vylezl na její podstavec. Jeden z domorodců, který mu byl pořád v patách, vylezl za ním. A když La Pérouse zdvihl hlavu, aby obhlédl trup sochy, divoch mu strhl s hlavy jeho kapitánský klobouk, seskočil dolů a vzal do zaječích.

„Chyťte ho! Chyťte ho!“ křičeli důstojníci a rozběhli se za zlodějem.

Kapitánský klobouk není zrovna laciná věc a La Pérouse jiný neměl. Ale nakonec si řekl: Mí námořníci se musí celý den trápit v slunečním žáru s nepokrytou hlavou, proč bych já měl chodit v klobouku?

Důstojníci se na jeho příkaz vrátili k soše, takže drzý poberta nepřišel o svou vzácnou kořist.

Po prohlídce soch se La Pérouse vrátil zpátky ke stanu. Dagelet, poručík de Vaujuas a všech osmnáct vojáků ho přivítalo bez klobouků. V kloboucích, švihácky naražených k

jednomu uchu, zářili zato domorodci v hloučku kolem stanu.

La Pérouse nečekal na kapitána de Langle a vrátil se na loď. Chtěl vystřídat poručíka d'Escures, který jej za jeho nepřítomnosti zastupoval na *Boussole*. D'Escures odevzdal velení kapitánovi a chystal se na břeh.

„Omotejte si hlavu nějakým hadříkem,“ poradil mu La Pérouse. „Klobouk nechte v kajutě, jinak se vrátíte bez něho.“

Poručík d'Escures dorazil na břeh ve velkolepém turbanu ze starých klůcků a začal se vyptávat Dageleta, co všechno se na ostrově od rána přihodilo. Vojáci poslouchali, co si vědec s důstojníkem povídají, a úplně zapomněli na čluny. Toho využili domorodci: jeden z nich vlezl do člunu, sebral tam vědro a utíkal s ním do vnitrozemí. Jak se jasně blýskalo ve slunci, připadalo zřejmě divochovi jako neobyčejná vzácnost.

Když vojáci zahlédli uprchlíka, spustili křik. Věder bylo na fregatě tak jako tak málo; drzého zloděje bylo potřeba stůj co stůj dohonit a dostat vědro zpátky.

Když ten povyk uslyšeli domorodci u stanu, vzali nohy na ramena stejně jako zloděj. D'Escures, poručík de Vaujuas a dva vojáci se pustili za domorodci. Dlouho běželi kamenitou stezičkou, a když už ztratili naději, že rychlonohé divochy doženou, ti se zničehonic zastavili.

„Sem s naším vědrem!“ rozkřikl se rozzlobeně d'Escures.

Ale domorodci namísto všeho začali házet po Francouzích kamením. Jednomu vojáku vyskočila na čele boule.

„Vystřelte do vzduchu!“ zavelel d'Escures.

Oba vojáci vypálili, ale domorodci se ani trochu nepolekali; nevěděli, že z pušky je možné ranit nebo zabít člověka. Začali pilně sbírat kameny na cestičce a pak se vyřítili jako lavina na Francouze. Přitom bušili klackem do ukradeného vědra jako do bubnu.

D'Escures a de Vaujuas měli pušky nabitě broky. Při výstřelu se broky rozprášily do všech stran a asi patnáct lidí bylo zasaženo. Šlo sice jen o velmi lehká poranění, ale přesto se celá tlupa dala v divé hrůze na útěk. Vědro přitom zanechala na bitevním poli.

Král

Skupina kapitána de Langle zatím pronikala hloub a hloub do nitra ostrova.

Byl to těžký pochod; celý Velikonoční ostrov je totiž posetý kameny, které se nepřetržitě člověku staví do cesty. Lidé táhli za sebou na provazech kozy, ovce a prasata a na zádech nesli pytle se semeny. Za dobré dvě hodiny ke své velké úlevě dorazili konečně k obděláným polím.

Byla vyčištěná od kamení, které leželo na hromadách v příkopech a výmolech.

Kapitána udivilo, jakou mají domorodci trpělivost: ty balvany museli přenášet na vlastních hřbetech — žádná domácí zvířata se tu totiž nechovala.

V údolích, chráněných před větrem, pěstovali banány. Ale banánovníky vypadaly prachšpatně — dávaly zřejmě malou úrodu. Domorodci neměli žádné zemědělské nářadí, neznali dokonce ani dřevěný rýč. De Langle viděl, jak jedna žena obdělává pole tak, že klacíkem vyšťouchává v zemi jamky.

„Tady máme vynikající místo pro zasetí!“ vykřikl Dufresne, když uviděl jedno políčko, vyčištěné od kamenů, kde nic nerostlo.

Rozvázali pytle a Dufresne se pustil do vysévání mrkve, řepy a tykve.

„Co vyroste z těchhle semen, bude k jídlu!“ snažil se vysvětlit domorodcům Dufresne tím způsobem, že si strkal prsty do úst a naprázdno žvýkal čelistmi.

Domorodci, kteří šli za skupinou už od břehu, tomu zřejmě výborně porozuměli. Začali si mezi sebou něco horlivě povídat a vedli Dufresna k dalšímu políčku, které se také hodilo pro osev, a poprosili ho, aby zasel i tam. Botanik jim rád vyhověl.

Brzy nato došli k velkému hromadnému obydlí, stejnému, na jaké narazil na pobřeží La Pérouse. Vyběhla odtamtud celá armáda nahých hnědých dětiček, které hlídala jakási chromá stařena. U dveří zahlédl de Langle pár slepic, což byla jediná drůbež na ostrově. Domácí zvířata se tu nechovala vůbec, nebylo vidět dokonce ani psy.

Za chvílku vylezl kapitánovi naproti šedivý shrbený stařec s

holí. Houf domorodců při pohledu na něho ztichl a stařec, jak se mezi nimi prodíral, je bil holí po hlavách. Nikoho ani nenapadlo se nějak ohradit — zřejmě měli z toho dědka pořádný strach. A kapitánovi svitlo, že před ním stojí sám král ostrova.

S hlubokou úklonou nabídl králi jako dar kozla, berana, ovci a dva vepře. Uctivými slovy a posunky objasnil Jeho Veličenstvu, jaký užitek mohou tato zvířata Velikonočnímu ostrovu přinést. Jeho Veličenstvo naslouchalo a vlídně se usmívalo bezzubými ústy. Námořníci uvázali darovaná zvířata k těžkému balvanu u domu.

Vtom padl králův pohled na cípek kapesníku, který vykukoval kapitánovi z kapsy. Král mu tam hmátl, a už utíkal do kopců s kapesníkem pevně sevřeným v pěsti.

Překvapený de Langle se nezmohl na jediné slovo. Člověk, kterého před chvílí tak štědře obdaroval, s kterým jednal tak přátelsky, tak zdvořile, muž tak majetný a mocný — a najednou mu ukradne kapesník! De Langle to nemohl pochopit.

Nechal zvířata králi a obrátil se svou skupinou nazpátek k moři. Začalo se už stmívat, když námořníci, unavení, hladoví a ještě k tomu bez klobouků, dorazili k Dageletovu stanu.

„Do člunů!“ přikázal de Langle. „Musíme si pospíšit na loď. Zítřka na úsvitu odplouváme.“

A La Pérouse ráno druhého dne skutečně nařídil zvednout kotvy.

Když vyšel na palubu, uviděl na hladině vedle *Boussole* oněch šest domorodců, kteří u něho byli na návštěvě před třemi dny, a dovolil jim vylézt nahoru. Námořníci s podivem pozorovali, jak s sebou domorodci vlečou dlouhý provaz, spletený z mořských chaluh. Nikoho si nevšíмали a začali svůj provaz natahovat přes celou palubu od přídě k zádi. Provaz byl o něco delší než loď; a oni ten přečnávající kousek utrhli a hodili do moře.

„Už to mám!“ vykřikl La Pérouse. „Chtěli přesně změřit délku naší fregaty.“

Divoši zase bez řečí provaz stočili a naskákali do vody.

Do plachet se opřel vítr a Velikonoční ostrov pomalu mizel v dálce.

Vodní pustinou

La Pérouse zamířil od Velikonočního ostrova rovnou k severu. Před Severní Amerikou ho ještě čekala zastávka na Cookem objevených Havajských ostrovech.

Všude přede mnou už byl veliký Cook, uvědomoval si s hořkostí. Kdy konečně taky já najdu nějakou zemi, kterou přede mnou nikdo neobjevil?

O oblasti Tichého oceánu, která leží mezi Havají a Velikonočním ostrovem, nevěděli tenkrát Evropané ještě vůbec nic. Cookovy lodi připluly k Havaji z docela jiné strany, a tak La Pérouse doufal, že se mu v tom neznámém moři poštěstí narazit na nové ostrovy.

Na špici stěžně zavěsili koš, ve kterém dennodenně od rána do večera seděl námořník s dalekohledem. Loď se na vlnách zdvíhala a hned zase propadala dolů a koš se houpal sem a tam jako dětská kolébka, ale námořník v té hrozně výšce měl oči jako přilepené k obzoru. A když se mu z té houpanice udělalo zle, spustili ho dolů a posadili do koše jiného. Námořníci s tou těžkou službou ochotně souhlasili, protože tomu, kdo první zahlédne břeh, slíbil La Pérouse velikou odměnu.

Za loděmi ve dne v noci táhla hejna ryb. Námořníci už dávno neměli kousek ničeho čerstvého v ústech — den za dnem pořád jen nasolené maso. Udělali si udice a ve volném čase se pustili do chytání ryb rovnou z paluby. Ale ryby na háčky nebraly, a tak si vymyslili jiný způsob. Udělali si z drátu malé harpunky a vrhali je do hejna. Bylo tak husté, že harpunka skoro vždycky zasáhla cíl. Harpunu s velkou mrskející se rybou vytáhli za provaz na palubu.

Někdy byl úlovek tak veliký, že provaz nevydržel a přetrhl se. Ryba uplavala i s harpunkou. Ale pak se stávalo, že za několik dní ulovili tutéž rybu podruhé a vytáhli z jejího hřbetu svou starou zbraň. A to bylo veliké překvapení. Říkali si:

Už dva tisíce mil za námi táhnou stejné ryby!

5. května přeplula výprava rovník a octla se na severní polokouli. Namísto Jižního kříže zářil na nočním nebi zase Velký vůz.

28. května 1786 uviděli hory Havajského souostroví. Neznámé moře mezi Velikonočním ostrovem a Havají měli za sebou.

La Pérouse nařídil spustit koš ze stěžně. Neměl štěstí. V obrovském vodním prostranství, do něhož se ještě nikdy před ním nedostal žádný mořeplavec, nenašel jediný ostrov.

La Pérouse na Havajských ostrovech

Havajské ostrovy ležely na modré hladině oceánu jako veliké zelené záhony. Působné obrysy zvlněných vrchů se tetelily v průzračném vzduchu.

Lodě vpluly do průlivu mezi dvěma ostrovy. Vpravo ležel Maui, kde byl zabit Cook; vlevo ostrov, který viděl Cook jenom z dálky.

La Pérouse zamířil nalevo.

Ostrov byl jedinou kvetoucí zahradou. Pronikavé štěbetání ptactva nemohl přehlušit ani hukot příboje. Vysoké palmy jako by svými načechranými korunami kývaly lodím na pozdrav. Z hor se valily bystřiny; když proběhly lidnatými vesnicemi, vlévaly se do moře. V okolí vesnic byly vysázené rovné řady banánovníků. Vítr přinášel od pobřeží sladkou vůni květů.

Ale dostat se až k ostrovu nebylo vůbec snadné. La Pérouse nemohl najít žádný záliv. Zakotvit přímo v průlivu mezi oběma ostrovy by bylo hodně nebezpečné. Náporu větru v úžině by mohly strhnout fregaty z kotev. A dokonce ani v člunech nebylo možné se vylodit, protože na břeh narážel prudký příboj, v kterém by neobstál žádný člun. Námořníci svírali vztekem pěsti. Hlavně pohled na potoky a bystřiny je přiváděl k šílenství. Voda, kterou nabrali v Concepciónu, se totiž začala kazit a dala se pít jen s krajním sebezapřením.

La Pérouse vedl lodě kolem ostrova, protože doufal, že najde záliv na druhé straně. Mezitím ale odrazila od břehu celá flotila rychlých loděk, naložených vším možným: živými prasátky, rybami, banány, kokosovými ořechy a nějakými červenými látkami. Loděky se pokoušely přistát u fregat. Jakmile se však přiblížily k *Boussole* nebo k *Astrolabe*, vlny vzedmuté francouzskými plachetnicemi, je převracely dnem vzhůru. Ale Havajci jsou obdivuhodní plavci, jako všichni Polynézané. Obraceli loděky zase dnem na vodu, zachraňovali tonoucí vepříky, lovíli z vln kokosy a znova ujížděli jako o závod za

fregatami.

Lodě obeplouvaly ostrov; jakmile propluly kolem mysu, vzhled krajiny se dokonale změnil. Lesy a bystřiny zmizely a všude, kam se člověk podíval, čněly jen holé hnědé skály. Jen u řídky roztroušených maličkých vesniček trčely chřadnoucí kmeny palem a zelenala se ubohá travička. Na tomhle ostrově tekly všechny potoky z hor na jednu stranu, takže druhá zůstávala bez vody. Během necelé hodiny se výprava dostala z nádherné, rozvoněné a životem kypící zahrady do vyprahlé pustiny.

Zato se tu La Pérouseovi podařilo celkem snadno najít vyhovující záliv. Už se stmívalo, když *Boussole* a *Astrolabe* do něj vpluly a spustily kotvy. Ve chvíličky byly obě fregaty obklopeny domorodými loďkami. Zvláště k *Boussole* se jich sjela veliká spousta a Havajci začali šplhat se svým zbožím v celých houfech na palubu.

La Pérouse neměl nejmenší chuť pouštět je na loď. Báł se jich, právě Havajci přece zabili kapitána Cooka! Začínala noc — uhlídat je ve tmě by nebylo vůbec lehké. Své obchodování mohou klidně odložit na zítra.

Vyšel na palubu a ohlušivě zařval hlásnou troubou:

„Tabu! Tabu!“

O tomto slově se La Pérouse dočetl v deníku kapitána Cooka. Cook tam říká, že všichni Polynézané se slova *tabu* bojí víc než čehokoli jiného na světě. Všechno hrůzné a posvátné, všechno, čeho se nelze ani dotknout, nazývají *tabu*.

A tak La Pérouse křičel dál *tabu* a Havajci skutečně naskákali zpátky do loďek. V deseti minutách zavládlo v zálivu ticho jako v hrobě.

Druhý den ráno se domorodci objevili zas. Lodičky se taktak držely nad vodou, jak byly naloženy zbožím. Na fregatách nebylo slyšet vlastního slova, všechno přehlušoval kvikot vepřů. Loďky se sjížděly z nejuvzdálenějších koutů ostrova a možná i z jiných ostrovů. La Pérouse nepustil Havajce na palubu ani tentokrát. A tak zůstali sedět v loďkách a hlasitě nabízeli své zboží jako na trhu. Takovou výhodnou příležitost k zásobení čerstvými potravinami Francouzi ovšem nepromeškali.

K skleněným korálkům a pestrobarevným hadříkům se domorodci stavěli přezíravě. Takový brak byli ochotni brát jako dárky, nikoli jako úhradu za zboží. Chtěli věci ze železa: nože, sekery, obruče ze sudů. Za železo byli ochotni dát všechno. Vysoko také cenili maličká zrcátka. Těch — nebyla o moc větší než měďák — prodal La Pérouse za dvě hodiny několik tisíc.

V poledne nařídil kapitán udělat veškerému obchodování konec. Nakoupilo se už přes tři sta vepřů, pro které bylo potřeba postavit na lodích zvláštní chlívky. Skladiště praskala ve švech pod náparem zásob kokosových ořechů a banánů.

La Pérouse neměl v úmyslu zdržovat se dlouho na Havajských ostrovech. Spěchal do Severní Ameriky. Ale chtěl před vyplutím ze zálivu ještě zjistit, může-li se někde poblíž zásobit pitnou vodou. Bylo nutné vyslat na břeh výpravu.

Kapitán měl dobře v paměti tragickou smrt kapitána Cooka. Proto se nehledě na mírumilovné chování domorodců snažil o co největší opatrnost.

Ke břehu vyrazily čtyři čluny. V prvních dvou seděli vojáci námořní pěchoty s puškami připravenými k palbě. Měli chránit druhé dva čluny, ve kterých byli oba kapitáni, vědci a důstojníci. Po vylodění utvořili vojáci polokruh, aby mohli bránit čluny před napadením z kterékoli strany ostrova.

Ale domorodci — shluklo se jich na břehu velice mnoho — přivítali Francouze neobyčejně přátelsky. Jeden z nich, vysoký krasavec v šarlatovém plášti, vystoupil před ostatní s dřevěným kopím v ruce. Když došel k La Pérousovi, zabodl kopí kamenným hrotem do země a pronesl slavnostní řeč. Během celého proslovu, který trval dobrou půlhodinu, nikdo z domorodců ani nehlesl, nikdo se nepohnul z místa. La Pérouse ovšem z celé řeči neporozuměl ani jedinému slovu.

Když Havajec domluvil, svlékl svůj plášť a s úklonou jej podal La Pérousovi.

Dav se dal do nadšeného jásotu a kapitán pochopil, že se mu právě prokazuje vysoká pocta. Nechtěl být nevděčný, proto odepjal kord a připevnil jej k domorodcovu pásu.

Vodu šel hledat sám osobně v doprovodu šesti vojáků. Kapitán de Langle a ostatní důstojníci zůstali u člunů. Okolí zálivu bylo holé, otevřené, a kdyby se La Pérousovi něco stalo,

mohou mu vždycky přijít na pomoc.

Ale nepříhodilo se nic. Když šel kapitán kolem vesničky, kde pobíhaly děti a chrochtali vepříkové, objevil hlubokou studnu s trochou páchnoucí slané vody na dně. Tenhle špinavý kal musel stačit pro všechny obyvatele zálivu. Takovou špinavou vodu nestálo za to brát na loď; nebyla o nic lepší než ta, kterou ještě měli v podpalubí.

Kousek od studny začínal vysoký horský svah. Za ním se rozkládala kvetoucí krajina, kde šuměly potoky. Ale přechod přes strmý kamenitý hřbet by trval pět nebo šest hodin a bez koní by se voda z druhé strany tak jako tak nedala přepravit.

„Tady už nemá smysl dál zůstat,“ prohlásil La Pérouse. „Odplujeme ještě dnes. Do Ameriky budeme muset vydržet s naší zásobou.“

Kapitán podnikl ještě dvouhodinovou pochůzku po břehu a pak se vrátil na loď.

Večer vypluly fregaty na širé moře.

Mlynář

Výprava byla zabezpečena potravinami skoro na celý rok. Skladiště v podpalubí byla zaplněna pytli chilské pšenice a v ohrádkách na palubách kníkali havajští vepříci. Ale posádka trpěla nedostatkem vody. Několik set vepřů jí vypilo tolik, že sudy s pitnou vodou se začaly rychle vyprazdňovat. A tak se mužstvu vydávala voda na příděl — a to voda, která ke všemu páchla bahnem.

S chlebem to bylo ještě horší. Když se plavili kolem mysu Hoorn, La Pérouse si všiml, že mouka v zimavém počasí velice rychle plesniví. Proto nakoupil v Chile místo mouky několik tun pšeničného zrna, které se kazí mnohem pomaleji. Měl zato, že nebude těžké dělat z něho mouku roztloukáním v hmoždíři.

Jenomže aby bylo mouky pro celou posádku dost, nesměla se palička v hmoždíři zastavit od rána do večera, a ještě to byla mouka prachmizerná. Chléb z ní byl lepkavý, sražený, nedal se dopéct. Nedojedky se dávaly prasatům a námořníci se začali ozývat.

„Prasata se napájí a vykrmují, a člověk aby seděl o hladu a

nesměl si ani říct o druhý hrnek vody!“

A tak La Pérouse rozhodl, že se všichni vepři zaříznou. Poražené pašiky rozčtvrtili, nasolili a uložili v podpalubí. Místo čerstvého masa dostávali námořníci zase solené, ale zato se mohli dosyta napít.

Také nesnáze s chlebem se brzy vyřešily. Nevyřešil je La Pérouse, ale obyčejný námořník z *Astrolabe* — Jacques.

Byl to zcela nenápadný chlapík z nejskromnějších na lodi. Dostal se na ni poprvé v životě a jeho vesnickou neohrabaností

se námořníci srdečně bavili. Připadal jim natvrdlý a dělali si z něho legraci. Nechávali mu vždycky tu nejšpinavější a nejprotivnější práci, která nevyžadovala žádný fortel, ale jen a jen sílu.

Za čtrnáct dní po vyplutí z Havajských ostrovů, když Jacques zahlédl na palubě kapitána de Langle, rozběhl se za ním. De Langle se zamračil — nebylo zvykem, aby se s ním obyčejní námořníci dávali do řeči. Ale Jacques měl takovou dobráckou a důvěřivou tvář, že se na něho kapitán nemohl doopravdy zlobit.

„Copak mi chceš říct?“ zeptal se ho. „Doma jsem pracoval ve mlýně...“ spustil Jacques. „Však to vidím, že nejsi námořník, ale mlynář,“ přerušil ho de Langle.

Námořníci, kteří se shlukli kolem, se rozchechtali. *Mlynář* byla námořnická přezdívka pro zelenáče, co poprvé vyjížděli na moře a nevyznali se v námořnickém řemesle.

„To jsem,“ odpověděl Jacques vážně a dokonce s hrdostí. „Chtěl jsem si koupit mlýn, ale nestačily mi peníze, a tak jsem si šel přivydělat na moře. A tady si nikdo nedovede poradit s moukou, kdo to kdy viděl, aby se zrní tlouklo v moždíři? Jestli chcete mít dobrý chleba, postavím vám mlýn...“

„A kdepak nám ho postavíš?“ zeptal se de Langle. „Na vlnách?“

Námořníci se chechtali na celé kolo.

„Ne, na palubě,“ nedal se vyvést z míry Jacques.

Ale de Langle se k všeobecnému překvapení nesmál.

„A jak postavíš ten mlýn?“

„V kuchyni mají dva velké kulaté brusy. Z těch by byly dobré žernovy. A křídla se dají udělat z prken.“

De Langle se zamyslel. To bude skutečně zábavný pohled na *Astrolabe*, hrdost francouzského válečného námořnictva, s větrnými křídly na palubě! Být to v Brestu nebo v Marseille, propadl by se hanbou, kdyby měl velet fregatě s takovou ozdobou. Ale tady je neuvidí nikdo kromě domorodců, a pořádný chléb potřebují jako sůl...

„Dej se do toho,“ řekl Jacquesovi.

A Jacques začal. Navečer se už pod předním stěžněm roztančila křídla větrného mlýna. Druhý den ráno dostali

námořníci k večeři krásně vypečené housky.

„Hurá!“ křičela posádka na *Astrolabe*. „Sláva Jacquesovi, to zaslouží pohoupat!“

A už ho vyhazovaly spojené paže námořníků. Pak ho, celého šťastného a hrdého, odvezl člun, vypravený pro něho z *Boussole*, aby také tam postavil stejný mlýn.

Ve vírech vlnobití

Vál silný příznivý vítr a lodě rychle ujížděly na sever. Tropicá vedra pomínula, nebe zatáhly mraky. Přestože byl červen, nařídil La Pérouse vydat námořníkům vlněné kazajky.

23. června zahlédli z *Boussole* zasněžený vrchol hory Mount Elias, která se tyčí v Severní Americe nedaleko Aljašky. Před La Pérousem ji viděli jen dva mořeplavci: kapitán ruského námořnictva Bering a Angličan James Cook. Je tak vysoká, že se dá zpozorovat už z veliké dálky. La Pérouse musel plout ještě dva dny a dvě noci, než se pobřeží přiblížilo na dohled.

Bylo skalnaté, pokryté hustým borovým lesem. Moře u břehu bylo tak mělké, že z něho trčely útesy, kolem kterých se s hukotem pěnily víry. Připlout blíž k břehu se nedalo — lodě by najely na mělčinu. Nezbyvalo, než zůstat ve vzdálenosti dvou mil od pobřežních skal. Bylo nezbytné stůj co stůj najít dobrý přírodní přístav.

Jenže to nebylo tak snadné. I když ke břehu byly jenom dvě míle, rozeznávali mořeplavci jenom velice nejasně jeho obrysy. Pobřeží leželo v mlhách, z kterých vyčníval jen zasněžený vrchol hory Mount Elias.

Lodě pomalu pluly podél břehu a La Pérouse si řekl, že člun by se mohl dostat mnohem blíž. Z člunu se možná povede zpozorovat nějakou zátoku, možná i větší záliv. A tak bylo rozhodnuto spustit na vodu člun pod velením poručíka d'Escures.

Ale ani d'Escures nedokázal připlout blízko ke břehu; cestu mu zahrazovalo zuřící vlnobití. Kdyby člun strhlo, roztříštilo by ho ve vteřině o skaliska. Ale břeh přece jen bylo vidět z člunu mnohem zřetelněji než z lodi. Skaliska se příkře zdvíhala z vln, po nějakém místě na přistání nebylo ani stopy. A přístav přitom

nevyhnutelně potřebovali. Než začnou s pátráním po průlivu mezi oběma oceány, budou si muset odpočinout a nabrat zásobu pitné vody.

Celý týden se La Pérousovy lodě pomalu sunuly podél břehu na sever. A mezi lodmi a břehem se posuoval člun, jehož posádka slídila po každém výběžku, po každém ohybu pobřežních skal, který by se objevil. Poručík d'Escures byl už v námořní škole proslulý svou odvahou a nezůstal té pověsti nic dlužen ani v následujících letech. Nechával svůj člun klouzat tak blízko od řvoucího příboje a vírů, že i námořníci u vesel, zvyklí na ledacos, bledli strachy. Ale d'Escures se vysmíval jejich zbabělosti a schválně naváděl člun až k samému kraji jakoby varem vzkypělé pěny z běsnících vln, jejichž krůpěje mu stříkaly do tváře. Od časného rána stál na přídi člunu, neúnavně upíral pohled do zamlžených obrysů pobřeží a vracel se na loď až za soumraku.

„Žádný přístav na pobřeží!“ hlásil věčně La Pérousovi. Pak něco snědl a šel spát, a nazítří znova vyrazil pátrat s člunem podél břehů.

Ale 2. července se vrátil na *Boussole* mnohem dřív než obvykle. Do setmění zbývalo ještě několik hodin, když vyšplhal po provazovém žebříku na palubu a vešel do kapitánovy kajuty.

„Přístav nalezen!“ hlásil La Pérousovi a oči mu svítily vzrušením. „Moře tu vniká do nitra pevniny. Buď je to záliv, nebo...“

„Nebo?“

„Nebo průliv z Tichého oceánu do Atlantiku.“

„To se mi zdá divné,“ řekl La Pérouse. „Celé tohle pobřeží prozkoumal kapitán Cook. V jeho cestopisu se říká, že tu našel úplně rovný břeh bez zálivu.“

Na stole před La Pérousem ležela mapa západního pobřeží Severní Ameriky, jak ji zakreslil kapitán Cook. Břeh, podél něhož teď pluly lodě La Pérousovy výpravy, byl na mapě znázorněn rovnou přímkou, bez sebemenšího zářezu.

„Buď kapitán Cook ten záliv přehlédl,“ řekl d'Escures, „nebo jej schválně nevyznačil.“

Co když má d'Escures pravdu? přemýšlel La Pérouse. Co když nás ten záliv vyvede do Atlantického oceánu? A rázně se

poručíka zeptal.

„Mohou do toho zálivu námořní lodě? Jste si jist, že nám neznemožní cestu mělčina?“

„Skoro stoprocentně, kapitáne. Pásmo příboje je před vjezdem do zálivu přerušeno. To znamená, že je tam hloubka. Průjezd mezi mělčinami není zvlášť široký, ale přesto se tam obě naše fregaty pohodlně vejdou.“

„Změřte přesně šířku a hloubku průjezdu mezi mělčinami,“ nařídil La Pérouse.

K proměření vstupu do zálivu byly vyslány dva čluny. Jednomu velel poručík d'Escures, druhému podporučík Boutin. Na Boutinově člunu jel také zeměpisec Bernizet, aby zakreslil mapu, která by lodím usnadnila vjezd do zálivu.

Boutin byl starší než d'Escures, ale d'Escures měl přesto o stupeň vyšší hodnost. To proto, že d'Escures byl šlechtic, měl styky u dvora a vystudoval námořní školu pro šlechtice, zatímco Boutin si vysloužil hodnost podporučíka stupínkem po stupínku, od píky, jen díky svým osobním schopnostem.

Vesla zaskřípala v havlinkách a oba čluny klouzaly jako o závod mezi bílými hřebeny k úzkému průjezdu.

Za hodinu se d'Escures s Boutinem vrátili na palubu.

„Příhodnější vjezd si lze stěží představit,“ hlásil d'Escures kapitánovi. „Vplout do zálivu bude jednodušší a bezpečnější než do brestského přístavu.“

„Zapomínáte na proud, pane d'Escures,“ přerušil ho Boutin. „Proud bude strhávat lodě zpátky na moře. A vítr slábně. Za slabého větru nebude tak lehké proud zdolat.“

„Ale jděte,“ řekl d'Escures. „Proud je nepatrný, nestojí ani za řeč.“

Boutin zavrtěl hlavou, ale dál se už nepřel.

Na *Boussole* se rozhodli okamžitě vplout do zálivu. Dali znamení na *Astrolabe* pro kapitána de Langle a obě lodi vpluly jedna po druhé do průjezdu mezi mělčinami. Byl dobře viditelný. Voda v něm byla tmavá, což svědčilo o hloubce dna. Zato po stranách kolotala zelená pěna a z vody trčely balvany a útesy. Mělčiny se odlišovaly od hloubek tak zřetelně, že by tudy mohlo projet s lodí i dítě. Výprava měla naspěch, do soumraku zbývala hodina času. *Astrolabe* plula těsně, jen několik sáhů za

Boussole. Vítr slábl minutu od minuty — ještě před chvílí napjaté plachty ochable sklesly.

„Jestli přijde bezvětří,“ řekl La Pérouse, „zůstanem v tom proklatém hrdle třet celou noc.“

Ale vzápětí ho znepokojila další věc. Zavolal si poručíka d'Escures.

„Vy jste nevěděl, poručíku, že proti takhle silnému proudu nebudou lodě s to za slabého větru plout? Unáší nás to, už se skoro nehýbeme vpřed. A jestli vítr utichne nadobro, buď nás to zažene zpátky na širé moře, nebo ztroskotáme na podmořských útesech. To jste si nevšiml toho proudu?“

D'Escures se zarazil.

„Popravdě řečeno, kapitáne, já nechápu, co se stalo. Když jsem tu byl s člunem, nedalo se o proudu skoro mluvit. Podporučík Boutin mi sice v tom smyslu něco říkal, ale proudění bylo tak slabé...“

La Pérouse se zamyslel.

„Teď je odliv,“ řekl. „Voda se vrací ze zálivu na moře. A žene se všechna proti nám tímhle průjezdem, protože jinde jí zahrazuje cestu mělčina. Vy jste tu byl před dvěma hodinami, kdy odliv teprve začínal, takže proud byl slabý. Ale teď bude sílit čím dál víc.“

Lodě vpluly do nejužšího místa průjezdu. Plachty se ještě jednou křečovitě napjaly, nastalo bezvětří. *Boussole* se na vteřinu zastavila a potom začala pomalu couvat. A ten pohyb se ponenáhlu zrychloval. V bezvětří se loď už nedala ovládat kormidlem a La Pérouse se bál, že *Boussole* narazí na *Astrolabe*. Ale *Astrolabe* to naštěstí také unášelo zpátky. A jakmile byly obě lodi zahnány z průjezdu zpátky na otevřené moře, zavál vítr znovu.

Ale na to, aby se pokusili vplout do zálivu podruhé, nebylo ani pomyslení. Začalo se rychle stmívat a za tmy se hloubka od mělčiny nerozezná.

Lodě s napjatými plachtami křižovaly celou noc na otevřeném moři. Uběhlo už deset dní od chvíle, kdy mořeplavci poprvé zahlédli tento břeh. Deset dní se dívali na louky, kde by si zas jednou mohli poležet na pevné zemi, na potoky, z kterých by se dala nabrat čerstvá voda, na místečka jako stvořená pro

lov — a všechno zůstávalo nedosažitelné! Za těch deset dní se síly obou posádek dokonale vyčerpaly. Při pobřeží se loď ovládá mnohem hůř než na širém moři, protože se nedá plout rovně a je nutno každou chvíli měnit směr. A tyhle časté změny vyžadovaly nepřetržitou práci s plachtami. Celých deset dní a nocí se lidé neměli čas vyspat, nestačili se skoro ani najíst. Páchnoucí voda k pití se opět vydávala na příděl.

Sotva se druhý den rozbřeslo, pokusil se La Pérouse znova vplout do zálivu.

S ránem nastoupil příliv a u vjezdu do zálivu čekal proud tentokrát ve směru plavby. La Pérouse znova zamířil k úzkému průjezdu mezi vlnobitím příboje.

Namísto proudu mu teď v cestě bránil vítr. Vál od břehu, a protože proti větru se loď dá řídit jen velmi těžko, fregaty se nemohly do průjezdové úžiny dlouho dostat.

Nakonec se to přece povedlo. První vplula *Boussole*, druhá *Astrolabe*. A už je nesl proud.

Ze začátku to šlo pomalu, protože je vítr tlačil zpátky na moře. La Pérouse nařídil stáhnout plachty a od té chvíle lodí jely, jako kdyby je někdo táhl do zálivu. Jak se průjezd zužoval, proud sílil čím dál víc a fregaty letěly už jako vítr klikatinou tmavě se značící průjezdní dráhy. Jen několik metrů od nich trčely ze dna balvany, při kterých kolotaly zpěněné víry. Na řízení lodí se nedalo ani pomyslet. *Boussole* letěla dopředu tak, že se točila jako dětská káča, zatímco *Astrolabe* to unášelo bokem.

A najednou se před nimi objevil ve vodě útes, který přímo přehrazoval plavební dráhu. Námořníci vykřikli hrůzou. Zastavit nebylo možné. Útes taktak vyčníval nad hladinu, vlny se mu volně převalovaly přes vrcholek. Nebylo divu, že d'Escures s Boutinem, kteří se na člunech dostali jen na kraj průjezdu, si toho nízkého skaliska vůbec nevšimli.

Vypadalo to na neodvratnou zkázu. Ale těsně před útesem se proud ostře stácel, takže *Boussole* osudné skalisko objela; odřela si přitom o jeho krabatý hřbet obšívku na levém boku. Mihla se jako blesk po stříbřité hladině rozlehlého zálivu, ostře zatočila a zůstala stát nedaleko lesnatého břehu.

Astrolabe prodělala totéž. V témž místě objela útes a prolétla

jako v pohupech divého tanečku přes celý záliv a zastavila se vedle *Boussole*.

V prvních okamžicích byli všichni šťastím bez sebe, ne jeden měl v očích slzy. Po pravdě řečeno, všichni se za toho závratného letu úzkou klikatinou mezi podmořskými útesy už loučili se životem.

La Pérouse dal povel spustit kotvy.

V zálivu

Nad vrcholky obrovitých borovic porůznu stoupaly kotouče dýmu. Pobřeží bylo obydleno a obyvatelé na sebe nedali dlouho čekat. Za chvíli už ujížděly k fregatám dlouhé lehké loďky. Záliv se rozhlaholil lidskými hlasy. Indiáni křičeli, mávali, zpívali. Z Francouzů neměli nejmenší strach. Lezli vesele na loď ze všech stran, na žádné pozvání nečekali. Na palubě *Boussole* se jich zanedlouho dalo napočítat na osmdesát. Mnoho mužů přišlo se svými ženami.

Ženy velice dbaly na svůj zevnějšek. Každá měla propíchnutý spodní ret a v otvoru vězela dřevěná lžička. Zmíněná okrasa způsobovala, že vytažené pysky trčely na dva palce dopředu. Tváře měly nalíčené vápnem, hlinkou a sádem.

Muži se také parádili jak náleží. Všude — v uších, v nosech, kde to jen šlo, měli nastrkaná ptačí péra. Bez milosti si propichovali kůži skrz naskrz, aby mohli brk zasunout do otvoru. Muži i ženy měli oděv z tuleních kůží.

Indiáni vůbec nepřijeli jen tak ze zvědavosti. Běloši ani lodě je v nejmenším nezajímal. Přijeli sem za obchodem. Neměli s sebou žádné zbraně a jejich úmysly byly určitě naprosto mírumilovné. Krádež ovšem nepovažovali za žádný projev nepřátelství — právě tak jako obyvatelé Velikonočního ostrova. S naprostým klidem vytahovali uvolněné hřebíky z palubních prken a s nejpřívětivějšími úsměvy sahali námořníkům do kapes.

„Co s nimi mám dělat?“ bědoval La Pérouse, když se mu nezvaní hosté klidně utábořili na palubě.

Cítil, že je v pasti. Proniknout do zálivu bylo těžké, ale

bude možná ještě těžší se z něho dostat. A lesy kolem zálivu jsou plné Indiánů; jestli jim výprava nebude po chuti, mohou se nakonec zmocnit i fregat.

Kapitán se rozhodl, že naváže s Indiány přátelské a čínorodé styky. Vysvětlil jim, že přijel do jejich země za obchodem.

Indiánům se to náramně zamlouvalo. Navezli na loď spoustu tuleních a medvědích kůží a hromady čerstvých ryb. Jako protihodnotu brali jenom železné zboží; skleněné korálky a barevné hadříky, které dokázaly tak nadchnout obyvatele Velikonočního ostrova, je nezajímaly. Byli to reální, praktičtí lidé, dokonce praktičtější než Havajci. Chtěli hřebíky, sekery, nože, železné obruče. Sami železo vyrábět nedovedli, zhotovovali si nástroje a zbraně z kamene a kosti. Proto měly pro ně železné věci takovou cenu. Za deset hřebíků dávali bez váhání velkou kůži lvouna.

V řemesle zlodějském už tak vybíraví nebyli. Kradli doslova všechno, co jim přišlo pod ruku. Jeden takový poberta utrhne například z paluby kus provazu, skočí do vody a je tentam. Kdyby mu ale úplně stejný provaz nabídli třeba jen za maličkou rybku, neměnil by ani za nic. Došlo to tak daleko, že rozbili okenní skla v kapitánské kajutě, aby je mohli koupit za pět prstů ve střepech.

Lodě potřebovaly různé menší opravy. Především byly potřhané plachty; zely v nich díry, které se musely zašít. Dělat to na lodi je velice obtížné, ale La Pérouse se přesto neodhodlal převézt plachty na břeh. Indiáni by jim je rozebrali pod rukama. Naštěstí ležel uprostřed zálivu malý lesnatý ostrůvek. Bylo u něho tak hluboko, že lodě mohly doplout skoro až ke břehu. Tak byl zajištěn ochranou obou fregat a La Pérouse na něj mohl dát odvézt plachty ve člunech.

Na ostrůvku vyvěral pramen s výbornou studenou čistou vodou. Námořníci naplnili sudy, které se vyprázdnily během plavby, a za pár dní postavili u pramene hvězdárnu, kovárnu a dílnu na opravu plachet.

„Hvězdárna“ byla jednoduchá prkenná bouda s otvorem pro dalekohled ve střeše. Astronom Dagelet si jej tam přenesl z lodi a trávil u něho celé noci.

Ale jednu z těch nocí přece jen strávil na lodi. Bylo pošmourno, obloha se zatáhla mraky. Usoudil, že zůstat v hvězdárně by nemělo smysl, a odjel na *Boussole*. Všechno, co Francouzi na ostrůvku zbudovali, nepřetržitě hlídaly nevelké oddíly námořní pěchoty, protože indiánští plavci se dost často pouštěli napříč zálivem a doplavat k ostrůvku jim nedělalo nejmenší potíže. Zmíněné noci konalo strážní službu u hvězdárny, kovárny a dílny dvanáct vojáků pod velením dvou mladých důstojníků Lauristona a Darbauda. Důstojníci rozestavili strážce venku pod širým nebem a šli spát do hvězdárny. Svlékli se a na hliněnou podlahu si rozestlali uniformy, aby se jim leželo pohodlněji. Položili vedle sebe pušky a spali až do rána.

Když Darbaud ráno otevřel oči, zpozoroval k svému velkému údivu, že leží na holé zemi. Jeho uniforma zmizela, jako by se do země propadla.

Zatřásl spícím Lauristonem.

Lauriston se probudil, vyskočil a zařval:

„Kde mám uniformu? Kde mám pušku?“

Důstojníci nechápavě zírali jeden na druhého.

„Okradli nás Indiáni,“ řekl Lauriston. „Ale vždyť jsme na těch uniformách spali! Jak to dokázali, že nás neprobudili?“

Darbaud pokrčil rameny.

Nešťastní důstojníci vyběhli ve spodním prádle z hvězdárny. Vojáci na strážci jim vzdali „k poctě zbraň“.

„Viděli jste tu v noci někoho?“ zeptal se Lauriston. „Naprosto nikoho!“

Lauristona i Darbauda odvezli na *Boussole* zabalené do prostěradel za všeobecného chechtotu celé posádky.

Den plný hrůz

12. července byla oprava plachet hotova a La Pérouse hodlal ten ne zrovna zvlášť příjemný záliv okamžitě opustit. Do září ho ještě čekal průzkum neznámé části severoamerického pobřeží, která leží mezi místy, propátranými Cookem, a španělskými državami v Kalifornii. Potom měl podle směrnic ministerstva námořnictví přeplout

Tichý oceán, aby se příští léto pustil do průzkumu břehů Asie. Času tedy neměl nazbyt, a proto spěchal.

Poručík d'Escures tím nebyl nijak nadšen. Ve své ctižádostivosti a odvaze nepřestával snít o velikých objevech a výjimečných činech.

„Nemůžeme přece odplout ze zálivu, aniž bychom ho řádně prozkoumali,“ přemlouval La Pérouse. „Jsem skoro stoprocentně přesvědčen, že jím začíná průliv mezi Tichým a Atlantským oceánem.“

„Ale poručíku,“ mávl rukou La Pérouse. „Kde by se tu vzal průliv? Celá zátoka leží před námi jako na dlani.“

„Ale o té části zálivu, která je za ostrůvkem, nevíme vůbec nic,“ trval na svém d'Escures. „Je pořád v mlze.“

„Tam je totéž, co tady: břeh, borovice, skaliska. Nad mlhou byly vidět vrcholky hor.“

„Jste si tím opravdu tak jist, kapitáne? Průliv mezi oceány musí být velice úzký. Můžeme ho snadno přehlédnout. Vzpomeňte si, jak úzký je Magalhãesův průliv!“

A když d'Escures upozoroval, že La Pérouse začíná váhat, dodal:

„Odložte odjezd ještě o jeden den! Vypravím se na opačnou stranu zálivu zítra s člunem. Jsou to nanejvýš tři čtyři míle, navečer se vrátím. Když nic nenajdu, pozítří vyrazíme.“

La Pérouse souhlasil.

Na druhý den bylo nádherné počasí. Poprvé za celou dobu pobytu výpravy v Severní Americe vysvitlo z mraků slunce.

D'Escures se už těšil na příjemnou projížďku ve člunu a ostatní důstojníci mu to záviděli. La Pérousovi nezbylo než souhlasit, aby jely namísto jednoho hned tři čluny — dva z *Boussole* a jeden z *Astrolabe* — takže se do nich vešli všichni zájemci.

V největším člunu sedělo kromě poručíka d'Escures deset námořníků. Do druhého nastoupili poručíci z *Astrolabe*, Marchandville a Boutervilliers a osm mužů posádky. Nejmenší člun připadl podporučíku Boutinovi z *Boussole*, ke kterému se jako spolucestující přifařil Barthelémy Lesseps.

Všichni vypluli v báječné náladě. Vpředu d'Escures jako první, za ním člun s Marchainvillem a Boutervilliersem a

nakonec Boutin s Lessepsem, jejichž loďka taktak stačila ostatním.

Obrýsy hor nad vzdáleným koutem zálivu vystupovaly čím dál zřetelněji. Průliv mezi oceány dostane jméno po mně, nebude La Pérousův! táhlo hlavou poručíkovi d'Escures. „Objevím ho já, žádný La Pérouse! La Pérouse vlastně dovede člověku jenom překážet.“ Srdce mu tlouklo radostí. Každou chvíli popoháněl veslaře, aby si pospíšili.

Břeh, ke kterému měli namířeno, se blížil s každým záběrem vesel.

Voda v zálivu byla klidná, hladina jako zrcadlo, proto námořníky velice překvapilo, když před sebou zčistajasna uviděli bílé hřebeny vln.

Vzpínaly se a kolotaly na neobyčejně úzké prostoře. Za nimi i před nimi ležela nehybná blankytná hladina.

Teprve z větší blízkosti se ukázalo, že je tu dlouhá mělčina, posetá balvany, která přetíná celý záliv, a o níž se s dunivým rachotem tříští nějaký spodní neviditelný proud. Mělčina nebyla souvislá, tu a tam se v ní černaly hluboké vpadliny. A v nich kypěly mohutné víry.

Čluny se zastavily.

„Budeme se muset vrátit,“ řekl Boutin.

„Ani za nic!“ vykřikl d'Escures. „Já se nevrátím, dokud nenajdu průliv.“

„Ale tam přece žádný průliv není,“ namítl Boutin. „Všechno je už odtud zřetelně vidět. Jsou tam jenom hory a les.“

„Nepřete se!“ odpověděl d'Escures.

Jako poručík měl právo podporučíka náležitě usadit. Umíněnost a touha po slávě mu nasazovaly ostruhy.

„Jedeme!“ zavelel. „A jestli vy, Boutine, máte strach, pro mne za mne se vraťte.“

Po těch slovech vjel se svým člunem do kypící, rozbouřené pěny.

Proud člunem okamžitě zatočil kolem do kolečka a už ho unášel jak skořápku. Pár okamžiků se člun ještě držel na vlnách, ale pak se záď vztyčila do vzduchu a příd' se potopila. Všechno pohltila řvoucí propast. Tam, kde se ještě před chvílí

černal člun plný lidí, se dmula jenom bílá pěna.

Marchainville se zaťatými zuby vyrazil ve svém člunu na pomoc tonoucím.

„Stůjte!“ křičel Boutin. „Stejně je už nezachráníte!“

Ale Marchainville považoval za věc své cti neopouštět druhý v neštěstí. Nebyl tak zkušený jako starší Boutin a neuvědomoval si v celém rozsahu nebezpečí, které mu hrozí.

Vír mrštil jeho člunem o balvan, který trčel z vody, a člun se obrátil dnem vzhůru.

„Vpřed!“ zavelel v tu chvíli i Boutin. Vypadat jako zbabělec, to opravdu nechtěl. Proud uchvátil malé vratké plavidlo jako smítko a hnal je do zpěněného běsnícího pekla.

Hrůzou zbledlý Lesseps se chytil oběma rukama lavičky. Letěli po vodě tak rychle, že mu zaléhalo v uších.

Unášelo je to na totéž místo, kde zahynul d'Escures. Vír už zřejmě pohltil všechny nešťastníky, na vodě nebylo vidět nikoho. A pak je to hnalo právě k tomu balvanu, o který se roztrástil Marchainvillův člun. Námořníci pustili vesla z rukou a kormidelník zavřel oči. Ale člun proletěl pár centimetrů vedle kamene, opsal široký oblouk a vylétl vymrštěn ze řvoucí pěny nazpátek na klidnou nehybnou hladinu. Byli zachráněni.

Když se Lesseps vzpamatoval, podíval se na Boutina. V podporučíkově obličejí nebyla ani radost, ani strach. Jen veliký úžas — to bylo všechno, co četl v jeho očích.

„To přece není možné, že nejsme po smrti,“ pronesl nepřítomně Boutin. „Náš člun byl nejvratší z těch tří. Jak to, že jsme živí? Musel se stát zázrak...“

Byla to smutná zpráva, kterou Boutin přivezl La Pérousovi: ztratili tři důstojníky a osmnáct členů mužstva — první veliká pohroma, která postihla výpravu od začátku plavby.

„Pryč, pryč z toho prokletého zálivu!“ vykřikoval La Pérouse v zoufalství.

Ale ještě před vyplutím se usnesli, že postaví pomník kamarádům, kteří zahynuli. Věc si vzal na starost inženýr Monneront. Opracoval na ostrůvku vedle hvězdárny veliký kámen a vytesal do něho tato slova:

V TOMTO ZÁLIVU NAŠLO
JEDENADVACET NÁMOŘNÍKŮ SVOU SMRT.
AŤ KDOKOLI JSI, POUTNÍČE,
OPLAKÁVEJ S NÁMI JEJICH OSUD!

Dostat se ze zálivu bylo stejně těžké jako vplouvat dovnitř. I tentokrát se ale mořeplavcům podařilo proklouznout mezi balvany a útesy bez úhony.

Od té chvíle začali námořníci, lidé velice pověřiví, tvrdit, že Boutinův člun vyvázl jen proto, že v něm seděl Lesseps. Byli přesvědčeni, že Lesseps přede všemi pohromami chrání sám osud.

Kalifornie

Krátké severské léto končilo, ale La Pérouse chtěl přesto věnovat průzkumu severoamerického pobřeží ještě měsíc.

Po vyplutí z prokletého zálivu, kterému dali jméno Přístav Francouzů, zamířily fregaty k severu. Ale po dvoutýdenní plavbě se La Pérouse přesvědčil, že Cook zakreslil břeh do mapy naprosto přesně, a obrátil znovu na jih.

Pochopil, že Cook nechtěl nikoho podvádět, že skutečně žádný Severozápadní průjezd nenašel.

Aby v otázce Severozápadního průjezdu udělal už jednou provždy jasno, rozhodl se, že naposled propátrá ještě pobřežní pruh mezi Přístavem Francouzů (dnes Lituya Bay) a španělskými državami v Kalifornii, kde Cook nebyl. O téhle části severoamerického pobřeží nevěděli tenkrát Evropané vůbec nic.

Lodě se posouvaly jen velice pomalu, protože se na mapu zakresloval každý mys, každý záliv, každý ostrůvek při pobřeží. Pobřeží bylo obydleno, svědčily o tom četné sloupy dýmu, které stoupaly k obloze za lesem. Ale Francouzi nevystoupili na břeh ani jednou.

V druhé polovině září dorazily lodě do Kalifornie, kterou Španělé už spolehlivě prozkoumali.

A tak se La Pérouse přesvědčil o tomtéž, co zjistil před ním už Cook: žádný průjezd mezi Atlantikem a Tichým oceánem,

protínající napříč Severní Ameriku, neexistuje.

La Pérouse si k zakotvení vybral monterejský záliv, nejlepší přístav v Kalifornii. U zálivu míjely naše mořeplavce dvě veliké válečné lodi. Byly to fregaty a pluly pod španělskou vlajkou.

Francouzi, kteří už přes půl roku kromě vody a pralesů neměli na čem očima spočinout, měli obrovskou radost. Dali Španělům znamení, kterým se kolem jedoucí loď žádá, aby zastavila. La Pérouse vyjel s několika důstojníky k nejbližší fregatě, kde je Španělé velice srdečně přivítali. Kapitán je zavedl do své kajuty.

„Kam máte teď namířeno?“ zeptal se La Pérouse. „Poslali nás sem se zásobami pro naši kalifornskou posádku,“ odpověděl Španěl, „a teď plujeme na jih, nejdřív do Peru a potom do Chile.“

Vyšlo najevo, že kapitán je rodák z Concepciónu, kde žije celá jeho rodina. La Pérouse ho požádal, aby vyřídil pozdrav donu Higguinsovi a donu Quexadovi.

Španělé se nedali prosit, aby počkali, než napíše dopis do Francie. Vylíčil v něm stručně své příhody na Velikonočním ostrově, na Havaji a v Americe. Zároveň s ním napsali dopisy i všichni ostatní Francouzi. Měli radost, že mohou dát svým blízkým alespoň nějakou zprávu.

Na břehu monterejského zálivu narazil La Pérouse na malou španělskou pevnost s posádkou dvou set mužů. Španělé sice už dlouho považovali Kalifornii za svou državu, ale přesto si netroufali vzdát se z pevnosti ani na jedinou míli. Okolní lesy byly plné Indiánů — statečných lovců i bojovníků — ti žádnou španělskou nadvládu neuznávali.

Výprava byla přijata s úctou a slávou. Španělé žili v té divočině jako ve vyhnanství. Bělošky v pevnosti nebyly, skoro všichni vojáci měli za manželky Indiánky. Dvě fregaty, které jim jednou za rok přivážely zásoby, to bylo jejich jediné spojení se světem. Žili v ustavičném strachu, že Indiáni povstanou, dobudou pevnost a všechny do jednoho je připraví o život. Když se zrovna nebojovalo s domorodci nebo necvičilo, věnovali se Španělé zemědělství. Obdělávali dost velké pole, které leželo pod ochranou pevnostních děl, a osévali je pšenicí. Úroda byla báječná a maličká kolonie přestala být závislá na

dovozu obilí.

Když se La Pérouse s Lamanonem podívali blíž na kalifornskou půdu, kapitán se nadšeně rozzářil.

„Tahle země má úžasnou budoucnost!“ vykřikl. „Taková půda je s to uživit mnoho miliónů lidí.“

Nemýlil se. Kalifornie dnes patří k nejbohatším a nejúrodnějším státům USA. Vyrostla tam dvě obrovská města: Los Angeles a San Francisco.

La Pérouse měl brzy příležitost seznámit se s kalifornskými Indiány. Při pochůzce lesem ve společnosti kapitána de Langle, Boutina a dvou španělských důstojníků uviděl na jednom palouku poklidně se pasoucí jelení stádo.

„Pst!“ udělal jeden ze Španělů. „Jsou plaší. Stačí ještě krok a utečou.“

Jeleni byli tak daleko, že je žádná kulka nemohla zasáhnout. Vtom ale La Pérouse zpozoroval, že jeden kus zůstává mnohem blíž než ostatní, a zalíčil.

„Nestřílejte, kapitáne,“ zašeptal Boutin a chytil ho za ruku. „Podívejte, má lidské nohy!“

Byl to skutečně prazvláštní jelen. Místo zadních běhů měl nahé člověčí nohy.

„To je indiánský lovec,“ vysvětlovali Španělé. „Navlékl si jelení kůži, aby se mohl dostat k stádu co nejbliž. Pod kůží má schovaný luk a šípy.“

Jelení muž pomalu postupoval po palouku, přičemž šťouchal do trávy maskovanou hlavou, ozdobenou rozložitými parohy. Vzbuzovalo to dojem, že ukusuje travičku. Stádo si ho nevšímalo, a tak za chvíli už si chodil sem tam mezi opravdovými jeleny a obhlížel, kterého z nich skolit, zatímco zvěř se skoro nepohnula z místa. Vtom zasvištěl šíp a největší jelen klesl zasažen do trávy. Teprve pak ostatní pochopili, že jde o léčku, a rozutekli se.

Lovec shodil kůži z těla, z lesa vyběhlo několik žen a zatáhly zhaslý kus do lesa.

Indiáni patřili ke kmeni, který udržoval se Španěly přátelské styky. Když je La Pérouse dohonil, přijali ho velice vlídně. Sešlo se jich za chvíli asi na tři sta a La Pérouse jim dal najevo, že by s nimi chtěl obchodovat a že by rád nakoupil zvířecí

kožišiny a kůže. Indiáni měli velikou radost a druhý den ráno přivezli na loď celou horu liščích a medvědích kožišin a jelenic. Ochotně je vyměňovali za hřebíky, skleněné perličky, knoflíky, dokonce i za hliněné hrnky. La Pérouse se snažil vykoupit co nejvíc kožišin, protože věděl, že ve Francii se za ně výborně platí.

VSTRĚC ZÁHUBĚ

Na neznámém moři

22. září vypluly fregaty z monterejského zálivu na širé moře.

Výprava opustila americké pobřeží a vydala se napříč Tichým oceánem k břehům Asie, do Číny. Plavbu mezi Severní Amerikou a Čínou nepodnikla do té doby ještě žádná loď. Celá ta obrovská oblast oceánu nebyla ještě vůbec prozkoumána. Mořeplavci měli před sebou nějakých deset tisíc kilometrů dlouhou cestu po vodách, Evropanům zcela neznámých.

„Doufám, že aspoň teď nám bude přát štěstí,“ poznamenal La Pérouse, „a že objevíme nějaké významné pevniny,“

Na stěženi znovu zavěsili koš a posadili do něj námořníka s dalekohledem. Směr cesty udržovali přímo na západ. Vlekl se týden za týdnem, ale na obzoru se neukázal ani proužek země. Plachty a lanová nepřestávaly připomínat, že je tomu už třináct měsíců, co fregaty opustily Evropu. Lana se denně trhala a plachty nestačili námořníci spravovat. Výprava udělala za třináct měsíců úctyhodný kus vědecké práce, vykonala dlouhou řadu pozorování, ale průliv mezi oceány ani jakoukoli do té doby neznámou zemi se jí objevit nepodařilo.

Není těžké si představit, s jakou netrpělivostí vzhlíželi námořníci na svého kamaráda nahoře v koši. Ale září bylo pryč, uběhl i celý říjen, první půlku cesty do činy už měli za sebou, a kolem fregat se prostíral pořád jenom bezbřehý oceán. Na obzoru nebylo vidět nejmenší náznak suché země.

Dlouho očekávané volání „Země! Země!“ se ozvalo ze stěžně až 5. listopadu. Celá posádka *Boussole* vyběhla na palubu. Z druhé fregaty už také cosi zahlédli.

Všeobecnou radost brzo vystřídalo zklamání. Ukázalo se, že

objevená „země“ je jenom veliký útes, osaměle trčící z vln oceánu. Nebyl dlouhý ani celou míli. Na počest jednoho z nejvýznamnějších ministrů francouzského království jej La Pérouse pojmenoval ostrovem Neckerovým. Na celém Neckerově ostrově nerostl jediný strom, netekl jediný potůček. Bylo rozhodnuto, že se ani nevylodí, aby výprava zbytečně neztrácela čas. Pokračovali v plavbě.

Moře bylo dokonale klidné. Když se večer setmělo, vypadalo to, jako kdyby se lodě vznášely ve vzduchu — takové ticho vládlo všude kolem. Vtom zaslechl La Pérouse na kapitánském můstku někde před sebou slabé, sotva postřehnutelné zaplesknutí.

Co to bylo? Jako kdyby někde vlny šplouchaly o břeh.

Najednou rozeznal v polotmě nejasné obrysy nějaké skály. Tyčila se pár desítek metrů před *Boussole*, která s plnými plachtami letěla rovnou na ni.

La Pérouse dal povel kormidelníkovi, aby stočil loď do ostrého obratu. Posádka se vrhla k plachtám. Stačím se vyhnout, nebo přijde náraz? prolétlo kapitánovi hlavou.

Těžký trup fregaty se začal pomalu otáčet, zatímco skála každou vteřinou vyrůstala blíž a blíž. Nakonec se jim přece jen povedlo vyhnout se. Minuli útes tak těsně, že jeho výběžky trochu odřely levý lodní bok.

„Ušli jsme zkáze jenom zázrakem,“ řekl La Pérouse. „Kdyby dnes moře bylo jen o trošku neklidnější, byl bych uslyšel hluk vlnobití už z dálky a nebyli bychom se do takového ohrožení vůbec dostali. Ten zrádný klid nás div neposlal na mořské dno.“

„Ještě dobře, že nám *Astrolabe* neplula za zádí, ale po boku,“ řekl podporučík Boutin. „Jinak by byla musela dělat stejnou otáčku jako my, a kdoví, jestli by se jí bylo podařilo vyváznout.“

Skálu, která by byla málem zničila obě jeho lodi, pojmenoval La Pérouse Útes francouzských fregat. Vyznačil ji přesně na mapě, aby všichni další mořeplavci věděli, kde na ně číhá nebezpečí.

Čínští piráti

V polovině prosince měli neznámou část Tichomoří za sebou. Fregaty vpluly do vod, kudy často projížděly evropské lodě obchodující s Čínou.

K údivu celé posádky nařídil La Pérouse dělostřelcům nepřetržitou pohotovost u zbraní a zároveň vydal rozkaz, aby do bojové pohotovosti byly uvedeny celé fregaty.

„K čemu to?“ ptal se zvědavý Lesseps.

„Bojím se, abychom nebyli přepadeni,“ řekl La Pérouse.

„Kdo by nás mohl napadnout? Číňani? Vztahy mezi Francií a Čínou jsou přece naprosto mírumilovné...“

„Máme mírumilovné vztahy s vládou čínského císaře,“ odpověděl La Pérouse, „nikoli ovšem s čínskými piráty. Pro čínské piráty je čínský císař nepřítelem zrovna tak jako Evropané, kteří s Čínou obchodují.“

„A to by si nějací pirátští chudinkové troufli něco začít s dvěma čtyřicetidělovými fregatami, s pýchou francouzského válečného loďstva? Snad jenom Angličané by s námi mohli měřit síly. Ne, kapitáne, jestli tu jde opravdu o piráty, ti napnou všechny plachty a budou hledět, aby co nejrychleji zmizeli...“

„Tím bych si nebyl tak jistý, pane Lessepsi,“ ozval se profesor Dagelet. „Čínští piráti mají větší moc, než si myslíte. Nejsou to lupiči, ale rebelové, nevolniční vzbouřenci, kteří povstali proti svým statkářům. Mají výborně vyzbrojené loďstvo o mnoha desítkách plavidel ukořistěných čínské vládě a různým evropským obchodním společnostem. Proměnili si pusté ostrůvky u čínských břehů v pevnosti a Portugalci, Holanďané a Angličané jsou často donuceni nechat jim své lodě na pospas. Čínští mocipáni se před nimi třesou. Piráti se rádi vyloďují na pevninu, pouštějí se do zuřivých srážek s oddíly čínské armády a vítězí. Víte, jak Portugalci získali čínský přístav Macao?“

„Ne, to nevím,“ odpověděl Lesseps.

„Portugalci byli první Evropané, kteří začali obchodovat s Čínou. Chtěli si tam zřídit kolonii, ale Číňani neměli v úmyslu postoupit jim ani píd' půdy. A právě v té době došlo k

tomu, že piráti zničili celé čínské loďstvo, podnikli výsadek na břeh a začali dobývat jedno město za druhým. Jejich oddíly ohrožovaly dokonce už Peking a císař byl zděšen. Obrátil se na Portugalce s úpěnlivou prosbou o pomoc: „Zbavte mě vzbuřenců a já vám dám za odměnu všechno, co si budete přát.“ Piráti tenkrát neměli ještě ani jednu evropskou loď, jejich flotilu tvořily jenom čínské džunky. Portugalci je nečekaně přepadli, polovinu rozehnali po moři. Za to vítězství postoupil čínský císař Portugalsku onen kousek země, kde teď leží město Macao.“

„Což bylo jediné portugalské vítězství nad piráty,“ poznamenal La Pérouse. „Ve všech následujících bitvách piráti pokaždé vyhráli.“

Přestože naši mořeplavci už přestali doufat, že objeví nějakou novou zemi, střídala se v strážním koši na stěžni pořád ještě služba. Úkolem hlídkujícího námořníka bylo upozornit posádku v případě, kdyby se blížili piráti. Ale moře bylo jako vymetené. Teprve na konci prosince vytrhla hlídka La Pérouse z klidu hlasitým výkřikem: „Před námi plachty!“

Ale byl to planý poplach, jak se ukázalo. Nešlo o piráty, ale o loďky pokojných rybářů, jakých potkáme spousty všude po celém čínském pobřeží. Vyjížděly na lov v celých eskadrách — čtyřicet padesát džunek pohromadě. Projíždělo jich kolem čím dál víc a La Pérouse občas některou pozval k lodi a za pár měďáků nakupoval od rybářů čerstvý úlovek.

Lessepse hrozně udivovalo, že vidí v loďkách vedle mužů i ženy a malé děti. V některých džunkách se dokonce vezli psi, kozy, slepice, kohouti... Bylo to opravdu divné, slyšet najednou uprostřed oceánu kokrhat kohouty!

„Tihle rybáři nemají jiné obydlí než loďku,“ vysvětlil Lessepsovi Dagelet. „Tráví celý život v džunkách i s rodinami a domácími zvířaty a na břeh vystoupí jen proto, aby prodali svůj úlovek.“

„A to se nebojí pirátů?“ zeptal se Lesseps. „Ne. Čínští piráti se rybářů ani nedotknou.“

Bohatství spadlé z nebe

1. ledna 1787 uviděli v dálce čínský břeh a druhého dne vpluly fregaty do přístavu Macao. Cesta z Kalifornie do Číny jim trvala tři a půl měsíce.

Macao, čínské město pod portugalskou nadvládou, rozložené na třech pahorcích, mělo na vršku každého kopce vybudovanou pevnost. Pevnostní děla udržovala ve strachu celé město, obydlené většinou Číňany. Portugalci zacházeli s Číňany jako s otroky, ožebračovali je daněmi, cly a pokutami, nutili je zadarmo pracovat, a proto se neustále báli povstání. V pevnostech byli posádkou indiští vojáci, které tam Portugalci dopravili ze své kolonie Goa v Indii. Indové nerozuměli čínsky, takže Portugalci nemuseli mít strach, že se přidají k Číňanům.

V každé čtvrti Macaa stál katolický kostel nebo klášter. Katoličtí kněží a mniši se ze všech sil snažili obrátit Číňany na křesťanskou víru, ale nedařilo se jim to. Pokřtít se dávali jen všelijací chytráckové a podvodníci, aby získali různé výhody a ochranu portugalských úřadů. Ale všichni Číňané bez rozdílu a bez ohledu na to, že většina se nestala katolíky, museli odevzdávat desetinu ze svých příjmů katolickým klášterům. Mniši v Macau byli bohatší než kupci.

Jakmile fregaty vpluly do přístavu, obklopily je čluny celních úředníků. Požadovali od La Pérouse vysoký poplatek za právo zakotvit. Marně jim La Pérouse dokazoval, že portugalské ministerstvo námořnictví povolilo výpravě bezplatně kotvit ve všech portugalských přístavech. Celníci zůstali neoblomní.

Po celodenním zbytečném dohadování odjel La Pérouse na břeh a dal se ohlásit u guvernéra. Ten ho přijal velice vlídně a okamžitě nařídil celníci, aby nechala francouzskou výpravu na pokoji. Brzy nato dorazili k fregatám kupci, kteří byli ještě dotěrnější než celníci.

„Prodejte mi vaše zboží,“ šeptali jeden za druhým La Pérousovi do ucha. „Moje firma vám zaplatí nejvíc.“

„Ale my žádné zboží nemáme,“ vysvětloval La Pérouse. „Pracujeme pro vědu, my nejsme obchodníci. Opravdu jsme sem nepřijeli kvůli obchodování.“

Ale portugalští kupci se tomu jen smáli. Nejsou přece dnešní, aby uvěřili, že Francouzi podnikli takovou namáhavou a dlouhou cestu do Číny jen tak nezištně. Byli přesvědčeni, že kapitán je vodí za nos, že dělá drahoty, aby mohl vyhnat ceny co nejvýš. Snažili se vetřít do důvěry posádky, zvali námořníky na nejrůznější pohoštění a snažili se přitom vyzvědět, jaké poklady to vlastně podpalubí jejich fregat ukrývá. A za pár dní už po městě kolovaly zvěsti, že Francouzi s sebou vezou z Ameriky velký náklad drahocenných kožešin.

U La Pérouse se ohlásil na návštěvu obchodník Jiliaros, nejbohatší muž v Macau.

„Koupím od vás všechny vaše kožešiny,“ oznámil kapitánovi. „V Číně nežije kožešinová zvěř a bohatí Číňané vyvažují kožešiny zlatem. Za medvědí, jelení a liščí kůže vám zaplatím osmkrát víc, než by vám dali v Paříži. Můžete mi říct, jaké kožešiny máte a kolik?“

La Pérouse mu podal seznam kůží, které dostal v Americe od Indiánů výměnou za hřebíky a obruče. A Jiliaros mu za ně nabídl obrovskou částku.

Za hodinu byly posádky obou lodí svolány na palubu *Boussole*. Námořníci nastoupili do útvarů pod velením svých důstojníků. Po přehlídce La Pérouse řekl:

„Podařilo se mi prodat kožešiny, které jsme získali v Americe. Považuji je za společný majetek výpravy. My všichni — důstojníci i mužstvo, vědci i řadoví vojáci — jsme snášeli stejné útrapy a stejně nasazovali životy. Stržené peníze budou proto rozděleny rovným dílem mezi všechny bez ohledu na hodnost. Na každého připadá padesát portugalských piastrů.“

Padesát piastrů! Chudákům námořníkům se o takovém bohatství ani nesnilo.

„Máme před sebou dlouhou a těžkou cestu,“ pokračoval kapitán. „Nesplnili jsme ještě ani polovinu toho, co nám uložilo ministerstvo. Kdoví, vrátíme-li se vůbec kdy zpátky do vlasti a co všechno se nám ještě během plavby může stát. Když si vezmeme peníze s sebou, mohou přijít vniveč zároveň s námi a naše rodiny je nikdy nedostanou. Tohle všechno jsem uvážil a rozhodl jsem se, že peníze uložím do švédské banky v Macau. Banka má pobočku v Paříži. Až se vrátíme do Paříže, peníze si vyzvedneme. A kdybychom se nevrátili, vyplatí je našim ženám a dětem.“

Tartarie

Boussole a *Astrolabe* vypluly z přístavu Macaa 5. února 1787 a po zastávce na Filipínských ostrovech, které tenkrát patřily Španělsku, vyrazily podél asijského pobřeží k severu.

La Pérouse mířil do tajemného Japonského moře, kde ještě nikdo z Evropanů nebyl.

Japonské moře leží mezi japonskými ostrovy a asijskou pevninou. V Evropě se o něm vědělo jen z japonských a čínských map, ale ty se od sebe tak lišily, že se jim vůbec nedalo věřit. Fregaty minuly čínský ostrov Tchaj-wan a vpluly do Korejského průlivu, za kterým začíná Japonské moře. A tam se objevy začaly hrnout jeden za druhým.

Nejdřív narazili na ostrov, který nebyl zakreslen ani na japonských, ani na čínských mapách. Ukázalo se, že je hustě obydlen a že půda na něm je dobře obdělána. La Pérouse jej pojmenoval Dageletův ostrov (dnes *Ullungdo*). Cestovatelé se tam nevyloďili, ale zakreslili na mapu jeho břehy a přilehlé mělčiny. To zabralo hodně času.

Pak zamířil La Pérouse k západnímu pobřeží Japonského moře. Jeho neznámému západnímu břehu říkali tenkrát zeměpisci *Tartarie*. V Evropě bylo celé území známé jen podle jména. Dokonce i Číňané a Japonci o něm měli jen velmi mlhavé představy.

Plavba na západ trvala už dlouhou řadu dní, ale břeh pořád ještě nebyl v dohledu. Podle čínských map by výprava už dávno měla být hluboko v nitru pevniny, jenomže kolem se pořád prostírala táž nedozírná vodní pláň. Byl to nový důkaz, jak málo se dá věřit mapám asijských zeměpisců. La Pérouse už začal pochybovat, zda *Tartarie* vůbec existuje. Není to jenom výmysl japonských a čínských mudrců?

Ale 11. června se před příděmi fregat objevil tmavomodrý proužek břehu. *Tartarie* nebyla výmyslem!

V ústřety nově objevené zemi zahřměly hlavně lodních děl.

La Pérousovy fregaty připluly ke břehu trochu severněji od místa, kde později vznikl ruský přístav Vladivostok. Všechno bylo zarostlé pralesem, za kterým se zdvíhaly vysoké hory. Ale nad hustými korunami nevystupoval jediný proužek dýmu. Nebylo vidět jediný průsek, jedinou stezičku, jediný kousek obdělané půdy. Celá ta končina — dnešní sovětský Dálný východ — byla tenkrát skoro neobydlená.

Výprava se snažila vystoupit na břeh co nejdřív, ale nikde nebylo možné najít vyhovující záliv. Navíc se podél břehu táhly mělčiny, které zahrazovaly loďm cestu. Poslat ke břehu čluny se La Pérouse neodvažoval. Po nešťastné události v Americe

byl už opatrnější a nedovoloval, aby se čluny vzdalovaly od lodí příliš daleko.

Fregaty se pomalu sunuly podél břehu na sever. Vzduch byl tak čistý a průzračný, že se dal na břehu rozlišit každý kámen, každý strom. La Pérouse a Bernizet pracovali na mapě pobřežního pásma.

Všichni už chtěli co nejrychleji vystoupit na tu panenskou půdu, ale teprve 23. června se jim podařilo najít vhodný záliv k zakotvení.

Jen se kotvy zachytily dna, vyrazily všechny čluny ke břehu. Hluboké lesy se prostíraly až k samému moři. Rostly tu stejné stromy jako v Evropě, ale nikde ještě cestovatelé neviděli tak svěží a syté barvy listů. Na břehu zálivu se páslo veliké stádo sobů. Zvířata neprojevovala sebemenší neklid, když zpozorovala v těsné blízkosti vylodňující se lidi, a pásala se dál. Viděla je totiž poprvé, a proto se jich vůbec nebála. Rozutekla se teprve, když třeskly výstřely z pušek.

Na kraj lesa vylezl obrovský hnědý medvěd. Když uviděl u vody shluk dvounožců, protáhl se, zívá, poškrábal se tlapou za uchem a pomaloučku se odkolébal pryč. Kule, kterou za ním poslali, minula cíl, a on nevěnoval výstřelu nejmenší pozornost.

Nejdůvěřivější byli však ptáci. Sedali námořníkům na ramena a klidně jim zobali zrní z rukou. Jenom divoké husy, které v zimě odlétaly do teplých krajů k čínským břehům, věděly, že je lépe držet se od člověka raději dál.

Říčka, ústící do zálivu, se jen hemžila rybami. Námořníci natáhli síť a za pár hodin jich nalovili přes tři centy.

U kraje zálivu navršili mořeplavci mohyly. Nahoře vztyčili sloup a ke sloupu přibili destičku s nápisem, v kterém byl uveden rok, měsíc a den, v němž La Pérousova výprava stanula na tomto pobřeží.

Sachalin

27. června vypluly lodi ze zálivu.

Několik dní putovaly podél břehu na sever a pak změnily směr k severovýchodu.

6. července se před nimi objevila lesnatá země, porostlá borovými lesy. Byl to ostrov Sachalin, který do té doby neviděl ještě žádný Evropan. O existenci Sachalinu se vědělo jen podle japonských map, kde měl pokaždé jinou a pochopitelně matoucí podobu. Z map nebylo ani jasné, jde-li o ostrov či poloostrov.

Z lodí se hory zdály ještě vyšší a strmější, než ve skutečnosti byly. Nejvyšší z nich pojmenovali Pic Lamanon. Tu a tam byly na břehu vidět nízké roubené příbytky a z lesa stoupaly sloupky kouře. Sachalin nebyl tedy zdaleka tak liduprázdný jako sousední Tartarie.

Vhodný záliv našla výprava skoro okamžitě a lodě spustily kotvy. Na břeh se vypravil kapitán de Langle s několika důstojníky. Poblíž místa, kde vystoupil z člunu, stály dva sruby. De Langle k nim zamířil. Vzal s sebou sekery a skleněné korálky, které tu jistě znamenaly cenný dar. Před sruby byly do země zaraženy kůly, na kterých byly naražené medvědí hlavy.

„Sachalinským medvědům se nežije tak lehce jako tartarským,“ poznamenal de Langle, když vstupoval do otevřených dveří srubu.

Ale uvnitř nebyla živá duše. Domorodci je zřejmě opustili před chvílí, protože popel v ohništích byl ještě teplý. Možná že je polekal hrozivý vzhled fregat.

De Langle nechal dárky ve srubech a chystal se k návratu na loď. A právě v té chvíli narazil na břehu na skupinu sedmi mužů v dlouhých šosatých kabátcích, upletených z tenkých proužků stromové kůry. Byli to sachalinští Giljaci. Na nohou neměli nic a byli prostovlasí. Jen jeden šedivý stařec s plnovousem a s nemocnými očima měl na hlavě něco jako čepici se štítkem, který mu chránil oči před sluncem.

Giljaci se pozdravili s námořníky velice přátelsky. De Langle se s nimi začal dorozumívat posunky a byl překvapen, jak rychle chápou. Vysvětlil jim, že by rád věděl, jak vypadají obrysy sachalinských břehů. Stařec vzal prut a nakreslil do písku něco jako mapu. Nebyla pochopitelně nijak moc přesná, ale přece jen se z ní dalo poznat, že Sachalin není poloostrov, ale ostrov.

Lodě kotvily u Sachalinu několik dní. Přírodní přístav, v kterém tu zastávku udělaly, pojmenovala výprava po kapitánovi de Langle. Po vyplutí se *Boussole* a *Astrolabe* vydaly podél sachalinského pobřeží na jih. La Pérouse chtěl zeměpisně určit nejjižnější bod ostrova, což se mu podařilo. Ukázalo se, že Sachalin se táhne skoro až k nejsevernějšímu japonskému ostrovu Hokkaidó.

Kapitán proplul se svými fregatami úzkým průlivem, který odděluje Sachalin od Hokkaidó a octl se v Ochotském moři. Průliv mezi Sachalinem a Hokkaidó byl pojmenován La Pérousov.

Na návštěvě u Rusů

Lodě teď pluly na severovýchod; blížily se k ruskému území na poloostrově Kamčatce. Tam se výprava musela rozloučit s Barthelémym Lessepsem, který měl za úkol cestovat po souši přes Sibiř a doručit do Paříže La Pérousovu cestovní zprávu.

Zanedlouho se před výpravou objevil dlouhý řetěz neobydlených Kurilských ostrovů. A v něm se La Pérousovi mezi ostrovy Simuširem a Urupem poštěstilo najít do té doby neznámý průliv, který mu umožnil proplout z Ochotského moře do Tichého oceánu. Nazval jej na počest své lodi *Boussole*, což česky znamená *kompas*.

5. září vyvstal na obzoru břeh Kamčatky. Na černých útesech už ležel sníh.

Po dvou dnech vpluly fregaty do Avačinské zátoky, která je nejpříhodnějším přírodním přístavem na Kamčatce. V její hloubi leželo ruské městečko Petropavlovsk. Vjezd do Avačinské zátoky je úzký, ale velice hluboký. Sama zátoka je ovšem tak široká a rozměrná, že by se do ní snadno vešlo veškeré tehdejší francouzské a anglické námořní loďstvo dohromady. Vysoké pobřežní skály jsou spolehlivou překážkou proti jakémukoliv větru. Lodi v zátoce jsou chráněny před vlnobitím a vichřicemi i za nejprudších bouří.

Městečko Petropavlovsk tvořilo několik desítek roubených stavení a dřevěný kostelík. Gubernátorův dům byl jen o málo

větší než ostatní. Při vjezdu do přístavu pozdravil La Pérouse podle námořnického zvyku město jedenácti ranami z děl. Ze břehu odpověděl jedenácti výstřely jeden malý kanónek.

V Petropavlovsku přivítali hosty s otevřenou náručí. Tohle malé městečko na konci světa si věru nemohlo stěžovat na časté návštěvy.

Zdejší obyvatelé byli ochotni se zabývat celé dny kdejakým kurýrem z Ochotska, který přijel ke gubernátorovi. Pro nudící se měšťany znamenal příjezd slávou pokrytých cizích mořeplavců, kteří viděli celý svět, skutečný svátek.

Gubernátor odevzdal La Pérousovi dopisy, které pro něho došly přes Sibiř z Paříže. Byly napsány už před hodně dlouhou dobou. Poštovním zásilkám trvala v té době cesta přes Sibiř nejmíň rok.

Městská smetánka uspořádala ples, na který byli pozváni všichni francouzští důstojníci. Konal se v gubernátorově domě. Hosté se rozesadili po dřevěných lavicích a bavili se s petropavlovskými dámami, které se zúčastnily plesu všechny do jedné. Jenom tři z nich byly Rusky, všechny ostatní Kamčadalky. Hovor ze začátku vázl, protože francouzsky uměl jenom gubernátor. Ale pak se objevil Lesseps a spustil lámavou ruštinou. Komolil slovíčka bez nejmenších zábrán, a přece mu rozuměli tak, že mohl dělat tlumočníka.

„Já být v Petěrburg,“ oznámil hostitelům. „Já známý s váš carevna Kateřina!“

Pak se začalo tančit. Petropavlovští neuměli tancovat po pařížsku, a tak si Francouzi nepřišli na své. Zato místní si užili jaksepatří. Tancovali jenom na ruský způsob, zato až do půlnoci a k velikému potěšení Francouzů, kterým se ten veselý tanec líbil. Pak poprosili Kamčadaly, aby jim předvedli své lidové tance, a Kamčadalové rádi vyhověli.

Druhý den převzal Barthelémy Lesseps dopisy od La Pérouse, rozloučil se s výpravou a vydal se na dalekou cestu. Cesta z Kamčatky do Petěrburgu byla nejdelší cestou po souši na celém světě. Trvala nejméně rok. V Petěrburgu měl Lesseps nasednout na loď a odplout do Francie.

Lesseps se rozloučil se svými společníky vesele. Měl už moře právě tak dost a těšil se, že za rok znovu uvidí skvělý

petěrburský dvůr Kateřiny II.

„Na shledanou!“ řekl s úsměvem na odchodu. „Za nějaké dva roky se sejdem v Paříži.“

„Šťastnou cestu!“ odpovídali členové výpravy. „Kdoví, jestli nám osud dopřeje, abychom se ještě někdy uviděli!“

23. září napjali námořníci plachty a lodě vypluly na širé moře. Kamčatská skaliska se začala rozplývat v dáli.

Kurděje

Z Kamčatky zamířil La Pérouse přímo na jih.

Výprava měla splnit poslední úkol, který jí uložilo ministerstvo námořnictví — prozkoumat břehy Austrálie. Na severní polokouli už začala zima. Museli znovu pospíchat na jižní, aby tam zastihli léto.

Cestovatelé se rozhodli, že přetnou Tichý oceán od severu k jihu přímou plavbou, že nebudou nikam zajíždět a nikde zastavovat, aby neztráceli čas. Byli na cestě už třetí rok a začala je zmáhat únava. Stýskalo se jim po rodinách, po Francii. Námořníci nebyli už zdaleka tak veselí a horliví jako na začátku. Důstojníci už měli jeden druhého plné zuby, začaly hádky, různice, nevěle. Přitom do konce cesty zbývaly nejméně dva roky; jeden na průzkum australských břehů a druhý na návrat domů. Není divu, že La Pérouse pospíchal.

V listopadu přepluly fregaty potřetí rovník. Příslušné slavení a hrátky proběhly jako bez života. Umořené posádce nebylo do tance ani do zpěvu.

1. prosince ráno se u La Pérouse ohlásil lodní lékař se zachmuřenou tváří, plnou starostí:

„Kapitáne, budete muset uvolnit osm lidí ze služby. Ukázaly se u nich kurděje.“

Na lodích poprvé za celou cestu vypukla nemoc. Do té doby ještě nikomu nic nescházelo, jen tu a tam se objevilo lehčí nachlazení nebo rýma. Kurděje jsou velmi vážná nemoc. Postiženým otékají dásně, vypadávají zuby, ochrnují ruce a nohy.

Nemocní nebyli schopni práce, a to se okamžitě projevilo na celé posádce. Už od záhuby jedenadvaceti námořníků v

Americe byl na lodích cítit nedostatek pracovních sil. Onemocněním osmi námořníků přibýlo ostatním tolik práce, že ji taktak stačili zvládnout.

Jednooký

9. prosince časně ráno zpozorovali na obzoru zemi. Bylo to Samoa — skupinka zelených přívětivých Plaveckých ostrovů roztroušených v modrém oceánu.

Plavecké ostrovy objevil roku 1722 holandský mořeplavec Jacob Roggwein.

La Pérousovi společníci už dva měsíce neviděli pevnou zemi. Závistivě pozorovali domorodce, jak si leží v trávě a jak se koupou v chladivých potocích pod klenbou obrovských kokosových palm.

„Zastavme se tu aspoň na den,“ přemlouvali důstojníci La Pérouse. „Posádka si potřebuje aspoň na chvíli oddechnout a možná že se uleví i nemocným, když se octnou na pevné zemi v takovém zdravém a pěkném prostředí.“

La Pérouse ovšem pospíchal do Austrálie a nechtěl ztrácet ani hodinu. Jenže důstojníci naléhali a naléhali, až nakonec povolil. Bylo rozhodnuto vystoupit na břeh na ostrově Manua, protože na něm nebyl před nimi ještě žádný Evropan. Rozložitě koruny kokosových palm kývaly přátelsky vstříc vyčerpaným námořníkům. Malí rychlokřídlí ptáčkové kroužili za veselého štěbetání kolem stěžňů.

Jako všude jinde i tady ihned vyrazili k fregatám domorodé čluny. Obyvatelé Plaveckých ostrovů byli Polynézané a podobali se silně Tahit'anům, Havajcům a Novozéland'anům. Začalo se obchodovat.

Domorodci přivezli v loďkách banány, ananasy, kokosové ořechy, vepříky, slepice a ryby. Nebáli se šplhat až na palubu, nikdo u sebe neměl zbraň, dokonce ani klacky ne. Zboží vyměňovali jenom za plátýnka a skleněné korálky. Železo neznali a neprojevovali o ně žádný zájem.

Po poledni se La Pérouse vypravil s oddílem čtyřiceti mužů na břeh. De Langle se zeměpisce Bernizetem a deseti námořníky vyjel ve člunu na okružní cestu kolem ostrova, aby

mohl zakreslit jeho břehy do mapy.

La Pérouse a jeho společníci měli už pustých vodních plání oceánu až nad hlavu. A tak jim tehle rozkvetlý, úrodný a bohatý ostrov připadal jako ráj. Na břehu je přivítal hlouček veselých dětí.

„Pojďme dál do vnitrozemí,“ naléhali důstojníci. „Aspoň odtamtud nebudeme vidět to protivné moře.“

La Pérouse nechal šalupu pod dozorem čtyř námořníků a prošel se svým oddílem jedinou ulicí vesničky. Ta se ničím nelišila od vesnic na Havajských ostrovech: stejné slaměné

chatrče, podobné převráceným košům, stejná vykrmená prasátka. Obyvatelé se také skoro ničím nelišili od Havajců, dokonce se Francouzům zdáli ještě příjemnější.

Ve vesnici byly jenom ženy, děti a staří lidé; všichni zdraví muži rejdlili na loďkách kolem fregat a snažili se něco prodat. Domorodci udivovali La Pérouse svým báječným zdravým vzezřením. Ale když kapitán zahlédl na noze jedné holčičky ošklivý vřed, pochopil, že tuhle nádhernou končinu sužuje malomocenství.

Za vesnicí začínal pomerančový háj, plný šťavnatých plodů a pestrých chocholatých papoušků. Z banánovníků, vysázených do dlouhých řad, visely bohaté trsy banánů. Půda tu byla plodná přímo neuvěřitelně. Asi tak setinu všech pomerančů a banánů snědli lidé, desetinu vepřici a všechno ostatní hnilo a měnilo se v černozem.

V doprovodu nahého halasícího davu došli Francouzi i k úpatí kopce, který se zdvíhal v prostředku ostrova, a začali se vracet nazpátek.

Čtyři námořníci na stráži u šalupy mezitím div neomdleli horkem. Člun byl uvázan na největší výhni a tropické slunce nemilosrdně páliło. Každou chvíličku polévali jeden druhého vodou, ale přesto jim nebylo o nic líp. A přitom deset kroků od lodice stál veliký stinný strom, pod jehož větvemi by se člověk mohl tak pěkně schovat před žárem! Námořníci si řekli, že budou hlídat po řadě. Jeden bude vždycky na stráži u loďky a ostatní tři si zatím pohoví pod stromem.

První, na kterého přišla řada, si sedl na před' šalupy a zíral do oslňující hladiny moře. Sluneční žár a blyskotání vod jej zmohly natolik, že únavou zavřel oči. A najednou uslyšel za zády šramot. Otočil se — uprostřed člunu stál nějaký domorodý obr a oháněl se veslem na všechny strany. Zlobně blýskal svým jediným okem, druhé neměl.

„Polož to veslo!“ řekl námořník.

Ale divoch se jen zachechtal a začal skákat přes lavičky k námořníkovi. Pak se mu rozpráhl veslem po hlavě. Námořník stačil uhnout před ranou, hlasitě hvízdal a pustil se pěstmi do útočníka.

Začal těžký boj.

Protivníci se motali v úzké mezeře mezi dvěma lavičkami. Francouz se neprojevil jako špatný bojovník, jenomže domorodec byl silnější. Dva kluci naháči sledovali ze břehu s otevřenými pusami průběh zápasu.

Francouzi začaly docházet síly, ale tři kamarádi mu už utíkali na pomoc. Rváče obemkly odzadu silné paže, bleskově ho odtrhly od soupeře, rozhoupaly a hodily do vody.

Voda a krev

Když se La Pérouse vrátil z ostrovní vycházky na *Boussole*, čekal na něho v kajutě kapitán de Langle.

„Tak jak jste se projeli, pane de Langle?“ zeptal se La Pérouse.

„Báječně,“ odpověděl de Langle s veselým úsměvem. „Objet celý ostrov kolem dokola se nám nepovedlo, je moc veliký. Ale zato jsme objevili kouzelnou malou zátoku, do které ústí bystřinná říčka. Je to tamhle za tím mysem. Voda v říčce je výborná, vápenitá, mnohem chutnější než ta, kterou jsme nabrali na Kamčatce. Ta už se nedá pít — v podpalubí nějak zatuchla a je cítit blátem. Nic nám nebrání, abychom si udělali novou zásobu.“

„Vodu nabereme až v Austrálii,“ řekl La Pérouse. „Nemůžeme už ztrácet ani den. Dnes večer musíme zdvihnout kotvy. Voda z Kamčatky nám vystačí ještě na tři neděle.“

„Nemohu s vámi souhlasit,“ trval na svém de Langle. „Ztratíme tu sice ještě den, ale naši nemocní budou zato brzy v pořádku, protože čerstvá voda je nejlepší lék proti kurdějím. S nemocnou posádkou jsme v nebezpečí, že ztratíme času mnohem víc. Jestli se nemoc začne rozmáhat, zůstaneme někde vpůli cesty vězet, protože nikdo nebude schopen služby.“

La Pérouse se zamyslel. Kurděje mu dělaly opravdu vážnou starost a de Langle nemluvil do větru. Nemocní, kteří byli dnes na břehu, prohlásili, že se cítí mnohem líp.

„A dá se z té vaší říčky dobře nabírat?“ zeptal se nakonec.

„Příhodnější místo nenajdeme,“ odpověděl de Langle. „Hluboký záliv je ze všech stran chráněný před větrem. A dost

prostorný, aby se do něho pohodlně vešly všechny naše čluny. A dost daleko od vesnice, takže nám domorodci nebudou nijak zvlášť překážet svou zvědavostí. Naplníme sudy z obou lodí za nějaké tři hodiny, možná i dřív. Jsem připraven převzít řízení prací.“

„Dobrá,“ řekl La Pérouse, „ať je po vašem. Souhlasím. Jste zkušený námořník, nebudu se s vámi přít. Zdvihneme kotvy až zítra večer.“

S prací se začalo druhý den hned od časného rána. Z podpalubí obou fregat vyvalili těžké sudy se zkaženou vodou a vylili ji do moře. Prázdné sudy naložili do těžkých, zvlášť k tomuto účelu určených člunů. Na jedno takové plavidlo se vešlo patnáct sudů. Nebyla to nijak snadná práce. Všude se pletla spousta domorodců, kteří přijeli na loď se svým zbožím, ale posádka zabírala naplno. Všichni už se těšili, jak budou znova stát na pevné zemi.

Na zásobovací výpravu se vydaly všechny tři čluny ve dvě hodiny odpoledne. Celý oddíl vedl kapitán de Langle, který velel prvnímu člunu. Za velitele druhých dvou byli určeni podporučíci Boutin a Mouton. V Boutinově člunu jel neúnavný Lamanon a nemocné kurdějemi umístili do Moutonovy lodice. V člunech sedělo u vesel celkem asi padesát mužů, mezi nimi i čtyři námořníci, kteří den před tím měli potyčku s jednookým obrem. Na obranu oddílu s sebou de Langle vzal šest odvážných vojáků námořní pěchoty pod velením poručíka de Vaujuas. Za vodou se tedy s kapitánem de Langle vypravilo asi sedmdesát lidí.

Na výpravu se pustili v dobré náladě. Námořníci se opřeli do vesel jako jeden muž a de Langle ukazoval cestu. Za půl hodiny obepluli mys a fregaty se ztratily z dohledu.

„Kde je ten záliv?“ zeptal se Boutin, který přijel ke kapitánově člunu.

De Langle si nechápavě prohlížel břeh. Tamten úzký pruh vody, oddělený od volného moře neprůjezdnými útesy, to že je ta báječná hluboká zátoka, kterou viděl včera ráno? Do téhle mělčiny přece ani neprojedou, a i kdyby se jim to nakonec povedlo, kdoví jestli by se vůbec dostali zpátky.

Námořníci pustili vesla z rukou. Všichni se dívali na

kapitána a čekali, co řekne. Ale de Langle mlčel.

„Budeme muset obrátit nazpátek,“ řekl podporučík Mouton.

„To nemůžeme!“ ozval se Boutin. „Vylili jsme přece ze sudů všechnu vodu. Jak se bez vody dostaneme do Austrálie?“

„Jsou tady ještě jiné potoky,“ řekl kdosi.

„V těch je vody tak potenku, že bychom na naplnění všech sudů potřebovali čtrnáct dnů,“ odpověděl Boutin.

Nebyla to opravdu nijak příjemná situace. De Langle se před svými podřízenými pořádně zesměšnil. Pochopil okamžitě, co se stalo. Včera tudy jel ráno, za přílivu, a zátoka byla tedy plná vody. Jenomže teď je odliv, voda ze zátoky ustoupila a hráz útesů před vjezdem vyčnívá nad hladinu.

To všechno bylo jasné, ale jak mohl on, takový starý mořský vlk, který se od dětských let plaví světovými oceány, udělat tak nehorázně hloupou chybu?

Aby neztratil svou autoritu nadobro, stroze rozkázal:

„Vpřed!“

Čluny se musí vrátit k lodím s pitnou vodou, jinak by si netroufl přijít La Pérousovi na oči.

Ukázalo se, že mezi útesy je opravdu úzký průjezd, čluny jím jakoby husím pochodem jeden za druhým vpluly do zátoky. Tam bylo vody taktak po pás. Než se dostali k ústí říčky, dosedl kapitánův člun dvakrát na dno a námořníci museli naskákat do vody a rukama jej postrkovat.

Přestože k vesnici bylo pořádně daleko, sešla se na břehu asi stovka starců a žen. Všichni jako by na něco čekali. Nevlídně zahlíželi na námořníky, když de Langle seskočil na pláž. Kapitán rozestavil do půlkruhu šest vojáků s puškami připravenými k palbě a s rozkazem nepustit domorodce k nabírání vody blíže než deset kroků.

„Ale bez mého povelu nestřílejte!“ nařídil zároveň. „Kdo vystřelí bez rozkazu, toho potrestám vězením.“

Čluny zastavily v místě, kde se úzká, mělká říčka vlévala do zátoky. Ukázalo se, že voda je dobrá, čerstvá, ale bylo jí bohužel málo. Budou-li chtít naplnit všech pětáctýřicet pětihektolitrových sudů, budou tu muset trčet půl dne.

Nejbliž u břehu kotvil kapitánův člun, vedle něho Boutinův a bok na bok pak Moutonův. Zazvonila vědra, práce se rozjela

na plné obrátky.

Dav na břehu mezitím rostl čím dál víc. Ženy s dětmi na rukou se trousily jedna za druhou po pěšině, která sem vedla z vesnice. Vojáci už z toho byli celí umořeni, ze všech stran se na ně tlačily ženské, aby se dostaly co nejbliž k člunům. Sotva se povedlo zahnat jednu, už se jich tu místo ní strkalo deset. Šest vojáků proti několika stům zvědavých ženštin, které neměly z ničeho strach!

Odliv pokračoval a zátoka byla teď už tak mělká, že se dala celá přebrodit — člověk si přitom ani kolena nenamočil. Čluny se už nemohly pohnout ze dna. Nebylo ani pomyslení, že by vyvázly z té pasti dřív, než nastane příliv. A ten nezačne hned tak — až za nějaké dvě hodiny!

Ženského živlu mezitím neustále přibývalo. A vůbec neproudil ke břehu proto, aby se díval na Francouze. Zvědavost na cizince sem ženy nepřitahovala, na něco vůčihledně čekaly.

Teprve když do zátoky vjelo za veselého pokřiku tucet dlouhých pirog, pochopil de Langle, na co všichni ti staříci, ženy a děti čekají. Zátoka sloužila domorodcům jako přístav. A byl to přístav vynikající, protože pirogy tu mohly plout, i když v něm byla všeho všudy třeba jen stopa vody. Pirogy byly až do vrchu plné francouzského zboží: barevné plátno, skleněné ozdůbky, zrcátka, měděné knoflíky, cínové lžičky. Zatímco se de Langle staral o vodu, La Pérouse, jak vidět, neměl špatné obchody.

Za první dvanáctkou pirog se ukázala druhá a za ní třetí. Vzduch se jen otrásal voláním a výkřiky. Na břehu to za chvíli vypadalo jako na skutečném trhu. Domorodci si navzájem vyměňovali francouzské cetky, ověšovali jimi své ženy a jeden přes druhého se chlubili, co všechno s Francouzi vyměnili.

Zásobovací kapitána de Langle skoro nemohli pracovat. Jakmile se objevili muži z pirog, vojáci jako kdyby přestali existovat. Domorodci skákali bez nejmenších okolků do člunů a námořníci je jen s velikou námahou dokázali shazovat do vody. Dvě pirogy vyrazily proti proudu po řece a zakalily vesly vodu. Francouzi musili na čtvrt hodiny přerušit práci a

počkat, až se bahno znova usadí.

Voda začala pomaličku, sotva znatelně stoupat. Námořníci si oddechli úlevou. Příliv jim přinese vysvobození.

Na břehu mezitím přibývaly nové a nové houfy, domorodci ze vzdálenějších vesnic přicházeli kupovat francouzské zboží. Tak se kolem člunů shlukly asi dva tisíce lidí. Vojáci, které de Langle rozestavil na břehu, byli zatlačeni do vody. Francouzi vyzvali domorodce, aby ustoupili a nepřekáželi jim v práci, ale ti jenom cenili zuby. Vůbec už neskrývali nepřátelský postoj vůči Francouzům.

Najednou se v davu ukázal jednooký obr, který den předtím napadl námořníka hlídkujícího u člunu. Neměl zájem ani o korálky, ani o hadříky. Sel rovnou ke břehu s velkým kamenem v pěsti. Dav se před ním rozestupoval a kolem utichal všechen hovor.

Jednooký se zastavil, rozpráhl se — a hozený kámen dopadl do vody. Obr se netrefil.

Vojáci zdvihli pušky.

„Nestřílejte!“ vykřikl de Langle.

Chtěl stůj co stůj zabránit krveprolití. Obstát v boji se dvěma tisíci divochy nebylo možné. Řada námořníků neměla pušky, čluny trčely na mělčině a nemohly z místa. Fregaty stály na druhé straně mysu, a La Pérouse jim tedy nemohl pomoci.

„Nestřílet!“ vykřikl znova.

Vojáci sklonili hlavně.

A v té vteřině se na jejich hlavy sesypal déšť kamení. Vojáci padali s krvácejícími ranami. Jejich velitel, poručík de Vaujuas, se rozeběhl mělčinou ke kapitánově člunu. Asi tři sta lidí se vyřítilo ze břehu za ním, až voda stříkala na všechny strany.

„Pal!“ vykřikl de Langle.

Námořníci odhodili vědra a jeden přes druhého, ve zmatku a strkanici, začali dobývat zpod laviček pušky. De Langle vystřelil první a chybil.

De Vaujuas padl těsně u kapitánova člunu s lebkou roztráštěnou vrženým kamenem. V pádu se chytil kapitánovy blůzy, takže ho strhl ze člunu do vody. V tom okamžiku

roztrhalo sta rukou jeho tělo na kusy.

Tak skončil kapitán de Langle.

Na kapitánský člun se sneslo krupobití kamenů, které srážely námořníky do vody. Kdo padl směrem k divochům, už nikdy nevstal. Zachránili se jenom ti, kteří spadli mezi čluny.

„Pal!“ vykřikl Boutin.

Třeslo několik výstřelů. Jednooký rozmáchl rukama a padl. Zároveň s ním kleslo k zemi šest sedm dalších. „Pal!“ křikl podporučík Mouton. Nová salva — a divoši začali ustupovat.

Ale nápor davu ze břehu trval, zadní řady se tlačily na přední. Za chvíli začne nový útok, a křesadlové pušky se nedají nabít jen tak oka mžiknutím, padne na to několik minut.

Boutin najednou ucítil, že se jeho člun pohybuje. To příliv jej zdvihl ze dna a zahoupal jím na vlnách! Moře jim přinášelo vysvobození.

„K veslům!“ zavelel, ale námořníci už měli vesla v rukou — nečekali na povel. Člun podporučíka Moutona už ujížděl vpředu rovnou k úzkému průjezdu mezi útesy. Boutinův člun pospíchal za ním. Veslovat nebylo vůbec snadné, protože oba čluny byly přeplněny raněnými, kteří leželi celí zakrvácení mezi lavičkami. Námořníci u vesel pracovali ze všech sil, aby co nejrychleji vypluli na volné moře.

Domorodci vyrazili během kolem zátoky, aby se dostali na útesy dřív, než čluny Francouzů stačí projet.

Mouton měl štěstí — byl rychlejší. Projel se svým člunem útesy dřív, než na ně divoši vyšplhali. Boutin už nikoli a v úzkém průjezdu se na jeho člun snesla z obou stran zuřivá palba kamení.

Domorodci se v házení kamenů vyznali mistrovsky. Byli schopni bez námahy zasahovat kilovými kameny na vzdálenost dvaceti třiceti kroků. Člun zasypal déšť balvanů, lámal vesla, tříštil na kusy lavičky a sudy a prorážel lebky.

Jeden z prvních padl Lamanon, kámen ho zasáhl přímo do hlavy. Boutin se k němu vrhl, ale učenec už vydechl naposled.

Kdyby podporučík Mouton nebyl dal ze svého člunu vypálit na útesy salvu, nebyl by možná v Boutinově člunu zůstal jediný muž naživu. Domorodci couvli a člun vyplul na

moře. Zůstalo v něm stěží deset lidí schopných veslovat. Ranění hlasitě naříkali, mrtví leželi jeden přes druhého na dně. Boutin měl zlomenou pravou ruku.

Na výpravu za vodou vyjelo pod velením kapitána de Langle asi sedmdesát mužů. Zpátky na fregaty se jich vrátilo všeho všudy čtyřicet devět, většinou zraněných nebo zmrzačených.

Poslední setkání

Ke konci ledna 1788 plula podél východního pobřeží Austrálie malá námořní loď pod britskou vlajkou.

Nebylo na ní nic zajímavého kromě podpalubí, které skutečně vypadalo jinak než podpalubí jiných lodí; podél i napříč je přetínaly železné mříže.

Lodi velel kapitán Arthur Philipps. Odvezl do Austrálie trestance, které britská vláda určila k osídlení vzdálené divočiny. Takovým způsobem využívala Anglie Cookovy zeměpisné objevy.

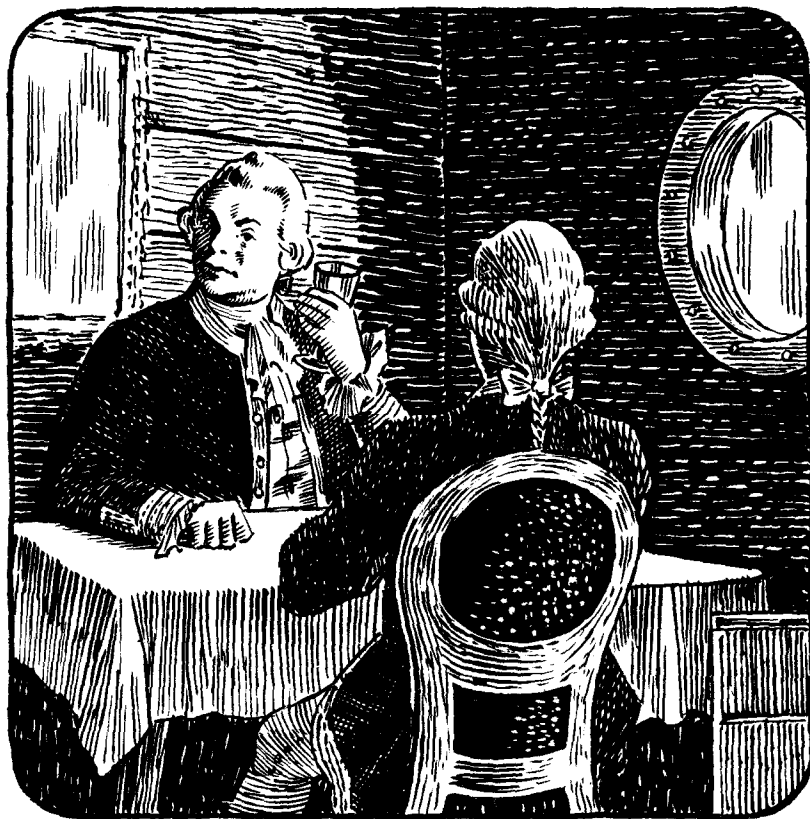
Kapitán Arthur Philipps se vracel domů. Železné klece, v kterých byli ještě nedávno namačkáni trestanci, teď zely prázdnotou. Trestanci už bloudili po nekonečných australských rovinách a živili se tím, co ulovili.

Kapitán Philipps nebyl doma už víc než rok a velice spěchal. Zpáteční cesta začala šťastně, vál příznivý vítr.

Když jednou ráno obhlížel obzor svým dalekohledem, zpozoroval dvě veliké fregaty, jak rychle plují směrem k němu. Znepokojilo ho to, nevěděl nic o tom, že by britská vláda měla v úmyslu vyslat válečné lodi do australských vod. A když rozeznal na jedné fregatě francouzskou vlajku, zneklidněl ještě víc.

Anglie a Francie spolu v posledních deseti letech mnohokrát bojovaly. Poslední válka skončila před čtyřmi roky. Možná že v té době, co nebyl doma, vypukla další. Kapitán Philipps přelétl pohledem ústí dlouhé řady děl na francouzských fregatách, potom se podíval na svá dvě stará děla a usoudil, že jeho postavení je velmi špatné.

Mezitím už na fregatách zpozorovali Philippsovu loď a zamířili rovnou k ní. Co dělat? Dát se na útěk? Rychlé fregaty

ho lehko doženou. Takový pokus by možná Francouze jen zbytečně rozzlobil. Kapitán Philipps odevzdal svou věc do rukou osudu, zpomalil plavbu a čekal.

Po půlhodině odevzdal velení na lodi svému kormidelníkovi, sedl do člunu a jel na návštěvu na fregatu *Boussole*. Z paluby mu spustili provazový žebřík. Když vyšplhal nahoru, rozeznal ihned zkušeným okem námořníka, že na francouzské fregatě zdaleka není všechno, jak by mělo být. Proč je na takové veliké válečné lodi tak malá posádka? Nedostatek pracovních sil se projevoval i neumytou, neuklizenou palubou a zmotanými, špatně upevněnými lany. A námořníci, ty jejich vyčerpané

pohledy a unavené tváře, to obnošené oblečení!

Ale kapitán Philipps nedal Francouzům nic najevo ani slovíčkem. Byl zvyklý nechávat si své dojmy pro sebe.

„Kapitán La Pérouse vás očekává,“ oslovil ho starší důstojník s ovázanou rukou, zavěšenou na šátku.

Philipps vešel za podporučíkem Boutinem do kapitánovy kajuty a z úsměvu na jeho tváři poznal, že mezi Anglií a Francií panuje mír.

„Vracíte se domů, kapitáne Philippsi?“ zeptal se La Pérouse anglicky.

S angličtinou se obeznámil v anglickém zajetí, kam se dostal za poslední války.

„Ano, vracím se z Austrálie do Liverpoolu,“ odpověděl Philipps francouzsky. Mluvit francouzsky, i když jen lámaně, se naučil ve francouzském zajetí, kam se dostal za poslední války.

„Mám k vám prosbu,“ řekl La Pérouse. „Byl byste tak laskav a vzal s sebou do Evropy mé dopisy?“

„S radostí.“

„Budu vám velice zavázán,“ pokračoval La Pérouse. „Před návratem do Francie čeká na mě ještě úkol prozkoumat australské pobřeží a zajet na Nové Hebridy a na Přátelské ostrovy. To bude trvat nejméně rok. Vy se vrátíte do Evropy o celý rok dřív než já. Slíbil jsem našemu ministerstvu námořnictví, že mu při každé vhodné příležitosti pošlu zprávu o průběhu plavby a o svých objevech.“

La Pérouse se podíval svému hostu do očí a v té chvíli mu bylo jasné, co táhne kapitánu Philippsovi hlavou. Kapitán Philipps si právě říkal, že budou-li fregaty jezdit po Tichém oceánu ještě rok, nikdy se už domů nevrátí.

A tak francouzský mořeplavec pokračoval: „Postihly nás velice těžké ztráty. Zahynulo nám padesát lidí — právě těch nejlepších — as nimi i velitel *Astrolabe*, kapitán de Langle. *Astrolabe* teď řídí jeden z lodních důstojníků. Už dva měsíce nás sužují kurděje. *Boussole* se brzy promění v plovoucí nemocnici. Ti, co zůstali zdraví, jsou u konce se silami. Nespí, nejedí, a přesto ne a ne být hotovi s prací. Odpočívát si budeme moci dovolit až doma — za dva roky. Ale nefňukáme. Víme, že plavba kolem zeměkoule není žádná zábavní vyjížd'ka. Buď

uložené úkoly splníme, nebo tu najdeme smrt. Nefňukáme, je to tak, Boutine?“

„Je to tak, kapitáne,“ odpověděl Boutin.

Kapitán Philipps zůstal na *Boussole* na oběd, vypil s La Pérousem na závěr láhev burgundského, chovanou v lodní špižírně jako malý poklad, vzal si balíček s dopisy a odjel na svou loď.

Dopisy svědomitě dopravil do Evropy a byla to poslední zpráva, kterou o sobě kapitán La Pérouse poslal. Od té doby nedošlo už o kapitánu La Pérousovi a jeho fregatách do Evropy zhora nic.

ADMIRÁL UTÍKÁ PŘED REVOLUCÍ

Sny o slávě

Po příjezdu do Londýna odevzdal kapitán Arthur Philipps La Pérousovy dopisy britské admiralitě.

Lordové admirality s jejich odesláním do Paříže vůbec nespěchali. Po Cookových objevitelských plavbách se Anglie dívala na všechny tichomořské končiny jako na své budoucí kolonie. Vztahy s Francií byly prachšpatné. Během posledních deseti let válčili Angličané s Francouzi několikrát a právě se znovu připravovali k další válce.

La Pérousovy dopisy v Londýně otevřeli a pečlivě je studovali, což zabralo řadu měsíců. Teprve pak je odeslali na francouzskou adresu.

Ve Francii se mezitím odehrávaly významné události. Moc krále, šlechty a církve se otřásala v základech. Vypukla revoluce.

14. července 1789 dobyl dav pařížských řemeslníků a dělníků pevnostní žalář Bastillu. Byly zrušeny všechny výsady šlechty a šlechtici houfně utíkali za hranice. Cizí vladaři, vystrašení revolucí, je přijímali s otevřenou náručí a slibovali jim podporu v boji proti vzbouřenému francouzskému lidu. Celá Evropa vyhrožovala revoluční Francii válkou.

Kdo by si v takových dobách vzpomněl na kapitána La Pérouse, který zmizel v Tichém oceánu?

A přece se našel člověk, který na něho nepřestal myslet. Byl to admirál d'Entrecasteaux, který kdysi chtěl podniknout plavbu po Tichém oceánu na La Pérousově místě. La Pérouse se nevrátil v stanovené době a d'Entrecasteaux si z toho vyvodil, že ho postihla nějaká pohroma.

La Pérousovy dopisy, které do Evropy přivezl kapitán

Philipps, se nakonec po dlouhých průtazích dostaly do Francouzské zeměpisné společnosti. Když je učení členové přečetli, bylo jim jasné, že výprava se dostala do katastrofální situace už v době, kdy byly psány. Usnesli se, že budou po zmizelých mořeplavcích pátrat, a bude-li to možné, poskytnou jim pomoc. Záměr prosazoval především botanik La Billardier, přítel fyzika Lamanona, zabitého obyvateli Plaveckých ostrovů zároveň s kapitánem de Langle.

La Billardier se znal s řadou členů Národního konventu a přesvědčil je, aby vzali otázku La Pérousovy záchrany na pořad jednání. 9. února 1791 Konvent rozhodl, aby byly do Tichomoří vyslány fregata *Recherche* a briga *Espérance* s úkolem pátrat po La Pérousově výpravě.

Když se to admirál d'Entrecasteaux dověděl, byl silně znepokojen. Chtěl být totiž jmenován velitelem pátrací výpravy, přestože k La Pérousovi nechoval náklonnosti ani za mák.

Zato byl vyslovený kontrarevolucionář. Zlobně sledoval úspěchy revoluce a byl celý bez sebe při pomyšlení, že se teď mohou stát důstojníky lidé docela obyčejného původu. Nenáviděl revoluci a bál se, že ona s ním také nebude mít slitování. Chápal, že by bylo nejlepší z Francie ujet, dokud není pozdě, ujet kamkoli, třeba na Tichý oceán.

Ale Tichý oceán ho lákal i sám o sobě. Byl přesvědčen, že stačí se do Tichomoří jen dostat a okamžitě se pohnou objevy nových bohatých neznámých zemí. Zatímco on se bude plavit oceánem a objevovat nové končiny, král s pomocí zahraničních vladařů porazí revolucionáře, vrátí šlechticům jejich panství a všechno půjde zas jako dřív. A on, admirál d'Entrecasteaux, si bude po návratu užívat slávy velkého mořeplavce až do konce svých dní.

Rozhodl se bez váhání využít všech svých styků k tomu, aby ho jmenovali velitelem lodí, které měly vyplout do Tichomoří. A měl věru rozsáhlé styky. V ministerstvu námořnictví ještě seděli staří královští úředníci a myšlenka, že lodě by měly být svěřeny jeho velení, jim byla náramně vhod.

Jako spolupracovníky si admirál vybral právě takové královny přívržence, jako byl on sám. Kapitánem brigy *Espérance* jmenoval svého oblíbence Guillaumea de Carmadec a

nadporučíkem na fregatě *Recherche* se stal jeho nejlepší přítel markýz d'Orbeaux. A z takových hledisek si vybral i všechny ostatní důstojníky. Revoluci stranili na obou lodích jen prostí námořníci a botanik La Billardier, který doprovázel admirála z pověření Zeměpisné společnosti.

Léto roku 1791 proběhlo v přípravách na cestu. Bylo plné bouřlivých událostí a d'Entrecasteaux měl velice naspěch. Král se pokusil ujet do ciziny, aby se dostal do čela emigrantů, kteří připravovali válku. Převlečený za lokaje vyrazil potajmu z Paříže i s rodinou ve starém kočáru a ujížděl k hranicím. Ale nedaleko od nich ho místní lidé poznali, zadrželi a poslali zpátky do Paříže. Lid se bouřil a žádal svržení zrádcovského panovníka z trůnu. Klub jakobínů, v kterém se scházeli revolucionáři, vyhlášoval poselství, provolání, vyzývající k boji. Začalo se mluvit o prohlášení Francie za republiku. Postavení přívrženců starého režimu bylo den ze dne horší.

Proto d'Entrecasteaux tak pospíchal.

26. září 1791 vypluly *Recherche* a *Espérance* pod admirálovým velením z Brestu na širé moře, aby pátraly po La Pérousových lodích, které vyjely z tohoto přístavu před šesti lety.

Na vrcholku Pico de Teide

Hned jak francouzský břeh zmizel z dohledu, začalo být jasné, že admirál d'Entrecasteaux nebude na lodi trpět žádné hovory o revoluci. Okamžitě přísně zakázal jakkoli probírat a posuzovat politické události. Prudce se také změnilo jednání důstojníků s řadovými námořníky. Už je neoslovovali občane jako v Brestu, řvali na ně a za nejmenší neposlušnost jim ukládali vězení. Velice často se pořádaly modlitby, na kterých musela posádka prosit Boha, aby daroval dlouhá léta římskému papeži a francouzskému králi.

V polovině října dorazila *Recherche* a *Espérance* k ostrovu Tenerife. La Billardier byl rozhodnut stůj co stůj zdolat vrcholek štítu.

„Mně d'áblova písmena nezastaví!“ prohlásil. „Monneront s Lamanonem dali zbytečně moc na své průvodce. Já žádné

průvodce nepotřebuji. Dostanu se nahoru bez nich.“

Za společníka pro výstup si vybral chlapíka mezi obyčejnými námořníky. Na cestu vyrazili nalehko, bez zbytečné zátěže. K výstupu si nevybrali svah, po kterém šplhali jejich předchůdci, ale naopak protilehlou stranu hory. Cestu to sice dost prodloužilo, protože museli dvakrát přenocovat při úpatí, ale zato byl zvolený svah mnohem povlovnější.

Když došli do borového lesa, dostali se do husté mlhy, v které nebylo vidět na dva kroky. Octli se totiž ve velikém mračnu, které viselo nad celým ostrovem. Unavení, promrzlí a promoklí na kůži šplhali výš a výš, až nakonec té bílé tmě unikli. Na modré obloze přímo nad nimi se blyštěl v slunci holý, ostrý vrcholek štítu. A v hloubce pod nohama se válela oblačná vrstva, která se podobala rozvlněnému oceánu.

„Vidíte? Vidíte tamhle?“ vykřikl v úděsu námořník. „Hlídej nás obří! Španělové dole nemluvili do větru, když říkali, že vršek téhle hory je začarovaný. Čert mu věř!“

La Billardier se otočil a v první vteřině pocítil také pěkný strach. Ve vzduchu pod ním se vznášely dvě olbřímí postavy, vysoké nejmíň kilometr.

„To jsou přece naše stíny!“ vykřikl učenec, když se vzpamatoval z úžasu. „Naše stíny, vržené na oblaka. To se často stává v takovýchhle velehorách. Podívej — zdvím nohu a obr dělá totéž. Zdvihnu ruku — obr ji zdvihne taky.“

A velikán skutečně nejdřív zdvihl svou půlkilometrovou nohu a po ní půlkilometrovou paži. Námořník vybuchl smíchy a začal poskakovat jako kluk, čímž donutil svého obřího dvojníka provádět velice legrační kousky.

Horolezci si dosyta užili veselé podívané a šplhali dál. Často jim stály v cestě svislé skalní stěny, ale pokaždé se jim povedlo objevit nějakou úboční stezičku, po které se dalo stoupat. Po čtyřech přelézali po skalních převisích, a když z rozběhu přeskakovali rozsedliny, měli hrůzu třebas jen pohlédnout do propastné hloubky pod sebou. Les končil, kolem byl už jen mech a balvany. Na mnoha místech nacházeli vytesané nápisy Guančů. La Billardier si je pečlivě přepisoval do poznámkového sešítku.

Po čtyřdenním výstupu se jim navzdory všem nesnázím, jako

prvním Evropanům podařilo dosáhnout vrcholu Pico de Teide.

Za další tři dny dorazili zpátky na *Recherche*, polomrtví hladu a únavou. Zdolání vrcholu zabralo víc než týden.

Neústupně za slávou

23. října d'Entrecasteauxovy lodě odrazily od ostrova Tenerife a zamířily k mysu Dobré naděje — k nejjihnějšímu cípu Afriky. 17. ledna 1792 vpluly do přístavu Kapského Města.

V přístavu kotvila velká anglická obchodní loď, na jejíž zádi bylo možno číst jméno *Sirius*. *Sirius* se právě chystal odplout: na stožárech už napínali plachty. Ale když kapitán Hunter viděl, jak do přístavu vplouvají francouzské lodi, rozhodl se udělat ještě u admirála d'Entrecasteaux návštěvu. Že se kapitáni lodí, kotvících v témž přístavu, navzájem navštěvovali, byla totiž stará námořnická zvyklost. Hunter přijel na *Recherche* hned, jak Francouzi spustili kotvy, a přivezl admirálovi jako dárek bedničku vína.

Namyšlený d'Entrecasteaux přijal hosta s chladnou uctivostí. Kapitán Hunter se snažil rozproudit nějaký hovor, jenomže admirál odpovídal jednoslabičně a se zjevnou neochotou. Nakonec ztichl i Angličan. Seděl v admirálově kajutě ještě asi půl hodiny skoro beze slova a pak se odporoučel.

La Billardier ho šel vyprovodit. „Můžete mi říci, jaký vlastně cíl má vaše cesta?“ zeptal se na palubě Angličan. „Není-li to ovšem tajemství...“

„Vůbec žádné,“ odpověděl La Billardier. „Jsme vysláni pátrat po zmizelých lodích La Pérousovy výpravy. Zároveň počítáme s tím, že se budeme cestou zabývat vědeckými výzkumy a objevy.“

Kapitán Hunter se zamyslel, neřekl už nic, sedl do člunu a odjel. Za půl hodiny vyplul *Sirius* z kapského přístavu na cestu do Anglie.

D'Entrecasteaux odjel do města na návštěvu k holandskému guvernérovi. Po návratu na *Recherche* k sobě pozval kapitána Guillauma de Carmadec a La Billardiera.

„Pánové,“ řekl, „gubernér mi předal dopis, který mi tu před měsícem nechala jedna francouzská loď. Musíme si jej nechat důkladně projít hlavou. Uvažte sami: „Admirále! V Kalkatě mně sdělili nanejvýš závažnou zprávu. Jistý Hunter, kapitán anglické obchodní lodi *Sirius*, zahlédl minulého roku na cestě kolem ostrovů Admirality domorodce, oblečené do uniform námořníků francouzského námořního loďstva. Napadlo mě, že nešťastný kapitán La Pérouse mohl zahynout u ostrovů Admirality a jeho fregatu mohli vyloupit domorodci. Považuji proto za svou povinnost, uvědomit Vás o tom.

Velitel francouzských vojenských a námořních sil ve Východní Indii generál Saint-Felix.““

„Neuvěřitelné!“ vykřikl Guillaume de Carmadec, když d’Entrecasteaux dočetl. „Jak by se byl La Pérouse dostal k ostrovům Admirality? Ve zprávách, které přivezl kapitán Philipps, je přece jasně řečeno, že La Pérouse se nejdříve chystal na průzkum australských břehů, potom k Přátelským ostrovům a nakonec k Novým Hebridám. Tak to také měl předepsáno směrnici ministerstva námořnictví. Ostrovy Admirality leží severně od Nové Guineje, to La Pérouse neměl vůbec při cestě.“

„Znám kapitána La Pérouse skrz naskrz,“ řekl d’Entrecasteaux, celý zbledlý hněvem. „Od toho se dá čekat všechno možné. Nemůžeme mu ve všem věřit. Mohl napsat, že jede na jih, a namísto toho plout na sever.“

„Nemám v úmyslu se s vámi přít, admirále,“ ozval se znovu Guillaume de Carmadec, „ale až do setkání s kapitánem Philippsem dodržoval La Pérouse ministerské směrnice naprosto přesně.“

„Mám-li se přiznat, dopis generála Saint-Felixe ve mně nebudí přílišnou důvěru,“ poznamenal La Billardier. „Saint-Felix se s kapitánem Hunterem osobně nesetkal. Píše jen o tom, co zaslechl. Kapitán Hunter byl před chvílkou u nás. Proč neřekl ani slovo o francouzských uniformách na ostrovech Admirality?“

„Kapitán Hunter neměl tušení, že jsme vysláni pátrat po La Pérousovi,“ namítl d’Entrecasteaux.

„Ba ne, věděl o tom,“ řekl La Billardier.

„Od koho?“

„Řekl jsem mu to já sám.“

Ta odpověď admirála pobouřila. Jakýkoliv další hovor byl bezpředmětný.

Když si námořníci oddechli a výprava nabrala zásoby na další cestu, vyrazily lodě z kapského přístavu na Indický oceán.

Plavba plná nesnází

Indický oceán častoval lodě bouří, lijáky a ostrým větrem. Přitom ho měly přejet v nejširším místě, protože d'Entrecasteaux udržoval směr na ostrov Tasmánii. Plavily se tam přes dva měsíce.

Námořníci už padali únavou a d'Entrecasteaux měl strach, aby nevypukly kurděje. Ráhna se lámala, trhlo se plachtoví a obšívka lodí potřebovala důkladnou opravu.

Sklíčené tváře se trochu vyjasnily teprve 24. dubna, když na obzoru před přídílí vyvstaly lesnaté tasmanské hory.

Jenomže tasmanští domorodci neměli ani potuchy o zemědělství či chovu dobytka, takže získat zde zásobu potravin bylo nemyslitelné. Tasmánie mohla cestovatelům poskytnout jenom dřevo a pitnou vodu.

Na břehu si nemohli dopřát ani krátký odpočinek, okamžitě se museli pustit do opravy lodí. Z obrovských blahovičníků se přitesávaly nové stěžně, lodní trupy se ve spárách utěšňovaly konopím a zalévaly smolou. Plachty se převážely na břeh a tam se na nich zašívala potrhaná místa. Celá tahle práce trvala víc než tři týdny — kdyby ovšem měly být lodě opravené dokonale, musely by ještě do doku.

17. května vypluly *Recherche* a *Espérance* znova na širé moře a za měsíc dorazily k břehům Nové Kaledonie. Tam se výpravě podařilo získat od domorodců kokosové ořechy a plody chlebovníků a díky tomu zarazit začínající kurděje.

9. července se před nimi objevily hornaté Šalomounovy ostrovy, zarostlé až do vrcholků lesem. Výprava pojížděla od ostrova k ostrovu, u každého udělala zastávku, ale nikde se nevylodila na břeh.

To velice zlobilo neúnavného badatele La Billardiera. Měli sbírat rostliny a odchytávat zvířata, musel přece vystoupit na zem. D'Entrecasteaux měl však za to, že posláním mořeplavce je objevovat nové pevniny, nikoli sbírat ptačí vycpaniny a povídat si s domorodci, kterými z hloubi duše pohrdal. Slávychtivý admirál se chtěl stát druhým Kryštofem Kolumbem,

O nic menšího neměl zájem. Ale nové Ameriky se jako navztek jaksi nevyskytovaly.

Na lodích znova řádily kurděje. Nepomáhalo ani čerstvé ovoce. U Šalomounových ostrovů pohřbila posádka do oceánu několik mrtvol.

Ostrovny Admirality

Konečně dopluly *Recherche* a *Espérance* k ostrovům Admirality.

Na břehu se sbíhali domorodci s černou pletí a lákali posunky Francouze, aby vystoupili. La Billardier si prohlížel domorodce dalekohledem. Snažil se na nich najít zbytky francouzských uniforem, o kterých se zmiňoval v dopise generál Saint-Felix. Ale domorodci byli všichni do jednoho nazí až na pestré roušky, omotané kolem beder.

Na vodu byl spuštěn člun, kterému z d'Entrecasteauxova pověření velel poručík d'Oribeaux. Do šalupy nastoupil i La Billardier se zásobou skleněných korálků a nožů určených k výměně.

„Zakazuji vám kdekoliv se vylod'ovat!“ křikl za nimi d'Entrecasteaux. „Zastavte sto kroků od břehu, a jestli s vámi budou domorodci chtít začít nějaké obchody, ať si k vám doplavou.“

„Ale my přece musíme na břeh,“ odporoval La Billardier. „Jak bychom se jinak mohli něco dovědět o La Pérousovi?“

„Jedněte podle rozkazu!“ odpověděl admirál. „Nemíním kvůli La Pérousovi hazardovat s životy svěřených lidí.“

Nezbylo než uposlechnout. Domorodci mávali marně, marně zvali Evropany na břeh. Šalupa dojela na sto kroků od břehu a zůstala stát. La Billardier začal z té dálky divochům

předvádět korále. Najednou se v davu objevil muž, kterému zdobil hlavu věnec z mořských škebliček, navlečených na šňůru. Všichni se před ním uctivě rozestupovali, byl to zřejmě náčelník.

Vstrčil jednomu svému poddanému do ruky kokosový ořech s příkazem — jak se La Billardier domyslí — doplatit s plodem ke člunu. Muž vyděšeně přebíhal pohledem z náčelníka na Evropany: kdoví, co se dá od strašidelných bílých tváří čekat, kdoví, jak s ním v tom svém člunu naloží? Ale náčelník nebyl zvyklý, aby se mu někdo vzpěchoval. Přetáhl zbabělce po břichu holí, načež divoch okamžitě skočil do vody a dopravil ořech do člunu.

La Billardier odměnil strachy roztřeseného doručitele šňůrami koráleků a tuctem nožů. Divoch seskočil z člunu a plaval ke břehu. Tam mu náčelník všechny dárky do jednoho okamžitě sebral a ověsil se jimi od hlavy k patě.

Po návratu na *Recherche* začal La Billardier admirála d'Entrecasteaux přesvědčovat, aby dovolil domorodcům přístup na loď.

„Možná že se nám tu povede vyzvědět od nich něco o La Pérousovi!“

Ale d'Entrecasteaux se už teď skoro ani netajil tím, že mu vůbec nejde o to, aby La Pérouse vypátral. Vypravil se k ostrovům Admirality, aby měl záminku k cestě po málo známých oblastech Tichomoří. Doufal, že objeví nějaké neznámé země a že se těmi objevy proslaví. Ale neměl štěstí, neobjevil nic a dlouhou plavbou jen zbytečně trápil a mořil podřízené. Tasmánii, Novou Kaledonii i Šalomounovy ostrovy znali už přece Evropané před ním.

„To tak, pustit si ty špinavé zloděje na palubu,“ odpověděl. „Jenom by mi zaneřádili loď!“

Znovu křížem krážem po vlnách

Po cestě kolem ostrovů Admirality zamířil d'Entrecasteaux na západ, k Indonésii. 6. září vpluly *Recherche* a *Espérance* do přístavu holandské kolonie na ostrově Amboina.

Polovina posádky trpěla kurdějemi. Lidé byli na moři už

skoro celý rok a nutně si potřebovali na čas odpočinout. Kromě toho bylo potřeba důkladně opravit poničené lodi.

Činitelé holandské správy přijali Francouze pohostinně a výprava strávila na Amboině celý měsíc. Kurděje byly za pár dní pryč. Malá přístavní loděnice se ujala opravy lodí. Aby zabezpečil výpravu potravinami, nakoupil d'Entrecasteaux spoustu slepic, hus, kachen, koz, prasat a ovcí, výsekového masa a dýní. Něco se ale na Amboině koupit nedalo: byla to mouka. Ta, kterou se zásobili ve Francii, už dávno došla, a tak pro další plavbu před nimi stála vyhlídka na stravu bez chleba.

Pohostinnou Amboinu opustili v říjnu.

„Dobrá,“ prohlásil d'Entrecasteaux La Billardierovi, „ať je po vašem. Poplujeme nejdřív do Austrálie, potom na Přátelské ostrovy a potom k Novým Hebridám. Aspoň mi nikdo nebude moci vyčítat, že jsem vynechal jakoukoli končinu, kde by La Pérouse mohl zahynout.“

La Pérouse narazil na kapitána Philippe u východního pobřeží Austrálie. Nejrozumnější by tedy bývalo začít s pátráním právě u východního břehu. Avšak d'Entrecasteaux zamířil k západnímu. Východní pobřeží australské pevniny bylo totiž už prozkoumáno Cookem, zatímco západní stranu navštívili jedině Holanďané, a ještě k tomu před půldruhým stoletím, přičemž nezanechali o cestě skoro žádné zprávy. Proto tam tedy slávychtivý admirál směřoval, přestože hledat La Pérouse u západního břehu byl zjevný nesmysl.

Australský břeh se objevil na obzoru 8. prosince, ale nebylo možné se k němu dostat. Po celé jeho délce se totiž táhlo pásmo podmořských útesů, mělčin a vodních vírů. Dokonce i na otevřeném moři byla plavba nebezpečná, všude na dohled trčely roztroušené útesy černých skalisek.

Recherche a *Espérance* se pomalu vlekly na jih. Břeh vypadal zdálky jako úzký proužek modři. Z takové vzdálenosti nebylo možné podniknout žádné pozorování pevniny, dokonce i mapa pobřeží se dala sestavovat jenom přibližně.

Počásí se den za dnem horšilo. Síílil vítr a s ním vlnobití. Nakonec se rozpoutala opravdu bouře. Mořská bouře je při pobřeží mnohem nebezpečnější než na širém oceánu, zvlášť když jde o pobřeží tak skalnaté a rozeklané, jaké právě

sledovali. Námořníci už už čekali, že se loď rozbijí o nějaký útes.

Ale naštěstí si důstojník Legrand všiml zálivu, který nebyl zahrazený útesy. Loď křižovala před zálivem celou noc a s ránem vpluly dovnitř.

Záliv pojmenovali ‚Legrandův přístav‘. Když se Francouzi vylodili na břeh, viděli, že před nimi leží jen písečná pustina, v které se nedala nabrat ani pitná voda. A právě té už pociťovali na lodích veliký nedostatek. Námořníci rozdělali oheň ze suchých chaluh a celé čtyři dny čekali na břehu, až skončí bouře.

Jakmile vlnobití utichlo a mezi mraky se ukázalo slunce, vypluly *Recherche* a *Espérance* z Legrandova přístavu na další cestu.

Útesy se táhly podél břehu dál jako předtím a znova bránily jakémukoli bližšímu pozorování. Dokonce ani dalekohledem se nedalo rozeznat, jestli je na břehu les, anebo poušť, tekou-li tam řeky, žijí-li tam lidé a zvířata. Celých šestnáct set kilometrů ujely d’Entrecasteauxovy loď podél západního australského pobřeží, aniž to přineslo sebemenší užitek.

6. ledna 1793 oznámil kapitán Guillaume de Carmadec admirálovi, že na *Espérance* zbývá už jenom osm sudů pitné vody. *Recherche* na tom byla skoro stejně. D’Entrecasteaux nechal nehostinnou Austrálii za zády a zamířil k Tasmánii, kde bylo vod a lesů víc než bohatě.

25. ledna se před očima žíznících mořeplavců znova tyčily tasmanské hory.

Recherche a *Espérance* spustily kotvy v témž zálivu jako před rokem. Po vylodění se žíznící mořeplavci vrhli především k bystřině, aby se napili. Potom naplnili vodou všechny prázdné sudy a pak se pustili do práce, aby jakžtakž zacelili rány, které zasadily australské útesy trupům lodí. Opravy trvaly měsíc.

1. března odrazil d’Entrecasteaux podruhé od tasmanských břehů a zamířil k Přátelským ostrovům, kam se La Pérouse chystal ze všeho nejdřív.

REVOLUCE STÍHÁ ADMIRÁLA

D'Entrecasteaux u Přátelských ostrovů

D'Entrecasteaux se ale vůbec neplavil k Přátelským ostrovům kvůli La Pérousovi. Ostrovy, které Cook pojmenoval ‚Přátelské‘ a o kterých Evropané věděli jen z jeho zpráv, byly nejúrodnější a nejhustěji zabydlenou končinou v celé západní části Tichého oceánu. Po zastávce na Tasmánii d'Entrecasteauxova výprava už sice netrpěla žízní, ale zato ji vystřídal hlad. Ze zásoby potravin, kterou si udělali na Amboině, zbyly jen drobtý. Pralesem zarostlá Tasmánie se svými hladovými domorodci nemohla cestovatelům poskytnout kromě škeblí a ráčků vůbec nic. Zbývalo jediné, aby neumřeli hlady: plout s plnými plachtami k Přátelským ostrovům.

23. března bylo už to kvetoucí souostroví z lodí dobře vidět. Pohled na obdělaná pole, osázená banánovníky a osetá yamem, vyvolal v posádce upřímné nadšení. Dalekohledem se daly pozorovat četné a lidnaté vesnice, kolem kterých se pásla stáda vykrmených vepřů.

Recherche a *Espérance* zakotvily u ostrova Tongatabu, v témž přírodním přístavu, jako kotvil Cook.

Obklopila je celá flotila loděk, naložených ovocem. Domorodci zaplnili brzy paluby obou lodí, ať se admirál tvářil jak chtěl nasupeně. Krásní nazí lidé se světle žlutou pletí šplhali po lanoví jako opice a skákali bez nejmenšího strachu dolů do vln.

Vyhladovělí námořníci se vrhali na banány a na místě se do nich zakusovali. Koupená prasata okamžitě zařízli a brzy nato se z lodních kuchyní linula příjemná vůně pečeného vepřového. Výměnou za zboží žádali domorodci skleněné korálky a nože. Dostali těch evropských drahocenností od výpravy dost a dost a nenasytná skladiště v lodních podpalubích pohlcovala tuny jižních plodů a kokosových ořechů.

Druhého dne začal La Billardier přemlouvát admirála, aby

mu dovolil vystoupit na břeh. D'Entrecasteaux ze začátku odporoval, ale když si pak vzpomněl, jak pohostinně obyvatelé ostrovů přijali kdysi kapitána Cooka, dovolil mu, aby se vylodil s malou skupinou důstojníků a mužstva.

Domorodci přijali Francouze na břehu velmi vlídně a povzbuzení cestovatelé se rozběhli na všechny strany.

La Billardier se okamžitě pustil k jakémusi lesíku a dal se do sbírání listů a travin. Ale jak uvidíme, nebylo mu práno se tou činností zabývat dlouho.

Ve skupině byl také lodní kovář, chlap jako hora, silák. Nosil za pasem dýku s pozlacenou rukojetí; blýskala se tak, že okamžitě upoutala pozornost domorodců. Kovář dostal nabídku vyměnit zbraň za několik prasat, jenomže on si své dýky velice považoval a nemínil se s ní rozloučit ani za nic. Vyrázil na osamělou procházku kolem zálivu a se zájmem si prohlížel místní bambusové chatrče. Ale neušel od kamarádů snad ani dvacet kroků, když k němu přiběhl nějaký domorodý mladík, vytrhl mu dýku z pochvy a dal se na útěk.

Rozvzteklý kovář zloděje dohnal a začal ho tlouct pěstí do tváře. Okamžitě se kolem nich seběhl houf domorodců, kdosi se rozmáchl kyjem a zasadil kovářovi ránu do hlavy.

Vytryskla krev, kovář upadl a byl na místě mrtev.

Několik námořníků, kteří viděli, co se stalo, vystřelilo do houfu z pušek. Jeden domorodec rozhodil rukama a padl.

Všichni Francouzi se vrhli ke člunům. Domorodci začali zuřivě sbírat kameny, aby mohli zaútočit. La Billardier vskočil do loďky poslední. Z břehu na ně přšelo krupobití kamenů a cestovatelé už ztráceli naději, že se dostanou živí zpátky na loď.

D'Entrecasteaux, který pozoroval celou bitku z *Recherche*, vydal okamžitě rozkaz nabít dělo a vystřelit do houfu. Dělová rána zabila tři domorodce. Houf se zděšeně rozprchl, břeh byl najednou liduprázdný a čluny mohly šťastně uniknout.

La Billardier přestal počítat s tím, že by se ještě znova mohl podívat na břeh, a hrozně toho litoval. Jenomže domorodci si všechno přes noc nechali projít hlavami a řekli si, že nepřátelství s návštěvníky by nebylo k ničemu. Na druhý den se u admirála ohlásil vladař domorodců Tupu a přivezl s sebou spoutaného muže, který zabil kováře.

„Skol toho ničemu vlastní rukou, náčelníku lodí!“ vyzval admirála, když mu předával provinilého poddaného. „Smiřme se, zde vracím nůž, který odcizil tvému mladšímu bratrovi.“

S těmi slovy položil k d'Entrecasteauxovým nohám kovářovu pozlacenou dýku. Domorodci pokládali všechny bělochy za bratry: nejstarší bratr byl admirál, mladší bratři všichni jeho podřízení.

Lodní skladiště byla zatím zaplněná jen zpoloviny. Stůj co stůj bylo potřeba nakoupit od domorodců co nejvíc zásob, a proto i sám admirál měl zájem o smír.

Rozhodl se ke skutku milosti, aby k sobě zbytečně nepodněcoval nenávist, a daroval provinilci život. Spoutaný domorodec dostal veřejný výprask řemenem, načež ho pustili.

Mír byl obnoven a obchod se znova rozběhl. Ale na břeh už admirál nikoho ze svých lidí nepustil.

Po několika dnech potom oznámil, že lodě nazítří odplují. Král Tupu se rozhodl uspořádat na počest hostů slavnostní rozloučení. Admirál i všichni jeho „bratři“ byli pozváni na břeh k účasti na tanci a zábavách.

D'Entrecasteaux po dlouhém rozmýšlení pozvání přijal, ale pod podmínkou, že se slavnost bude konat na malém mysu, který byl pod spolehlivým dostřelem děl z *Espérance*. Dopustí-li se domorodci nějakého úskoku, zničí je kapitán Guillaume de Carmadec dělostřeleckou palbou.

Francouzi se vypravili na břeh v pěti člunech. La Billardier se rozhodl, že se té slávy nezúčastní, a vklouzl do lesa sbírat své rostliny.

Na výběžku se shromáždily tisíce lidí. Rozložily se v trávě do širokého polokruhu. Francouzům v čele s admirálem byla vyhrazena čestná místa po králově levici. Napravo od krále vyhrával orchestr na svých prazvláštních nástrojích z rákosů různé délky, které se rozeznávaly údery o zem.

Nejdřív vystoupili zpěváci, jednotlivě i ve sboru, a potom začaly tance, do kterých se zapojilo také hodně francouzských námořníků. Po třech hodinách nepřetržitého plesání posedali znavení domorodci do trávy a začali chystat opojnou *kavu*.

Francouzi ji odmítli pít, zato domorodci byli k půlnoci do jednoho namol a usnuli v trávě jako zabití. La Billardier se

vrátil mezitím z lesa a d'Entrecasteaux nařídil všeobecný návrat na loď.

Druhý den ráno, 6. dubna 1793, zdvihly *Recherche* a *Espérance* kotvy a odrazily od Přátelských ostrovů.

U snídaně se La Billardier zeptal admirála: „Hovořil jste včera s králem?“

„Ano,“ odpověděl d'Entrecasteaux. „Začal jsem ohromně dobře rozumět jeho posuňkům.“

„A zeptal jste se ho, jestli sem před pěti lety nepřišel kapitán La Pérouse?“

„Nezeptal.“

„Proč?“

„Zapomněl jsem,“ odpověděl admirál.

Ostrov Recherche

D'Entrecasteaux se znova vydal k Nové Kaledonii. Proč tuhle druhou návštěvu ostrova vlastně uskutečnil, není dodnes vůbec jasné. Na Nové Kaledonii onemocněl kapitán Guillaume de Carmadec tropickou zimnicí a za dva dny zemřel.

D'Entrecasteaux jmenoval velitelem *Espérance* poručíka d'Oribeaux.

Novou Kaledonii opustili začátkem května a zamířili k Novým Hebridám, ostrovům sopečného původu, které objevil James Cook. Ještě předtím, než se ukázaly na obzoru, uviděli cestovatelé sloupy dýmu, stoupající z kráterů.

Recherche a *Espérance* pomalu míjely ostrov za ostrovem a domorodci s pletí právě tak černou, jakou měli i obyvatelé Šalomounových ostrovů, zvali posádky na břeh. Ale d'Entrecasteaux, který o žádné nové zásoby potravin nestál, nepovolil nikomu vystoupit na břeh. A tak samozřejmě nemohl ani v těchto místech o kapitánu La Pérousovi získat žádné zprávy.

Severně od Nových Hebrid zpozorovala výprava ostrov, který nebyl na Cookových mapách zakreslen. Zřejmě Cookovi unikl, a tak zásluha nového objevu připadla admirálu d'Entrecasteaux.

Admirál byl na výsost spokojen. Kdoví jestli se jeho záměry

s objevováním nových zemí nakonec přece jen neuskuteční!

„Vystupme na břeh!“ navrhl La Billardiere. „O ostrově neměl zatím nikdo z Evropy potuchy; musíme se dovědět, jaké je osídlení, jaké rostlinstvo a jaká zvířata se tam vyskytují, zkrátka nezbytně potřebujeme udělat důkladný průzkum.“

„Mně úplně stačí, že jsem ostrov objevil,“ odpověděl nadutě admirál. „Bádání ať si provedou druzí.“

Pojmenoval ostrov názvem své lodi *Recherche* a plul dál.

Nemoc a povstání

Mezitím se na lodích znova objevily kurděje. Tentokrát už nemocným nepomáhaly ani léky, ani čerstvá strava. Nemocných přibývalo den za dnem.

D'Entrecasteaux už objel všechna místa, kde byla jakási naděje, že La Pérouse najdou, a měl podle svého názoru právo na to, aby celé pátrání ukončil. I on onemocněl kurdějemi a chtěl se co nejrychleji dostat někam, kde žijí Evropané. Na ty se dalo narazit v Indonésii, kterou Holanďané proměnili ve svou kolonii. Dostat se tam znamenalo podniknout několikaměsíční plavbu, ale jiné východisko nebylo.

Výprava tedy zamířila na západ k Indonésii.

A tak začala jedna z nejhrůznějších cest, jaké v dějinách námořních plaveb známe. Ke kurdějím se přidala tropická zimnice. Aby se nákaza nešířila, nařídil d'Entrecasteaux uložit všechny beznadějně nemocné do temna podpalubí, kde se to hemžilo krysami a kde vládlo vedro k zalknutí. Ze strachu, aby nebyli zaživa pohřbeni v tom pekle, utajovali námořníci onemocnění, dokud byli schopni se udržet na nohou. Když pracovali na stožárech, často se jim zničehonic zatočila hlava a oni padali dolů do vln. Na lodi nebyl už pomalu jediný zdravý muž, chyběli lidé na práci a zaneřádné, poničené lodi se skoro nehýbaly z místa.

Denně umíralo pět šest lidí. Mrtvoly vytahovali z nitra lodí na palubu a házeli je do moře. Za záděmi se táhla hejna žraloků, trpělivě vyčkávající na svůj denní příděl lidského masa.

Námořníky zachvátilo zoufalství. Bylo jim naprosto jasné, že výprava nepřinesla celkem žádné výsledky. Kvůli čemu vlastně

podstupují takové útrapy, kvůli čemu tady obětují své životy? Po dlouhé přestávce se znova začalo hovořit o revoluci. „Důstojníci i admirál drží s králem,“ říkali si námořníci. „Prostě a jednoduše vzali z Francie do zajetí, aby zachránili vlastní kůži. Na naše utrpení zvyška kašlou. Nejsme žádná šlechta, nejsme urození a neznamenáme pro ně víc než tažný dobytek. Když tu všichni do jednoho zdechnem, nebude je to ani mrzet.“

Roztrpčení na lodích rostlo s každým dnem. Námořníci ztratili ke svým představeným důvěru a neplnili rozkazy. Důstojníci je trestali vězením a důtkami, což ještě posilovalo celkový odpor.

Recherche a *Espérance* propluly kolem Šalomounových ostrovů a pomalu se vlekly podél severního pobřeží Nové Guineje. D'Entrecasteaux trpěl třemi nemocemi najednou: kurdějemi, tropickou zimnicí a krvavým průjmem. Pochmurně přihlížel, jak shazují z paluby těla zemřelých. Nepromění se nakonec i on sám v kořist žraloků?

Jenom co nejrychleji do holandských kolonií, tam se bude moci uzdravit!

Zlobilo ho, že se loď tak vlečou. Obzvláště ho rozčillovala *Espérance*. Sunula se jako hlemýžď a *Recherche* na ni musela pořád čekat. Nakonec se d'Entrecasteaux rozhodl, že ponechá *Espérance* jejímu osudu a popluje s *Recherche* napřed. Ale posádka *Espérance* napjala všechny síly ze strachu, že zůstane u pobřežní divočiny Nové Guineje naprosto bez pomoci. Dokázala zvýšit rychlost lodi natolik, že tempu plavby *Recherche* docela dobře stačila.

14. července 1793 dorazily obě lodi k ostrovu Waigeu, kde mezi zbídačenými domorodci žilo několik holandských osadníků. Admirál byl okamžitě převezen na břeh, ale druhého dne zemřel.

Vedení výpravy převzal poručík d'Oribeaux, který velel posádce na *Recherche* po smrti kapitána Guillaumea de Carmadec.

Když se d'Oribeaux přesvědčil, že na ubohém ostrůvku Waigeu nelze počítat s žádnou pomocí, rozhodl se odplout do přístavního města Surabaji na ostrově Jávě, které patřilo Holanďanům. Bylo to tenkrát už veliké město, v jehož přístavu

kotvilo stále plno nejrůznějších lodí.

Na Jávu se plavili téměř tři měsíce. Nemoce nepřestávaly dál sužovat obě posádky, dál padala do vln těla mrtvých a žraloci v závěsu za loďmi pokračovali v hodech.

28. října 1793 vepluly konečně *Recherche* a *Espérance* do vytouženého přístavu Surabaji. Z celkového počtu námořníků, kteří vypluli z Francie v d'Entrecasteauxově výpravě, se na Jávu dostala pouhá třetina.

Zdraví naložili nemocné do člunů a veslovali na břeh, kde se okamžitě dověděli úžasnou novinu: ve Francii byl popraven král a byla tam vyhlášena republika.

Radost vlila námořníkům novou krev do žil. Jako diví se hnali zpátky na své lodi a roztrhali na kousky bílou královskou vlajku.

„Všechny vás nechám shnít za mřížemi!“ křičel d'Oribeaux a hrozil zaťatými pěstmi. „Pověsím vás na ráhna!“

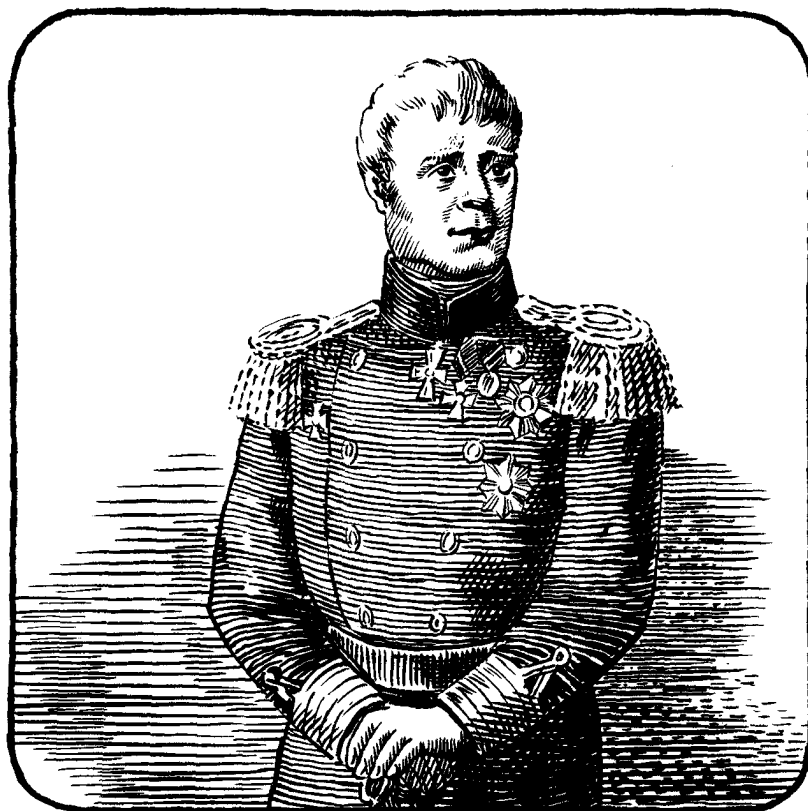
„Pryč s královskými slouhy!“ odpovídali námořníci. „Ať žije svoboda!“

La Billardier se připojil k povstalcům.

Ale d'Oribeauxovi a dalším důstojníkům se podařilo uprchnout z lodí a najít útočiště v paláci holandského guvernéra. Holandské představitele vyvedla zpráva o vzpouře na francouzských lodích velice z míry. Revoluční vlna by se přece mohla převalit přes celý ostrov, a to by znamenalo konec holandského panství na Jávě. Holandsko bylo stejně jako všechny ostatní evropské země s Francouzskou republikou ve válečném stavu a podporovalo francouzské monarchisty. Guvernér nařídil vojsku i válečnému námořnictvu, aby za každou cenu dobyli povstalecké lodi.

Po krátkém krvavém boji se námořníci umoření nemocemi a ztrátami na životech vzdali. Byli zajati, hlavní podněcovatelé vzpoury postříleni a zbytek mužstva rozdělen do nejrůznějších vězení po celé Indonésii. Přírodopisné sbírky, které La Billardier shromažďoval s takovou láskou a pílí, byly při bitce skoro celé zničeny. A La Billardier sám se dostal zpátky do vlasti teprve za mnoho a mnoho let.

Tak skončila výprava admirála d'Entrecasteaux.

Část III

IVAN KRUZENŠTERN A JURIJ
LISJANSKIJ,
PRVNÍ RUŠTÍ KAPITÁNI,
KTEŘÍ OBEPLULI ZEMĚKOULI

RUSKO SE POUŠTÍ NA OCEÁNY

Námořník, jakých je málo

Oba vynikající ruští mořeplavci Ivan Kruzenštern a Jurij Lisjanskij se spřátelili už v námořní kadetce.

Za vlády carevny Kateřiny II. bylo toto učiliště pro chlapce, z kterých se měli stát důstojníci válečného námořnictva, v Kronštadu. Kruzenštern byl skoro o tři roky starší než Lisjanskij, ale věkový rozdíl nebyl jejich přátelství vůbec na překážku. Spojovala je společná touha: oba snili o cestě kolem světa.

Lačně naslouchali líčením slavných plaveb, které podnikli odvážní ruští námořníci Semjon Děžněv, Bering, Čirikov, bratři Chariton a Dmitrij Laptěvové. V těch dobách měli už Rusové početné loďstvo a ruští námořníci byli zkušenými mořeplavci. Zasloužili se o řadu pozoruhodných objevů v Severním ledovém oceánu i v Ochotském moři a v této severní oblasti Tichého oceánu, v mořích Baltském, černém i Středozezemním, ale všechno to byla poměrně blízká vodstva severní polokoule. Ani jediná ruská loď však zatím nepřepřelula rovník, žádná dosud neuskutečnila plavbu kolem světa.

Daleko v tropech a jižních mořích brázdily vlny anglické, holandské, francouzské, španělské a portugalské lodě, ale ani jedna ruská. Angličané, Francouzi, Holanďané a Španělé si při těch plavbách podrobovali zámořská území, kořistili z nich, co se dalo, a dělali z domorodců otroky, se kterými potom obchodovali. Kvůli koloniím neustále upadali do vzájemných sporů a pečlivě je střežili před cizinci.

V námořní kadetce kolovaly neurčité zvěsti, že carevna Kateřina má v úmyslu vypravit ruskou loď na cestu kolem světa. Nikdo nevěděl, na jakém základě pověsti vznikly a dá-li se jim věřit. Ale mnoho lidí tvrdilo, že velitelem výpravy bude

jmenován statečný námořní důstojník Grigorij Ivanovič Mulovskij, jeden z nejzkušenějších v ruském loďstvu. A Kruzenštern s Lisjanským toužili po seznámení s Mulovským, chtěli ho uprosit, aby je vzal s sebou.

Kruzenštern se s Mulovským skutečně brzy setkal, ale za takových okolností, kdy na nějakou cestu kolem světa nebylo ani pomyslení.

Švédský král Gustav III. vyhlásil roku 1788 Rusku válku a vyslal celé své mohutné válečné loďstvo k ruským břehům. Švédové chtěli zničit ruskou námořní flotilu a dobýt nazpět celé území na baltském pobřeží, které jim odňal car Petr Veliký.

Ruská říše začala rychle budovat námořní eskadru, která by odrazila útok švédského loďstva. A tu vyšlo najevo, že na ruských válečných lodích není dostatek důstojníků. Proto bylo nutné propůjčit řadě námořních kadetů dočasně hodnost podporučíka. Čtrnáctiletý námořní podporučík Jurij Lisjanskij byl přidělen na fregatu *Podražislav* a sedmnáctiletý Ivan Kruzenštern na řadovou loď *Mstislav*, které velel Grigorij Ivanovic Mulovskij.

V čele ruské eskadry stál admirál Greig, zkušený velitel s mnoha zásluhami, který se vyznamenal už v česenské bitvě, kdy bylo napadnuto spáleno turecké válečné loďstvo. Ruská a švédská eskadra na sebe narazily 6. července 1788 ve Finském zálivu, padesát kilometrů na západ od strmého skalnatého ostrova Hogland.

Síly soupeřů byly vyrovnané. Vládlo letní vedro a téměř dokonalé bezvětří, což velmi ztěžovalo pohyblivost lodí. Eskadry se seřadily proti sobě do dvou linií; zahřměla děla a začala zuřivá námořní bitva, která vešla do dějin pod jménem hoglandská.

Boj se protáhl na mnoho hodin a skončil ruským vítězstvím. *Princ Gustav*, který patřil k největším švédským lodím, se vzdal a byl zajat. Ostatní plavidla švédské eskadry se obrátila na útěk, jakmile se setmělo. Ale ani Rusům nepřišlo to slavné vítězství nijak lacino. Ztratili v hoglandské bitvě přes tři sta mužů a šest set námořníků bylo zraněno. Jednou z lodí, které utrpěly nejvíce, byl *Mstislav*, na kterém sloužil

podporučík Kruzenštern.

Ve zprávě o průběhu bitvy zdůraznil admirál Greig především statečnost posádky *Mstislava*. Mstislav, poničený palbou švédských děl tak, že se už stěží dal ovládat, vytrval až do konce v ohni bitvy. Jeho paluby se zalévaly krví, voda vnikala průstřely do podpalubí, ale on přesto plul stále za admirálskou lodí a zúčastnil se pronásledování švédské eskadry, která se pokoušela uniknout. Ještě dlouho po bitvě si námořníci připomínali slova velitele Mulovského:

„Dokud se má loď udrží na vodě, neopustí svého admirála.“

Téměř všichni důstojníci na *Mstislavu* padli nebo byli raněni. Podporučík Kruzenštern, nejmladší člen důstojnického sboru, se stal zástupcem velitele. Švédská eskadra ve snaze uniknout pronásledování se ukryla do pevnostního přístavu Sveaborgu. Admirál Greig se rozhodl, že ji obklíčí, aby ze Sveaborgu už nemohla vyplout. Sveaborg se pro Švédy stal v pravém slova smyslu pastí. Ruské loďstvo kotvilo před přístavem do pozdního podzimu a nepropustilo jedinou švédskou loď.

V čase toho dlouhého obléhání, kdy *Mstislav* dnem i nocí bez ustání brázdil vodní pláň před Sveaborgem, se Kruzenštern sblížil se svým velitelem. Nejsilněji k tomu přispěl společný sen: plavba kolem světa.

„Grigoriji Ivanoviči, prý jste dostal příslib, že pod vaším velením popluje ruská loď kolem zeměkoule. Je to pravda?“ zeptal se jednou Kruzenštern Mulovského.

„Je to tak,“ odpověděl Mulovskij. „Neslibovali mi to sice nijak závazně, ale mluvilo se o tom. Nebýt války, byl bych už možná uprostřed příprav na cestu.“

„A po válce?“

„Budu se o to snažit. Když dostanu povolení, pojedu.“

„A vzal byste mě s sebou?“

Mulovskij se usmál:

„Vás si na loď vyberu prvního.“

Hoglandská bitva rozhodla vlastně o výsledku války. Švédové si uvědomili, že porazit Rusko a vzít mu Pobaltí je pro ně neúnosný záměr, úkol, který nezvládnou. Přesto se ale válka táhla ještě celé dva roky. *Mstislav* prošel ještě celou

řadou potyček a šarvátek. A v jedné takové srážce koncem roku 1789 padl hrdinný velitel *Mstislava* Grigorij Mulovskij.

Kruzenšternovi bylo, jako kdyby osiřel. Ztratil velitele a přítele zároveň.

3. srpna 1790 byl konečně podepsán mír. V té době měl už devatenáctiletý Kruzenštern pověst zkušeného, zasloužilého námořníka. Lodě se vrátily do kronšadtského přístavu. A v Kronštadu se Kruzenštern znovu setkal se svým přítelem Jurijem Lisjanským, který měl také za sebou řadu bojových zkušeností. Dospěl v nich a zmužněl.

„Neslyšels něco o tom, že by se nějaká loď chystala na cestu kolem světa?“ zeptal se ho Kruzenštern.

„To ne, neslyšel,“ odpověděl Lisjanskij.

Po smrti Mulovského se ruští vládní činitelé k tomu záměru s konečnou platností obrátili zády. Před Kruzenšternem se rýsovala vyhlídka na celoživotní poklidnou a jednotvárnou službu v Kronštadu.

Jenomže Kruzenštern trpěl nezkrotnou zvědavostí. Nikdy se nespokojoval s tím, co už znal a viděl. Vždy znovu chtěl znát a vidět ještě víc. Toužil poznat celý svět, a přitom se mu život zatím utvářel tak, že se nedostal dál než na Balt. Miloval svou vlast, žil slávou ruského námořního loďstva a toužil ji ještě povznést odvážnými činy na dalekých oceánech. Měl rád své námořnické řemeslo a chtěl se v něm zdokonalovat. K tomu bylo ale zapotřebí plavit se po mořích. Všechno, čemu se námořník mohl naučit v Kronštadu, už znal.

Když se v roce 1793 ruské úřady rozhodly poslat několik nejnadanějších mladých námořníků na zkušenou do Anglie a Kruzenštern se o tom dověděl, zažádal o zařazení do skupiny. Žádost byla kladně vyřízena a on odcestoval do velkého anglického přístavního města Hullu.

A to byl začátek velikých dobrodružství jeho života.

Při odjezdu do Anglie nikomu neprozradil svůj tajný sen poznat Indii, která byla tehdy britskou kolonií.

Ale brzy se přesvědčil, že dostat se právě do Indie je pro něho to nejněsnadnější, co si jen mohl vymyslet.

Anglie cenila Indii nejvýš ze všech svých zámořských držav a pečlivě dbala, aby se jí tam nevetřel žádný cizinec.

Ale příjezd mladých ruských námořních důstojníků na britské ostrovy anglická vláda vítala. Anglie vedla válku s Francií a boje probíhaly převážně na moři. Rusové přijeli do Anglie, aby se učili od Britů, a Britové byli rádi, že se budou moci přiučit u Rusů. Angličané velice dobře věděli, že všichni ti mladí ruští námořníci mají za sebou obrovskou zkušenost vítězné námořní války se Švédskem.

Kruzenšterna přijali v hodnosti námořního podporučíka na anglickou fregatu. Fregata ovšem neodplula do Indie, ale do Kanady, aby tam bránila anglická koloniální území na řece svatého Vavřince proti Francouzům a jejich spojencům Američanům.

U kanadských břehů strávil Kruzenštern skoro dva roky. Zúčastnil se celé řady bojů a byl povýšen na poručíka. Když válka skončila, dostala fregata rozkaz k návratu do Anglie. Ale u pobřeží Spojených států najela na skálu a ztroskotala. Kruzenšterna zachránili američtí rybáři a on se ocitl na půdě USA. Byl to tenkrát ještě velmi mladý stát, který se osamostatnil teprve před několika lety, po dlouhé a těžké válce za nezávislost. Američané Angličany přímo nenáviděli, vždyť se teprve nedávno zbavili jejich nadvlády. Ale když viděli, že Kruzenštern není Angličan, chovali se k němu docela slušně. Cestoval dlouho zemí sem a tam, od města k městu, až se dostal do Filadelfie, která byla tehdy hlavním městem Států. A jejich první prezident, George Washington, pozval Kruzenšterna k rozhovoru.

Americké válečné loďstvo bylo totiž tenkrát ještě hodně malé a slabé. Spojené státy potřebovaly pro jeho rozvoj především zkušené námořníky, jenomže svých měly málo a anglickým nedůvěřovaly. Kruzenštern měl velké námořnické a bojové zkušenosti účastníka dvou válek — rusko-švédské a anglo-francouzské — a přitom nebyl Angličan. To všechno Washington věděl, a proto Kruzenšternovi navrhl, aby vstoupil do služeb amerického námořnictva.

Kruzenštern byl v zoufalé situaci. Byl bez prostředků, nemohl ze Států odjet, nezbývalo mu nic jiného než nabídku přijmout. Položil si jenom jedinou podmínku: nastoupí na takové lodi, kterou v dohledné době čeká nějaká plavba do

vzdálených končin.

Americké lodě v té době plavby často nepodnikaly, ale jedna z nich přece jen měla před sebou cestu z Bostonu na Antily do Karibského moře! Žádná zvláštní dálka to nebyla, ale Kruzenštern se tak mohl dostat alespoň do tropů, kde ještě nikdy nebyl. Provázen prezidentovou přízní odjel do Bostonu a nastoupil na určenou loď.

Jel s ní na ostrov Barbados v Karibském moři, podíval se do tropické džungle, viděl, jak černí otroci pod bičí dozorců obdělávají plantáže cukrové třtiny, a vrátil se s lodí zase do Bostonu. Služba u amerického námořnictva se mu nelíbila. Nic nového se tu nemohl naučit a do Indie by se byl na americké lodi také nedostal.

Plout do Indie se dalo jedině z anglických přístavů a v Bostonu zrovna kotvila anglická válečná loď, která se měla vracet do Anglie. Kapitán byl ochoten vzít Kruzenšterna na palubu.

V té době znova vypukla válka mezi Anglií a Francií. Sotva vyjeli z Bostonu, zaútočily na ně dvě francouzské válečné lodě. Rozpoutal se dělostřelecký souboj, který trval plného půldruhého měsíce — do té doby, než všechny tři lodě přepluly Atlantský oceán a dorazily k anglickému pobřeží. Loď, na které byl Kruzenštern, dorazila do přístavu napůl zničená. Během plavby ji zasáhlo šestnáct dělových granátů.

V Anglii radili Kruzenšternovi, aby se vrátil do Ruska — anglická vláda už o něho neměla zájem.

Ale Kruzenštern s návratem nespíchal. Chtěl se přece ještě dostat do Indie!

Z Anglie tam odplouvala celá řada lodí, ale ani jediná nechtěla vzít Kruzenšterna s sebou; podle anglického mínění neměl ruský námořník v Indii co pohledávat. A tak si Kruzenštern vymyslel chytrý plán: dá se nejdříve najmout na loď do Jižní Afriky, na mys Dobré naděje. Všechny lodě, které tenkrát mířily z Evropy do Indie, musely obeplouvat Afriku a mys Dobré naděje byl právě v půli cesty. Kruzenštern počítal s tím, že spousta lodí, které plují do Indie, je na mysu Dobré naděje nucena doplňovat posádky, protože na takových dlouhých plavbách mnoho námořníků umírá. Jenže v Jižní

Africe je k doplňování posádky námořníků málo a angličtí kapitáni budou chtět nechtět povolnější.

Kruzenštern se dal najmout na obchodní loď, která mířila z Anglie do Jižní Afriky. Kapské Město u mysu Dobré naděje bylo tenkrát spíš městečko. Kruzenštern tam dal výpověď a čekal na svou příležitost.

V hostinci se seznámil s dvěma anglickými důstojníky, kteří také chtěli nastoupit na nějakou loď, s kterou by se dostali do Indie. Za několik dní zakotvila v kapském přístavu anglická fregata *Bird*. Plula z Liverpoolu do Indie, ale u

afrických břehů pomřela polovina její posádky na malárii. Kapitán se rozhodl, že v Kapském Městě najme nové muže. S radostí vzal na loď jak oba anglické důstojníky, tak jejich nového známého Kruzenšterna, i když nebyl Angličan. Všichni tři si ihned odvezli na loď zavazadla a vrátili se do města, aby se ještě pobavili. Fregata Bird měla odplout až příštího dne.

Ráno potkal Kruzenštern své dva anglické kolegy poblíž přístavu a ti mu okamžitě zvěstovali:

„S touhle lodí nejezděte! To není loď, to je rakev. Dověděli jsme se ze zaručených pramenů, že se taktak drží na vodě. Už jsme si své věci převezli nazpátek do města.“

Kruzenštern se tedy také vypravil pro svá zavazadla.

Ale na fregatě ho očekával kapitán a řekl:

„Jsem rád, že nejste takový zbabělec jako vaši kamarádi a že jedete se mnou.“

Po takových slovech neměl už Kruzenštern odvalu přiznat se, že si také přišel pro své věci, a na lodi zůstal.

Dopluli v naprosté pohodě do Kalkaty, která byla tehdy hlavním městem britských držav v Indii. Ale když loď zajela do kalkatského doku, seběhlo se k tomu málem celé město. Ukázalo se totiž, že dno lodi je proraženo skrz naskrz a že v díře trčí jako zátka úlomek skaliska, který zřejmě zachránil posádku před jistou smrtí. Držel tam jen taktak, byl by ho uvolnil asi první sebemenší náraz.

V Indii pobyl Kruzenštern asi dva měsíce. Začaly ho lákat nové dálky. Našel si loď, která plula do Indočíny. Ale v Indočíně onemocněl tropickou zimnicí, proležel několik týdnů na podlaze jedné malajské nemocnice a jen zázrakem zůstal naživu. Když se trochu pozdravil, poradili mu, aby co nejdřív odjel ze země. Tamější podnebí na něho zřejmě působilo zhoubně. Jenže do Evropy bylo daleko, zato do Číny blízko. Takovou příležitost si nemohl nechat ujít.

Čínské úřady nepouštěly evropské lodě do svých přístavů. Číňané dobře znali kořistnické způsoby západoevropských zemí. Stačil jim příklad anglického hospodaření v Indii a holandské nadvlády v Indonézii. Ale už v 16. století se podařilo Portugalcům ovládnout jihočínský přístav Macao

poblíž Kantonu. Macao se stalo střediskem veškerého evropského obchodu s Čínou a Kruzenštern tam odcestoval.

Pobyl v Macau celý půlrok, studoval tam mravy a zvyklosti Číňanů a pozoroval, jak se s nimi obchoduje. Ale den za dnem ho to čím dál silněji táhlo nazpátek do Ruska. Najednou cítil, že dozrál čas k návratu.

V Macau se právě připravovala anglická loď odplout do vlasti. Kruzenštern měl už v té době pověst prvotřídního námořníka a kapitán ho rád přijal jako svého zástupce. Tak se Kruzenštern dostal zase do Anglie, odkud na podzim roku 1799 odjel do Ruska.

Věhlas Kruzenšternových dobrodružství však dostihl Kronšadt i Petrohrad dříve než on sám. Mladí ruští námořníci na něho hleděli s neskrývaným nadšením. Jeho zážitky byly tak podivuhodné, že jim řada lidí nechtěla ani věřit. Také se každý den nepotká mladý muž, který by sám, na vlastní pěst, bez peněz, bez nejmenší pomoci z vládních míst, jen a jen ze zvědavosti sjezdil Ameriku, Afriku, Indii i Čínu a ještě se dokázal po tom všem šťastně vrátit domů!

„Není to ten Ivan Kruzenštern, co v hoglandské bitvě sloužil na *Mstislavu* pod Mulovským?“ zajímali se starší námořníci.

„Právě ten!“

„A co má teď v úmyslu dělat?“

„Obrátil se prý na vládní místa s žádostí, aby ho vyslali s ruskou lodí na cestu kolem světa.“

Nad touhle zvěstí kroutil pochybovačně hlavou kdekdo...

Zatímco byl Kruzenštern za hranicemi, carevna Kateřina II. zemřela a na trůn nastoupil její syn, zarputilý krutovládce Pavel. Bylo o něm všeobecně známo, že nemá rád žádné žádosti, žádné plány, žádné návrhy. A k žádosti, kterou Kruzenštern podal, byl ještě přiložen podrobný návrh uspořádání a přípravy plavby kolem země. Carští vládní úředníci si o něm netroufli sami rozhodnout a předložili žádost s návrhem carovi. Když si jej Pavel přečetl, podrážděně zvýšil hlas:

„Co je to za nesmysl?!“

Ruská Amerika

Avšak jistým lidem v Petrohradě Kruzenšternův plán vůbec nepřipadal nesmyslný.

Byli to kupci z takzvané Ruskoamerické společnosti, založené pro obchod s ruskými územími v Severní Americe.

Rusko tenkrát ovládalo na tichomořském pobřeží Severní Ameriky rozsáhlá území. Tvořil je poloostrov Aljaška a početné přilehlé ostrovy a ostrůvky. Rusko na ně mělo nesporná práva, protože roku 1741 je objevili ruští mořeplavci Bering a Čirikov. V jejich stopách se vydali odvážní lovci kožešin. A kožešinové zvěře byla v téhle části Ameriky taková nepřeborná spousta, že se za lovci začali objevovat i obchodníci. Skupovali kožešiny od bílých i indiánských lovců a prodávali jim sůl, mouku a stělný prach. Řada kupců z toho pořádně zbohatla — především jistý Grigorij Ivanovič Šelechov z města Rylska.

Byl to prozíravý, nadaný muž a zanícený vlastenec. Vedle obchodování se snažil přispět i k posílení ruské svrchovanosti v těch vzdálených končinách a k zlepšení životních podmínek tamějších ruských usedlíků. Sestavoval podrobné mapy území, budoval pevnosti, zakládal školy. Když se o této jeho činnosti dozvěděla carevna Kateřina, pozvala ho do Petrohradu. Tam Šelechov provdal svou dceru a dědičku za jednoho carského dvořana a okamžitě začal s dalšími kupci organizovat společnost pro šíření obchodu s ruskými državami v Americe.

To byla právě ona zmíněná Ruskoamerická společnost. Šelechov se však nedožil ani začátku její činnosti. Roku 1795 zemřel a za několik měsíců zemřela i jeho ochránkyně carevna Kateřina. Na trůn nastoupil car Pavel I., podezřívavý tmář, který měl nechuť ke všemu, co podporovala jeho matka. Dlouho odmítal povolit Společnost; trvalo několik let, než se ho podařilo přesvědčit, takže Ruskoamerická společnost byla úředně schválena až v roce 1799, krátce před Kruzenšternovým návratem.

Vedení Společnosti téměř okamžitě znalo návrh na cestu kolem světa, který Kruzenštern předložil caru Pavlovi, a celá věc je neobyčejně zaujala. Celkem pochopitelně, neboť Kruzenštern se v návrhu zmínil o dvou skutečnostech, které

zjistil na základě vlastních zkušeností. Předně že doprava nákladů mezi Evropou a ruskou Amerikou po moři kolem Afriky nebo Ameriky přijde mnohem levněji než po souši přes Sibiř, jak se to zatím dělá. Za druhé že v Číně by za americké kožešiny platili mnohem víc než v Evropě. Příkladem tu byl kapitán La Pérouse, který svého času neobyčejně výhodně prodal v Macau kožešiny dovezené z Ameriky. Obzvlášť důležité bylo ale jeho první zjištění. Abychom pochopili proč, je potřeba si něco říct o jediném možném způsobu, jak se v 18. století cestovalo z Petrohradu či z Moskvy do ruské Ameriky:

Cestující sedl na jaře do kolesky a ujížděl na východ; každých sto verst musel měnit koně. V červnu přešel Volhu, v červenci Ural a v srpnu dorazil k břehům Obu. Přepravil se přes Ob, potom přes Jenisej a s prvním sněhem se dostal do Irkutsku. Tam počkal, až přišla pravá zima, posadil se do saní a uháněl zamrzlým korytem Leny do Jakutska. Dojel tam v lednu a zůstal na místě až do jara, protože v zimě se tajgou cestovat nedá. Vyjet se nedalo ještě ani na jaře, když začalo tání a všechno tonulo v ledové břečce. Muselo se čekat až do června a pak se pokračovalo dál lesními stezkami na hřbetech sobů. V srpnu dorazili takoví poutníci do Ochotska na břehu Ochotského moře.

Cestování po souši skončilo a začala plavba po moři. Cestující užasle zíral na mrňavé kocábky, na plachty, sešité z cárů, na lana, svázaná z kousků. Dostalo se mu vysvětlení, že plachty, lana, hřeby a kotvy pro tyto lodě byly dovezeny až z Petrohradu přes Volhu, Ural, Ob, Jenisej, Irkutsk a Jakutsk. Aby se takové veliké věci daly naložit na vozy, trhají se a lámou před naložením na menší kusy a v Ochotsku se znova sešívají, vážou a skovávají dohromady. Doprava jednoho pudu nákladu z Petrohradu do Ochotska stála celé malé jmění.

Na takových lodičkách se lidé pouštěli na volné moře až v červenci, kdy je klidné počasí; už středně silný vítr trhal totiž sešívání plachty na kusy.

V červenci tedy napjali plachty, přepluli Ochotské moře a v září přistáli na Kamčatce. Znova přezimovali, a teprve v dalším létě se vydávali přes Beringovo moře do Ameriky.

Než ruský kupec dorazil do Ameriky, aby tam za babku

nakoupil kožešiny, ztratil tedy několik let života. Další léta ztratil, než se s kožešinami vrátil do Petrohradu, kde je prodal šestsetkrát draž. Ale když udělal konečný součet příjmů a vydání, s hrůzou zjistil, že cestování pohltilo skoro všechn jeho zisk.

A tak si můžeme docela dobře představit, jaké vzrušení zavládlo mezi členy Ruskoamerické společnosti, když se obchodníci seznámili s propočty, v kterých Kruzenštern nevyvratně dokazoval, že cesta z Petrohradu do ruské Ameriky po souši, přes Sibiř, je obtížnější, zdlouhavější, a hlavně nepoměrně dražší než plavba po moři kolem mysu Hoornu na jižním cípu Ameriky, nebo kolem mysu Dobré naděje na jihu africké pevniny.

Kruzenštern zajímaly výdělky Ruskoamerické společnosti ve skutečnosti pramálo. Byl tělem i duší námořník a miloval moře, cestování, chtěl proslavit svou vlast. Ale byl také neúnavný, neklidem hnaný podnikavec, který nevydržel dlouho trčet na jednom místě. Pochopil, že se bez pomoci Ruskoamerické společnosti ničeho nedomůže, a živil kupeckou představivost vidinami fantastických zisků jen proto, aby obchodníci podporovali jeho návrh.

Pavel I. však svým pohrdlivým výkřikem nad návrhem zasadil všem Kruzenšternovým záměrům krutou ránu. Kupci ztratili veškerou naději a mávli nad celou záležitostí rukou. Všechny své sny pokládali od té chvíle za mrtvou věc.

Jenom Kruzenštern pořád ještě naději neztrácel. Nebyl z rodu zoufalců a věřil pevně, že nakonec uspěje. Sloužil teď na válečné lodi, která se v zimě v létě nepohnula z revelského přístavu, a posílal admiralitě dopis za dopisem. Uváděl v těch dopisech všechny možné důkazy, že uskutečnění jeho návrhu přinese ruskému loďstvu veliký prospěch — plavba kolem světa bude jedinečnou školou pro ruské námořníky, pro mužstvo i pro důstojnický sbor.

„Však oni si to tam v Petrohradě ještě rozmyslí,“ odpovídal zvědavým přátelům. „Já umím čekat a uvidíte, že se dočkám.“

A skutečně se dočkal: Roku 1801 byl Pavel I. zavražděn. Vražedného spiknutí se zúčastnil i jeho syn Alexandr, který nastoupil na trůn jako car Alexandr I. Ruskoamerická

společnost se okamžitě obrátila na nového panovníka s prosbou o podporu Kruzenšternova plánu.

Tentokrát už si kupci počínali mnohem šikovněji. Nabídli předním hodnostářům u dvora i samotnému Alexandrovi členství v jejich společnosti a poskytli jim neobyčejně lákavé výhody. A velmoži v čele s Alexandrem souhlasili.

Tento svérázný druh úplatku vyřešil všechno. Car přece nebude brzdit v podnikání sdružení, jehož je členem!

Kruzenšternův návrh byl schválen. Státní pokladna vyplatila peníze na zakoupení dvou námořních plachetnic. Ivan Fjodorovič Kruzenštern byl povýšen na kapitána poručíka a jmenován velitelem výpravy. Ve výběru spolupracovníků měl naprostou volnost, mohl najímat členy posádek pro obě lodi bez jakéhokoli dalšího schvalování. A sám podle svého si mohl vybrat i cestu, po níž bude obeplouvat Zemi.

„Neztrácejte čas,“ napsali Kruzenšternovi z ministerstva námořnictví. „Jeho carské Veličenstvo si přeje, abyste se neprodleně pustil do práce.“

Příprava cesty

Kruzenšternovi bylo dvaatřicet let, byl krátce ženatý a brzy se měl stát otcem. Bylo opravdu těžké loučit se nadlouho s rodinou. Žena plakala, nechtěla, aby jel. Ale on se nemohl té cesty vzdát, vždyť se konečně začal uskutečňovat jeho celoživotní sen!

Nejdřív ze všeho bylo potřeba rozhodnout, kdo bude velitelem druhé lodi. Kruzenštern si okamžitě vzpomněl na svého starého přítele Jurije Fjodoroviče Lisjanského.

Lisjanskij byl v té době už kapitánem poručíkem stejně jako Kruzenštern. Také on si už pobyl za hranicemi, i když kratší dobu a ne tak daleko jako jeho přítel. Také on byl považován za jednoho z nejzkušenějších a nejvzdělanějších mladých ruských námořních důstojníků. Kruzenštern si nebyl jist, zda bude Lisjanskému vyhovovat, když se on, starý kamarád, stane jeho nadřízeným.

Pozval Lisjanského k sobě a bez obalu se ho zeptal:

„Chceš se pod mým velením pustit na cestu kolem světa?“

„Samozřejmě,“ odpověděl Lisjanskij bez rozmýšlení.

„Dobrá,“ řekl Kruzenštern. „Jedna loď bude pod mým velením, druhá pod tvým.“

Oba začali vybírat námořníky pro své posádky — a hned se vynořily nové potíže. Někteří admirálové se dali slyšet, že na takovou nesnadnou plavbu nebudou ruští námořníci stačit.

„Najměte si Angličany,“ radili oběma přátelům. „Ti mají zkušenosti a jsou na dálkové plavby zvyklí. S našimi námořníky se dá počítat nejvýš na Baltském moři. Na stožárech ať vlají ruské vlajky, ale na palubách ať jsou Angličané.“

Ale Kruzenštern zásadně nesouhlasil.

„Co z toho budeme mít, když na našich lodích poplují Angličané?“ namítal. „Viděl jsem na moři jak Rusy, tak Angličany, a vím, že ruský námořník si umí poradit v bouři stejně dobře jako anglický, a někdy dokonce líp.“

Nakonec se mu podařilo prosadit své. Posádky pro obě lodě byly vybrány z ruských námořníků.

Kruzenštern pozval na cestu jenom tři cizince. Všichni tři byli mužové vědy: vynikající švýcarský hvězdář Horner a dva němečtí přírodovědci Tilesius a Langsdorff. Kruzenštern jim dopsal a oni s radostí přijali účast ve výpravě.

Vládní místa pověřila výpravu ještě dalším úkolem: odvézt do Japonska ruského vyslance.

Přestože Japonsko leželo blízko ruských zemí na Dálném východě, zůstávalo v té době pro Rusy pořád ještě téměř neznámou končinou. Japonci Evropany do své země nepouštěli. Jedinou výjimku udělali u Holanďanů; holandské lodě měly právo vplouvat do japonského přístavu Nagasaki.

Rusko chtělo získat stejné právo i pro svá plavidla. Obchod s tajuplným Japonskem vyhlížel velice výhodně, nehledě na to, že bylo nanejvýš žádoucí získat o takovém blízkém, a jak se proslýchalo, mocném sousedu nějaké soustavnější zprávy. Proto ruské vládní kruhy rozhodly vypravit na jedné z Kruzenšternových lodí vyslance k japonskému císaři, aby jednal o podmínkách budoucího obchodního styku.

Alexandr I. jmenoval do této hodnosti svého komořího Nikolaje Petroviče Rezanova.

Byl to právě onen velmož, který měl za ženu dceru kupce

Grigorije Šelechova, zakladatele Ruskoamerické společnosti. Po Šelechovově smrti se Rezanov jako jeho dědic stal jedním z největších podílníků Společnosti a měl o chystanou výpravu neobyčejný zájem. Velmi uvítal, že se bude moci Kruzenšternovy plavby zúčastnit. Chtěl se totiž poohlédnout po obchodních možnostech už z vlastních osobních důvodů.

Uměl si také spočítat, že nemůže přijet do Japonska s prázdnými rukama. Na jeho naléhání dal car Alexandr připravit pro japonského císaře náležité dary.

Při té příležitosti si vzpomněl, že v Rusku žije několik Japonců. Roku 1793 zanesla bouře k Aleutským ostrovům, obydleným ruskými lovci, zbloudilou japonskou rybářskou lodí. Ztroskotala na pobřežních skaliskách, ale rybáře Rusové zachránili. Japonci byli dopraveni z Aleut do Irkutska, kde se na příkaz úřadů usadili, a teď se znova vynořili z mlhy zapomnění.

„Ty Japonce bychom měli vzít s sebou a vrátit je nazpátek do vlasti,“ řekl Rezanov. „Tím přineseme důkaz, že si přejeme vycházet s Japonskem přátelsky, a japonská strana nás lépe přijme.“

A tak uháněli pro irkutské Japonce vládní kurýři.

Lodě, určené pro výpravu, připlyly konečně do kronšadtského přístavu. Byly to dvě velké námořní plachetnice o výtlačku čtyř set padesáti a tří set sedmdesáti tun. Ještě bylo nutné je pojmenovat. U větší lodi, které měl velet Kruzenštern, se kapitán rozhodl pro název *Naděžda*, protože „každého námořníka vede na jeho cesty naděje“, jak říkal.

Druhé plachetnici, svěřené velení Lisjanského, dali jméno *Něva*.

Do Kronštadu se začali sjíždět námořníci, kteří měli nastoupit do posádek výpravy. Svým prvním zástupcem na *Naděždě* jmenoval Kruzenštern zkušeného mořského vlka Makara Ivanoviče Ratmanova. Jako poručíci byli přijati Fjodor Romberg, Petr Golovačev a Jermolaj Levenštern. Kromě toho se na *Naděždě* objevili i dva úplně mladí důstojníci: podporučík Fadděj Bellingshausen a podporučík Otto Kocebu. Nikdo tenkrát samozřejmě nemohl předvídat, že právě tihle dva nejmladší Kruzenšternovi spolupracovníci se o mnoho let později stanou chloubou ruského námořnictva. Nikdo neměl

tušení, že jednoho dne i oni povedou loď na plavbách kolem světa a že Bellingshausen dokonce objeví celý kontinent, onu „jižní pevninu“, kterou se nepodařilo objevit Cookovi a které říkáme Antarktida.

Také Lisjanskij si mohl zvolit pomocníky sám. Vzal si na *Něvu* poručíky Pavla Arbuzova a Petra Povališina.

Obzvlášť opatrně vybíral Kruzenštern řadové námořníky. První podmínkou bylo, aby jeli dobrovolně. V tehdejším Rusku povolávali totiž do námořnické služby nevolníky, kteří se tak dostávali na loď většinou proti své vůli. Kruzenštern dobře věděl, že takovíhle námořníci nejsou na dlouhé a obtížné plavbě k ničemu. Bral jenom ty, kdo chtěli jet, a dokonce jim stanovil plat, což byl tenkrát v Rusku naprosto výjimečný případ. Činil sto dvacet rublů ročně a zájemců byl nadbytek. Lodní lékař doktor Espenberg podrobil všechny prohlídce a vybral jen ty, kteří byli dokonale zdraví.

Učenci Horner, Tilesius a Langsdorff už také přijeli do Kronštadu. 10. června 1803 se loď začaly spěšně nakládat. Nebyla to vůbec snadná záležitost a spotřebovala dost času. Kromě zásob potravin na tři roky s sebou ještě museli vézt zboží Ruskoamerické společnosti a dary pro japonského císaře. Zásoby potravin tvořilo několik tisíc soudků soleného masa a sucharů. Všechno ostatní do lodní kuchyně chtěl Kruzenštern kupovat v přístavech, v kterých cestou zastaví. Na Kamčatku a na Aljašku posílala Ruskoamerická společnost šest tisíc pudů železa, líh, pušky, střelný prach a mnoho dalších věcí. K 6. červenci bylo všechno naloženo do podpalubí, loď by už byly mohly vyplout, ale chyběly ještě dary, skupinka Japonců z Irkutsku a vyslanec.

Vyslanec Rezanov se dostavil se svou družinou až 20. července. Přivezl s sebou také dary pro císaře — obrovská drahocenná zrcadla v zlatých rámech. Musela se uložit na *Naděždě* nanejvýš opatrně, aby se cestou neponičila a nerozbila.

Vyslancova družina sestávala, jak se dalo číst ve výnosu kolegia zahraničních věcí, z „dobře vychovaných mladých lidí“. Byli to major Frederici, dvorní rada Fos, malíř Stěpan Kurljandcev, doktor medicíny Brinkin a gardový poručík hrabě Fjodor Ivanovič Tolstoj.

Všechny velmi zarazilo, že mladý hrabě Tolstoj byl přiřčen k „dobře vychovaným mladým lidem“. Byl to totiž nejnevychovanější mladý muž v celém Petrohradě. Tenhle rváč, výtržník, pijan a karbaník byl známý tím, že se často bil v soubojích. Před ústím namířené pistole projevoval neobyčejnou statečnost. Proslul jako výborný střelec a páčil po svých protivnících bez nejmenšího slitování.

Kromě doktora Brinkina a výtvarníka Kurljandceva nebyli všichni ti „dobře vychovaní mladí lidé“ výpravě naprosto k ničemu. A všechny bylo nutno i s jejich kufry a sluhy ubytovat v nejlepších kajutách. Kruzenštern nebyl samozřejmě vůbec nadšen z tolika neužitečných pasažérů na palubě, ale nezbývalo mu než se podíídit. Doufal aspoň, že třeba nedorazí Japonci z Irkutska.

Jenomže kurýři se přihnali s pěti Japonci do Petrohradu za pár dní; uštvali přitom po cestě pěknou řádku koní. Pětici převezli do Kronštadu a umístili v jedné kajutě *Naděždy*.

Všechny přípravy byly tedy u konce. Dále už nebylo proč otálet. Na *Naděždě* bylo šedesát pět lidí, na *Něvě* čtyřiapadesát. Výprava mohla vyrazit.

7. srpna roku 1803 vypluly obě lodě za lehkého východního větříku zvolna na širé moře.

NA TICHÝ OCEÁN

Kolem mysu Hoorn

Na známé cestě do Anglie zastihla loď silná bouře. V samém začátku plavby — jako kdyby to byla nějaká zkouška. Lidé i loď v ní obstáli se ctí. V Anglii loď zakotvila v malém přístavu Falmouthu.

Vypluly odtud 6. října a zamířily po Atlantském oceánu k jihu. Přestože se blížil podzim, bylo den za dnem tepleji.

19. října jako kdyby před nimi vyvstala přímo z vod oceánu obrovitá špičatá hora. Na jejím vrcholku se třpytila sněžná pole a bylo neuvěřitelné, že tam může být sníh, protože námořníky na lodích sužovalo vedro a už dávno pracovali jenom v košilích.

Byl to Pico de Teide, horský štít ostrova Tenerife.

Navečer téhož dne vplula *Naděžda* s *Něvou* do přístavu městečka Santa Cruz, hlavního města ostrova Tenerife a celých Kanárských ostrovů. Bylo to malé, ospalé španělské městečko s bílými domky a špatně dlážděnými úzkými uličkami, plné opilých mnichů, otrhaných žebráků, oslů, koz a prasat.

Kruzenštern si zapsal do deníku o Santa Cruzu následující řádky:

„Všeobecná chudoba obyvatel a houfy obtloustlých mnichů, potácejících se nočními uličkami, vzbuzují jenom odpor. Spolu s mnichy zaplňují ulice žebráci obojího pohlaví, mladí i staří, posetí vředy a nesoucí po těle známky neduhů.

Vládne tu inkvizice tak jako ve všech španělských državách a podle ujištění řady lidí postupuje s velikou přísností vůči každému svobodomyšlnějšímu člověku. Je to hrůzný život v takovém místě. Zloba inkvizice a neomezená moc guvernéra, které vládnu nad životem a smrtí každého jednotlivce, ovládají vše. Zdejší občan nemá v ničem svobody, ani co by se za nehet vešlo...“

Kruzenštern nabral v Santa Cruzu zásoby pitné vody, čerstvého masa a ovoce, nakoupil i výtečné tenerifské víno a dopřál námořníkům, aby se pobavili a odpočali si před další cestou.

26. října vyjely obě lodě znova na moře.

26. listopadu, přesně za měsíc, přepluly rovník a octly se ve vodách jižní polokoule. Bylo to poprvé v dějinách ruského námořnictví, co se ruské plavidlo dostalo na rovník. Ještě nikdy předtím se ruská lodní posádka neplavila tak daleko od vlasti.

Dohodli se, že přejezd rovníku oslaví podle starého námořnického zvyku, který se odedávna dodržuje po celém světě. Jednoho veselého námořníka — jmenoval se Pavel Kurganov a podle Kruzenšternova vyjádření měl „herecké nadání a dar slova“ — povýšili na antického boha moří Neptuna, přilepili mu plnovous z koudele a vstrčili do ruky veliké vidle s třemi hroty. Neptun vedl všelijaké přísné řeči a spouštěl hrůzu, a oni si z něho dělali dobrý den. Božstvo je na oplátku polévalo z vědra a ohánělo se po nich svým trojzubcem. Všechno skončilo veselící pod hvězdnatým tropickým nebem.

18. prosince se na obzoru vynořily břehy Brazílie. Země byla v těch dobách portugalskou kolonií. Kruzenštern řídil loď podél břehu směrem na jih a za dva dny vplul do přístavu brazilského města Desterra (dnes Florianópolis). Před osmnácti lety zakotvil v tomto přístavu La Pérouse.

Naděžda pozdravila město jedenácti dělovými výstřely a městská pevnost odpověděla salvou z jedenácti hlavních. V Desterru se výprava zdržela celých šest týdnů; jakmile totiž lodě vjely do přístavu a zakotvily, vyšlo najevo, že střední stěžeň *Něvy* je trochu nakloněný a že má prasklinu. S takovým stěžněm se v cestě pokračovat nedalo, musel se vyměnit za nový. Ale v okolí Desterra nerostly žádné vhodné stromy. Kruzenšternovi se podařilo domluvit se s brazilskými obchodníky, kteří přislíbili, že vhodný stožár opatří — ovšem z velmi vzdálených míst. Taková dodávka vyžadovala samozřejmě hodně času.

Kruzenštern žasl, jak žalostně vypadají portugalské vojáky. „Přestože vojáci vypravují z Brazílie do Lisabonu každoročně velké zásilky diamantů,“ zapsal si do deníku, „nedostávají už celou řadu let vůbec žádný žold.“ Čekalo se tedy na stěžeň a

Kruzenštern ubytoval na tu dobu většinu posádky na břehu.

Guvernér přijal Rusy velmi přátelsky a přenechal jim k užívání svou předměstskou vilu, kde měli naprostý klid k odpočinku. Vědci se zabývali studiem přírody, ostatní podnikali vycházky do okolí a dopřávali si oddechu.

K oslavě Nového roku byli důstojníci pozváni ke guvernérovi. Bylo to zvláštní vítat Nový rok uprostřed horké, dusné noci. Na jižní polokouli je totiž leden nejparnější měsícem roku.

V Brazílii žije veliká spousta papoušků a dlouhoocasých opic. Papoušek tam patří k úplně všedním, obyčejným ptákům, asi jako u nás vrána nebo vrabec. Kruzenštern si pro potěšení koupil půl tuctu papoušků těch nejpohádkovějších barev a ve veliké kleci je poslal na svou loď. Hrabě Fjodor Tolstoj si opatřil opici, z níž se mu po ochočení stal nerozlučný kamarád.

Okolí Desterra se hemžilo spoustou jedovatých hadů. „často jsem se musel divit,“ zapsal si do svého deníku Lisjanskij, „že se nikomu z našich nic nestalo. Tolik se jich tady přece dennodenně honí za motýly! A hadů — těch nejnádhernějších na světě — je zde bezpočet. Guvernér mi líčil, jak kurýři, které vysílá do Ria de Janeira, musí chtít nechtít uhánět na koních zběsilou rychlostí, aby unikli uštknutí jedovatých plazů, kterých někdy leží napříč přes cestu celé hromady... Pokud jde o hmyz, zaujaly nás nejvíc obrovské světlušky. Má-li člověk tři v ruce, může za noci klidně číst jako ve dne. Já sám jsem s pomocí jedné světlušky za tmy našel ztracený kapesník. Svítícího hmyzu tu všude poletuje tolik, že od večerního setmění až do ranního rozbřesku bývá slušně vidět.“

V posledních dnech ledna došel konečně nový stěžeň a lodní tesaři ho začali ihned ustavovat. Byli s prací rychle hotovi, takže 4. února 1804 mohly lodě vyplout z desterrského přístavu a pokračovat dál na jih.

Kruzenštern velice spěchal. Mys Hoorn se totiž dal obeplout jen v letních měsících: v prosinci, v lednu nebo v únoru. Ostatek roku tam krutě řádí vichřice.

Ochlazovalo se den ze dne. Námořníci měli znova podivný pocit: blížil se březen, který je v ruském povědomí už jarním měsícem, a tady se naopak počasí čím dál víc kazilo a teploty

klesaly níž a níž.

Na moři začaly zuřit bouře. Vlny nadhazovaly lodě jako smítka. *Něva* s *Naděždou* se přes tu chvíli ztrácely jedna druhé z dohledu. Zatím se jim pořád ještě dařilo se vždycky nějak najít, ale mohlo se také stát, že budou nuceny nadlouho plout každá na vlastní pěst. Když se bouře konečně na pár hodin uklidnila, dal se Kruzenštern zavézt člunem na *Něvu*.

„Musíme si domluvit místo setkání pro případ, že nás mlha a bouře na delší dobu rozdělí,“ oznámil kapitánu Lisjanskému. „Lodě budou muset s největší pravděpodobností obeplouvat Hoornský mys každá zvlášť.“

Kapitáni posoudili situaci a určili za místo setkání Velikonoční ostrov v Tichém oceánu.

„A kdybyste *Naděždu* u Velikonočního ostrova nezastihl, hledejte nás u ostrova Nukahivy. Není ještě vůbec prozkoumán a my se tam musíme podívat.“

Bouře se rozpoutala s novou silou, hned jak se Kruzenštern vrátil na *Naděždu*. *Něva* zmizela ve vířící mlze a už se neobjevila. *Naděžda* si razila tmou a zimou dál cestu k jihu.

3. března se konečně před nimi objevil mys Hoorn, obrovitá černá holá skála, o kterou se tříštily zpěněné vlny. Jejich hřebeny přesahovaly výšku lodních stožárů. *Naděžda* pomalu a opatrně objela mys a vplula do Tichého oceánu.

„Přece jen jsme proklouzli!“ oddychl si Kruzenštern s úlevou.

Ostrov Nukahiva

Kruzenštern sice domluvil s Lisjanským sraz u Velikonočního ostrova, jenomže nastaly takové okolnosti, že se plavba k tomu místu jevila jako nevýhodná. *Naděždu* v jižní části Tichého oceánu dlouho pronásledovaly bouře. Hodně ji zdržely a zanesly daleko na západ od původně stanovené dráhy. Kdyby se chtěli dostat k Velikonočnímu ostrovu, museli by se vracet na východ proti silnému větru a ztratili by spoustu času. Proto se Kruzenštern rozhodl, že popluje rovnou k Nukahivě a že bude čekat na *Něvu* tam. Měl velice naspěch. V Brazílii se zdržel déle, než předpokládal, a na podzim už chtěl být v Japonsku.

Zásoby pitné vody, které nabrali v Desterru, začaly docházet, a Kruzenštern nařídil, že nikdo na lodi nesmí vypít víc než máz denně. *Naděžda* plula neznámou oblastí Tichého oceánu, kam se předtím ještě nedostala žádná loď. Námořníci se nepřetržitě střídali na hlídce — za dne na stěžňovém stole a v noci na čeleni — a pozorovali, neukáže-li se na obzoru nějaká země. Kruzenštern slíbil odměnu tomu, kdo ji objeví první, ale dny plynuly jeden za druhým a kolem dokola se vlnil jen nekonečný oceán.

17. dubna roku 1804 přejeli obratník Kozoroha. A za dalších dvacet dní, 7. května, se konečně na obzoru vynořil břeh Nukahivy.

Nukahivu, jeden z Markézských ostrovů, objevil americký kapitán Ingraham v roce 1791, třináct let před Kruzenšternovým přistáním. Ingraham byl nevzdělaný kšeftař. Při vylodění na ostrově neprovedl žádný podstatnější průzkum. Kruzenštern byl rozhodnut ostrov prozkoumat.

Vypadal jako hustý temně zelený přírodní park. V zeleni byly rozhozeny růžové, oranžové a bílé skvrny — to byly stromy obsypané zářivě barevnými květy. Kruzenštern i jeho společníci slyšeli mnoho o kráse tropických tichomořských ostrovů, ale takovou okázalou nádheru přece jen nečekali.

Naděžda plula zvolna ve vzdálenosti tří mil podél břehu. Vánek přinášel k lodi kořenou, sladkou vůni z lesů. Kruzenštern si prohlížel břeh dalekohledem — hledal záliv, označený na Ingrahamově mapě jako záliv Anny Marie. Mezi stromy se míhaly maličké, taktak viditelné postavy naháčů. Naháči běhali sem tam, poskakovali, rozhazovali rukama.

Za mysem se objevila dlouhá úzká lodice se šesti veslaři a ujížděla rychle k *Naděždě*. Jako většina polynéských plavidel měla takzvanou protiváhu: trám, uložený na vodě souběžně s lodicí a spojený s ní tyčemi; ten nedovolí, aby se převrhla. Lidé v lodici byli nazí a Kruzenštern je všechny považoval za domorodce. Proto ho velice překvapilo, když domorodec na přídi zničehonic zdvihl nad hlavu bílý vlající prapor.

V Evropě bílý prapor znamená, že jeho nositel se vzdává nebo že přichází v míru. Ale jinde na světě, jak Kruzenštern věděl, tenhle význam neplatil. A tak nebylo divu, že bílý prapor

v domorodém člunu výpravu tolik překvapil.

Lodice dojela těsně k *Naděždě* a Kruzenštern nařídil hodit jí lano. Muž s bílým praporem se vyšplhal na palubu.

Až na krátkou sukénku, spletenou z trávy, byl úplně nahý. Postavil se před Kruzenšterna, uklonil se málem až k zemi a oznámil čistou angličtinou:

„Jmenuji se Roberts. Jsem zdejší obyvatel a zcela k vašim službám, kapitáne!“

Teprve teď si Kruzenštern všiml, že muž je běloch. Lépe řečeno, že jím kdysi byl, než tropické slunce opálilo jeho kůži dohněda. Ale přece jen byla mnohem světlejší než pleť tmavohnědých domorodců v lodici. Posádka *Naděždy* si prohlížela podivného návštěvníka jaksepatří zvědavě.

„Vy tu žijete?“ zeptal se ho Kruzenštern s údivem. „Jak jste se sem dostal?“

„Řeknu vám to,“ odpověděl Roberts s další úklonou. „Před osmi lety jsem zběhl z anglické válečné lodi, když plula tady kolem ostrova. Můj kapitán mě hrozně rád tloukl do obličeje. Po roce služby mi zbylo jenom sedm zubů.“ Otevřel ústa a ukázal bezzubé čelisti. „Doufám, pane, že mě nevrátíte zpátky do Anglie. Můžu vám tu být moc a moc užitečný.“

Kruzenštern, který svého času sloužil v anglickém námořnictvu, dobře věděl, jak krutě se zachází na anglických lodích s námořníky. Věděl také, že chyceného zběha čeká v Anglii šibenice.

„A jak byste nám mohl být užitečný?“ zeptal se Angličana.

„Opravdu dost,“ odpověděl sebejistě bílý ostrovan. „Především vám teď mohu dělat lodivoda a zavést vaši loď do zálivu Anny Marie. Pro námořníka, který neví, kde je průjezd mezi útesy, to není vůbec lehké. Za druhé mluvím plynně jazykem zdejších domorodců a mohu vám tlumočit. A za třetí jsem v nejužším příbuzenském vztahu s králem. Proto, pane, jistě chápete, že i na mně částečně záleží, jak vás domorodci přijmou.“

Nato Roberts bez váhání mrštně vyskočil na kapitánský můstek vedle Kruzenšterna a vedl loď mezi růžovými korálovými útesy do zálivu Anny Marie. Ukazoval Kruzenšternovi, kde je pro ponor lodi bezpečná hloubka, a

kapitán viděl, že bez jeho pomoci by se *Naděžda* dostávala do zálivu opravdu těžko.

Musili si přiznat, že Roberts může být skutečně výpravě k užítku, ukázal se jako dobrý lodivod. Ale měl také jednu velikou, do očí bijící nectnost: byl hrozně upovídaný. Měl teď příležitost ukojit svůj stesk po mateřském jazyku, a tak bez přestání repetil, jako když spustí stavidla.

„Na ostrově žije ještě jeden běloch,“ oznámil mezi jiným. „Je to Francouz, taky uprchlý námořník, ale mizera, jakého svět neviděl. Kapitáne, já vás zapřísahám, střežte se toho člověka. Určitě za vámi přijde a bude vám nabízet své služby. Nevěřte mu ani slovo a žeňte ho jako psa.“

Roberts se bojí konkurence, řekl si Kruzenštern, a zeptal se:

„Proč je ten Francouz mizera? Copak hrozného provedl?“

„Každou minutu dělá tisíce lumpáren!“ vybuchl Roberts, jak se dostával do varu. „Chce mě zabít. Chce mě rozeštvat s domorodci.“

„Jste dva jediní Evropané na ostrově,“ řekl Kruzenštern. „To by vás mělo sblížovat. Proč se neudobříte?“

„Vy nevíte, co je to za člověka!“ stál na svém Roberts. „Já jsem také ze začátku uvažoval jako vy a mockrát jsem mu navrhoval, abychom se smířili. Ale copak se dá vyjít s někým, kdo celé dny nepřemýšlí o ničem jiném, než jak by vám zákeřně podřízl krk?“

Naděžda šťastně proplula mezi útesy a spustila kotvy uprostřed zálivu. Ze břehu okamžitě naskákaly do vody stovky domorodců a plavaly k lodi.

Cítili se v moři zrovna tak doma jako na suché zemi. Povídali si, cákali po sobě vodou, a při tom všem plavali neobyčejně rychle a lehce. Ruští námořníci v životě neviděli tak zdatné plavce. Vlekli k lodi kokosové ořechy, chlebovníkové plody a banány. I s tím těžkým nákladem plavali jako ryby.

„Dají se u vás koupit také vepří?“ zeptal se Kruzenštern Robertse.

Posádka *Naděždy* se už řadu měsíců živila jen soleným masem a měla velikou chuť na čerstvou potravu.

„Prasat je tu málo, pro domorodce znamenají celé jmění,“ odpověděl Roberts. „Mám dojem, že vám je nikdo neprodá.“

Kruzenštern svěřil obchodování s domorodci poručíku Rombergovi a doktoru Espenbergovi a ti ukázali ostrovanům z paluby několik železných seker. Domorodci spustili radostný pokřik a začali mávat nad hlavami kokosovými ořechy a banány. Ale Roberts jim na přání doktora Espenberga vysvětlil, že sekery mohou mít jen výměnou za vepře, za ovoce že dostanou kusy železných obručí ze starých sudů. Ostrované měli radost i z obručí a nabídnutou výměnu ochotně přijali. Espenberg s Rombergem jim spouštěli železo z paluby po provazech, oni si je dole odvazovali a přivazovali zase své „zboží“. Vedli si při tom obchodování naprosto poctivě.

Všechny své nástroje a zbraně vyráběli jen z kamene, ze dřeva a z kostí jako člověk doby kamenné. Neuměli tavit kovy, proto si železa neobyčejně vážili. „Za kousek obruče,“ zapsal si Kruzenštern, „dávali obyčejně výměnou pět kokosových ořechů nebo tři čtyři plody chlebovníků. Velice si cenili takového kousku železa... Těšili se z něho jako děti a dávali najevo svou radost hlasitým smíchem. Ten, kdo si takový kousek zrovna vyměnil, ukazoval právě nabytou vzácnost s vítězným pohledem všem ostatním, co plavali u lodi. Ta nevýslovná radost jasně dokazovala, jak málo příležitosti k získání pro ně tak cenného kovu zatím měli.“

Obchodování trvalo už několik hodin, ale s vepří se neobjevil nikdo. Kruzenštern se přesvědčil, že Roberts měl pravdu. Získat na Nukahivě čerstvé maso byla neobyčejně obtížná záležitost.

Ve čtyři odpoledne odrazila od břehu veliká lodice, plně obsazená domorodými muži. Mířila k *Naděždě*.

„Kdo je to?“ obrátil se Kruzenštern na Robertse.

Rusové si už předtím všimli, že domorodci moc loděk nemají a že plavou v moři jen tak. K lodi bylo ze břehu velmi blízko a kterýkoli domorodec mohl tu vzdálenost lehce přeplavat. Proto Kruzenšterna překvapil pohled na domorodce, kteří kvůli takové krátké vzdálenosti sedli do člunu.

„Jede k vám král Tapenga,“ řekl Roberts.

Když lodice došla k *Naděždě*, spustili z lodi žebřík a Tapenga se svou družinou vylezl na palubu.

Bylo mu asi pětáctýřicet let. Měl na sobě stejnou sukýnku

jako ostatní domorodci, ale po celém těle a na obličeji měl vytetované kresby listí, podivných ptáků a banánových trsů. Hodnostáři z jeho doprovodu byli také tetovaní, jenomže skromněji.

Kruzenštern zavedl krále a jeho svitu do své kajuty. Hosté se chovali důstojně a vážně, a Kruzenštern obdaroval krále nožem a dvaceti lokty červené látky. Tapenga si okamžitě omotal látkou celé tělo, jako se omotává cívka nití.

V kapitánově kajutě viselo na stěně velké zrcadlo. Domorodci byli bez sebe nadšením. Nejdřív se marně pokoušeli do něho vlézt a pak začali nakukovat do skuliny mezi stěnou a zrcadlem. Snažili se zjistit, co se za ním skrývá. Král Tapenga měl ze své zrcadlové podoby ohromnou radost. Nemohl se na sebe vynadívat. Rozhazoval rukama a nohama, přisedával do dřepu, dělal obličej. Odpoutat jeho pozornost dalo Kruzenšternovi dost práce.

„Obzvlášť je zaujala olejem malovaná podobizna mé ženy,“ zaznamenal si Kruzenštern. „Dlouho si ji prohlíželi a různými posunky dávali najevo údiv a potěšení. Manželčiny kudrnaté vlasy, které zřejmě považovali za znak veliké krásy, se jim tak líbily, že na ně každý ukazoval prstem.“

V sousední kajutě visela klec s papoušky koupenými v Brazílii a ti se hostům zalíbili ještě víc než zrcadlo. Takové pestré krásné ptáky domorodci ještě neviděli. Obzvlášť je zaujaly jejich zahnuté rudé zobáky. Král se obrátil k Robertsovi a pronesl několik slov.

„Tapenga vás prosí, abyste mu daroval jednoho papouška,“ řekl Roberts. „Ale neradím vám to, pane. On totiž hrozně rád žebrou o všechno, co vidí.“

„Jen ať si ho vezme,“ odpověděl Kruzenštern. „Ale nejdřív se pana krále zeptejte, jestli ho náhodou nemá v úmyslu sníst. Dám mu ptáka jen pod podmínkou, že se o něho bude starat.“

Král opravdu nechtěl papouška sníst. Naopak, začal se podrobně vyptávat, jak ho má krmit. Bylo jasné, že ho chce dobře opatrovat. Kruzenštern mu tedy malého ptáčka daroval a Tapenga ho s obrovskou opatrností vzal do dlaní. Když potom zase vyšli na palubu, ukázal Kruzenštern královi lodní děla a zeptal se ho prostřednictvím Robertse, jestli ví, co to je.

„Vím,“ odpověděl král. „Je to hrom, který ničí vesnice.“

Tihle lidé už zřejmě účinek takového hromu na sobě zakusili, pomyslí si Kruzenštern.

„Když nám tví lidé nebudou ubližovat,“ řekl králi, „ten hrom ti nic zlého neudělá.“

„Mí poddaní nikdy neubližují cizincům,“ odpověděl král důstojně, „ale stává se, že cizinci ubližují mým poddaným.“

Kruzenštern si vzal Robertse stranou a zeptal se: „Odkud to vlastně vědí o těch lodních dělech?“

„Před pěti lety sem připlula jedna anglická loď,“ odpověděl Roberts. „Zakotvila na druhé straně ostrova. Kapitán chtěl, aby mu domorodci dodali potraviny zadarmo. Nedostal samozřejmě nic. A tak poslal na ostrov námořníky, aby banány a vepře zabrali násilím. Ale domorodci se bránili kamením a donutili námořníky k ústupu na loď. Rozezlený kapitán vydal rozkaz k palbě ze všech děl. Zničila dvě vesnice.“

Domorodci si uchovali tu kanonádu v živé paměti, tenkrát se třáslly hory až na druhé straně ostrova.

Začalo se stmívat a král se chystal domů. Kruzenštern mu slíbil, že k němu zítra přijede na návštěvu. Nato se oba muži přátelsky rozloučili.

Návštěva u krále

Druhý den ráno přijel k lodi člun. Dva domorodci přivezli Kruzenšternovi darem od Tapengy velkého vepře. Spoutané zvíře bylo lany vytaženo na palubu a Kruzenštern mohl konečně zajistit posádce potravu z čerstvého masa. Byl to první vepř, kterého se mu na Nukahivě podařilo získat. Uvědomoval si velmi dobře cenu toho královského daru — domorodci přece nechtěli dávat svá prasátka dokonce ani za železné sekery.

Za hodinu odjel Kruzenštern na břeh, aby oplatil králi návštěvu. Zároveň chtěl vypátrat nějakou říčku, z níž by se výprava mohla zásobit pitnou vodou.

Kdekdo by chtěl jet s ním. Všichni už toužili projít se zas po pevné zemi. Kruzenštern měl ze začátku v plánu vzít s sebou jen vyslance Rezanova, dva důstojníky, a šest námořníků s puškami pod velením poručíka Fjodora Tolstého jako ozbrojený

doprovod. Ale když viděl, jak silně se ostatní cítí ošizení, rozhodl se vzít s sebou ještě dalších patnáct lidí.

„Co myslíte, Robertsi,“ zeptal se Angličana, který se teď od něho nehnul ani na krok, „nebude nebezpečné nechat loď pod ochranou tohoto malého zbytku posádky, co zůstane na palubě? Vždyť jedou skoro všichni na břeh...“

Kolem lodi se pořád ještě hemžilo ve vodě plno domorodců.

„Vyhlaste loď za *tabu*,“ poradil Roberts, „a nikdo se jí neopovází dotknout.“

O účinku tajemného slova *tabu* na obyvatele tichomořských ostrovů Kruzenštern už něco věděl. Psala o tom řada cestovatelů.

Slovem *tabu* se dalo označit cokoli: obydlí, jídlo, zbraň, člověk. K takhle začarovanému předmětu se neodvážil nikdo z domorodců dokonce ani přiblížit. Pověra pomáhala kněžím ovládat lid a Kruzenštern byl na pochybách jen v jediné věci: může si dovolit *tabu* vyhlásit, když na to mají právo jen kněží?

„Vy jste tu víc než kněz, jste polobůh, jste světec,“ vysvětlil mu Roberts. „Domorodci jsou pevně přesvědčeni, že lodě bělochů k nim připlouvají z oblaků, kde sídlí bohové.“

Naděžda byla prohlášena za *tabu* následujícím způsobem: Kruzenštern se ukázal na palubě s hláskou troubou v podpaží a zamával rukou, aby připoutal pozornost plavců v zálivu. A když na něho upřeli zrak, zdvihl troubu k ústům a třikrát mocně zvolal hrobovým hlasem:

„*Tabu! Tabu! Tabu!*“

A ukázal rukou na svou loď.

K posílení účinku dal potom na Robertsovu radu vystřelit z děla slepým nábojem.

Domorodce to vyděsilo tak, že Kruzenštern začal litovat, že Robertse poslechl. Kdekdo prchal z moře na břeh.

Úlek ale netrval dlouho a záliv se znova zaplnil nahými plavci. Jen k lodi si už toho dne netroufli.

Návštěva ke králi odjela z lodi ve dvou člunech. Velení nad *Naděždou* předal Kruzenštern na dobu své nepřítomnosti Ratmanovovi. Ratmanov by se byl také na ostrov rád podíval, ale teď musel ovšem zůstat na lodi.

Na břehu uvítal návštěvníky několikatisícový dav. Výpravě z

toho bylo trochu úzko, ale domorodci se chovali docela družně a přátelsky. Poněkud obtěžovala jen jejich nezřízená zvědavost, každý si chtěl bělochy nejenom prohlédnout od hlavy k patě, ale taky si na ně sáhnout.

Kruzenštern pátral v davu pohledem po králi, ale Tapenga se zřejmě na břeh nedostavil.

„Podle zdejšího zvyku vás přivítá až u dveří svého domu,“ vysvětlil Roberts kapitánovi.

Král místo sebe poslal vysokého hezkého muže. Domorodec oznámil Kruzenšternovi, že je cizincům k službám jako průvodce. Byl to královský zapalovatel ohně, tedy významný hodnostář. Nukahivští obyvatelé získávali oheň třením dvou hůlek, jiný způsob neznali. Zapalování byla obtížná a odpovědná práce, která vyžadovala velikou zručnost. Hodnostář, který zapaloval oheň v králově chýši, byl proto velmi důležitý muž.

Kruzenštern chtěl ze všeho nejdřív najít místo, kde by si výprava mohla naplnit sudy pitnou vodou. Nechal u vytažených člunů čtyři ozbrojené námořníky, nařídil jim, aby nevyvolávali s domorodci žádné spory, a poprosil Robertse, aby ho zavedl k nejbližší říčce. Roberts s královským ohnivcem vedli malý oddíl úzkou pěšinkou v trávě, sahající mužům až po temena hlav.

Rusové žasli nad nádherou nukahivského rostlinstva. Les, opletený liánami, se zdál neprostupný. Příchozí omamovala kořená vůně květů a přezrálých plodů.

V doprovodu obrovského hlučícího zástupu zvědavých domorodců, kteří se jim nepřestávali držet za zády, došli nakonec k ústí malé čisté říčky. Voda se tu dala nabírat pohodlně a jednoduše, protože říčka se vlévala do zálivu, kde kotvila loď. Kruzenštern nemínil zbytečně ztrácet čas. Požádal, aby ho teď zavedli ihned ke králi.

Asi za dvacet minut se před nimi objevilo několik desítek okrouhlých rákosových chýší bez oken, s maličkými vchody, do kterých se dalo vstoupit jen v hlubokém předklonu. Na kraji vesnice uvítal hosty statný šedovlasý stařec s převázaným okem. Byl to strýc krále Tapengy, proslavený válečník, který ztratil oko v bitvě s bojovníky sousedního kmene. Odvedl

Kruzenšterna a jeho společnost přes vesnici ke královu příbytku.

Tapengova chýše se v ničem nelišila od ostatních vesnických obydlí. Král uvítal hosty u vchodu a uvedl do svého rákosového paláce Kruzenšterna, Rezanova, Golovačeva, Romberga, Espenberga a Robertse. Ostatní z výpravy a všichni domorodci museli zůstat venku. Běloši z toho prostého důvodu, že by se byli do paláce už nevešli, a domorodci proto, že královské sídlo bylo pro obyčejné poddané *tabu*.

V králově příbytku seděla na rohožích celá královská rodina, kterou převážně tvořily ženy. Královna a její už dospělé dcery na sobě měly totéž oblečení jako muži, ale na jejich tělech chybělo tetování. Zato ruce měly až po lokty potřené něčím černým. Kruzenšternovi se v první chvíli zdálo, jako by to byly rukavice.

Hosté byli usazeni na rohožce vedle členů rodiny. Ženy se přívětivě usmívaly a s neobyčejným zájmem si prohlížely zlatem zdobené uniformy důstojníků. Kruzenštern je podaroval hrstí skvěle nablýskaných knoflíků, několika noží a maličkými zrcátky. Knoflíků si skoro ani nevšimly, nože předaly králi a královskému ohnivci, ale v zrcátkách se zato prohlížely dlouho a s potěšením.

Když tak všichni chvílku poseděli, zdvihli se a přešli z chýše pod velký slaměný přístřešek na dvoře, kde si znova posedali na rohože. Pod přístřeškem bylo mnohem víc místa, vešla se tam celá výprava z lodi i královi příbuzní a oblíbenci.

Přístřešek používala královská rodina jako jídelnu. Nukahivští domorodci nikdy nejedli ve svých chýších; pochutnávali si venku buď pod širým nebem, nebo pod slaměnými přístřešky, které je chránily před deštěm a slunečním úpalem. Jak vyšlo najevo, Angličan Roberts často obědval pod královským přístřeškem, měl totiž za ženu jednu z četných královských dcer.

Sloužící přinesli množství rozloupaných kokosových ořechů, banány a horké, kouřící plody chlebovníku. Tapenga horlivě pobízel hosty, aby si brali. Domorodci jedli dlouho, vydatně a mlčky. Bylo vidět, že jídlo pro ně znamená velice vážnou záležitost. Maso se na královské hostině neobjevilo a

Kruzenštern měl novou příležitost se přesvědčit, za jakou vzácnost považují domorodci vepře, kteří byli jejich jedinými domácími zvířaty.

Po obědě Kruzenštern vstal, poděkoval, rozloučil se, vyzval krále, aby k němu zajížděl na návštěvu na loď co nejčastěji, a vykročil se svou skupinou ke břehu. Král je vyprovodil až na práh svého sídla, králův strýc na konec vesnice a dál pak s nimi pokračoval královský ohnivec.

„Váš král si ale vůbec nežije na vysoké noze,“ řekl Kruzenštern Robertsovi, který šel vedle něho. „Živobytí obyčejného domorodce se liší od královského dost málo, jak to tak vidím!“

Roberts se dal do smíchu.

„Celé Tapengovo království pozůstává z jedné jediné vesnice,“ vysvětlil potom. „Na Nukahivě je všeho všudy pět vesnic a každá má svého krále.“

Dva robinzoni

Kruzenšternovu skupinu vyprovázela celá vesnice — muži, ženy i děti. V davu upoutal kapitána muž, který vypadal opravdu velmi podivně. Byl po pás nahý jako všichni domorodci, ale namísto sukýnky měl na sobě děravé plátěné námořnické kalhoty. Na holou hrud' mu spadal slepený černý plnovous, kníry měl švihácky zakroucené špičkami nahoru a vlasy smotané do velkého špinavého chumáče. Byl vůbec vcelku mnohem špinavější a neupravenější než ostatní čistotní nukahivští obyvatelé, zvyklí koupat se v moři každou chvíli.

„Kdo je to?“ zeptal se Kruzenštern Robertse.

Roberts se zamračil a tvář se mu zkřivila hněvem.

„To je Francouz Cabri, pane, to je ten darebák, o kterém jsem vám vyprávěl. Tvařte se, jako že ho nevidíte, jinak se na vás přilepí a už se ho nezbavíte.“

Kruzenštern se podíval pozorněji a zjistil, že muž s černým plnovousem je skutečně běloch. Ale jeho kůže byla potažená takovou vrstvou špíny, že vypadal ještě tmavší než domorodci.

„Dívá se na vás, pane,“ upozornil Roberts. „Chce, abyste ho zavolal k sobě. Otočte se jinam.“

Načež milý Angličan zahrozil na svého nepřítele pěstí.

Ale Kruzenštern se ani v nejmenším nemínil stavět v téhle věci na Robertsovu stranu. Chtěl oba nukahivské Evropany smířit. Nechal Angličanovo varování bez povšimnutí a kývl na Cabriho, aby k němu přišel.

Francouz to udělal a uklonil se.

„Povězte mi, dobrý muži,“ oslovil ho francouzsky Kruzenštern, „jak se vám tu žije? Mohu vám něčím pomoci? A proč se nemáte rád tady se svým sousem?“

Namísto odpovědi začal Cabri Robertsovi zuřivě spílat. Zasypal ho těmi nejšťavnatějšími francouzskými a anglickými nadávkami.

„Nevěřte mu, pane, je to prohnáný darebák. Je to příbuzný lidožrouta Tapengy a sám je taky lidožrout. Chtějí vás zatáhnout někam na odlehlé místo a tam vás zabít a sníst...“

Roberts vytrhl z opasku nůž, a kdyby ho byl Kruzenštern nechytil za ruce, mohla celá věc velice špatně dopadnout. Kapitán začal okamžitě oba soupeře přesvědčovat, jak nevýhodné je pro ně žít v takovém nesváru a jaký užitek by mohli mít z toho, kdyby se spřátelili. Tak dlouho a s takovou naléhavostí jim domlouval, aby se smířili, až si oba muži nakonec zamračeně podali ruce. Ale sotva Francouz zůstal trochu vzadu, řekl Roberts Kruzenšternovi polohlasem:

„Tohle nebude mít dlouhé trvání, pane. Uvidíte, že mi ještě dnes udělá nějaké darebáctví.“

A opravdu, jen Roberts na chvíličku někam zmizel, už byl Francouz u Kruzenšterna a zašeptal:

„Dvacet mil odtud je v moři pustá skála. Odvezte tam toho hnusného Angličana, prosím vás, pane!“

V Kruzenšternovi vzplál hněv.

„Styd'te se, člověče!“ řekl.

„Takže odmítáte,“ ozval se drze Cabri.

„Přesně tak.“

„Dobře, kapitáne, budete toho litovat.“

S těmi slovy udělal Francouz čelem vzad a šel pryč. Ale ještě jednou se otočil, zahrozil Kruzenšternovi pěstí a křikl: „Za tohle se vám pomstím!“ A byl tentam.

Setkání v zálivu

Po návratu na břeh našel Kruzenštern své čluny v naprostém pořádku. Námořníci, kteří je hlídali, seděli ve stínu velkého stromu a kouřili. Podle jejich hlášení je po dobu kapitánovy nepřítomnosti nikdo nevyrušil.

Kruzenštern odjel s celou skupinou na loď, kde bylo také všechno v pořádku.

„Poručíku Rombergu,“ řekl důstojníkovi, „chci ještě dnes začít s nabíráním pitné vody. Vezměte si velký člun, naložte několik prázdných sudů a jeďte s deseti námořníky k ústí říčky, kterou jsme spolu viděli. Do setmění zbývají čtyři hodiny, stačíte se ještě za světla vrátit.“

Poručík Romberg odrazil od lodi na určené barkase a brzy zmizel za úzkým mysem. Ale za hodinu byl ke Kruzenšternově údivu už zase zpátky.

„Co se stalo?“ zeptal se Kruzenštern s obavou. „Co tak brzy?“

„Všechno je v pořádku,“ odpověděl Romberg.

„Proč se tedy vracíte s prázdnými sudy?“

„Všechny sudy jsou plné, kapitáne,“ řekl Romberg s úsměvem.

A vyprávěl, že jakmile vjeli do ústí, zakotvili a začali nabírat vědry vodu, objevilo se najednou v řece plno domorodců. Připlavali ke člunu, shodili z něho v minutě dolů na hladinu všechny čtyřicetivědrové sudy a začali je nakládat zpátky jeden za druhým po okraj naplněné vodou. V několika minutách udělali práci, která by námořníkům zabrala nejmíň dvě hodiny.

„Bylo tam kolem pěti set mužů,“ pokračoval Romberg. „Každý sud nakládalo dvacet siláků. Měl byste vidět, jací jsou mezi nimi chlapíci. Každého byste mohl odvést ke gardě. Ze začátku jsem z toho měl trochu strach, ale pak jsem viděl, že jsou to prostě a jednoduše ohromně dobrosrdeční a účinní lidé.“

Při druhé cestě pro vodu s sebou Romberg vzal několik tuctů železných obručí jako dárek pro nečekané pomocníky. Do tmy stačil udělat ještě dvě cesty k ústí říčky a nazpátek.

Druhý den, 10. května, kolem jedenácté hodiny dopoledne

připlaval k lodi domorodec a ohlásil Robertsovi, že přináší pro Kruzenšterna poselství od krále. Kruzenštern nařídil, aby ho ihned pustili na palubu. Tapenga poslal domorodce se vzkazem, že dnes za svítání zahlédli daleko na moři velikou loď, plující rovnou k Nukahivě.

„Tapenga je tvůj přítel,“ řekl domorodec. „Rozhodl se, že tě předem upozorní. Možná že na té lodi jsou tví nepřátelé.“

Roberts se projevil jako báječný tlumočník, rozhovor šel díky jemu jako po másle.

„Poděkuj mým jménem králi za jeho přátelství,“ odpověděl Kruzenštern královskému poslu, „ale vyříd' mu, že žádné nepřátele nemám a že se nikoho nebojím.“

Kruzenštern vytušil okamžitě, o jakou loď jde. Byla to určitě *Něva*, která nenašla *Naděždu* u Velikonočního ostrova a teď spěchala k Nukahivě.

Po zkušenosti se zálivem Anny Marie, do kterého by se bylo bez lodivoda vjíždělo velice těžko, poslal Kruzenštern *Něvě* naproti šalupu pod velením poručíka Golovačeva. V člunu jel také Roberts.

Za tři hodiny spustila *Něva* kotvy vedle *Naděždy*.

Celá posádka *Naděždy* z toho měla velikou radost. Námořníci obou lodí se naposled viděli u mysu Hoorn, a když byla teď plavidla zase pohromadě, cítili se všichni mnohem bezpečněji. Každý důstojník, každý řadový námořník z *Naděždy* měl na *Něvě* kamarády, s kterými se zase hrozně rád setkal.

„Tak jak jste cestovali?“ zeptal se Kruzenštern, když se kapitán Lisjanskij objevil ve dveřích do jeho kajuty.

„Všechno v pořádku,“ odpověděl Lisjanskij. „Ani jedno zlomené ráhno, ani jeden nemocný námořník.“

Kapitáni se objali a políbili.

„Dorazili jsme k Velikonočnímu ostrovu, kde jste nás chtěl čekat,“ pokračoval Lisjanskij v hlášení, „obepluli jsme ostrov kolem dokola, ale *Naděždu* jsme nezahlédli. Do zálivu jsem se neodvážil, protože vál silný západní vítr, v kterém se dalo velice těžko manévrovat. Poslal jsem na břeh šalupu pod velením poručíka Povališina. Povališin se pomocí posunků dověděl od domorodců, že *Naděžda* k ostrovu nepřiplula. Koupil od nich nějaké banány a vrátil se na loď. Pochopil jsem,

že jste se rozhodl čekat na nás u Nukahivy, a tak jsem se už nikde nezdržoval a spěchal rovnou sem.

Francouzova pomsta

Druhý den došlo k události, která rozrušila poklidný běh života na lodích a málem měla vážné následky.

Hned ráno přijel ke Kruzenšternovi na návštěvu Tapenga.

Král a jeho ohnivec teď bývali na *Naděždě* každý den.

Obzvlášť rádi trávili čas s hrabětem Fjodorem Tolstým.

Ukázalo se, že královský ohnivce ovládá ještě jedno umění: uměl tetovat a všichni mladí muži v Tapengově království nosili na své kůži dílo jeho rukou. A mladý hrabě, který chtěl oslnit přátele v Rusku, ho požádal, aby ho příslušně okrášlil na prsou a na zádech.

Slíbil mu za to velikou sekyru a hodnostář se pustil do práce. Rozřezal hraběti kůži ostrou hranou škeble a pak vetřel do ranek šťávu jakési rostliny. Bolest to byla pekelná, ale hrabě mužně trpěl se zaťatými zuby. Ranky naběhly, ale za pár dní opuchnutí zmizelo a na hraběcím těle vyvstaly zdobné kresby ptáků, prstenců, hadů, ornamenty z listů.

Tapengu nejvíc ze všech věcí na lodi přitahovalo veliké zrcadlo v kapitánově kajutě. Prostál před ním mnoho hodin, přisedával na bobek, všelijak kroutil rukama a dělal nejrůznější obličej. Kruzenštern si na ty královské hrátky zvykl natolik, že už si jich nevsímal a klidně pracoval v Tapengově přítomnosti u psacího stolu. Psal lodní deník, studoval mapy a přezkoumával s profesorem Hornerem astronomická pozorování.

Když druhý den po příplutí *Něvy* Tapenga vkročil do kapitánovy kajuty, zastihl Kruzenšterna při holení. S údivem pozoroval, jak si náčelník bělochů namydlil tváře a jak potom po nich jezdil ostrou blýskavou břitvou. Ale nejvíc ho zaujala voňavá toaletní voda, kterou si po oholení natřel obličej. Nukahivští domorodci se také uměli holit, jenomže ostrými hranami škeblí, což potřebovalo spoustu času. Když teď Tapenga viděl, jak lehce a rychle se bílí muži holí, chtěl to také na sobě vyzkoušet a poprosil, aby ho oholili.

Kruzenštern zavolal námořníka, který na *Naděždě* zastával lazebnické povinnosti, a nařídil mu, aby krále oholil. Tapenga se uvelebil v křesle a námořník se dal do práce. Během holení se na Tapengově tváři rozhostil výraz dokonalé blaženosti.

„Ještě, ještě!“ zašeptal, když ho postříkali voňavkou.

Kruzenštern potřeboval právě v té době zajet na *Něvu* ke kapitánu Lisjanskému. Po chvilce váhání se rozhodl nechat Tapengu ve své kajutě. Zdálo se mu příliš kruté zbavovat krále potěšení z pohledu na svůj vlastní odraz v zrcadle. Tapenga byl mírný člověk, a tak Kruzenštern odjel s klidnou myslí. Požádal

jen Ratmanova, aby na krále dohlédl.

Když Kruzenštern připlul na *Něvu*, ukázalo se, že se kapitán Lisjanskij s důstojníky a několika námořníky zrovna chystá na břeh, už měli spuštěný člun na vodu. Jakmile Lisjanskij viděl, že přijíždí velitel, rozhodl se, že zůstane na lodi. Ale Kruzenštern dobře věděl, jak námořníci po několikaměsíční plavbě prahnou po souši, a doporučil Lisjanskému, aby jel. Slíbil mu, že počká na jeho návrat.

Člun ujížděl ke břehu a námořníci se těšili, jak budou mít za chvilu pod nohama pevnou zem a jak se projdou po lese. Z Kruzenšternova vyprávění věděli, že zdejší domorodci jsou mírumilovní, a proto s sebou nevzali žádné zbraně — poručík Romberg přece také jezdil pro vodu beze zbraní. Sotva zaskřípal pod člunem písek, všichni s rozkoší vyskákali na břeh a prohlíželi si vysoké palmy. A najednou uviděli, jak proti nim vychází z lesa zástup domorodců. Vzezření houfu je trochu zarazilo. Skládal se výhradně z mužů a postupoval v naprostém mlčení.

„To je zvláštní!“ zvolal Lisjanskij. „Ivan Fjodorovič nikdy nemluvil o tom, že by zdejší obyvatelé u sebe měli zbraně.“

Skutečně, každý domorodec držel v ruce dlouhé štíhlé kopí s ostrým kamenným hrotem nebo se špicí zrobenou z kousků železných obručí, koupených nedávno od Rusů.

Námořníci vyčkávali na blížící se postavy sice s trochou nejistoty, ale v dobré míře. Pořád si ještě nechtěli připustit, že by je domorodci mohli napadnout. Vzpamatovali se, až když byli ze všech stran obklíčeni muži, kteří se zlověstnou pomalostí začali zdvíhat svá kopí.

„Do člunu!“ zavelel Lisjanskij.

Jenže už bylo pozdě. Kruh se uzavřel, takže se nedalo uniknout. Kopí se zdvihla do vzduchu a zůstala nehybně trčet v napřažených pažích. Domorodci jako kdyby čekali, kdo se odváží první a začne.

A najednou se skutečně jakési chlapisko rozmáchlo kopím nad hlavou námořníka, který stál na kraji. Napadený se přikrčil.

„Zadrž! Neopovažuj se!“ vykřikl Lisjanskij rusky a zoufale přiskočil k útočníkovi, aby ho zastavil aspoň výkřikem.

V té chvíli se ale už domorodým zástupem ve spěchu

prodíral na první pohled strašlivě rozčilený muž. Razil si statečně cestu lokty a Lisjanskij v něm poznal včerejšího lodivoda, Angličana Robertse.

Roberts něco vykřikl na domorodce, který chtěl probodnout námořníka, a ten spustil kopí k zemi. Pak začal Roberts něco vzrušeně a rychle vykládat a všichni kolem něho se dali do křiku.

Námořníci využili zmatku, prodrali se ke svému člunu, naskákali do něj a odrazili od břehu. Roberts v divoké hádce také ustupoval k vodě. Domorodci na něho zlostně křičeli, ale kopí nechávali skloněná, byl to přece jejich člověk. Nakonec ho zatlačili až na samý kraj břehu, Roberts se otočil, skočil do vody a plaval, až dohnal člun.

„Já vám velice děkuji,“ řekl Lisjanskij a stiskl mu ruku. „Zasáhl jste právě včas. Bez vaší pomoci bychom byli už po smrti. Ale co se to, prosím vás, děje? Domorodci byli přece pořád tak mírní a přátelští, jak to, že si najednou usmyslili nás pobít?“

Roberts se zamračil.

„Co provedl kapitán Kruzenštern s Tapengou?“ zeptal se místo odpovědi.

„S králem? To nevím, nic jsem neslyšel.“

„Domorodci tvrdí, že Tapenga je zakován v řetězech a uvězněn,“ řekl Roberts. „Mně se to zdá velmi divné, až do nynějška se k němu kapitán Kruzenštern přece choval neobyčejně vlídně. Stařešinové, královi příbuzní, jsou hrozně rozezlení a žízní po pomstě.“

Člun zamířil k *Něvě*.

Když Kruzenštern vyslechl zprávu Lisjanského a Robertse, pořádně se rozčilil.

„Nechal jsem Tapengu u sebe v kajutě a do žádných řetězů jsem ho samozřejmě zakovat nedával. Rozloučili jsme se v nejlepší přátelské pohodě. Že by mu v mé nepřítomnosti nasadil okovy Ratmanov? Ne, v tom bude něco jiného... Ratmanov by nemohl udělat takovou hloupost.“

Kapitán vsedl okamžitě do člunu a ujížděl s Robertsem k *Naděždě*. Záliv byl, jako když vymete, po domorodcích, kteří předtím tak vytrvale plavali sem tam a prodávali námořníkům

kokosové ořechy, ani památky. To bylo špatné znamení.

Jakmile se Kruzenštern octl na palubě *Naděždy*, pozval si k pohovoru Ratmanova.

„Co jste udělal s Tapengou?“ zeptal se.

„S Tapengou?“ řekl s údivem Ratmanov. „Nic jsem s ním neudělal.“

„Zakoval jste ho do řetězů?“

„Probůh, kapitáne! Ani mě nenapadlo...“

„A jak se tu choval, když jsem byl pryč?“

„Jako vždycky. Točil se před zrcadlem,“ odpověděl Ratmanov.

Kruzenštern se obrátil k Robertsovi:

„Tak vidíte, přáteli! Všechno je to lež.“

Pak se znova začal dotazovat Ratmanova:

„A kde je král teď?“

„Právě odjel, kapitáne.“

„Rozloučil jste se s ním v dobrém?“

„V naprosté pohodě. Když ho to už v kajutě omrzelo, šel ke dveřím, při odchodu se na mě pěkně usmál, pak sedl do své loďky a odjel.“

„Už to mám!“ vykřikl najednou Roberts a plácl se dlaní do čela. „Někdo schválně pustil po ostrově do oběhu lživou pomluvu, aby vás znepřátelil s obyvatelstvem. A já vím, kdo to byl!“

„Kdo, řekněte!“ vykřikl Kruzenštern jedním hlasem s Ratmanovem.

„Cabri,“ odpověděl Roberts zlostně. „Já vám říkal, kapitáne, že od toho člověka se dá čekat cokoli.“

Ať už to bylo jak chtělo, věci vyhlížely prachšpatně. *Naděžda* sice stačila nabrat téměř tolik pitné vody, kolik její posádka potřebovala, ale sudy na *Něvě* ještě zely prázdnou.

Kdyby nevůle s domorodci pokračovala, nedalo by se už počítat s jejich pomocí a nejenom to, bylo by i nebezpečné posílat vůbec člun do ústí řeky. Ale jak pokračovat v cestě bez pitné vody?

Kruzenštern chápal, že je nutné se s ostrovany stůj co stůj smířit. Doufal ostatně, že lživé zvěsti vyvrátí sám král, až se vrátí domů.

Kapitán sešel do jídelny k obědu a Roberts se vypravil na břeh. Slíbil, že se vrátí během tří hodin a podá zprávu, co se tam děje.

Při obědě najednou Kruzenšternovi ohlásili, že se na palubu dostavil Tapenga s Francouzem a jedním domorodcem, který přivezl na prodej vepře.

Kruzenštern a všichni důstojníci nechali okamžitě jídla a šli nahoru na palubu.

Tapenga se přívětivě usmíval jako vždy, dokonce ještě přívětivěji. Bylo jasné, že přivezl domorodce s vepříkem na usmířenou. Věděl, jak velice vhod by přišlo námořníkům čerstvé maso. Francouz Cabri, který stál vedle krále, se naproti tomu tvářil zarputile a zamračeně spatra shlížel na kapitána. Kruzenštern měl zlost kvůli té pomluvě a chtěl Francouze nejdřív z lodi vyhnat, ale přece jen se ovládl.

Začalo mu být dokonce toho nahněvaného špindíry trochu líto. Koneckonců možná že ty pomluvy nerozšířil vůbec on. Kdoví co si všechno Roberts o něm nevymyslí, když ho tak nenávidí!

Domorodec začal něco říkat a Cabri zachmuřeně tlumočil Kruzenšternovi:

„Chce za své prase také takového hezkého ptáka, jako jste dal Tapengovi.“

Kruzenšternovi se ani trochu nechtělo směňovat papoušky za prasata, těšil se, jak je přiveze do Ruska. V tomto případě se ale rozhodl domorodci vyhovět. Doufal, že si papouškem vykoupí nejenom vepře, ale i smír.

„Přeložte mu, že souhlasím,“ řekl Francouzovi.

Cabri cosi řekl domorodci, a tu se stalo něco naprosto nepochopitelného: Domorodec popadl vepříka, který ležel na palubě se svázanýma nohama, hodil ho do vody a skočil za ním. Chytil zvíře, které se užuž potápělo a plaval s ním jako o závod ke břehu.

„Co se to děje?“ vykřikl Kruzenštern překvapeně. „Vždyť jsem řekl, že mu papouška dám! Zavolejte na něho, ať se vrátí! Poproste Tapengu, aby mu nařídil, ať se vrátí!“

Francouz se obrátil ke králi a řekl pár slov, načež vladař hlasitě zakřičel za poddaným nějaký příkaz. Ale ten, namísto

aby se vrátil, plaval se svým vepříkem ještě rychleji ke břehu.

V té vteřině seskočil Tapenga s Francouzem zničehonic do královské loďky, která hned nato vyrazila pryč od *Naděždy*.

Nikdo na lodi se v tom nemohl vyznat, důstojníci se nechápavě dívali jeden na druhého.

„Tapenga zřejmě jede chytat neposlušného poddaného,“ řekl poručík Golovačov.

„Ba ne,“ namítl poručík Romberg, „králova loďka zamířila vpravo, ačkoli domorodec s prasetem plave doleva. Král ho vůbec nemíní dohánět. Mám dojem, že chlapíkovi naopak nařídil, aby plaval co nejdál od *Naděždy*, a ne aby se na ni vracel.“

„Také bych řekl,“ přitakal Kruzenštern. Ratmanova najednou něco napadlo:

„Víte,“ řekl zamyšleně, „já si myslím, že v tom má prsty zase ten Francouz. Co když přetlumočil slova Ivana Fjodoroviče špatně, co když schválně překroutil smysl?“

Kruzenštern k tomu neřekl nic, ale tušil, že Ratmanov má nejspíš pravdu.

Večer začal znepokojivě. Se soumrakem vzplanuly znenadání na ostrově ohně — jeden, druhý, pátý, dvacátý — a tak to šlo po celém břehu. Bylo to něco naprosto neobvyklého, protože až dosud chodili domorodci zpravidla spát, sotva se smrklo, a na noc žádné ohně nezapalovali. Na obou lodích byly zřetelně slyšet zvuky jakýchsi podivných písní, které se nesly od pobřeží. Zdálo se, že celý ostrov ovládá horečné vzrušení.

V jedenáct v noci připlaval k *Naděždě* Roberts a vyšplhal po kotevním laně na palubu. Kruzenštern vyšel ze své kajuty, aby s ním pohovořil. Roberts se tvářil pohoršeně a mračil se. Také se rovnou zeptal:

„Proč jste vyhnal Tapengu a jeho přítele z lodi?“

„Já jsem je nevyhnal,“ odpověděl Kruzenštern.

Vylíčil Robertsovi, jak se na lodi objevil král s Francouzem a domorodcem, který přivezl na prodej vepře, a co se pak dělo dál.

Na Robertsovi bylo vidět veliké překvapení.

„Ale Tapenga mi to vypravoval úplně jinak,“ řekl. „Podle něho jste odmítl vyměnit vepře za papouška, všechny jste je

vyhnal a zakázal jim jakýkoli další přístup na lod'!“

Tak se konečně všechno vysvětlilo: Ratmanov měl pravdu, Francouz přetlumočil domorodcům Kruzenšternovu řeč falešně.

„Co mám teď dělat?“ obrátil se Kruzenštern na Robertse. „Musíme se s Tapengou stůj co stůj smířit, jinak zůstane *Něva* bez vody.“

Roberts se zamyslel.

„Dobře to nevypadá,“ řekl nakonec. „Ale pokusím se zítra ráno všechno urovnat. Dnes berou domorodce všichni čerti, tančí kolem ohňů a zpívají válečné písně. Ale k ránu je to unaví, ztichnou a bojovný zápal ochladne. Jsem přesvědčen, že Tapenga s vámi opravdu nechce žádný spor. Pokaždé od vás přece dostává tolik darů — přátelství s vámi je pro něho velice výhodné. Vyskytne-li se sebemenší předpoklad k smíru, usmíří se rád. Uděláme to takhle: přespím u vás na lodi, ráno půjdu za Tapengou a povím mu, jak ho ten prokletý Francouz obelhal. Když se dá Tapenga obměkčit, dám vám vědět, abyste přijel. Ale určitě s dary! Přivezte královně ještě jedno zrcátko, to zapůsobí ze všeho nejvíc.“

Výlety po ostrově

Na úsvitu se Roberts ztratil z lodi a všichni vyčkávali, kdy už přijde nějaká zpráva, jak probíhá vyjednávání. Řada lidí v posádce, vystrašená včerejšími válečnými zpěvy, pochybovala o úspěchu. Ale v poledne se Roberts vrátil a usmíval se.

„Jeďte,“ řekl Kruzenšternovi. „Všechno je zas v nejlepšímu pořádku.“

Po včerejším útoku na osádku člunu by samozřejmě bylo nerozumné vyjíždět beze zbraní. Námořníci vyrazili na ostrov ve dvou člunech — prvnímu velel Kruzenštern, druhému Lisjanskij. V každém člunu byl jeden poručík a deset mužů s puškami. Roberts jel s Kruzenšternem.

Na břehu nebylo živáčka a vládlo tam naprosté ticho. Všichni domorodci se někam poschovávali. Kruzenštern nechal devět námořníků pod velením jednoho z poručíků na stráž u člunů. Ostatní se vydali za Robertsem do vesnice.

Angličan je vedl jinou cestou než poprvé. Skupina se

namáhavě prodírala vysokánskou hustou trávou a musela se přebrodit přes několik potůčků. Liánami propletený les byl ale tak hustý, že ho musili obejít.

Námořníky udivovala výška kmenů a bohatá úroda kokosových ořechů a plodů chlebovníku.

Za lesem začínala vesnická políčka obehnaná ploty pletenými z proutí nějaké zvláštní dřeviny — byly bílé jako sníh a ve slunci se jen blyštěly. Pole byla osázena rostlinou taro, jejíž kořen je jedlý, a banány.

Skupina prošla kolem polí, vkročila do vesnice a octla se mezi rákosovými chýšemi.

Obyvatelé podmračeně pozorovali námořníky ze dveří příbytků, ale v cestě jim nikdo nebránil.

Konečně stáli před chýší krále. Tapenga jim vyšel naproti jako poprvé a potěšeně se usmíval. Jeho tvář byla přívětivost sama. Roberts tedy splnil své diplomatické poslání svědomitě a král zřejmě považoval usmíření za hotovou věc.

Kruzenštern, Lisjanskij, Roberts a poručík Arbuzov vešli za králem do chýše a posadili se na rohože vedle žen. Kruzenštern začal bez okolků rozdávat dárky. Všechny dámy dostaly znova po zrcátku — královna kromě toho ještě několik loktů žluté látky. Tapengovi přivezl Kruzenštern důstojnickou šavli. Král ji přijal s nadšením.

O včerejší rozmíšce se nikdo nezmínil jediným slovem, jako kdyby k ní vůbec nebylo došlo.

Po chvíli posezení navrhl Tapenga, aby poobědvali, ale Kruzenštern s díky odmítl a požádal ho, aby mu ukázal místní hřbitov, kterému domorodci říkají me'ea. O těchto hřbitovech tichomořských ostrovů četl Kruzenštern v cestopisech svých předchůdců a velice si je přál uvidět na vlastní oči. Tapenga ochotně souhlasil s tím, že zavede hosty přímo k rodinnému královskému pohřebišti, kde spočívaly ostatky jeho předků. Celá společnost vyšla z chýše.

Na dvoře ukázali kapitánovi Tapengovu vnučku, šestiměsíční dcerku jeho nejstaršího syna. Potomci krále a jeho synů se tam v dětství považovali za bohy a domorodci jim prokazovali božské pocty. Maličké božstvo žilo v oddělené chýši, která byla *tabu* pro všechny kromě matky a tet. Sloužila

zároveň jako jeho svatyně. Po dovršení desátého roku přestalo být dítě královské rodiny bohem a mohlo přejít do obydlí rodičů. Kruzenštern pohládl po hlavě děvenku, která si zrovna cucala pěstičku, čímž velmi potěšil její královskou babičku.

Tapenga vedl hosty k horám ve středu ostrova. Roberts vysvětlil Kruzenšternovi, že domorodci mají ve zvyku zakládat hřbitovy na úpatích hor.

Cesta stoupala, tropické slunce nemilosrdně páliło, poutníci trpěli vedrem, které přinášelo rychlou únavu. Konečně došli k zalesněné, téměř kolmé horské stěně. Tapenga je zavedl do malého háje. Ukázalo se, že je to královské pohřebiště.

Mrtvolný zápach byl tak pronikavý, že se námořníci až oťřásli. Mezi větvemi byly v korunách stromů zbudovány jakési plošiny z tenkých tyčí, na kterých ležely lidské lebky a kosti. Nukahivští domorodci nezakopávali své mrtvé do země. Kladli je do korun na dřevěné rošty. Maso pohltili draví mořští ptáci, takže zůstávaly jenom kosti.

Uprostřed háje stály dřevěné sochy v lidské velikosti. Tapenga vysvětlil hostům, že výtvořy představují jeho prapředky, kteří se už dávno proměnili v bohy. Tyčil se tam také vysoký sloup, obtočený až do vrchu listy kokosové palmy a jakousi bílou látkou. Kruzenštern si chtěl na něj sáhnout, ale Roberts ho včas zarazil — sloup byl *tabu* a bylo zakázáno se ho dotýkat. Opodál sloupu soch stála chatrč kněze, který hřbitov opatroval. Tapenga na něho zavolal, ale v chatrči bylo ticho jako v hrobě, kněz nebyl doma.

Nato Tapenga pozval námořníky dovnitř s tím, že si tam oddechnou. Ale hosté tam dlouho nevydrželi. Hnilobný puch byl tak nesnesitelný, že už všichni spíáchali, aby byli z pohřebního háje pryč.

Tapenga se začal loučit — potřeboval se vrátit do vesnice. Rozešel se s Kruzenšternem velice přátelsky a slíbil, že brzy přijede na loď. Roberts pak vedl námořníky nejkratší možnou cestou ke břehu.

Ale slunce sálalo takovým žárem, že všichni brzy začali prahnout po stínu a po odpočinku. Roberts jim sdělil, že kousek odtud je jeho obydlí, a pozval všechny na návštěvu. Námořníci ochotně souhlasili.

Angličan odbočil do lesa. Brzy přišli na menší palouk, kde v prostředku stála osamělá rákosová chýše. Robertsův příbytek se ničím nelišil od domorodých. Hostům vyšla naproti mladá žena s děťátkem na rukou. Byla to Robertsova manželka, Tapengova dcera. Roberts se vlídně usmál na synáčka a dítě k němu vztáhlo ručky.

„Váš synek je také bůh?“ zeptal se Kruzenštern. „Je to přece králův vnuk.“

„To ne,“ zasmál se Roberts. „Bohové jsou jen děti králových synů, děti královských dcer jsou obyčejní smrtelníci.“

Hosté vešli do chýše a rozsadili se po rohožích. V rohu stál měděný čajník a puška. Jen tyhle dvě věci ukazovaly na evropský původ majitele. Všechno ostatní zařízení bylo stejné jako v jiných nukahivských chýších.

Robertsova žena znala od muže pár anglických slov a hned se je pokusila použít, ale nic souvislého jí z toho nevyšlo, a tak zmateně umlkla.

Námořníci si oddychli, osvěžili se chladným kokosovým mlékem a pokračovali dál v cestě. Roberts je vyvedl na břeh přesně u toho místa, kde měli své čluny. Všechno našli v naprostém pořádku. Strážní v pohodě pokuřovali z dýmek, obklopeni dobrosrdečně se tvářícími domorodci, kteří přišli na břeh, jakmile se rozneslo, že se jejich král s kapitánem zase smířil.

Po návratu na *Něvu* poslal kapitán Lisjanskij neprodleně člun pro zásoby vody. Člun se vrátil s plnými sudy za hodinu. Domorodci je naplnili zase sami, všechno šlo jako dřív.

Kruzenštern oznámil posádkám, že výprava vyrazí na další plavbu, jakmile se *Něva* sdostatek zásobí vodou. *Naděžda* už byla dávno připravená k odplutí a její posádka strávila poslední dva dny u břehů Nukahivy vycházkami a vyjíždkami podél pobřeží.

Na jedné takové výpravě měl velitel člunu poručík Golovačev štěstí. Podařilo se mu objevit až dosud neznámý záliv, který byl větší a hlubší než záliv Anny Marie. Pojmenoval jej podle slavného ruského námořníka Čičagova. Na břehu Čičagovova zálivu stála vesnice, větší a bohatší než ta, které vládl Tapenga. Měla svého vlastního krále, který přijal

Golovačeva velmi vlídně. O Tapengovi se vyjadřoval přezíravě. Tapengova vesnice mohla postavit do boje jenom osm set vojáků, zatímco vesnice v Čičagovově zálivu tisíc dvě stě.

Golovačev si všiml, že chýše tady vypadaly mnohem novější než obydlí Tapengovy vesnice, jejichž stěny, pokryté plísní, už začínaly hnít. Zdálo se mu to dost zvláštní.

„Vaše vesnice byla zřejmě založena nedávno?“ zeptal se krále.

„Naopak, stojí tu už dlouho,“ odpověděl vladař. „Ale přednedávnem ji zničili hromem tvoji bílí bratři, a my jsme ji museli postavit znova.“

Jak si Golovačev domyslí, byla to jedna z oněch dvou vesnic, které srovnal se zemí kapitán anglické lodi, když mu domorodci odmítli dát potraviny zadarmo.

V okolí našel Golovačev skutečně několik menších jam, které mohly zanechat jediné dělové granáty.

Golovačev se rozhodl, že se vrátí po suché zemi. Poslal člun nazpátek stejnou cestou, kterou přijel, a vydal se s třemi společníky přes neosídlenou vnitřní část ostrova k zálivu Anny Marie. Celý den se trmáceli horskými soutěskami a divočinou tropického pralesa, tak hustého, že si občas museli prosekávat cestu.

Unavený a vysílený Golovačev se dostal na *Naděždu* až pozdě večer.

„Jděte spát, poručíku,“ řekl mu Kruzenštern. „Zítří vyplouváme.“

Ještě předtím se chtěl Kruzenštern nějakým způsobem odvděčit Angličanu Robertsovi, který dělal námořníkům průvodce při všech cestách po ostrově a prokázal výpravě řadu cenných služeb.

„Pojedte s námi, Robertsi,“ nabídl mu. „Na zpáteční cestě poplujeme kolem Anglie. Dovezu vás domů.“

„Co vás to napadlo?“ vykřikl Roberts zděšeně. „Tam se zběhlí námořníci dávají do želez a posílají na šibenici!“

„To je pravda,“ souhlasil Kruzenštern. „Ale já mám v Anglii řadu vlivných známých a mohl bych se za vás přimluvit. Vám se ani trochu nestýská po rodné zemi, po angličtině, po velkých městech?“

„Ani v nejmenším,“ odpověděl Roberts. „V Anglii jsem byl chudák bez domova, s věčně prázdným žaludkem. Musel jsem patnáct hodin denně dřít, abych mohl žvýkat suchý chleba a spát na půdě. Tady jsem svobodný člověk, jsem sám sobě pánem a nevím, co je hlad. Mám svůj domov a rodinu. Můžete vzít jed na to, kapitáne, že odtud nikdy neodjedu. A kdyby čert někam odnesl toho mizeru Francouze, co mi od rána do noci dělá jen samé lumpárny, byl bych šťastný naprosto dokonale. Jenomže něčeho takového se nemohu nadít.“

Kruzenštern se zamyslel.

„Co vám mohu nabídnout, Robertsi?“ řekl nakonec. „Rád bych se vám odvděčil penězi, ale obávám se, že by vám na Nukahivě nebyly nic platné. Řekněte si sám, co byste potřeboval!“

„Nejdřív jsem vás chtěl poprosit o střelný prach a o kule, pane, protože mám pušku, ale bez nábojů,“ odpověděl Roberts. „Ale pak jsem si řekl, že už vlastně nikdy nebudu mít proč z té pušky střílet. Lovná zvěř tu není, domorodci se ke mně chovají báječně a Cabri je zbabělec, který si nikdy netroufne mě otevřeně napadnout. Ne, kapitáne, děkuji vám. Chodil jsem s vámi po ostrově, protože mě to bavilo. Žádná odměna tu není na místě.“

A přece jen se, třebaže bez vlastního přičinění, mohl Kruzenštern Robertsovi odvděčit cennou úsluhou.

17. května 1804 zdvihly *Naděžda* a *Něva* kotvy. Vál nárazový vítr, který ustavičně měnil směr. Vyplout z úzkého hrdla zálivu Anny Marie, zataraseného korálovými útesy, nebylo vůbec snadné. Lodě se dostaly na volné moře teprve kvečer. Hned po setmění přišel ke Kruzenšternovi poručík Romberg s hlášením, že námořníci našli na palubě mezi starou plachtovinou muže, který se tam podle všeho schoval už předešlý večer.

„O koho jde? Nějaký domorodec?“ zeptal se Kruzenštern.

„Ne, kapitáne,“ odpověděl Romberg. „Je to běloch.“

Překvapený Kruzenštern nařídil, aby k němu muže okamžitě přivedli. A podivil se ještě víc, když se ukázalo, že je to Cabri.

Francouz padl Kruzenšternovi k nohám.

„Odpusťte mi to, kapitáne, prosím vás!“ volal srdceryvně.

„Ty pomluvy jsou od mých nepřátel. Vždycky jsem byl vaším upřímným přítelem.“

„Proč jste bez dovolení vnikl na mou loď?“ zeptal se stroze Kruzenštern.

„Věděl jsem, že byste mě odmítl vzít s sebou. Pomluvili mě a já neměl možnost se ospravedlnit,“ pokračoval Cabri. „A na Nukahivě už zůstat nemohu, můj nepřítel se mě chystal zničit, jen co opustíte ostrov.“

„A jakpak to chtěl udělat?“

„Chtěl mě zastřelit z pušky!“

Kruzenštern se jen usmál, když si vzpomněl, že Roberts nemá ani zrníčko střelného prachu.

„Smilujte se, kapitáne, neházejte mě do moře,“ žadonil úpěnlivě Cabri. „Nechci jíst chleba zadarmo. Budu pracovat jako každý jiný námořník. Vypadá to, že plujete na Havajské ostrovy. Vysaďte mě na Havajských ostrovech. Jsem ochoten žít kdekoli, jen když můj nepřítel bude co nejdál.“

Kruzenšternovi nezbylo než nechat Francouze na lodi. Vlastně to dokonce vítal, umožnilo mu to odvděčit se alespoň touto cestou Robertsovi.

Havajské ostrovy

Obě lodě pluly teď společně k Havajským ostrovům, kde se měly nadlouho rozloučit. Kruzenštern se totiž rozhodl poslat *Něvu* k Aljašce, zatímco on bude udržovat směr na Kamčatku.

Rozdělení plavebních tras mělo podstatně urychlit plnění dlouhé řady úkolů, které ještě na výpravu čekaly. V době, kdy *Naděžda* bude v Japonsku, navštíví *Něva* ruská území v Americe.

25. května přepluli podruhé rovník a octli se znova na severní polokouli. Vál stejnoměrný příznivý vítr, který zároveň zmírňoval tropické vedro. Bylo teplé, mírné, příjemné počasí. Kolem lodí se nad hladinou vznášela hejna létajících ryb.

Námořníkům po odpočinku na Nukahivě teď práce v rukou jen hrála.

Důstojníci na *Naděždě* se ve volných chvílích bavili historkami, které vyprávěl Cabri. Kruzenštern ho přiměl, aby se

vykoupal a oholil, aby se dal ostříhat a oblékl si námořnickou uniformu. Kdykoli se ale pustil do svých příběhů, nemohli se vynadivit, do jakých pustých pověr tenhle Evropan dokázal zabřednout.

Věřil skálopevně na čarodějnictví a nejrůznější zaříkávání. Na prsou mu visel talisman, který si navlékl před útekem z ostrova, aby ho Kruzenštern nemohl dát shodit přes palubu. Byl to kožený pytlíček, obsahující dva prasečí zuby. Na posílení účinku přidal Francouz do pytlíčku ještě malý měděný křížek a byl v hloubi duše přesvědčen, že ho Kruzenštern nechal na lodi právě jen díky tomuto talismanu.

Obzvlášť vděčné posluchače nacházelo jeho líčení čarodějných postupů a úkonů, jimiž se snažil zničit svého nepřítele Robertse:

„Vyprávěj, Cabri, jak jsi sesílal na Robertse nemoc!“

„Ano, rozhodl jsem se na něho uvrhnout chorobu,“ nedal se prosit Francouz. „Ale k tomu jsem potřeboval jeho slinu. Zašel jsem za ním a tvářil se, jako že se chci smířit. Stiskli jsme si ruce a já mu nabídl k zakousnutí nahnílý banán. Protože byl hořký, začal Roberts prskat a plivat a jeden z těch plivanců padl na trávu. Okamžitě jsem ji utrl a odnesl do své chýše. Tam už jsem měl připravený kouzelný prášek, který jsem dostal od kněze, co bydlí na pohřebišti. Smíchal jsem Robertsův plivanec se špetkou prášku, zašil jsem směs do lýčeného váčku, a ten jsem zakopal do země. Člověk, jehož slinu promíchanou s kouzelným práškem zakopáte do země, začne chořet a nakonec po dlouhých mukách umírá.“

„A co Roberts, rozstonal se?“

„Právě že vůbec ne,“ vykřikl Cabri smutně. „Ale já vím proč! Je totiž taky čaroděj a žádné kouzlo na něj nepůsobí.“

Během plavby mezi Nukahivou a Havají došlo k nepříjemné příhodě s Fjodorem Tolstým. Drzostí mladého hraběte měl Kruzenštern už dávno plné zuby, ale tentokrát provedl Tolstoj takový kousek, že už kapitánovi došla trpělivost.

Tolstoj si vzal z Brazílie opici. Rozesmávala celou posádku svou napodobovací vášní. Chodila Tolstému v patách a dělala všechno po něm: míchala karty, nalévala víno do sklenek, kouřila z dýmky. A hrabě toho využil k zlomyslnému žertu.

Jednou ráno vešel se svou opicí do kapitánovy kajuty. Nikdo tam nebyl. Tolstoj sebral list čistého papíru, který ležel na stole, polil jej inkoustem a zmizel. Opici ale nechal v kajutě.

Když Kruzenštern otevřel za půl hodiny dveře, našel opici, jak sedí na stole a pečlivě, list za listem, polévá inkoustem jeho lodní deník. Všechny drahocenné kapitánovy záznamy z cesty byly poničené a musely se psát znova.

Kruzenšternovi bylo okamžitě jasné, kdo v tom má prsty. Zavolal si Tolstého a oznámil mu, že ho na Kamčatce vysadí na břeh.

7. června se na obzoru ukázala země. Byl to nejjihnější a největší havajský ostrov. Ze všeho nejdřív bylo vidět obrovskou horu Mauna Loa, která se klene uprostřed ostrova. Její vrchol se ztrácel v oblacích. Na sklonku dne, ještě než se začalo stmívat, zahlédli námořníci, že se k *Naděždě* blíží loďka. Celá posádka vyběhla na palubu přivítat hosty.

V loďce seděla dvojice — muž a žena. Vzezřením se vůbec nelišili od obyvatel Nukahivy, ale byli lépe oblečení. Kromě suknic na sobě měli ještě žluté bavlněné košile. Přivezli s sebou na prodej několik tuctů kokosových ořechů, trs banánů a dost hubené prasátko.

Kruzenštern jim dovolil vyšplhat na palubu a zavolal k nim Cabriho. Doufal, že se nukahivského jazyka znalý Francouz nějak s domorodci dohovojí. Cabri začal s velikou vervou, ale Havajci nerozuměli ani slovo. Přestože jak Nukahivané, tak Havajci byli Polynésané, mluvili, jak se ukázalo, nářečími. Muž vyposlechl Cabriho s nechápavými rozpaky a spustil zničehonic lámanou angličtinou.

„Kdo vás naučil anglicky?“ zeptal se užasle Kruzenštern.

„V naší vesnici stojí anglický kostel a v něm káže bílý kněz,“ odpověděl Havajec. „Nařídil, abychom chodili do kostela, a učí nás anglicky. Těm, kdo do kostela nechodí, zabere půdu.“

Kruzenštern pochopil, že jde o anglikánského misionáře. Od doby, kdy Cook objevil Havajské ostrovy, uběhlo už dvacet šest let, od La Pérousova přistání osmnáct. V životě domorodců nastaly mezitím zřejmě velké změny.

Přešlo se k obchodním záležitostem. Kruzenštern dal přinést na výměnu dvě sekery a zrcátko. Havajec se přezíravě ušklíbl a

řekl, že je to málo. Že za tyhle věci je ochoten dát nanejvýš dva tři kokosové ořechy a víc ani chlup. Kruzenštern nařídil přidat ještě jednu sekeru a zrcátko, ale Havajec pořád ještě nebyl spokojen.

Vysvětlil, že k jejich ostrovu každoročně připlouvá několik evropských lodí a že všechny přivázejí sekery, zrcátka a korále. Nato mu Kruzenštern nabídl ještě pár loktů plátna, což se hostovi už líbilo víc. Přesto ale pořád ještě odmítal dát prasátko. Chtěl za ně sukno.

„Sukno bohužel na lodi nevezeme,“ odpověděl Kruzenštern. Byla to naprostá pravda.

„A co je tohle?“ vykřikl muž a chytil Kruzenšterna za rukáv jeho zlatem vyšívané kapitánské uniformy.

Kruzenštern se rozesmál. Vysvětlil domorodci, že svou uniformu mu dát nemůže.

Ještě dlouho se dohadovali, až Havajec nakonec slevil. Prodal vepřika, kokosové ořechy a banány za půl tuctu seker, dvě zrcátka a deset loktů plátna.

„Dnes jsme toho tedy moc nekoupili,“ řekl Kruzenštern, když posílal nákup kuchaři. „To prasátko nestačí ani na večeri. Snad budeme mít zítra větší štěstí.“

Ale neměli. Dlouho se vůbec neobjevila ani jediná loďka. Až odpoledne připluly dvě nebo tři, ale když se jejich domorodé osádky dověděly, že na lodi není žádné sukno, obrátily okamžitě zpátky ke břehu. Ze všech evropských výrobků si teď na Havajských ostrovech považovali jedině sukna.

„Misionář zakazuje, abychom chodili nazí, nařídil nám nosit soukenné oblečení,“ vysvětlovali domorodci. „A tak musíme všechno vyměňovat za sukno.“

To bylo neobyčejně výhodné opatření pro anglické textilky!

„Přijeli jsme úplně nadarmo, jenom jsme zbytečně ztratili čas,“ zlobil se Kruzenštern. „Vysadíme tu našeho pasažéra a zítra vyrazíme dál.“

Pozval si k sobě Cabriho a nařídil mu, aby se připravil na vylodění: „Vyhovím teď vašemu přání, pošlu vás ve člunu na břeh.“

Ale Francouz se zase — jako u Nukahivy — vrhl na kolena a spustil náрек: „Neničte mě, kapitáne. Kde je anglický misionář,

tam je taky francouzský. Chytí mě a jako každého zběhlého nešťastníka pošle v okovech do Francie!“

Kruzenštern si řekl, že Cabri má vlastně pravdu. Necítil k tomu zpustlému chudákovi žádnou zlobu. Kromě toho se Francouz projevil jako docela schopný námořník.

„Dobrá,“ řekl kapitán. „Zůstanete dál na lodi. Vysadím vás až na Kamčatce.“

Večer se Kruzenštern vypravil na *Něvu* za kapitánem Lisjanským. Oba muži se zavřeli v kapitánské kajutě, aby je nikdo nerušil. *Něva* a *Naděžda* se měly znova rozloučit, tentokrát na víc jak rok. Lisjanskij poslouchal svého velitele s napjatou pozorností.

Kruzenšternův plán vypadal takto:

Zatímco *Naděžda* po přistání na Kamčatce odveze vyslance do Japonska, načež se bude věnovat průzkumu zatím neznámých břehů Sachalinu, *Něva* navštíví ruské kolonie v Americe, vyloží tam zboží Ruskoamerické společnosti a naplní své podpalubí kožešinami. Obě lodě se zase sejdou v září příštího roku u břehů Číny, v portugalském přístavu Macao. Tam výprava prodá kožešiny a zjistí, nakolik výhodné by bylo obchodovat s Čínou.

Bylo už hodně pozdě, když Kruzenštern pevně stiskl Lisjanskému ruku, sedl do šalupy a vrátil se na *Naděždu*.

Ráno se tedy lodě podruhé rozjely různými směry: *Naděžda* na severozápad, *Něva* na severovýchod.

Kamčatka

13. července vyvstalo před *Naděždou* hornaté pobřeží Kamčatky. Svahy hor, na jejichž vrcholcích se třpytil sníh, pokrývaly borové a jedlové lesy.

Námořníci se dívali s dojetím na tu drsnou končinu, byla to přece hranice jejich vlasti, žili tu krajané.

Druhý den ráno vplula loď do Avačinské zátoky a zakotvila proti městu Petropavlovsku. V těch dobách byl ovšem Petropavlovsk městem jen podle jména — ve skutečnosti šlo o malou ruskou vesničku, kterou tvořilo šedesát chalup a tři dřevěné správní budovy.

Žilo tu sotva sto osmdesát obyvatel, z toho nanejvýš pětadvacet žen. Muži byli převážně vojáci.

Cestovatelé s radostí poslouchali svou mateřštinu a měli pocit, že jsou zase doma ve vlasti, i když je od evropského Ruska oddělovala vzdálenost mnoha tisíc verst.

Kruzenštern se nejdřív ze všeho věnoval vykládce zboží, které Ruskoamerická společnost určila pro Kamčatku. Práce zabrala celé dva týdny. Pak se pustili do lanoví a plachet, jaksepattí otřepaných a potrhaných po tak dlouhé plavbě. Lana museli vyměnit za nová, plachty vyspravili pevnými záplatami.

12. srpna přijel z Nižně-Kamčatska kamčatský gubernátor, generál Košel'jov. Z Nižně-Kamčatska do Petropavlovsku to bylo sedm set verst, ale gubernátor se tak k smrti nudil ve své od světa odříznuté gubernii a tak strašně byl zvědavý na ruské hosty, že zdolal celou tu dlouhou cestu neschůdnými končinami za dva týdny. Jeho příjezd přišel výpravě velice vhod. Bez generálových rozhodnutí by námořníci těžko v Petropavlovsku sehnali tolik potravin, aby zásoba vystačila na cestu do Japonska a nazpátek.

Díky gubernátorovi byla na loď dodána hromada jatečného masa a čerstvých ryb.

„Spotřebujte to rychle, než se to zkazí,“ upozornil generál Kruzenšterna. „Ryby tu nasolovat nemůžeme, sůl je na Kamčatce vzácné a nedostatkové zboží. Libra stojí čtyři ruble, ale ani za tu cenu vám ji nikdo neprodá.“

Byl to právě nedostatek soli, který Kruzenšternovi nedovolil získat dostatečné potravinové zásoby. Většina ryb, které naložili na Kamčatce, brzy shnila, a museli je vyhodit. Během plavby z Petropavlovsku do Japonska se námořníci živili jako dřív petrohradským soleným masem a petrohradskými suchary. Čerstvé maso a čerstvé ryby si mohli dopřát, jen dokud kotvili v Petropavlovsku.

Na Kamčatce došlo k některým změnám ve stavu cestujících na *Naděždě*. „Dobře vychovaní mladí lidé“, lékař Brinkin a malíř Kurljandcev, které už námořní cestování omrzelo, se rozhodli k návratu do Petrohradu po souši, přes Sibiř.

Kromě toho vylodil Kruzenštern v Petropavlovsku jednoho Japonce ze skupiny, která se měla vrátit domů, Francouze

Cabriho a poručíka hraběte Tolstého.

Japonec velice přemlouval Kruzenšterna, aby ho nechal v Rusku. Tvrdil, že se mu v Rusku vedlo mnohem líp než v Japonsku a prosil, aby mu byl povolen návrat do Irkutska. Kruzenštern nakonec souhlasil.

Cabri nastoupil u kamčatského gubernátora jako sluha. Mezi ruskou šlechtou bylo tenkrát v módě mít francouzského lokaje, takže gubernátor byl velmi spokojen.

Hrabě Tolstoj se všemožně snažil udobřit si Kruzenšterna, ale kapitán byl neoblomný. Nestál o takového člena výpravy ani v nejmenším, vyškrtl jej ze stavu a přijal namísto něho bratra kamčatského gubernátora, poručíka Košeljova.

Fjodora Tolstého to nijak zvlášť nezdrtilo. Nastoupil po jisté době v Petropavlovsku na obchodní loď, která plula na Aljašku, žil nějaký čas mezi americkými Indiány a potom zamířil na Aleutské ostrovy, čímž plně uspokojil svou touhu po dobrodružství. Přes Sibiř se pak vrátil do Petrohradu a řadu let se chvástal svými příhodami a svým tetováním.

JAPONSKO

Příjezd

30. srpna 1804 vyplula *Naděžda* z Petropavlovka a zamířila k jihu japonského souostroví.

Počasí bylo bouřlivé, zamračené a studené. Mořská bouře zuřila bez ustání, slunce se neukázalo celé dva týdny. Na lodní přídi se objevila trhlina, kterou nebylo možné na širém moři ucpat. Posádka musela nepřetržitě odčerpávat vodu a tahle práce navíc námořníky velmi vysilovala.

15. září konečně vysvitlo mezi mraky slunce, bouře se trochu zklidnila a oteplilo se.

28. září se na obzoru objevil břeh ostrova Kjúšú, na jehož jihozápadní straně leží japonský přístav Nagasaki. Kjúšú je hornatý ostrov, do něhož se hluboko zařezávají četné zálivy.

O ovládnutí Japonska usilovali odedávna jak Portugalci, tak Španělé i Holanďané. Když Japonci jejich záměry odhalili, rozhodli se uzavřít svou zemi ostatnímu světu a nepouštět do ní žádné cizince. Roku 1638 vydali japonští vládci zákon, že „po všechny budoucí časy, pokud slunce osvětluje svět, nikdo cizí nesmí přistát u japonských břehů, i kdyby to byl vyslanec, a tento zákon nikdo nikdy pod trestem smrti nesmí změnit.“

Jenomže japonská šlechta potřebovala čím dál víc výrobky z Evropy a ze zákona byla stanovena výjimka. Povolení dostaly holandské obchodní lodě, avšak pouze pro přístav v Nagasaki.

Toto japonské vládní rozhodnutí znamenalo pro holandské obchodníky, kteří naprosto nestáli o žádnou konkurenci, jedinečnou výhodu — nemuseli se dělit o zisk s obchodníky jiných zemí.

Majitelé a kapitáni holandských plavidel si ovšem uvědomovali, že tento stav nepotrvá věčně, že Japonci jednoho krásného dne přijdou na to, jaké výhody by jim mohl přinést

obchod s dalšími zeměmi, a že své rozhodnutí pozmění. Proto se Holanďané všemožně snažili zabránit tomu, aby se v japonských vodách objevovala další cizí plavidla, a pečlivě utajovali své mapy před cizími mořeplavci. Jezdili se svými lodmi do Nagasaki už skoro dvě stě let, zatímco v ostatních evropských zemích nebyly známy ani obrysy japonského pobřeží, nevědělo se nic o poloze podmořských skalisek a útesů a mělčin v přilehlých vodách.

Kruzenštern měl jen velmi nepřesné japonské a čínské mapy, které jistý francouzský mořeplavec získal od čínských zeměpisců. Ani Japonci, ani Číňané neuměli ještě tenkrát sestavovat mapy v pravém slova smyslu. Kreslili je od oka, jak je napadlo, bez určení zeměpisné šířky a délky. Navzájem vzdálené země umístili třeba těsně pohromadě, zatímco ty, které ležely hned vedle sebe, byly namalovány na opačných okrajích mapy.

Takovými mapami se při plavbě ovšem nemohl řídit žádný námořník. Kruzenštern měl tedy před sebou nejen naprosto neznámou cestu, ale musel během plavby sestavovat i podrobnou mapu pobřeží, kterou by mohli později používat jeho následovníci.

Velikou zátěž znamenaly pro ruskou výpravu zejména zálivy ostrova Kjúšú. Každý z těchto protáhlých chobotů Kruzenštern považoval za průliv. Nejednou se zdálo, že Kjúšú ani není jediný ostrov, nýbrž celá soustava menších ostrůvků, oddělených navzájem úzkými průlivy. Aby se to všechno mohlo přesně ověřit, nezbylo než do každé takové zátoky zajíždět. A pokaždé se kapitán vracel zklamán zpátky na otevřené moře, protože objevené „průlivy“ nakonec přehradily hory — ukázalo se, že jde jenom o zálivy.

Obdobně znepríjemňovaly plavbu i četné maličké ostrůvky kolem Kjúšú. Na japonských mapách byly umístěny daleko od břehu, protože japonské lodě byly méně dokonalé než evropské, a každá cesta Japoncům tedy připadala velmi dlouhá.

Ve skutečnosti ty ostrůvky oddělovaly od břehu často jen úzké průlivy, v nichž číhaly mělčiny a podmořské útesy. Přestože bylo horké letní počasí, vál silný nárazový vítr, který pohazoval *Naděždou* z boku na bok.

Celá posádka zvědavě pozorovala japonský břeh. Japonsko bylo v té době pro Evropany zemí plnou záhad, o které kolovaly nejrůznější zprávy a pověsti.

Nikde nebylo vidět žádná stáda — ani koně, ani krávy, ani ovce. Japonský rolník zřejmě obdělával svá pole vlastníma rukama, bez pomoci domácích zvířat.

Z moře bylo dobře vidět cesty. Rovné jako podle pravítka, ubíhající do dálky, kam až oko dohlédlo, olemované dvěma právě tak rovnými řadami vysokých stromů.

Zátoky a zálivy se hemžily loďkami. Byly to zřejmě čluny rybářů a Kruzenštern, který by se byl rád blíž seznámil se zdejšími obyvateli, jim dával znamení, zval je na palubu. Avšak rybáři, jakmile uviděli ruskou loď, se opřeli ze všech sil do vesel a ujížděli ke břehu. Každého Japonce, který by se byl opovážil promluvit s cizincem bez povolení vrchnosti, čekal totiž trest.

Japonci, které Kruzenštern vezl z Ruska, pookřáli, když uviděli rodné břehy, ale jen v prvních chvílích. Když se Nagasaki už doopravdy přiblížilo, najednou zase posmutněli. Jakkpak je asi přivítají jejich krajané? Vždyť Japonci měli v těch dobách zakázáno opouštět vlast. Jak dokážou, že se v Rusku octli nedobrovolně? Neměli v Nagasaki ani známé, ani žádné styky — pocházeli ze severního Japonska.

8. října častě ráno vplula *Naděžda* do velikého zálivu, na jehož břehu leží město Nagasaki. K lodi přijel člun s japonským úředníkem, který vystoupil na palubu. Byl prostovlasý, oblečený do barevného hedvábného kimona, dlouhého až na paty.

Úředník se dlouho, uctivě a hluboce, skoro až k zemi, ukláněl na všechny strany. Vyslanec Rezanov se od něho za pomoci japonských navrátilců snažil něco dovědět, ale úředník se na všechny otázky pořád jenom klaněl a mumlal něco naprosto nesrozumitelného. Pak se začal ptát sám, jaká je to loď, z kterého státu a proč připlula do Japonska. Když se dověděl, že má před sebou vyslance, vysekl ještě asi padesát rychlých poklon, slezl do své loďky a odjel.

Za hodinu, když Nagasaki bylo už skoro, co by kamenem dohodil, přijel na loď jiný úředník. Klaněl se stejně jako jeho

předchůdce, ale na nic se už nevyptával a mlčel jako ryba. Zřejmě zastával povinnosti přístavního lodivoda, protože se postavil vedle Kruzenšterna a začal mu ukazovat, jak do přístavu veplout. A když se tam *Naděžda* octla, určil, kde má zakotvit.

Město odtud nebylo vidět, protože přístav je obklopen dost vysokými kopci, a Nagasaki leží dál od břehu. Námořníci si okamžitě povšimli, že pahorky jsou důmyslně opevněny — bylo vidět pevnůstky, pevnosti, dělostřelecké baterie. V případě potřeby z nich mohli Japonci ostřelovat lodě v přístavu ze tří stran.

A lodí v něm kotvila opravdu spousta. Kam se člověk podíval, tyčily se stěžně a ve větru třepotaly vlajky. Kolem *Naděždy* kotvily jednak čínské džunky, které přijely z Číny s nákladem hedvábí, ale i mnoho japonských plavidel. Většinou to byly jen široké prostorné lodice s přístřeškem, který chrání veslaře před sluncem. Po přístavu spěšně projížděly sem tam čluny, vyzdobené nejrůznějšími velitelskými vlajkami a zástavami, kotvily tu i poměrně velké japonské plachetnice se širokými palubami, potažené černou látkou a vyzbrojené děly, ale těch nebylo mnoho. Na druhém vzdáleném konci přístavu zahlédl Kruzenštern dvě nebo tři plavidla pod holandskou vlajkou. Na vojenská plavidla nevypadala, šlo zřejmě o menší obchodní lodě. *Naděžda* byla ze všech plavidel v nagasackém přístavu největší.

Jakmile zakotvila, odjel lodivod zpátky do přístavu. Ale za půl hodiny přirazila k *Naděždě* další japonská loďka. Na palubu teď vyšplhalo hned deset lidí najednou a tihle noví návštěvníci se chovali úplně jinak než oba Japonci, kteří přijeli před nimi. Nejenže se nikomu neklaněli, ale tvářili se tak, jako kdyby všichni kolem byli vzduch. Kruzenštern je uvítal a snažil se zavést s nimi hovor, ale k jeho překvapení mu neodpověděli ani slovo. Mlčky, aniž požádali o dovolu, sešli po schodech do důstojnické jídelny. Posadili se na pohovku a jejich sluhové postavili před každého z nich skříňku s maličkými dýmčičkami a malý litinový kotlík s hořícím dřevěným uhlím. Jeden hodnostář za druhým si vzal po dýmce, zapálil si uhlíkem a zabafal. Ale dýmky byly tak malé, že po dvojím trojím

zatáhnutí se musely odložit zpátky do skříňky a vystřídat jinými. Všechny dýmky byly nacpané tabákem ještě před příjezdem na loď.

Kruzenštern nevěděl, co si má o tom nenuceném chování myslet. Poslal pro Rezanova a dva Japonce, kteří pěkně hovořili rusky.

Ale hodnostáři ponechali bez povšimnutí i vyslancovy zdvořilosti. Tak kouřili své dýmky za naprostého mlčení, až nakonec po deseti minutách jeden z nich začal cosi polohlasem sdělovat svému podřízenému, který poslouchal představeného v hlubokém úklonu, s rukama spuštěnými až na podlahu. Po celou dobu hodnostářova proslovu vtahoval do sebe s uctivým sykotem vzduch. Potom se napřímil, obrátil se ke Kruzenšternovi a řekl mu několik holandských slov.

A tak se všechno vysvětlilo: podřízení byli tlumočníci z holandštiny do japonštiny a hodnostáři byli důstojníci, které nagasacký guvernér pověřil dozorem nad přístavem. Jejich podivné chování patřilo k japonským zvyklostem. Každý Japonec ve významnějším postavení musel na návštěvě nejdřív mlčky posedět, zakouřit si, a teprve po deseti minutách začít rozhovor. Kruzenštern se na svých dalekých cestách po světě a zvláště během pobytu v Kapském Městě u mysu Dobré naděje naučil trochu holandsky, takže se teď mohl s japonskými důstojníky prostřednictvím tlumočnicků jakžtakž dorozumět.

Hned při první Kruzenšternově větě po zahájení rozhovoru šťouchl tlumočnick kapitána lehce do zad. Dával mu tím na srozuměnou, že se musí uklánět, když mluví s takovými význačnými osobnostmi. Ale Kruzenštern zůstal stát zpřímá a pokračoval. Japonští důstojníci poslouchali s kamennými tvářemi, jejichž výraz neříkal vůbec nic.

Kapitán vysvětlil účel své návštěvy v Nagasaki a tlumočil přání ruské říše uzavřít s Japonskem obchodní smlouvu. Když se Japonci dověděli, že Rezanov je vyslanec, zlehka se uklonili, přičemž zůstali sedět na pohovce.

Kruzenštern se otázal, kdy bude moci Rezanov jet k jednání do hlavního města japonského císařství a kdy dostane posádka povolení vystoupit na břeh, a také jak postupovat ve věci Japonců, které přivezl z Ruska. Ale japonští důstojníci mu

namísto odpovědí začali klást otázky o cestě, kterou *Naděžda* vykonala. Ukázalo se přitom, že jsou v zeměpise dosti zběhlí. Věděli například, že Tenerife je jeden z ostrovů kanárského souostroví a že Desterro leží v Brazílii.

„Jak jste plul z Kamčatky do Nagasaki? Podél východního pobřeží naší země, nebo podél západního?“ zeptali se mimo jiné a dostali odpověď, že podél východního.

Zdálo se, že Japonci jsou spokojeni. Dovolovali Holanďanům příjezd do Nagasaki jenom od východu. Západní pobřeží před Evropany pečlivě střežili. Na své otázky však Kruzenštern odpověď nedostal. Důstojníci řekli, že o všem podají večer hlášení nagasackému místodržiteli, a ten že rozhodne. Požádali Rusy, aby bez místodržitelova povolení nevystupovali na břeh ani nenavštěvovali jiné lodě v přístavu. Pokud jde o Rezanovovu cestu do hlavního města, o tom prý je ještě předčasné hovořit, protože o takové záležitosti může rozhodnout jenom sám císař.

Námořníci, kteří byli v té době na palubě, si se zájmem prohlíželi člun návštěvníků, uvázaný u lodi. Nebyl prázdný. Pod přístřeškem krytým závěsy bylo vidět nějaký pohyb a námořníci rozeznali skulinami lidi oblečené do evropských uniforem.

Za půl hodiny vyšel z důstojnické jídelny na palubu japonský tlumočník a holandsky hlasitě zavolal od zábradlí na ty dole v člunu:

„Pánové, můžete nahoru na loď!“

Toto dovolení jim nedal Kruzenštern, udělili je japonští důstojníci, kteří si teď na *Naděždě* počínali, jako kdyby to byla jejich vlastní loď.

Na palubu vystoupili po provazovém žebříku čtyři Holanďané. Přijeli na návštěvu společně s Japonci, ale museli na znamení úcty k japonským důstojníkům půl hodiny počkat v lodici. Když sešli do důstojnické jídelny, ani se na Kruzensterna a Rezanova nepodívali. Zůstali stát před Japonci, kteří pořád ještě seděli na pohovce, a složili jim svými plešatými hlavami poklonu hlubší než po kolena, přičemž se rukama dotkli podlahy. Teprve pak se obrátili k Rusům, stiskli si s nimi ruce a představili se. Byl to ředitel holandské obchodní stanice v Nagasaki Doef, jeho tajemník, dva kapitáni holandských lodí

kotvících v přístavu a významný holandský veřejný činitel baron Pabst. Kruzenštern je vybídl, aby se posadili. Holanďané se bázlivě podívali na japonské důstojníky, chvílku nerozhodně přešlapovali, až si nakonec dodali odvahy a usadili se na židlích.

Ředitel Doef začal anglicky, což Kruzenšterna neobyčejně potěšilo. Mohl si s ním promluvit, o čem chtěl, aniž by mu Japonci rozuměli.

„Proč se před nimi tak ponižujete?“ zeptal se.

„Co jiného nám zbývá?“ řekl Doef. „Chcete-li s Japonci obchodovat, musíte se podřítit jejich zvyklostem a všechno snášet. Jestli z té vaší vyslanecké deputace něco vzejde, budete se muset ponižovat zrovna tak jako my. Nemyslím ostatně, že pana Rezanova do hlavního města pustí. Nejspíš vás odtud vyprovodí s prázdnou, jak to udělali Angličanům, když přijeli do Nagasaki před pěti lety.“

Na Kruzenšterna Doefovy předpovědi příliš věrohodně nezapůsobily. Bylo jasné, že Holanďané nestojí o to, aby jim Rusové v Japonsku konkurovali. Měl dojem, že ho Doef prostě a jednoduše straší, a dál raději soustředil pozornost na kapitány holandských lodí.

Rozhovor se brzy docela slušně rozproudiv, kapitáni se dali se zájmem do řeči se zkušeným námořníkem, kterým Kruzenštern skutečně byl. S potěšením mu líčili zážitky ze svých plaveb kolem Afriky, po Indickém oceánu, mezi indonéskými ostrovy. Ale jakmile Kruzenštern zavedl řeč na Japonsko, kde už byli tolikrát, začali milí kapitáni ztrácet nit, všelijak hovor přerušovat a odvádět ho jinam. Zkrátka a dobře, ze všech sil zatajovali před Rusy každý svůj poznatek.

Nakonec se návštěvníci zvedli k odchodu — japonští důstojníci s tímž neproniknutelným a nadutým výrazem ve tváři. Na rozloučenou oznámili, že druhý den přijedou na *Naděždu* tajemníci místodržitele a velitel města.

To Kruzenšterna velice potěšilo. Doufal, že když už ho miní navštívit takové významné osobnosti, přivezou s sebou i povolení pro posádku, aby se dostala na břeh, a že snad kromě toho řeknou také něco k zamýšlené cestě ruského vyslance k japonskému císaři do hlavního města Jeda (dnes Tokia). Ale

potom dodali ještě několik slov, která kapitána vůbec nepotěšila. Prohlásili, že místodržitelovi tajemníci odeberou posádce *Naděždy* všechny zbraně a všechny střelný prach.

„Náš císařský dvůr si nepřeje, aby v nagasackém přístavu byli ozbrojení cizinci. Zbraně a prach vám vrátíme při vašem odjezdu.“

Kruzenšterna to silně znepokojilo. Obrátil se k řediteli Doefovi: „Holandské lodě také odevzdávají všechny střelný prach, když připlují do Nagasaki?“

„Samozřejmě,“ odpověděl Holanďan. „Nejenom prach, dokonce i kordy. Jinak by nás sem vůbec nepouštěli.“

Nato člun s hosty odrazil od lodi.

Druhý den ve čtyři odpoledne přijelo k lodi několik loděk naložených rybami, jáhlami a živými husami. Kruzenštern se v domnění, že ty potraviny vezou na prodej, začal posunky doptávat na cenu. Ale japonský tlumočník na jedné z loděk mu vysvětlil, že se za nic platit nemusí — ryby, jáhly a husy posílá darem nagasacký místodržitel. Celá loď měla z daru velikou radost. Posádka neměla už pěkně dlouho v ústech jediné čerstvé sousto.

Za hodinu přijeli noví hosté v bárce vyzdobené barevnými vlaječkami a tažené na vlečném laně čtyřmi loďkami. Místodržitelovi tajemníci a velitel města vystoupili na palubu s početným doprovodem, ve kterém bylo i několik hudebníků, kteří nepřetržitě tloukli do bubnů, podobajících se tympánům. Kruzenštern zavedl hosty do důstojnické jídelny. Chovali se naprosto stejně jako důstojníci ze včerejška. Hodnostáři se posadili na pohovku a začali kouřit, zatímco podřízení zůstali stát. Bylo mezi nimi několik tlumočníků, a Kruzenšternovi se po deseti minutách podařilo zahájit rozhovor.

Nejdřív ze všeho se samozřejmě zeptal, kdy bude ruskému vyslanci dovoleno jet do Jeda. Ale Japonci prohlásili, že na tuto otázku může odpovědět pouze císařský dvůr, že oni sami mohou k věci říci jen tolik, že místodržitel už včera poslal do Jeda kurýra se zprávou o příjezdu ruské návštěvy.

Na otázku, jak daleko je z Nagasaki do Jeda a kolik času potřebuje kurýr na cestu tam a zpět, dostal Kruzenštern přehnanou a neurčitou odpověď:

„Je to velice daleko. Budete musit čekat jeden měsíc až půldruhého.“

Kruzenštern věděl, že Japonsko není ve skutečnosti příliš veliké a že tam tedy nemůže jít o žádné obrovské vzdálenosti. Ale Japonci stále odpovídali tak, že si nemohl o státu udělat žádnou zeměpisnou představu. Rozložení svých měst pokládali zřejmě za vojenské tajemství.

Požádal tedy, aby povolili jeho námořníkům a členům výpravy vycházky na břeh a vyslanci Rezanovovi aby bylo umožněno bydlet ve městě, než přijde odpověď z Jeda.

„Posoudíme to. Budeme tlumočit vaši žádost místodržiteli. Zatím vám nemůžeme nic slíbit.“

Stejně vyhybavou odpověď dostal Kruzenštern i na otázku týkající se Japonců, které *Naděžda* přivezla z Ruska. Místodržitelovi tajemníci byli důležití pánové. Řeč o chudácích rybářích, kteří ztroskotali u ruského pobřeží, vyvolala na jejich tvářích jen opovrhlivý úšklebek.

„Ať zatím zůstanou u vás na lodi,“ rozhodli. „Pojede-li váš vyslanec do Jeda, vezme je s sebou. A jestli z cesty nebude nic, budeme mít ještě dost času rozhodnout, co s nimi.“

Hovor pokračoval ještě asi půl hodiny, načež místodržitelovi tajemníci požádali, aby jim byl vydán všechn střílný prach a všechny pušky, které jsou na lodi. Kruzenštern váhal. Opravdu nevěděl, jak se k věci postavit. Ale po poradě s Ratmanovem a Rombergem se rozhodl, že Japoncům vyhoví. Kdyby v tomhle přístavu, obklopeném japonskými dělostřeleckými bateriemi, došlo ke střetnutí s Japonci, byla by *Naděžda* tak jako tak rozstřílena napadrť, třebaže by jí prach nechali. Jen jedinou věc chtěl prosadit stůj co stůj: aby nezabavovali zbraně šesti námořníkům, kteří tvořili vyslancovu čestnou stráž. Japonci po dlouhém dohadování ustoupili a nechali šesti námořníkům jejich pušky s několika málo náboji. Všechn ostatní prach i pušky byly naloženy na bárku a odvezeny.

„Stejně se k nám zachovali milostivěji než k Holanďanům,“ zažertoval Ratmanov. „Neodebrali nám kordy!“

Když se s hosty loučil, požádal Kruzenštern, aby se na loď dostavil nějaký obchodník, u kterého by mohl po dobu, kterou bude *Naděžda* kotvit v Nagasaki, nakupovat potraviny pro posádku.

„Nakupovat potraviny a jiné zboží od našich obchodníků smějí z cizinců jenom Holanďané,“ odpověděl první místodržitelův tajemník. „S Ruskem ještě nemáme obchodní smlouvu, takže ani vy nemáte právo tu cokoli nakupovat. Místodržitel vám bude bezplatně posílat všechno, co budete potřebovat.“

Japonští hodnostáři se svým doprovodem odjeli, ale od té chvíle začaly na *Naděždu* jezdit div ne každý den nejrůznější vysoce postavené osobnosti, a Kruzenštern nedělal pomalu nic jiného, než přijímal hosty.

Námořníci už dávno zacelili otvor ve dně lodi — *Naděžda*

mohla kdykoli vyplout na moře. Ale běžel týden za týdnem a záležitost, kvůli které přijeli, se skoro nehýbala z místa. Po půldruhém měsíci místodržitel konečně vyhověl Kruzenšternově žádosti a povolil námořníkům vycházky na břeh. Nesměli si ovšem chodit, kudy chtěli. Na procházení jim bylo vyhrazeno místo uprostřed prázdného prostranství, čtyřicet kroků dlouhé a dvacet široké. Japonci je ohradili tlustým pevným plotem a kolem postavili ozbrojenou stráž. Námořníci tam mohli chodit po sešlapané trávě kolem jednoho jediného stromu. Šalupu, která námořníky na tuhle vycházku z *Naděždy* převázela, doprovázela pokaždé celá flotila člunů, plně obsazených japonskými vojáky. Taková bezpečnostní opatření brala pochopitelně k vycházkám jakoukoli chuť, a tak ten přidělený kousíček souše začal mít jakýs takýs význam jen pro astronoma Hornera, který si tam odvezl svůj dalekohled a zřídil si tak na břehu dočasnou hvězdárnu.

„Aspoň se to tam nehoupe,“ vysvětlil Kruzenšternovi. „Pozorovat hvězdy z rozhoupané paluby dalekohledem není vůbec snadné.“

Povolení k ubytování na břehu pro Rezanova přišlo ještě později. Japonci se neustále vymlouvali, že nemohou najít přístřeší, důstojné tak významné osobnosti, jakou je ruský vyslanec. Kruzenšternově žádosti vyhověli nakonec až po dvou měsících.

Vybrali přímo na břehu domek, který stál stranou od ostatních, a obehnali jej ze všech stran silným plotem. Plot ohrazoval stavení dokonce i od moře. K vodě vedla jediná vrata, která se zamykala na mohutný zámek. Klíč měl v držení velitel japonské stráže. Po dohodování plotu dostal Kruzenštern zprávu, že se vyslanec může nastěhovat.

Když si kapitán přijel prohlédnout budoucí vyslančovu rezidenci, vstoupil poprvé v životě do japonského domu a byl jaksepatří překvapen. Japonci se nezařizují žádným nábytkem, dům byl uvnitř úplně prázdný. Místnosti byly od sebe odděleny velikými zástěnami z tuhého papíru, které se daly volně přestavovat z místa na místo. Díky jim mohl ten, kdo v domě bydlel, libovolně měnit půdorysy a rozměry svých pokojů. S pohyblivými stěnami se Kruzenštern ještě jakžtakž smířil, ale

nemohl přenést přes srdce, že tu není nábytek. Na jeho příkaz přivezli do vyslancova přístřeší židle, stoly a postel.

17. prosince se Rezanov přestěhoval do svého nového obydlí. K velkému překvapení výpravy uspořádali Japonci celé to přesídlení neobyčejně slavnostně a prokazovali při té příležitosti Rusům jednu nečekanou poctu za druhou. Jakýsi bohatý japonský velmož z Nagasaki poskytl vyslanci k cestě na břeh svou jachtu. Rusové ještě neviděli loď, která by byla vybavena s takovým přepychem. Stěny kajut byly nalakovány do třpytivého lesku, schody tesány z mahagonu, podlahy pokryté vzácnými koberci, závěsy přede dveřmi vytkány zlatem a po celém obvodu lodní paluby vlály široké pestrobarevné hedvábné stuhy s nesrozumitelnými japonskými nápisy. Jakmile Rezanov se svým doprovodem sestoupil do jachty, zatřepotala se na její přídi ruská vlajka a jachta vyplula, obklopená stovkami vyzdobených loděk. Seděli v nich hudebníci a vyhrávali na roztodivných japonských nástrojích.

Tak tedy vjížděl ruský vyslanec do svého sídla. Jakmile se ale octl uvnitř, zavřela se za ním vrata na zámek. A pokaždé, když potom Kruzenštern zajel k vyslanci nebo když chtěl vyslanec na *Naděždu* ke Kruzenšternovi, museli zavolat na stráž u vchodu, aby přišli otevřít. Ve vyslancově domě směl bydlet jen určitý počet lidí. Japonci večer co večer přepočítávali Rusy, kteří zůstali na břehu.

Druhý den po vyslancově nastěhování oznámili japonští úředníci Kruzenšternovi, že jim místodržitel nařídil, aby převezli z *Naděždy* do vyslancova domu dary ruského cara japonskému panovníkovi. Protože šlo hlavně o velikánská drahocenná zrcadla, která by se nevešla do žádné loďky, bylo nutno sestavit pro přepravu vor ze silných trámů. Když byla zrcadla uložena na plavidlo, Japonci je bůhvíproč přikryli hromadou rudých, na první pohled pořádně drahých suken.

„Není to škoda, balit je do takových látek?“ zeptal se Kruzenštern. „Zrcadla stačí pokrýt pytlovinou, nic se jim nestane.“

Ale úředníci byli z kapitánových slov naprosto zděšení. Balit dary, určené císaři, do pytloviny — takové rouhání!

Kruzenštern se dověděl, že bude-li císař ochoten dary ruského

cara přijmout, budou odneseny z Nagasaki do Jeda na rukou.

„Jinak to nemůže být!“ vykřikovali japonští úředníci. „Před dvěma lety poslal čínský císař našemu panovníkovi darem slona a náš panovník nařídil, aby toho slona přinesli z Nagasaki do Jeda na rukou.“

„A přinesli?“ otázal se Kruzenštern.

„Zajisté!“ odpověděli Japonci.

Čas utíkal a Rusové se pořád ještě nemohli od nikoho dovědět, jestli císař vyslance přijme, nebo nepřijme. Japonci tvrdili, že z Jeda ještě nedošla odpověď.

Námořníci umírali nudou a zahálkou. Měli zakázáno stýkat se dokonce i s Holanďany. S ředitelem Doefem se Kruzenštern už víckrát neviděl.

Jednoho dne se jedna z holandských lodí, která právě zdvihla kotvy, aby opustila přístav, dostala náhodou docela blízko k *Naděždě*. Na kapitánském můstku zahlédl Kruzenštern jednoho z kapitánů, kteří k němu po přistání *Naděždy* přijeli na návštěvu společně s Doefem. Zvedl k ústům hlásnou troubu a zahlaholil za vyplouvajícím kolegou přání šťastné cesty. Holanďan ale neodpověděl a otočil se k *Naděždě* zády. Kruzenštern to samozřejmě rozzlobilo. Když se však později dověděl, že Japonci Holanďanům přísně zakázali mluvit s Rusy, pochopil, že kapitán nemohl jednat jinak.

Jednoho časného rána připluly do přístavu další tři holandské lodě. Na *Naděždu* se dostavil japonský důstojník s upozorněním, že lodě, které přijely, budou teď zdravit nagasackou pevnost dělovými salvami.

„Nepovažujte to za žádnou poctu pro vás,“ dodal. „Ať vás ani nenapadne odpovídat!“

Bylo to naprosto nesmyslné upozornění. Rusové by tak jako tak nemohli palbu opětovat, protože neměli ani zrníčko prachu. Holanďané zahájili svůj dělostřelecký pozdrav a pálili z hlavní nepřetržitě celých šest a půl hodiny. Kruzenštern napočítal čtyři sta ran. Podle tehdejších mezinárodních zvyklostí měla loď při příjezdu do přístavu spřátelené země vypálit nanejvýš třináct ran. Dalším obrovským překvapením pro kapitána bylo, že japonská pevnost na těch čtyři sta holandských výstřelů neodpověděla ani jediným!

Z lodi, která se proměnila v domácí vězení, nemohl Kruzenštern samozřejmě o životě a zvycích Japonců mnoho poznatků získat. Ale něco se přece jen dověděl a poznal, a také si to zapsal. Uveďme malý úryvek:

„Japonské oblečení se skládá z krátkého svrchního oděvu s širokými rukávy a z úzkého spodního, který sahá až k patám. Podobá se to šatům evropských žen, ovšem s tím rozdílem, že dole je suknice mnohem užší a velmi nepohodlná pro chůzi. Bohatý se liší od chudého tím, že má oděv z hedvábí — chudák jen z obyčejné hrubé tkaniny. Svrchní oblečení je zpravidla černé, ale nosí se i barevné. Sváteční oděv většinou vyniká pestrými barvami.

Hodně významných lidí má na svrchním šatu vyšitý rodinný erb v rozměrech velké mince. Podle erbu se dá na první pohled určit, ke kterému rodu ten nebo onen šlechtic patří. Než se ženy provdají, nosí erb otce, který po sňatku vymění za manželův. Když chce kníže nebo místní vládce někomu prokázat nejvyšší poctu, daruje mu svrchní oděv se svým erbem. Vyznamenaný nosí potom svůj rodinný erb na spodním šatu. Našemu vyslanci mnohokrát líčili, jaký obrovský úspěch a jaké štěstí by pro něho znamenalo, kdyby mu panovník daroval oděv ozdobený císařským erbem.

V zimě nosí Japonci často patery šestery šaty navlečené jedny přes druhé. Soukenné oblečení nebo kožich jsem ale neviděl na nikom, přestože v lednu a v únoru tu bývá pořádná zima.

Je opravdu zvláštní, jak špatně se Japonci obouvají. Ponožky, které sahají do půli lýtek, mají sešité z nějaké papíroviny, a místo stěevíců nosí jen slaměné sandály, které drží na noze díky řemínku, kterým je provlečen palec. Podlahy v jejich pokojích jsou vždy pokryty tlustými sukny a jemnými rohožemi. Proto každý Japonec při příchodu do domu shazuje z nohou sandály. Urozeným lidem to ubohé obutí nevádí, protože skoro nikam nevycházejí, prosedí celý den na rohoži se zkříženými nohama. Ale prostý lid, který možná tvoří devět desetin všeho obyvatelstva, v takové špatné obuvi během zimních měsíců určitě hodně zkouší.

Muži mají do poloviny vyholenou hlavu a nechrání si ji žádnou pokrývkou ani před pětadvacetistupňovým slunečním

úpalem, ani když je pod nulou, ani před ostrými severáky, které celou zimu profukují člověka až do morku kostí. Jen za deštivého počasí si berou deštník. Silně napomádované vlasy, které jim trčí okolo hlavy, si na temeni smotají do chomáče a nechají trčet kupředu. Péče o vlasy musí Japoncům zabírat dost času. Kromě toho, že si je denně pomádují a složitě češou, také je každý den přistřihují. Vousy si zato ani nestřihají, ani neholí. Vytrhávají je chloupek po chloupku zvláštními kleštičkami, aby nerostly tak rychle. Tenhle nástroj nosí každý Japonec ve svém zápisníku zároveň s kovovým zrcátkem.

Japonci jsou tak čistotní, že jim v tom směru nelze nic vytknout, přestože nenosí košile, bez kterých my si tělesnou čistotu nedovedeme představit. Podle toho, co jsme měli příležitost pozorovat, se zdá, že čistotamilovnost je vlastnost společná všem Japoncům bez rozdílu.

31. března a 1. dubna slavili Japonci svátky, při jejichž příležitosti rodiče obdarovávají své malé dcerušky všelijakými hračkami. Těmhle dětským radostem věnují Japonci plné dva dny a berou je naprosto vážně. Když svátky začaly, poslali dokonce i k nám tlumočnicka s prosbou, abychom po tu dobu přerušili na lodi všechny práce“.

Diplomacie

Teprve v půli února 1805 se začaly objevovat první, zpočátku nejasné zprávy, co ruská diplomatická mise může vlastně v Japonsku očekávat.

Jednoho dne přijeli na loď japonští úředníci s tlumočnický a oznámili, že panovník vyslal z Jeda do Nagasaki zplnomocněnce, kterého pověřil jednáním s ruským vyslancem. Zplnomocněnec je prý na cestě a je to velice významný hodnostář, tak významný, že má právo dívat se císaři na nohy.

„Proč na nohy?“ podivil se Kruzenštern.

Japonci mu vysvětlili, že obyčejní císařovi poddaní musí v panovníkově přítomnosti ležet tváří k zemi a mohou se tedy přítom dívat jenom na podlahu. Jenom nejvýznamnější japonští velmoži mají právo při rozmluvě s panovníkem hledět na jeho nohy.

Dívat se na vladařovo břicho mají dovoleno výhradně panovníkovi příbuzní, a to ještě jen ve výjimečných případech.

Kruzenštern začal docházet k názoru, že Rezanov do hlavního města nepojede. Císař přece neposlal tak důležitého činitele jen proto, aby ruského vyslance doprovázel na cestě. Určitě má uloženo vést jednání s diplomatem v Nagasaki.

Kapitánův předpoklad se brzy potvrdil. 20. března mu Japonci dali oficiálně na vědomí, že císařský zplnomocněnc projedná všechno s vyslancem zde v Nagasaki. Hodnostářův příjezd se očekával každým dnem.

30. března konečně dorazil do města v doprovodu osmi dalších velmožů. K ubytování mu byl poskytnut dům, který stál nedaleko sídla ruského vyslance.

Hned nato začalo mezi Kruzenšternem a Japonci jednání o ceremonielu, který by to diplomatické setkání představitelů obou říší měl doprovázet. Japonci chtěli, aby ruský vyslanec políbil při uvítacím pozdravu císařskému zplnomocněnci nohu. Nakonec se domluvili, že se Rezanov pozdraví s japonským hodnostářem po evropsku lehkým úklonem hlavy, ale že se zato dostaví bez střevíců a bez kordu a že bude sedět na podlaze.

První schůzka se konala 4. dubna. Rezanov byl nesen ze svého domu v nosítkách s baldachýnem. Za nosítky šlo pět mužů: major Frederici, poručík Košeljov, rada Fos, doktor Espenberg a poručík Levenštern. To byl vyslancův doprovod. Před nosítky šel námořník s praporem.

Nešlo ještě o pracovní setkání. Schůzka byla uspořádána proto, aby se představitelé obou mocností osobně poznali. Rezanov a japonský hodnostář si vzájemně řekli několik zdvořilostí a poptali se jeden druhého na zdraví, načež se rozloučili.

Druhá, tentokrát už pracovní schůzka se konala příští den 5. dubna.

Rezanova donesli podruhé pod baldachýnem nosítek do velmožova domu. Následovaly znova pozdravy na uvítanou a projevy úcty a zdvořilosti. Pak obě strany přistoupily k jednání. Japonský představitel přečetl dlouhé, neobyčejně slavnostní poselství, podepsané císařem, a tlumočníci je překládali do holandštiny.

Císař v něm propříště zakazoval ruským lodím vplouvat do japonských přístavů a odmítal uzavřít jakoukoli obchodní smlouvu. Odmítl dokonce i dary, které byly pro něho z Ruska dovezeny.

V japonské odvetné listině se psalo:

„Mocný vládce Rusi vyslal vznešeného posla s množstvím vzácných darů. Kdyby je japonský vladař přijal, byl by podle zvyklostí své země povinen vyslat k ruskému panovníku rovněž poselstvo se stejně cennými dary. Japonskému obyvatelstvu i lodím je však zapovězeno opouštět vlast. Kromě toho není Japonsko tak bohaté, aby se mohlo odvděčit dary obdobné hodnoty. Proto japonský vladař nemůže přijmout ani posla, ani dary.“

Tak se první ruská diplomatická mise do Japonska musela vrátit domů, aniž čehokoli dosáhla.

Jinak ovšem japonský císař ve svém poselství projevil značnou blahosklonnost. Slíbil bezplatně zásobit ruskou loď na dva měsíce potravinami a kromě toho daroval ruské výpravě dva tisíce pytlů soli, dva tisíce malých hedvábných koberečků a sto pytlů jáhel.

Potraviny, sůl, jáhly i hedvábné koberečky — to všechno Japonci dodali na loď během několika dnů. Rezanov opustil své sídlo a vrátil se na loď i se zrcadly, které už nikdo nebude musít nést do Jeda na rukou.

Nešťastní Japonci, které Kruzenštern přivezl z Ruska, dostali nakonec povolení vylodit se na břeh. Opouštěli *Naděždu* s trpkostí. Vlast je nevítila vůbec nijak přívětivě a oni se netajili s tím, že mají strach, co s nimi bude.

18. dubna 1805 vyplula *Naděžda* z nagasackého přístavu.

Ainové

„Na Kamčatku se vracejte podél našeho východního pobřeží,“ řekli Japonci Kruzenšternovi před odjezdem. „Podél západních břehů není plavba cizincům dovolena.“

Když se námořníci znova octli na otevřeném moři, s ulehčením si oddychli. Tíživé sedmiměsíční omezování svobody skončilo, cítili se znova volní. Tady už Kruzenštern

nebyl povinen poslouchat žádné japonské příkazy. A tak se ve vzdálenosti padesáti verst od Nagasaki náhle rozhodl, že popluje na sever zakázanou cestou, nikudy jinudy než právě podél západního japonského pobřeží.

V podstatě nic neriskoval. Střelný prach mu před odjezdem vrátili, takže děla na *Naděždě* byla teď pro nepřítele zase tak nebezpečná jako dřív. Viděl japonské válečné lodě v Nagasaki a věděl, že Japonci nemají ani jedinou loď, která by mohla v rychlosti a síle soupeřit s *Naděždou*, žádného pronásledování se tedy nemusel obávat. Rovněž nemohl mít nejmenší důvod ke strachu, že by takovým neuposlechnutím pokazil něco v diplomatických stycích mezi oběma zeměmi. Byli to přece Japonci, kteří nestáli o diplomatické styky s Ruskem.

A lákavého na té cestě bylo velmi mnoho. Především tudy neprojel ještě ani jediný evropský mořeplavec kromě La Pérouse, který se ovšem držel soustavně při pobřeží asijské pevniny a mohl tedy získat o Japonsku jen velmi málo údajů. Japonské západní pobřeží bylo známé jen z japonských a čínských map, o jejichž přesnosti měl už Kruzenštern příležitost se přesvědčit. Zeměpisce vedli tenkrát spory dokonce i o tom, kolik je vlastně hlavních japonských ostrovů.

Za druhé vedla tato cesta k ostrovu Sachalinu, který byl tehdy jedním z nejméně prozkoumaných míst na zeměkouli. Kromě La Pérouse nepřistál na Sachalinu žádný Evropan. La Pérouse, který prozkoumal jen malou část sachalinského pobřeží, tvrdil, že Sachalin je ostrov. Ale řada tehdejších zeměpisců s ním nesouhlasila. Sachalin byl podle nich poloostrov, spojený s asijskou pevninou úzkou šíjí.

Za třetí Kruzenštern předpokládal, že zvolená cesta bude kratší než plavba podél klikatých břehů východního Japonska. Je pochopitelné, že si kapitán takovou příležitost nechtěl nechat ujít.

Naděžda vplula pod plnými plachtami do Korejského průlivu.

20. dubna se na obzoru vynořilo dvojostroví Cušima, které leží na konci Korejského průlivu. Kruzenštern je pečlivě zakreslil do mapy, vplul do Japonského moře a dál směřoval na sever. Ze začátku se z opatrnosti držel na širém moři daleko od

pobřeží, ale když se dostal na 39° severní šířky, rozhodl se zamířit k východu a pátrat po japonských březích.

1. května se znova objevila země. Byl to nepochybně Honšú, největší ostrov japonského souostroví. Břeh vybíhal do moře dlouhým mysem, na kterém se vypínala k obloze veliká dýmající sopka. *Naděžda* obeplula mys a mířila dál k severu. Břeh už sice neztrácela z dohledu, ale přitom od něj obezřetně zachovávala značnou vzdálenost. Nic nebezpečného ostatně námořníci nezpozorovali. Moře bylo pusté a prázdné a severní hornatá část Honšú vypadala jako neobydlená.

Po dvou dnech zahlédli na břehu v kvetoucím údolí maličké městečko. Okolní pole byla obdělána stejně pečlivě jako na Kjúšú. Na úbočích pahorků se temně zelenaly malé háje a v ústí říčky vedle městečka kotvilo mnoho rozměrných člunů. Obyvatelé se tu zřejmě živili rybolovem.

Kruzenštern se nechtěl Japoncům ukazovat. Jakmile uviděl městečko, plul pryč od břehu. Ale v městečku si už velké cizí lodí všimli a poslali za ní šest lodic po třiceti mužích v každé. Toho dne vál velmi slabý vítr a loďky, na kterých se veslovalo jako o závod, začaly *Naděždu* dohánět. Kruzenštern vydal pro každý případ rozkaz nabít děla. O úmyslech lidí, kteří se za ním takhle hnali, nemohl vědět vůbec nic. Nakonec se lodice octly s *Naděždou* v jedné rovině. Kruzenštern na ně zavolal hláskou troubou několik japonských zdvořilostí na pozdrav, jak se je naučil v Nagasaki, ale Japonci na ně neodpověděli. Obepluli na svých člunech kolem dokola celou loď a vrátili se zpátky na břeh. Ruská loď se jim zdála pravděpodobně příliš velká a nechtěli s ní nic mít.

Druhý den kvečeru se konečně objevil Cugarský průliv, který odděluje Honšú od nejsevernějšího japonského ostrova Hokkaidó. Přesnou polohu průlivu Evropané tenkrát ještě neznali. Kruzenštern proto věnoval jeho průzkumu celý příští den.

Po návratu do Japonského moře plul podle západního pobřeží Hokkaidó znova dál na sever.

Tady už se výprava dostávala do naprosto neznámých končin. Každý mys a každý záliv byl překvapením. Jednou se dokonce kapitánovi zdálo, že objevil nový průliv, který dělí

Hokkaidó na dvě části. Kdyby se ukázalo, že je to tak, muselo by se vzít na vědomí, že Hokkaidó se skládá ze dvou ostrovů. Pátráním po předpokládaném průlivu strávila *Naděžda* dva dny. Ale nakonec se ukázalo, že jde o hluboký záliv, který se zařezává do pevniny.

10. května dosáhla *Naděžda* nejsevernějšího bodu Hokkaidó a vplula do La Pérousova průlivu, který odděluje Hokkaidó od Sachalinu. Počasí bylo mlhavé, takže sachalinský břeh nebylo vůbec vidět.

Po celou dobu plavby podél hokkaidských břehů nezahlédl Kruzenštern ani jedno lidské obydlí, a tak došel k závěru, že ten velký japonský ostrov je skoro neobydlený. A když je to tak, kdo mu může zabránit, aby se vylodil na břeh?

Začal hledat vhodný záliv.

Našel jej velmi brzy. Záliv se výborně hodil k zakotvení, ale v jednom se Kruzenštern zmylil: ostrov byl obydlený. Když *Naděžda* objela mys a vplula do zátoky, vyjela jí naproti malá lodička, v které seděl jakýsi muž.

„To není Japonec,“ řekl Ratmanov, který pozoroval loďku dalekohledem.

Člověk v loďce se skutečně vůbec nepodobal Japoncům. Ti si vytrhávají vousy, ale on měl mohutný černý plnovous. Japonci chodí za každého počasí s nepokrytou hlavou, avšak muž v loďce měl na hlavě široký homolovitý slamák. Japonci nosí hedvábné kimono, muž v loďce měl však oblečení ze sobolích kožešin. Připomínal vzhledem spíš Kamčadala než Japonce. Loďku měl plnou ryb.

„Podle všeho srstnatý Ainu,“ nadhodil Kruzenštern.

Zprávy o srstnatých Ainech přinesli do Evropy jezuité, kteří se v 17. století vypravili do Japonska, aby obrátili jeho obyvatele na křesťanství. Po návratu, když je Japonci ze země vyhnali, misionáři vyprávěli, že na severu Japonska žije podivný národ srstnadců. Označovali tak Ainy proto, že prý mají těla celá pokrytá srstí jako zvířata. Hokkaidó je nejsevernější japonský ostrov, a tak se dalo přirozeně předpokládat, že jeho obyvatelé, kteří se Japoncům nepodobají, jsou právě oni srstnatí Ainové.

Kruzenštern na muže v loďce zamával na znamení, aby přijel

blíž k *Naděždě*. Ten ale naopak začal ze všech sil veslovat zpátky ke břehu, až zmizel v mlze.

Jakmile ovšem *Naděžda* zakotvila, obklopilo ji hned několik desítek člunů. V každém z nich seděl muž se stejným plnovousem a slaměným kloboukem jako ten první. Kruzenštern je všechny zval posunky na palubu a oni také hned šplhali po lanech nahoru s žoky plnými ryb na zádech. Na palubě se několikrát hluboce uklonili až k zemi, stejně jako se Japonci klanějí svým představeným. Pak se napřímili a začali se dobrosrdečně usmívat.

„Ainu?“ zeptal se Kruzenštern.

„Ainu, Ainu!“ zakřičeli radostně vousáči.

Ryby dali Rusům jako dar, nic za ně nechtěli výměnou. Kruzenštern se jim ale v každém případě chtěl nějak odvděčit a nařídil přinést na palubu hromadu drobnějších výrobků z Evropy. Ainové si s údivem a nadšením prohlíželi korále, nože, sekery i nádoby, ale nejvíc ze všeho se jim líbily blýskavé měděné knoflíky. Vyhazovali si je do vzduchu, předávali z ruky do ruky a smáli se jako děti. A Kruzenštern dlouho nemohl svým hostům vysvětlit, že ty drahocenné knoflíky přecházejí jako dar do jejich plného vlastnictví. Ainové nemohli takové štědrosti uvěřit a vraceli knoflíky nazpátek. Když se je pak konečně podařilo přesvědčit, že si mohou knoflíky vzít s sebou, měli z toho obrovskou radost. Sevřeli knoflíky do velikých pěstí, naskákali do loděk a odjeli na břeh.

Námořníci by se byli strašně rádi prošli po pevné zemi. Naposledy si dosyta popřáli procházek v Petropavlovsku, před devíti měsíci. Od té doby byli skoro nepřetržitě na lodi. Proto teď, když *Naděžda* spustila kotvy, všichni toužili co nejrychleji se dostat na břeh, i když to nebylo bez nebezpečí. Hokkaidó bylo přece japonské území.

Kruzenštern nechal loď pod dozorem Ratmanova a společně s námořníky a vědeckými pracovníky nasedl do šalupy. Člun vyrazil ke břehu, který byl zahalen v mlhách. Těsně před ním zahradil šalupě cestu bouřlivý příboj. Proplout jím znamenalo už na první pohled veliké nebezpečí. Ale v té chvíli už spěchali na pomoc Ainové na svých lodičkách s plochými dny a malým ponorem.

Hbitě a obratně klouzali bez nejmenší úhony kлокotající pěnou vlnobití, v němž by se každé evropské plavidlo muselo nevyhnutelně převrhnout. Obklopili ze všech stran šalupu, vzali mořeplavce do svých loděk a převezli je naprosto bezpečně příbojem na břeh.

Na břehu překvapil Kruzenšterna především hluboký sníh. Byl už květen a v tom měsíci se sníh už nevyskytuje ani v místech, která leží mnohem severněji než Hokkaidó, například v Archangelsku. Sníh na Hokkaidó teprve začínal tát, takže nebyla vyhlídka, že by mohl úplně roztát dřív než začátkem června. Tenhle hluboký rozměklý sníh skupinu z *Naděždy* velice rozladil, protože znemožňoval pořádnou procházku. Výprava se mohla pohybovat jen po několika úzkých pěšinkách, vyšlapaných mezi chalupami.

Bylo jich pět. Stály na břehu pod borovicemi a vypadaly jako chalupy ruských venkovanů — stěny sroubené z tlustých, stářím potemnělých klád, slaměné střechy, hliněné komíny. Ničím se nepodobaly lehkým japonským domkům z prken a lepenky. Od ruských chalup se lišily jenom okny. Nebyla ani zasklená, ani ze slídy. Byla potažena průsvitnými tuleními měchýři. U každé chalupy stála kůlna, kde se skladovaly uzené ryby.

Ainové jeden přes druhého zvali hosty do svých obydlí. Kruzenštern do jednoho z nich zašel. V chalupě nebyl žádný nábytek. Celá desetičlenná rodina seděla na podlaze a obědvala. Oběd se skládal z ryb a rýžové kaše. Domáci poprosili hosty, aby poobědvali společně s nimi, a tak si mořeplavci vzali trochu lososa, aby je neurazili. Kruzenštern si okamžitě všiml, že všechno nádobí je japonské, bezpochyby dovezené z jihu Japonci. Na stěně viselo hedvábné japonské oblečení, které Ainové asi nosili v létě, kdy je v kožešinách příliš horko.

„Hrozně rád bych se podíval na tu srst, co jim má růst na těle,“ obrátil se poručík Golovačev ke Kruzenšternovi. „Co myslíte, kapitáne, mohli bychom je poprosit, aby se svlékli?“

Kruzenšterna to také velice zajímalo, kdo by se nechtěl podívat na takovou hříčku přírody — srst na lidském těle! A tak začal přemlouvat jednoho mladého Aina, aby si na chvíli svlékl kožich. Mládenec z toho byl celý překvapený, nijak mu

nešlo do hlavy, proč by se měl svlékat, ale nakonec svolil. Ukázalo se, že kožich ze soboliny, který ze sebe shodil, měl oblečený přímo na holé tělo.

„Kde je jaká srst?“ vykřikl udivený Golovačev. „Nemá na sobě víc chlupů než já nebo vy, kapitáne!“

Opravdu, o nějaké srsti na Ainově těle se vůbec nedalo hovořit.

Poprosili ho, aby se několikrát otočil, prohlédli mu hrudník, záda, ramena, ale nic nenašli. Měli před sebou naprosto normální lidskou hrud a naprosto normální lidská záda, prostá čehokoli, čemu by se mohlo říkat srst.

Kruzenštern rozdál všem u oběda dárky, hlavně knoflíky, a výprava se vrátila na loď. Příbojem je opět provezli na svých loďkách dobrosrdeční Ainové.

Na lodi čekal na Kruzenšterna nový host — japonský důstojník, který přijel od břehu.

Kruzenštern se setkal s Japoncem hned na palubě a složil mu na uvítanou tu nejuctivější poklonu. Japonec se taktéž uctivě poklonil, ale pak se zatvářil hrozivě, ukázal na jih a vyřázel ze sebe, až se mu nadouvaly tváře:

„Bum, bum! Bum, bum! Bum, bum!“

Opakoval své „bum, bum“ tak dlouho, dokud Kruzenštern nepochopil, že tím chce říci, že od jihu brzy připlují japonské válečné lodě a zaženou Rusy svými lodními děly. Kruzenštern mu dal na srozuměnou, že se japonských lodí nebojí a že k ostrovu Hokkaidó připlul s mírumilovnými úmysly.

Při domluvě s Japoncem pomohl Kruzenšternovi Rezanov, který se během sedmi měsíců, strávených v nagasackém přístavu, naučil hodně japonských slov. Když se Japonec zeptal, z které země výprava přijela, a když se dověděl, že z Ruska, k všeobecnému údivu radostně vykřikl:

„Klášně, moc klášně! Lusky já lozumět klášně!“

Vyšlo najevo, že právě do tohoto zálivu připlula už před několika lety ruská loď z Ochotska — pravděpodobně obchodní. A s ruskými námořníky přišel do styku právě tento důstojník, také je přemlouval, aby odjeli, a zapamatoval si z toho setkání pár ruských slov.

Kruzenštern odvedl hosta do důstojnické jídelny. Oběd

Japonec rozhodně odmítl, ale šálek čaje vypil s chutí.

Vyprávěl, že převážně žije v Macumaji, japonském městě na jihu Hokkaidó, sem že přijíždí jenom na léto, aby dohlížel na obchodování Ainů s Japonci. Ainové vyměňují u japonských obchodníků své ryby za kroupy, čaj, nádobí a výrobky ze železa. Podle jeho slov bylo dříve Hokkaidó obydleno výhradně Ainy, ale teď Japonci přesídlili do jeho jižní části z ostrova Hondo a vypudili všechny Ainy na sever.

Kruzenštern chtěl hosta něčím podarovat. Nabídl mu obnošenou důstojnickou uniformu, jedno dost velké zrcadlo a šavli.

Ale Japonec odmítl přijmout jakékoli dary.

„Kdyby to mí nadřízení u mě uviděli, myslili by si, že jsem vás sem pustil za úplatek,“ povedlo se mu jakžtakž vysvětlit spojením posunků se slovy. „A já vás zatím pustil proto, že nemohu bojovat sám proti válečné loď!“

Přemlouval ostatně Kruzenšterna k odjezdu až do samého konce rozhovoru a nepřestával ho strašit svým „bum, bum“. Kruzenštern slíbil, že odpluje, jakmile se zvedne mlha. Dodal, že má namířeno na Sachalin, a zeptal se Japonce, jestli o té končině ví.

„Jak by ne,“ odpověděl Japonec. „Není odtud daleko, za jasného počasí je dokonce vidět. Kotví tam teď právě mnoho našich obchodních lodí.“

Ale po dalších podrobnějších dotazech bylo Kruzenšternovi jasné, že Japonci znají jen jižní sachalinské pobřeží a o vzdálenějších oblastech nevědí nic.

Slib, který dal japonskému důstojníkovi, Kruzenštern splnil: 13. května, když se mlha konečně rozplynula, opustila *Naděžda* Hokkaidó.

Průzkum Sachalinu

14. května vpluli do Anivského zálivu na jižním pobřeží Sachalinu. Břeh se ničím nelišil od severního konce Hokkaidó, byl jenom o něco lesnatější. Také tady žili Ainové, a ovládali je japonští důstojníci.

„Podle zdejšího obecně panujícího zvyku,“ říká ve svých

zápiscích Kruzenštern, „si v každém obydlí chovají mladého medvěda. (Alespoň já i důstojníci jsme viděli takového chlupáče bez výjimky v každém stavení, které jsme navštívili.) Má své místo v rohu sednice a zdá se, že je tím nejneposednějším členem domácnosti. Jeden náš důstojník si chtěl takového medvídka koupit a dával za něho soukenný kabátec. Přestože si Ainové sukna velice cení, protože ani Japonci jim je nejsou schopni dodávat, přece jen se majitel medvěda se svým zvířetem nedokázal rozloučit.“

Kruzenštern zamířil s lodí nejdřív na východ, potom na sever a vplul do druhého sachalinského zálivu, který nese název záliv Těrpenija a leží severně od Anivského. Existovaly o něm tenkrát jen velmi nepřesné zprávy. Kruzenštern prozkoumal jeho břehy a zakreslil je do mapy. Japonci tam ještě nepronikli a končina to byla velice divoká. Také tady zřejmě žili Ainové, ale když zahlédli námořníky, utekli do lesů.

Ze zálivu Těrpenija zamířila *Naděžda* podél východního pobřeží Sachalinu dále na sever. Výprava plula pomalu. Břeh byl naprosto neznámý a každou zátoku bylo potřeba zanášet do mapy. Ale 26. května jim přehradilo cestu pole ledových ker. Prorážet si v nich dráhu bylo naprosto vyloučeno a Kruzenštern stál před problémem co dál. Počkat, až led roztaje, a potom pokračovat v průzkumu sachalinských břehů, anebo okamžitě odplout a vyrazit na Kamčatku?

Pokud šlo o něj, byl by rád na Sachalinu zůstal, jenomže Rezanov pospíchal do Petropavlovsk, aby odtamtud mohl co nejrychleji poslat do Petrohradu zprávu o výsledcích svého jednání s Japonci.

Po delším váhání se Kruzenštern nakonec rozhodl odplout bez prodlení na Kamčatku, tam vysadit Rezanova a ihned se zase vrátit na Sachalin a pokračovat v průzkumu tamějšího pobřeží.

5. června vplula *Naděžda* opět do petropavlovského přístavu.

Nikdo si neumí představit, jaké nadšení se zmocnilo kamčatských obyvatel, když se dověděli, že ve skladištích *Naděždy* leží dva tisíce pytlů soli. Dar japonského císaře přišel nanejvýš vhod. Kruzenštern nařídil vyložit všechny pytle na břeh a bezplatně rozdělit sůl obyvatelstvu.

V Petropavlovsku se někdy museli obejít bez soli celá léta a teď získali zásobu na několik roků.

Rezanov poslal do Petrohradu obšírnou a podrobnou zprávu o všem, co se odehrálo v Japonsku. Potom se vypravil na obchodní lodi přes Beringovo moře a Beringův průliv do ruských držav v Americe, už ne jako vyslanec, ale jako člen představenstva Ruskoamerické společnosti, aby tam přezkoumal její činnost. Potom se vracel do Petrohradu v té době obvyklou cestou přes Sibiř, ale cestou onemocněl a v Krasnojarsku zemřel.

Vykládka soli a oprava lanoví zdržela *Naděždu* v Petropavlovsku celý měsíc.

Teprve 5. července vyplula loď na širé moře a zamířila znova k Sachalinu. Poprvé za celou cestu nevezla ani cestující, ani náklad navíc, což velmi usnadňovalo plavbu.

16. července dorazila výprava k břehům Sachalinu, na totéž místo, kde byla téměř přede dvěma měsíci. Led už dávno roztál, moře bylo čisté. Kolem lodi se šplouchaly ve vlnách celé houfy tuleňů.

Začala pomalá plavba podél východního sachalinského břehu k severu. Každý záliv, každou zátoku bylo potřeba zaznamenat na mapě. Piplavá a náročná práce vyžadovala spoustu času. Břeh byl místy zarostlý lesem, jinde pokrytý jenom pískem a dokonale pustý. Námořníci nikde nenarazili na jediné lidské obydlí.

8. srpna dopluli k nejsevernějšímu sachalinskému mysu, který Kruzenštern nazval Alžbětíným. *Naděžda* ho obeplula a zamířila podél severozápadního pobřeží Sachalinu na jih.

Jenže námořníci dobře věděli, že celý Sachalin kolem dokola se jim obeplout nepodaří. Na podzim totiž musili být už v Číně, kde je měla čekat *Něva*. Zastavili se na několik dní v malé zátoce, kterou pojmenovali podle své lodi *Naděždina* a nabrali tam zásobu pitné vody.

Kruzenštern tedy celý Sachalin obeplout nestačil, a otázka, zda je Sachalin ostrov, nebo poloostrov, zůstala otevřená. Zodpověděl ji teprve po čtyřiceti letech další významný ruský cestovatel, admirál Něvelskij.

Z *Naděždiny* zátoky zamířila výprava zpátky na Kamčatku a

30. srpna vplul Kruzenštern se svou lodí potřetí do petropavlovského přístavu.

Krátké severské léto končilo. Počasí bylo den ze dne studenější, deštivější a větrnější. Kruzenštern chtěl odplout z Petropavlovska ještě před příchodem podzimních bouří, jenomže přípravy na dlouhou a nebezpečnou plavbu kolem Asie a Afriky zabraly víc času, než předpokládal. Prohlídka a opravy lanoví i plachet si spolu s nákupem zásob vyžádaly pět týdnů. Mezitím už klepala na dveře dlouhá kamčatská zima.

Koncem září dorazila do Petropavlovska obchodní loď Rusko-americké společnosti plující z Aljašky. Její kapitán přijel na *Naděždu*.

„Nepotkali jste se v Americe s *Něvou*?“ zeptal se Kruzenštern.

„To nepotkali,“ odpověděl kapitán. „Ale musím vám sdělit, že podle zpráv, které kolují mezi ruskými lovci na Aljašce, musila posádka *Něvy* kdesi svést boj s Indiány. Ale jak střetnutí skončilo, to už nevím.“

Po téhle zprávě spěchal Kruzenštern s odplutím ještě víc.

V RUSKÉ AMERICE

Hrůzné zvěsti

Vraťme se teď k 10. červnu 1804 — k onomu dni, kdy se u Havajských ostrovů rozloučil kapitán Lisjanskij se svým velitelem a přítelem kapitánem Kruzenšternem a *Něva* s *Naděždou*.

Naděžda zamířila na Kamčatku, zatímco *Něva* zůstala ještě několik dní na Havaji. Lisjanskij se totiž chtěl stůj co stůj zásobit potravinami, protože neměl jistotu, jestli by se mu to podařilo u amerických břehů.

Dlouho a dost bezúspěšně se dohadoval s Havajci, kteří požadovali sukno, nebo alespoň plachtovinu pomalu za každý kokosový ořech, když najednou zahlédl za jedním mysem zakotvenou menší obchodní loď pod vlajkou Spojených států amerických.

Za dva dny přijeli navštívit *Něvu* dva Američané — kapitán a první palubní důstojník. Lisjanskij je přijal vlídně a přátelsky, jak je mezi námořníky zvykem. Seznámil je s důstojníky Povališinem a Arbuзовem a pozval je do jídelny na oběd.

Ten proběhl v družném hovoru. Zdálo se, že Američané jsou lidé prostí, dobrosrdeční a upřímní. Vyprávěli o své cestě z Bostonu kolem mysu Hoorn na Havajské ostrovy. Ruští námořníci, kteří také nedávno obepluli Hoornský mys, líčili zase plavbu *Něvy* a *Naděždy*.

Byl to vlastně pracovní rozhovor, který každého námořníka velice zajímá.

„A kam máte namířeno teď?“ zeptal se jeden z Američanů.

Lisjanskij odpověděl, že *Něva* vyplouvá k ruským územím na severozápadním pobřeží Ameriky. Nebylo to žádné tajemství a Lisjanskij neměl proč takový záměr skrývat.

„Kam se chystáte dřív? Na Kodiak, nebo na Sitku?“ ptal se

Američan dál.

Ruské državy v Americe měly totiž v té době jakási dvě střediska — jedno na velkém ostrově Kodiaku a druhé o hodně dál na východ v zálivu Sitce. Kodiak ovládli ruští podnikatelé už dávno, za Šelechova, ale do zálivu Sitky pronikli mnohem později. Lisjanskij ovšem nevěděl, že správce území Ruskoamerické společnosti Baranov postavil roku 1799 na břehu zálivu pevnost Archangelskaja (Nový Archangelsk).

Odpověděl, že se ještě s konečnou platností nerozhodl, ale že pravděpodobně nejdřív popluje do Sitky a potom na Kodiak.

Američané se na sebe mnohoznačně podívali.

„A vy jste o ničem neslyšel?“ prohodil jeden z nich.

„O čem?“

„Ale ne, my vlastně nic nevíme...“

Vypadalo to, jako kdyby litovali, že se podřekli. Ale když Lisjanskij naléhal, vytasili se s hroznou zprávou. Roku 1802 měli prý ruské osady na Sitce přepadnout Indiáni, všechno zničit a spálit na prach a vybit obyvatelé do posledního člověka.

Když Američané viděli, jak to na Lisjanského zapůsobilo, začali se vytáčet:

„Ono se toho napovídá... Když jste nic neslyšel, tak asi nic nebylo... Z Petrohradu jste přece odjel loni, v roce 1803... To by tam přece už byli o něčem věděli...“

Jenomže Lisjanskij velmi dobře věděl, že v tak krátkém čase, jaký představuje jeden jediný rok, nemůže přes Beringův průliv, Kamčatku, Ochotské moře, Sibiř a Ural dorazit do Petrohradu žádná zpráva. Vyptával se Američanů dál, aby se dověděl něco podrobnějšího, ale oni už nic dalšího nevěděli, nebo to nechtěli prozradit, a jenom nadávali na Indiány:

„Známe je jako své boty! Je to zatracený pronárod, který je potřeba do posledního vyhubit. Vy Rusové s nimi na svých územích zacházíte moc v rukavičkách. A teď se vám za dobré zacházení odměnili!“

Američané poobědvali, rozloučili se a odjeli. Když je poručík Povališin vyprovodil ke člunu, řekl:

„Myslím, že vědí o věci mnohem víc, než říkají.“

Lisjanskij k tomu nepoznamenal nic, ale ještě týž den se s konečnou platností rozhodl, že *Něva* popluje nejdřív k ostrovu

Kodiak.

Plavba ubíhala naprosto hladce a nic zvlášť pozoruhodného se při ní neodehrávalo. Ale cestou získal Lisjanskij přece jeden důležitý poznatek: zpozoroval, že v této části oceánu není téměř přechod mezi teplým a studeným podnebím. Obě klimatické oblasti ležely bezprostředně jedna vedle druhé. Stačilo se vzdálit od tropických Havajských ostrovů poněkud na sever a člověk se naráz octl v pásmu sychravých mlh a ledových vichrů. V noci na 30. června poklesla teplota na jeden stupeň nad nulou. „Uprostřed léta jsme narazili na pozdní podzim,“ zapsal si Lisjanskij do deníku. „Soudě podle zeměpisné šířky by tu mělo být obdobné podnebí jako v jižní Evropě.“

Vysoký skalnatý břeh ostrova Kodiaku se před nimi objevil 10. července. Na pahorcích ještě ležel sníh. Bezlesé pusté svahy byly jen tu a tam porostlé nízkými křovisky. *Něva* mířila k přístavu svatého Pavla, který byl zároveň největší osadou ostrova. Založil jej Šelechov a dal mu podle své lodi jméno Svatý Pavel.

Dostat se do přístavu nebylo ale vůbec jednoduché. Nad mořem visela mlha a z ostrova vybíhaly protáhlé skalnaté mysy, které se v té mlze musely obeplouvat nanejvýš opatrně. Ke vstupu do přístavní zátoky dorazili teprve 13. července ráno. Břeh byl zahalen hustým závojem, museli plout skoro nazdařbůh. A tu náhle, už v těsné blízkosti přístavu, by *Něva* byla málem propadla zkáze.

Z pobřežní úzké horské soutěsky se znenadání přihnal prudký nápor vichru, opřel se do lodi a závratnou rychlostí ji unášel k obrovskému černému balvanu, vyčnívajícímu z vody. Vypadal jako mohutný hrb a ruští osadníci mu také skutečně říkali Hrbáč. Za jasného a klidného počasí nebyl nebezpečný, ale za větru a mlhy se stával postrachem. *Něva* proklouzla jen několik sáhů od jeho černých příkrých boků, u nichž kolotal zpěněný příboj. V jednom okamžiku se zkáza zdála neodvratná a námořníci mohli jen stěží uvěřit, že vyvázli se zdravou kůží, dokonce i potom, když Hrbáč zůstal za lodní zádi.

Nenadálý nápor vichru, který div neposlal *Něvu* ke dnu, roztrhl na několik vteřin mlžnou clonu a námořníci uviděli ve vzdálenosti dvou tří mil trojtěžňovou loď, vyjíždějící pod

plnými plachtami z přístavní zátoky svatého Pavla na volné moře. Poručík Arbuzov sáhl po dalekohledu.

„Juriji Fjodoroviči!“ zavolal překvapeně na Lisjanského. „Vidím na lodi vlajku Spojených států!“

Lisjanskij vzal od Arbuzova dalekohled a podíval se sám. Nebylo pochyb, Arbuzov měl pravdu. Co ale pohledávala loď Spojených států v ruském přístavu?

Teď už viděli celou zátoku, pevnost i osadu. Nebylo těžké si domyslet, proč Šelechov vybral pro osadu právě tohle místo: na březích tu rostl jedlový les. Bylo tu dřevo nezbytné pro stavbu domů, a na skalnatém Kodiaku rostly jedle výhradně jen u této zátoky.

Pevnost pozdravila Nivu jedenácti dělovými salvami. Vstříc plachetnici vyplulo plno podivných lodiček z kůže.

Lisjanskij a jeho společníci viděli taková plavidla poprvé v životě. Byly to kajaky, pozoruhodný dopravní prostředek statečného malého národa Aleutů, obývajících ostrovy, přilehlé k Aljašce, včetně ostrova Kodiaku. Kostru těch loděk tvořily dřevěné obruče, které byly potaženy tulení kůží. Plavidlo nepropouštělo vodu ani odshora, ani ode dna, ani ze stran. Aleut, vyzbrojený dvoustranným pádlem, prostrčil nohy do úzkého otvoru a posadil se na dno loďky. Kožené okraje otvoru si zatáhl pevně kolem pasu, takže dovnitř loďky nepronikla ani kapka vody. Přes tuhle loďku se mohly převalovat i obrovité oceánské vlny, a pro plavidlo nebo člověka v něm nic neznamenaly. Ten totiž měl na sobě ještě jakousi přiléhavou kombinézu s kapucí sešitou z nepropustných tuleních střev, takže i při sebevětším vlnobití zůstal v suchu.

Vyskytovaly se i větší kajaky s dvěma i třemi otvory, do kterých mohli nasednout dva nebo tři muži. Ve svých lehkých, rychlých a bezpečných plavidlech podnikali Aleutové daleké námořní výpravy, na kterých navštěvovali celou řadu ostrovů mezi Asií a Amerikou v severní oblasti Tichého oceánu.

Zároveň s kajaky vyplul k *Něvě* i veliký člun s osádkou několika mužů na palubě. Přirazil k boku *Něvy*, a když Lisjanskij posádku pozdravil, vyšplhali všichni muži nahoru na palubu. Byli to ruští lovci kožešin. Muže, který šel v čele, považoval Lisjanskij zpočátku za správce všech osad

Ruskoamerické společnosti Baranova, ale mylil se. Byl to jen Baranovův pomocník, zaměstnanec Společnosti jménem Banděr.

Za hromového „hurá“ blahopřál Banděr slavnostně jménem kodiackých obyvatel Lisjanskému k šťastnému příjezdu. „Každý si jistě dokáže představit,“ zapsal si Lisjanskij do deníku, „s jakými pocity jsem přijímal ten pozdrav. Uvědomil jsem si, že jsem první Rus, který podnikl tak obtížnou a namáhavou plavbu a dosáhl určeného cíle bez jediného nemocného na palubě, ba dokonce na tom byli mí lidé se zdravím líp než kdykoli předtím! Měl jsem z toho nesmírnou radost.“

Po dlouhé plavbě netoužil Lisjanskij a jeho námořníci po ničem víc než po troše odpočinku na pevné zemi.

„A kde máte Baranova?“ zeptal se Banděra.

„Baranov válčí,“ odpověděl Banděr zachmuřeně.

„V zálivu Sitce?“

„Cože? Vy už o tom víte?“ vzkřikl Banděr překvapeně.

„Tak je to tedy pravda!“ Banděr přikývl.

„Ale proč napadli Indiáni pevnost?“ zeptal se Lisjanskij.

„To je pořád ještě naprostá záhada,“ řekl Banděr. „Měli jsme s nimi ty nejlepší vztahy. Ničeho jsme se jim nikdy ani nedotkli, do jejich života jsme nezasahovali a naše vzájemné obchodování pro ně bylo neobyčejně výhodné.“

Banděr Lisjanskému stručně vylíčil, jak na ruskou pevnost Archangelskaja, vybudovanou na břehu zálivu Sitky, zaútočilo šest set Indiánů ozbrojených puškami. Pevnost se úporně bránila, ale Indiáni přece jen do ní nějak pronikli, zapálili dřevěná stavení uvnitř a dobyli pevnost ztečí, využívající své početné převahy. Pobili všechny Rusy a všechny kodiacké domorodce, kteří tam byli — muže, ženy i děti — a vyloupili sklad Ruskoamerické společnosti s dvěma tisíci kusy bobřích kožešin.

„O podrobnostech nevíme nic,“ řekl Banděr na závěr, „protože nikdo nezůstal naživu.“

Všechno se to stalo přede dvěma roky. A podle Banděrových slov se Baranov po celou tu dobu připravoval k válečné výpravě, aby vrátil Rusku záliv Sitku. Jeho oddíl se před

měsícem vydal na cestu na čtyřech lodích Ruskoamerické společnosti a na třech stech domorodých kajacích. Plavilo se na nich sto dvacet Rusů a osm set kodiackých domorodců. Baranov předpokládal, že se kromě toho k němu připojí několik indiánských kmenů, s kterými uzavřel spojenectví.

„Ale po pravdě řečeno, nejvíc ze všeho spoléhal na vás a vaši loď,“ dodal Banděr. „Od té doby, co víme, že k nám má připlout ruská válečná loď, začalo se nám lépe dýchat. Baranov tu pro vás nechal dopis.“

Banděr podal Lisjanskému zapečetěnou obálku.

V dopisu žádal Baranov velitele ruské válečné lodi, aby mu bez prodlení vyplul na pomoc do zálivu Sitky.

Tu Lisjanskij pochopil, že ani jemu, ani jeho námořníkům nebude dopřáno, aby si na Kodiaku oddechli.

„A co to bylo za americkou loď, co u vás kotvila v zátocě?“ zeptal se mezi jiným Banděra.

„Ta, která dnes odplouvala?“ řekl Banděr lhostejně. „Velí jí jakýsi O’Kane. Bránil mu v plavbě protivítr, stál u nás v přístavu svatého Pavla šest týdnů. Včera domorodci zpozorovali z hor *Něvu*, a tak jsem americkému kapitánovi řekl, že se blíží ruská loď, která se plaví kolem světa. Myslel jsem si, že se bude chtít s vámi setkat, ale on dnes za rozbřesku dal najednou napnout plachty a odplul. A vítr se přitom přece nezměnil...“

„A kam má namířeno?“ zeptal se Lisjanskij.

„Asi domů, do Bostonu,“ odpověděl Banděr. „Já se ho na to ovšem neptal...“

Záliv Sitka

Přestože Lisjanskij chtěl odplout do zálivu Sitky co nejdřív, podařilo se mu vyrazit z Kodiaku teprve za měsíc. Celou tu dobu strávili vykládkou petrohradského zboží a opravou lodí, která vlastně už obeplula půl světa. Vykládání i oprava šly hodně pomalu. Na Kodiaku byl nedostatek pracovních sil, protože všechny práce schopné muže vzal Baranov s sebou na výpravu.

Během příprav k plavbě na Sitku se Lisjanskij snažil shromáždit co nejvíc údajů o indiánském přepadení ruské

pevnosti, aby se pokusil porozumět příčinám události a tak se lépe vyznal ve vzniklé situaci. Většina Rusů, s nimiž hovořil, považovala shodně útok Indiánů za bezdůvodný čin. Podle nich byly vztahy s Indiány od zálivu Sitky ty nejlepší — tak dobré, že Rusové nepociťovali žádné nebezpečí. Proč Indiáni zničehonic spáchali takovouhle věrolomnost a zbavili se tak možnosti velice výhodného obchodování s Rusy, zůstávalo však záhadou.

Lisjanskij však brzy našel muže, kterému se celá událost nezdála tak příliš nepochopitelná. Byl to kodiacký Aleut, kterému říkali Sáva.

Tenhle zkušený lovec byl už dobrý padesátník, ale vypadal vzácně mladistvě a zdravě. Aleutsky se jmenoval jinak, jméno Sáva mu dal ruský pop při křtu. Většinu svého života prožil Sáva mezi Rusy a mluvil rusky stejně dobře jako oni. Přátelil se s Šelechovem a byl na to pyšný. Často se o něm v řeči zmiňoval jako o Grigoriji Ivanovičovi. S Baranovem byl také zadobře a také ho chválil, i když trochu blahosklonně, byl to přece jenom ještě mladík! Sáva patřil k oněm kodiackým Aleutům, které Baranov usadil v pevnosti Archangelskaja na břehu zálivu Sitky. Život mu zachránila jenom náhoda. V době přepadení pevnosti byl v lese na lovu lišek. Když se vracel, viděl nad pevností kouř, slyšel válečný zpěv Indiánů a domyslí si, co se stalo. Hlubokými lesy se dostal do osady sousedního indiánského kmene, který žil v nepřátelství s kmenem útočníků. Rusům věrní Indiáni mu pomohli dostat se do ruské obchodní stanice v zálivu Yakutat, odkud se vrátil na loďce k břehům rodného Kodiaku.

Sáva byl jediný z pevnosti Archangelskaja, kdo zůstal naživu, a proto Lisjanskij naslouchal jeho vyprávění s obzvláštní pozorností. Připomínal se v něm neobyčejně často *tajon* Kotlean a tři angličtí námořníci. Tajony nazývali v těch končinách aleutské a indiánské náčelníky. Kotlean byl hlavním náčelníkem Indiánů na březích Sitky. Byl to právě on, kdo vedl Indiány při přepadu pevnosti Archangelskaja. Ale kdo byli ti tři angličtí námořníci? Odkud se vzali?

„Utekli z anglické lodi,“ vysvětlil Lisjanskému Sáva. „Anglická loď sem přijela pro sealskin — lachtaní kůže.“

Kapitán námořníky bil a tři z nich mu utekli.“

Lisjanskij si vzpomněl na uprchlého anglického námořníka Robertse, s nímž se setkali na Nukahivě. Jaká je to asi služba v tom anglickém loďstvu, když ve všech koutech světa angličtí námořníci utíkají ze svých lodí?

„Utekli z lodi,“ pokračoval Sáva, „a chtěli se dostat do amerického Bostonu, odkud sem jezdívají americké lodě. Jenomže do Bostonu je to hodně daleko a američtí kapitáni je tam odmítali vzít zadarmo. A tak se tedy Angličané vypravili za Baranovem a poprosili ho, aby je vzal do služby.“

„A co Baranov?“

„Ovšem že je vzal. Proč také ne? Lodí nám přibývá a o zkušené námořníky je nouze. Baranov je přijal a usadil v pevnosti Archangelskaja. Žili jsme tam s nimi nějakou dobu pohromadě a poznali jsme, co je to za lidi!“

„A jací jsou?“

„Dravci, pane, učinění dravci!“

„Dravci?“ podivil se Lisjanskij.

„Jako vlci. O nějakém kamarádství s nimi nemohlo být ani řeči, neuznávali žádné povinnosti. Svých vlastních lidí se báli, Rusy neměli rádi a nad Aleuty a Indiány ohrnovali nos. Byli by se přátelili jenom s Američany, pořád je přemlouvali, aby je vzali do Bostonu, ale současně na ně nadávali. Stěžovali si, že je nechťejí odvézt zadarmo a oni že nemají čím zaplatit.“

Sáva se odmlčel, na chvíli se zamyslel a potom řekl:

„Ale nakonec si našli čím zaplatit. A zaplatili.“

„A čím?“

„Naší pevností — Archangelskou.“

„Počkej, počkej!“ vykřikl Lisjanskij. „Pevnost přece napadli Indiáni. Co s tím mají co dělat Američani?“

Sáva se trpce usmál.

„To máte pravdu, pane,“ shovívavě pokýval hlavou nad kapitánovou nechápavostí. „Pevnost přepadli Indiáni. A škuner Američanů kotvil celých deset mil za mysem, aby potom nikdo nemohl říct, že před jejich očima zabíjeli ženy a děti a oni že se nepokusili zasáhnout. Ano, zaútočili Indiáni. Jenže k čemu to vlastně pro ně bylo dobré? Už na první pohled bylo celé to přepadení jeden veliký nesmysl, znamenalo neštěstí a zkázu i

pro ně. Čím se to vlastně tajon Kotlean dal zlákat, co získal v naší pevnosti? Dva mosazné kanóny skoro bez nábojů, nějakých padesát pušek, sekery a železné obruče... Ty sekery a obruče byly tak jako tak pro ně, lodě je sem dovezly na výměnu. Sebrali ještě sušené ryby a bobří kožešiny ze skladu. Co teď budou s těmi kožešinami dělat, když se zneprátelili s Rusy? Mají jich přece sami víc než dost na prodej. Být zadobře s Rusy pro ně bylo ohromně výhodné. Prodávali ruské výrobky kmenům, které žijí daleko od moře. Koupili sekeru za jednu kožku a prodali ji za dvacet. Ale teď je přátelství i obchodu konec... Vy opravdu věříte, pane, že tajon Kotlean je takový hlupák?“

„Proč tedy udělal takovou hloupost?“

„Protože mu naslibovali tolik, že už si z nepřátelství s Rusy nic nedělal,“ řekl Sáva.

„Naslibovali, říkáš? A co mu mohli naslibovat?“

„To se dá, pane, lehko uhadnout. Za prvé mu slíbili, že od něho budou kupovat kožešiny místo Rusů. Takový slib by pro něho ovšem málo znamenal, ten by mu šel jedním uchem tam a druhým ven. Za druhé mu slíbili, že od něho vykoupí dva tisíce bobřích kožek z ruského skladu. V tom už byla jistá výhoda, Indiáni by tak mohli prodat tytéž kožešiny dvakrát — nejdřív je prodali Rusům a znova by je prodali Američanům. Ale ani na tenhle slib by se byl Kotlean nedal navnadit, kvůli bobřím kožkám by se byl s Rusy nerozkmotřoval. Museli mu slíbit to, po čem prahl ze všeho nejvíc!“

„A to bylo...?“

„Známá věc — zbraně.“

„Zbraně?“

„Nu ano. Pušky, děla, olovo, náboje — po tomhle toužil tajon Kotlean. Šest set pušek, jak víte, už měl. Ale on jich potřeboval tisíce.“

„Na lovení?“

„Ne, na válčení.“

„A s kým vlastně chtěl válčit?“

„S celým světem. Ale nejdřív ze všeho s Indiány, kteří žijí u zálivu Yakutat. A pak s Indiány, kteří žijí na Měděné řece. A taky s Indiány, kteří žijí u Čugatského zálivu. Chtěl si je

podrobit a stát se pohlavárem celého kraje. Ze začátku si dělal naději, že mu v tom pomůže Baranov, ale Baranov je přítelem všech kmenů a nechce, aby si je tajon Kotlean podrobil. A tak začal Kotlean vyjednávat s Američany. Ti mu všechno slíbili pod podmínkou, že napadne pevnost Archangelskaja...“

„Ale co s tím měli co dělat tři angličtí námořníci?“

„Tři angličtí námořníci vpustili Indiány do pevnosti,“ řekl Sáva. A dodal:

„Teď už jsou jistě v Bostonu.“

Rozmluva se Sávou Lisjanského silně znepokojila. Nebyl vůbec přesvědčen, že má starý Aleut pravdu. Naopak, velice o tom pochyboval, domníval se, že v Sávově vyprávění je víc fantazie než pravdy. Skutečně, těžko věřit, že by američtí námořníci a obchodníci byli schopni takové hanebné, podlé zrady. Přesto mu Sávova slova nějak nechtěla jít z hlavy. Chvilími se mu zase zdálo, že přece jen vrhl na celou tu temnou událost jisté světlo...

15. srpna 1804 vyplula *Něva* z přístavu svatého Pavla a zamířila k Sitce. Vál příznivý západní vítr.

19. srpna se před nimi vynořil mys Edgecumbe, za nímž se otvírá vjezd do zálivu Sitky. Vítr ustal a *Něva* se teď jen sunula kupředu. Teprve navečer plula kolem mysu a při západu slunce hlásil jeden z námořníků Lisjanskému, že je v zálivu vidět nějaký velký trojstěžník. Baranov žádné velké lodě neměl; trojstěžník vzbudil proto všeobecnou zvědavost.

Poručík Arbusov zamířil na neznámou loď dalekohled.

„Juriji Fjodoroviči,“ zvolal na Lisjanského, „vždyť je to náš starý známý!“

„Známý?“

„Je to trojstěžník Američana O’Kanea! Potkali jsme se s ním, když jsme vplouvali do kodiackého přístavu svatého Pavla!“

Lisjanskij si vzal od Arbusova dalekohled. Ano, omyl byl vyloučen, před nimi byla O’Kaneova loď, která před měsícem opustila ostrov Kodiak. Měli tehdy za to, že pluje domů do mateřského přístavu, a ona zatím kotví v zálivu Sitka! Co tady pohledává? Kvůli čemu tráví celé léto u břehů ruských držav v Americe?

Ale brzy zašlo slunce a všechno se ponořilo do tmy.

Něva doplula do zálivu teprve druhý den ráno. Záliv Sitka je hodně rozlehlý a je rozčleněn řadou mysů, skládá se vlastně z několika zátok. *Něva* se nijak nesnažila k americké lodi přibližovat. Spustila kotvy ve značné vzdálenosti.

Břehy se zdály Lisjanskému neobyčejně divoké a liduprázdné. „Nejenže nikde nebylo vidět ani človíčka,“ čteme v jeho zápiscích, „ale ani nejmenší známky po nějakém obydlí tu nebylo. Před našima očima se všude rozprostíral jen prales, který pokrýval celé pobřeží. Měl jsem příležitost vidět už hodně neobydlených končin, ale žádná se nemůže rovnat téhle svou divokou opuštěností.“

Nejpodivnější však bylo, že po Baranovovi a jeho vojácích tu nezůstalo ani stopy. Ale brzy se ukázalo, že v jedné zátoce kotví dvě lodě Ruskoamerické společnosti *Alexandr* a *Jekatěrina*. Velel jim oběma kormidelník Petrov, který se bez průtahů vypravil na *Něvu* k Lisjanskému. Lisjanskij se od něho dověděl, že Baranov a jeho vojáci na Sitku ještě nedorazili, přestože vypluli z Kodiaku už před dvěma měsíci. Aleutské domorodé čluny, na kterých se přepravovali Baranovovi bojovníci, nepluly přímo napříč přes moře jako *Něva*, držely se podél jižního aljašského pobřeží, vyklenutého do širokého oblouku, a dělaly dlouhé zastávky ve všech zálivech a zátokách, aby tam Baranov mohl jednat s náčelníky přátelských indiánských kmenů o bojové pomoci. K Baranovově výpravě se přidávaly další a další skupiny bojovníků. Armáda neustále rostla, a protože se všechno to množství lidí muselo po cestě něčím živit, dělaly se další dlouhé zastávky, aby výprava mohla nalovit ryby a zvěř.

Alexandr s *Jekatěrinou*, které Baranov poslal napřed, čekaly v zálivu Sitce už deset dní. Příjezd Baranova a hlavní části jeho armády se očekával každým dnem.

Petrov, který dobře znal celé okolí, vysvětlil Lisjanskému, že břehy zálivu nejsou zdaleka tak neosídlené, jak by se na první pohled zdálo. Ukázal kapitánovi z paluby zátoku, u které stávala zničená pevnost Archangelskaja. Mezi kmeny stromů se daly zahlédnout vyhořelé sruby. A pak ukázal na mys, za kterým se rozkládalo hlavní sídliště zdejších Indiánů. Podle

jeho tvrzení Indiáni už dávno litovali toho, co napáchali, ale zároveň byli přesvědčeni, že Rusové se bez milosti pomstí, a proto budou klást zoufalý odpor.

„Podívejte, kánoe!“ vykřikl poručík Arbuzov.

Za mysem, za kterým ležela indiánská vesnice, se skutečně objevila loďka. Byli v ní jen tři muži — dva pádlovali, zatímco třetí stál na špici a hleděl vpřed. Bylo vidět, jak se ve větru zachvívají orlí pera, která mu zdobila hlavu.

„Toho mladíka já přece znám!“ vykřikl Petrov, když se podíval na loďku dalekohledem. „To je nejstarší syn tajona Kotleana!“

„Kam jedou?“ zeptal se Arbuzov.

Vzápětí bylo jasno: kánoe mířila k O’Kaneově lodi. Objela ji k druhému boku, který nebylo z *Něvy* vidět.

„Vynasnažíme se je na zpáteční cestě zajmout,“ řekl Lisjanskij.

Nařídil spustit na vodu nejrychlejší člun s posádkou šesti nejzdatnějších veslařů pod velením poručíka Arbuzova. Dlouho čekat nemuseli, syn tajona Kotleana pobyl u O’Kanea sotva čtyřicet minut. Kánoe s třemi Indiány odrazila od americké lodi a vyplula k mysu. V tom okamžiku vyrazil člun od *Něvy*, aby zkrížil kánoi dráhu, a honba začala.

Nikdo na *Něvě* nespustil člun ani kánoi z očí a právě tak je nepochybně sledovali i z O’Kaneovy lodi. A z úkrytů v mlčících pobřežních hvozdech je jistě pozorovaly tisíce dalších očí...

Byl to vlastně rychlostní závod. Ruský člun jako by při každém společném záběru vesel poskočil vpřed. Brázdil hladinu prudkými záškuby a dva zpěněné víry kolotaly po obou stranách jeho přídě, která rozřezávala vodu jako nůž. Indiáni byli ovšem také mistry v pádlování, vzdálenost mezi člunem a kánoí se zmenšovala jen pomalu. Mnohem rychleji se krátil úsek mezi kánoí a mysem.

Už bylo jasné, že kánoe bude u mysu první. Kotleanův syn zdvihl pušku a vystřelil na pronásledovatele. Prásknutí výstřelu se daleko a hlasitě rozlehlo nad vodní plání. Z člunu třeskla odpověď, nad hladinou se vznesly obláčky dýmu. Kánoe už ale zmizela za mysem.

Arbuzov se u mysu zastavil. Pronásledovat kánoi dál by nebylo nic rozumného — za mysem leželo indiánské sídliště a hrstka námořníků se nemohla pouštět do boje s celým kmenem. Člun se vrátil k *Něvě*.

Lisjanskij zajel na návštěvu na obě lodě Ruskoamerické společnosti. *Alexandr* i *Jekatěrina* byly velmi malé lodě. Lisjanskij byl překvapen odvahou, s kterou se jejich posádky pouštějí na oceán. Útrpně si prohlížel jejich z cárů sešité plachty a z útržků vázaná lana. Obzvlášť nepříjemně ho udivila jejich slabá vyzbroj. Každá z nich měla sice čtyři malá děla, ale takovou mizivou zásobu prachu a kulí, že každé dělo by mohlo vystřelit jen jednu jedinou ránu. Přitom byla situace na Sitce nanejvýš nebezpečná. Lisjanskij doplnil výzbroj obou lodí z bohatých zásob *Něvy*. Vybavil je slušným množstvím střelného prachu a kulí a poslal na každé plavidlo ještě po dvou dělech.

8. září vytáhli na O’Kaneově lodi zničehonic kotvy, napjali plachty a odpluli. O jakoukoli účast při nastávající bitvě neměli Američané zájem.

19. září vplul do zálivu Baranov v čele svého nespočetného loďstva.

Alexandr Baranov

Celá obrovitá armáda, složená z aleutských kajaků a kánoí Indiánů, kteří uzavřeli s Baranovem spojení, nedoplula ovšem zdaleka naráz. V průběhu své dlouhé pouti se pořádně roztáhla. Baranovovy bojovníky zdržel tu a tam úspěšný lov v nějakém lese, jindy uvázli na hostině u přátel, kterým bylo cestou potřeba dát o věci zprávu. Celý dlouhý týden vjížděly do zálivu Sitky skupinky kajaků a kánoí, které připluly nikoli po otevřeném moři, ale početnými průlivy mezi pevninou a pobřežními ostrovy. Když míjely *Něvu*, zdravili ji ti, kdo měli pušky, výstřely ze svých zbraní. Na břehu nedaleko stanoviště *Něvy* vzniklo velikánské tábořiště, které se rozrůstalo každou hodinou.

„Člověk by musel mít veliké nadání, aby takový obraz mohl popsat, jak náleží,“ zapsal si Lisjanskij do deníku. „Někteří už si stačili postavit přístřešky, jiní ještě nezačali, a přitom minutu

za minutou přirážely ke břehu ve velikém množství kajaky. Všude kolem nás vládl ruch a pohyb, někteří si rozvěšovali šatstvo na usušení, jiní vařili jídlo, jiní zas rozdělávali oheň a ostatní, unavení vším, co měli za sebou, se snažili posilnit spánkem.“

Přestože je čekala jen bitva a boj, přijelo mnoho Indiánů s ženami, a dokonce i s dětmi. Každá rodina si pro sebe udělala přístřešek. „Staví se úžasně jednoduchým způsobem,“ píše Lisjanskij v deníku. „Kánoe se položí na bok, před ní se zarazí do země dva kůly spojené napříč tyčí a navrch se rozloží vesla. To všechno se zpravidla pokryje tuleními kůžemi; na podlahu se rozprostře tráva a na ni rohože. Pak se před každým takovým obydlím rozdělá oheň, na kterém se, zvláště po ránu, nepřetržitě něco vaří nebo opéká...“

„Baranovovo vojsko,“ píše se dál v deníku, „sestávalo z kodiackých, aljašských, kenaiských a čugatských domorodců. Když výprava vyjížděla ze zálivu Yakutat, bylo v ní 400 kajaků a zhruba 900 mužů, ale na Sitku dorazilo loděk nanejvýš tři sta padesát a mužů asi osm set. Ztráty byly způsobeny onemocněními z nachlazení. Několik lidí cestou umřelo, další nemocné odvezli zpátky do Yakutatu. Třicet osm náčelníků, kteří měli ve vojsku každý na starosti své domorodé bojovníky, bylo ve všem zajedno s ruskými lovci. Obvyklou výzbroj bojovníků tvořila dlouhá kopí, šípy a další zbraně určené k lovu mořských zvířat. Tentokrát však také domorodci dostali hodně pušek.

Všichni tihle spolubojovníci a spojenci Rusů přijížděli jeden za druhým k *Něvě* na návštěvu. „Záměrně jsem nařídil, aby všechny pouštěli na loď, z čehož měli velikou radost,“ čteme v zápiscích Lisjanského. „Nikdy ještě takovou loď neviděli, a tak byli jako u vytržení. Naše děla a náboje je přiváděly v úžas. Náčelníky jsem uctíval ve své kajutě vodkou. Odjížděli s pevným přesvědčením, že moje loď chová ty nejvzácnější poklady. Stoly, židle i moje lůžko převyšovaly všechny jejich představy. Po obědě nám čugatští Indiáni předvedli na břehu své tance. Byli oblečeni do svých nejlepších slavnostních úborů a na hlavách měli ozdoby z peří a kožešin. Postupovali směrem k nám za zpěvu písní a každý tanečník kromě náčelníka držel v

ruce veslo. Náčelník v rudém soukenném plášti a kulatém klobouku se důstojně pohyboval poněkud stranou od svých bojovníků. Když se přiblížili až k nám, utvořili kruh. Jejich píseň zazněla nejdřív teskně a táhle, ale pak se pomalu dostávala do veselejší polohy. Doprovázeli ji tanečními pohyby, které nakonec vyústily do vytržení. Tanečníci vystupovali zároveň jako hudebníci. Orchester se skládal z jejich hlasů a starého rozbitého železného kotle, který jim sloužil jako tympán. Když vystoupení skončilo, rozdál jsem účinkujícím po několika listech tabáku a vrátil jsem se na loď.“

Ale po pravdě řečeno, daleko víc než Indiáni zajímal Lisjanského jejich vůdce — Rus Baranov — onen legendární muž, který jménem Ruska ovládal nesčíslné ostrovy v severní oblasti Tichého oceánu a obrovské prostory na dvou pevninách.

Baranov připlul do Sitky na lodi Ruskoamerické společnosti *Jermak* — stejně malé a stejně slabě vyzbrojené jako *Alexandr* a *Jekatěrina*. Na *Jermaku* přicestovali i jeho hlavní pomocníci, lidé, kteří mu byli nejbližší. Byli to ruští lovci, narození na Sibíři, kteří trávili celý svůj život lovem v lesích i na moři. Po příjezdu zajel Baranov ze všeho nejdřív na *Něvu*, aby se seznámil s Lisjanským.

Kapitán si hosta pozorně prohlížel. Alexandr Andrejevič Baranov byl muž střední postavy, který už překročil padesátku, světlomasý, s tváří dohněda ošlehanou sluncem a větrem, s malými světlými očima a s velmi pronikavým pohledem. Byl původem kupec ze severního ruského městečka Kargopole a v jeho řeči bylo slyšet při zvuk severoruského Pomoří. Teď už měl titul kolegiátního rady, který ho povyšoval z kupeckého do šlechtického stavu. Ve společnosti indiánských náčelníků se choval v podstatě úplně stejně jako vůči Lisjanskému — byl přímý, pozorný, přívětivý, neponižoval se ani nepovyšoval, a hlavně byl naprosto klidný. Chladnokrevný klid se zdál základním rysem jeho povahy, jen jeho silné, čilé ruce prozradily občas nečekaným pohybem, jaká nezkratná čínorodost se skrývá za takovým klidem.

Lisjanskij se hned při první rozmluvě snažil zjistit, jestli má Baranov stejný názor jako lovec Sáva — je-li mu jasná úloha, kterou v nedávných událostech sehráli Severoameričané. A

přesvědčil se, že Alexandr Andrejevič všechny pletichy Američanů sice prohlédl až na dno, ale že ho nijak zvlášť nevzrušují.

„Jenom nepodnikejme, co oni chtějí, abychom podnikali,“ řekl. „Pak nedosáhnou ničeho.“

„A co vlastně chtějí?“ zajímal se Lisjanskij.

„Abychom se pustili do boje. Jejich snem je zaplést nás do dlouhé, těžké, vysilující války s Indiány. Taková válka by jim umožnila dosáhnout naráz všeho, oč tu usilují.“

„A co jim tu tak leží na srdci?“

„Spousta věcí,“ odpověděl Baranov s úsměvem. „Jejich nejdůležitějším cílem je oslabení ruského vlivu v Americe. Naše válčení s Indiány by tomu napomohlo. Dalším cílem je uvrhnout zdejší indiánské kmeny do závislosti na Američanech. I toho by v případě našeho střetnutí dosáhli, Indiáni by k boji potřebovali množství střelných zbraní, které by mohli nakoupit jenom od Američanů, a Američané by za staré bezcenné pušky získali všechny kožešiny ze zdejšího kraje. A jejich třetí cíl — ten nejpodlejší — je vyhlazení Indiánů. Doma ve Spojených státech je už skoro vyhladili a pokračují v tom dál. Chtějí zničit i jejich zbytky. Tady by Indiány chtěli vyhladit našima rukama...“

„Nu,“ řekl Lisjanskij po chvíli mlčení, „vypadá to tak, že všech těch tří cílů dosáhnou. Válka mezi námi a Indiány je nevyhnutelná.“

„Myslíte?“ ozval se Baranov.

„A vy ne?“ podivil se Lisjanskij.

„Ne. Vůbec ne,“ řekl Baranov pevně. „Válka není nezbytná a my musíme udělat všechno, abychom se jí vyhnuli.“

„A co tedy? Stáhnout se odtud a nechat jim pevnost Archangelskaja?“

„To ne! Kdybychom se stáhli, budou si myslet, že jsme slabí. A budou-li si myslet, že jsme slabí, pak se skutečně válce nevyhneme. Především musíme Indiánům na Sitce ukázat, že jsme silní, a musíme je o tom přesvědčit tak, aby ani v nejmenším nezapochybovali. Proto jim musíme ukázat, že všechny kmeny na pobřeží jsou s námi. To je ostatně zřejmé už teď.“

V mém vojsku jsou domorodci z nejrůznějších pobřežních krajů a všichni přišli dobrovolně. Nemyslete si, že kdovíjak spoléhám na jejich pomoc v boji. Jsou sice stateční a mají k nám opravdu dobré vztahy, ale nemají ani ponětí o kázni, a všichni ti jejich bezpočetní náčelníci se mezi sebou neustále hádají. Ne, v boji spoléhám na své ruské lovce a na vaše námořníky, kapitáne. Domorodce jsem přivedl proto, aby si nejvyšší pohlavár na Sitce Kotlean uvědomil, že zůstává v boji proti nám osamocen, že domorodé kmeny z Aljašky a z ostrovů s ním nesouhlasí a že ho nebudou podporovat. A co hlavního, aby si to uvědomili i jeho američtí ochránci, kteří, to mi věřte, pozorně sledují všechno, co se tu děje.“

„To já vím!“ řekl Lisjanskij. Měl přitom před očima O’Kaneovu loď, jak na ni nejdřív narazil v přístavu svatého Pavla a potom tady v zálivu Sitce.

„Až budou přesvědčeni, že jsme silní, přesvědčíme je ještě, že si přejeme mír,“ pokračoval Baranov. „Přesvědčíme je, že nemáme zapotřebí se mstít, a to bude naše největší vítězství. Kotleanova síla a vliv uvnitř vlastního kmene jsou založeny na všeobecném strachu před naší pomstou. Celý jeho kmen věří, že jsme připraveni nikoho nešetřit, všechny do posledního vyhladit nebo je přinejmenším vyhnat z jejich území a přisvojit si je. Už si dávno uvědomili, že přepadení naší pevnosti byl nesmysl a hloupost, ale přesto mají v úmyslu bojovat do poslední kapky krve. Myslí si totiž, že nemají jiné východisko. Je jim už dávno jasné, že Američané je vodili za nos a že se od nich žádné skutečné pomoci nedočkají. Přesto se Američanů drží, protože mají dojem, že už jim žádná další naděje nezbyvá. Ale když je přesvědčíme o své síle a zároveň o tom, že je nemíníme zničit, pak je k dalšímu boji nedonutí ani tajon Kotlean, ani Američané.“

Baranov se odmlčel, pozorně se zahleděl Lisjanskému do očí a potom se zeptal:

„Souhlasíte se mnou?“

Lisjanskij se podíval na Baranova s velikou úctou. Tenhle bývalý příručí kupce Šelechova, ten muž s přízvukem venkovana ze severu, byl rozený státník, jakého aby pohledal i u carského dvora v samém Petrohradu. A odpověděl:

„Souhlasím. Naprosto.“

„Tak se tedy do toho pustíme!“ řekl Baranov.

Válka a mír

Pustit se do toho byl nejvyšší čas už proto, že Indiáni ze Sitky začali útočit první. Číhali v lese na Indiány z Baranovovy armády, a pokud byli bojovníci v malých skupinkách, napadali je. Stříleli z křovisek na kolemjedoucí kajaky a zabíjeli v nich kodiacké domorodce. Každodenně docházelo na různých místech k několika potyčkám. Samy o sobě neměly valný význam, pro Indiány ze Sitky to byla jenom příprava, jenom zkoušení sil. Nebylo pochyb, že se chystají na velký útok.

„To ne,“ řekl Baranov Lisjanskému, „na jejich útok čekat nebudeme. Zaútočíme první!“

Od domorodců, zajatých v lese, se dověděli, že bojovníků na Sitce je zhruba osm set a že podléhají různým náčelníkům. Většina byla vyzbrojena puškami, zbytek luky a kopími. Měli také několik děl. Pokud šlo o množství lidí i zbraní, byly síly na obou stranách v podstatě vyrovnané.

Při promýšlení nadcházejícího útoku se musil Baranov s Lisjanským především rozhodnout, kde, na kterém místě nepřítel napadnout. Ze začátku se zdálo, že ze všeho nejúčelnější bude pokus dobýt znovu pevnost Archangelskaja. Ale ze zpráv zvědě vyplynulo, že by to nemělo smysl. Z pevnosti Archangelskaja nezbylo skoro nic, zůstalo jen místo, kde předtím stála. Její roubené stěny shořely, hliněné valy byly srovnány se zemí. Indiáni v ní nebyli — zřejmě neměli vůbec v úmyslu ji hájit. Obsazení jejich vyhořelých rozvalin by nepřineslo žádnou výhodu.

Nepřítele bylo potřeba zasáhnout tam, kde byly soustředěny jeho hlavní síly. A ty se zcela jistě držely ve velikém, dobře opevněném sídlišti za mysem. Zvědové sice přinesli zprávu, že Indiáni ze Sitky zbudovali nedávno o kus dál na pobřeží novou pevnost, ale Baranov předpokládal, že svou osadu budou bránit daleko úporněji než pevnost, a proto bylo rozhodnuto udeřit právě na osadu.

28. září se Baranovovo loďstvo hnulo ze svých kotvišť a vyrazilo na plavbu přes záliv. Mezi stovkami kajaků, kánoí a člunů poutaly pozornost lodě Ruskoamerické společnosti *Alexandr, Jekatěrina* a *Jermak*. Baranov plul na *Jermaku*. *Něva*, která jela s celou tou flotilou zároveň, vypadala jako obr mezi trpaslíky. Jako naschvál vládlo skoro bezvětří a plavba pokračovala strašně pomalu. Chvillemi vítr utichal nadobro. Pak vzaly lodě do vleku čluny s veslaři a táhly je za sebou. Plavba přes záliv a kolem mysu zabrala celý den. Ke břehu, na kterém stála indiánská osada, se lodě i loďky dostaly teprve k desáté večer za úplné tmy. Na výsadek na břeh bylo už pozdě, proto bojovníci přenocovali na svých plavidlech. Před úsvitem se začalo z osady ozývat podivné táhlé kvílení — to kouzelníci čarodějnými obřady zaříkávali duchy, aby přilétli na pomoc svým kmenům.

Konečně vyšlo slunce a ozářilo borové lesy, sněžné vrcholky hor i osadu na návrší u vody, obehnanou kolovou hradbou. Lisjanského překvapilo, jaké ticho panuje v této jitřní chvíli. V osadě se nepohnula ani myš. Co to — spí tam všichni, nebo umřeli?

„Jsou pryč,“ oznámili kodiačtí muži, kteří se dostali ve svých lehkých kánoích až ke břehu. „Není tam živá duše.“

Lisjanskij zprávě jen tak hned neuvěřil. Poslal na obhlídku poručíka Arbuzova, který projel na člunu podél břehu z jednoho konce sídliště na druhý. Osada byla opravdu liduprázdná.

Baranov přijel na poradu k Lisjanskému. V celé věci nastal obrat, s kterým nepočítali. Nepřítel se tentokrát vyhnul střetnutí.

„Nu což, obsaďme tedy osadu,“ navrhl Baranov. Lisjanskij souhlasil.

V obavě před léčkou dal vypálit několik dělových salv z *Něvy* do houští křovin, které obklopovaly sídliště. Zahřměly výstřely, ale v houštinách zřejmě nikdo nebyl. Kajaky, kánoe a čluny najely na břeh a celá různorodá armáda vtáhla do osady.

Indiánské srubové chýše — Rusové jim říkali *barabory* — byly jako přílepeny ke svahu návrší. Baranov vystoupil na vršek pahorku a vztyčil na vysoké žerdi vlajku. Na břeh bylo přivezeno šest děl a umístěno tak, aby tvořila ochranu před

útoky z lesa i z moře. Baranov rozhodl, že tu bude stát nová ruská pevnost, kterou zbuduje namísto dřívější vypálené. Vymyslel pro ni i název: *Novoarchangelskaja*. Na počest jejího založení byla přesně o poledni vypálena salva ze všech dělových hlavních.

Ve srubech objevili několik starců a stařen, které Indiáni nebyli na útěku ochotni vzít s sebou. Schovávali se před dobyvateli a byli přesvědčeni, že je čeká rychlá smrt. Lisjanskij nařídil námořníkům, aby je uklidnili vlídným zacházením a dali jim najíst. Stařečkové po jídle ožili a ochotně odpovídali na otázky, které jim Lisjanskij s Baranovem kladli prostřednictvím tlumočnicků.

Podle jejich slov se Indiáni ze Sitky v noci dlouho dohadovali, zda mají osadu bránit, nebo ne. Bojovnější náčelníci byli pro obranu, mírumilovněji založení měli naopak za to, že bude lépe sídliště opustit a přejít do nedávno zbudované pevnosti, v které se budou moci bránit účinněji než v osadě.

„Kdyby u toho byl býval tajon Kotlean,“ řekl jeden ze starců, „vyhráli by ti, kteří si myslí, že je nutno bránit osadu, ale tajon Kotlean nebyl mezi námi, a tak zvítězilo mínění mužů, kteří navrhovali přejít do pevnosti.“

„A kde je tajon Kotlean?“ zeptal se Baranov.

„Odplul.“

„Jak je to dlouho?“

„Pět dní.“

„A kam měl namířeno?“

„Odjel na kánoe do zátoky, kde teď stojí americký koráb. Je to tam dva dny cesty. Vezl Američanům bobří kožešiny, aby od nich dostal hodně střelného prachu.“

Pravdivost starcových odpovědí se potvrdila hned téhož dne. Za lesnatým ostrůvkem uprostřed zálivu se vynořila dlouhá kánoe s deseti muži u pádel. Na zádi seděl tajon s nádhernou čelenkou z orlích per na hlavě. Kánoe zřejmě směřovala k osadě. Ale když vyjela od ostrůvku, a před osádkou se znenadání otevřel pohled na Baranovovu flotilu u břehu před osadou, udělalo plavidlo ostrý obrat a muži ze všech sil pádlovali zpátky k ostrovu.

Jenomže bylo pozdě, kánoi s tajonem už zahlédli ze břehu. „Kotlean! V kánoi sedí tajon Kotlean!“ křičeli Indiáni, začlenění v Baranovově vojsku.

Za kánoí vyrazil rychlý velký člun pod velením poručíka Arbuzova. Posádka kánoe ve snaze zahnat své pronásledovatele vystřelila několikrát po člunu z pušek, ale nezasáhla cíl. A v té chvíli se na rozkaz Lisjanského ozvala děla z *Něvy*. Lisjanskij vůbec neměl v úmyslu člun trefit, kanonádou chtěl jen zadržet kánoi a donutit ji ke změně směru. Jeden výstřel ji však nečekaně zasáhl — a rovnou naplno. Ohlušující výbuch rozechvěl vzduch nad celým zálivem a všechno se zahalilo černým dýmem.

Kánoe vezla náklad prachu, který se vzňal. Výbuch kánoi zničil. Když se dým rozptýlil, mohl Arbuzov na místě zásahu vzít do člunu šest zraněných a ohlušených Indiánů. Kotlean mezi nimi nebyl.

Protože tajon Kotlean seděl na zádi, výbuch mu pravděpodobně příliš neublížil. Jakmile se octl ve vodě, hleděl se zachránit a plaval ze všech sil, přestože moře bylo v těch posledních zářijových dnech už studené jako led. Plaval jako ryba a námořníci v Arbuzovově člunu ho zahlédli, až když už byl těsně u lesnatého břehu. Poslali za ním pár výstřelů, ale náčelníkovi se podařilo vylézt na břeh, kde se ukryl mezi borovicemi. Tak se určitě bezpečně dostal do pevnosti, za jejímiž hradbami se shromáždil celý jeho kmen.

Baranov byl velice rozladěn, že se nepodařilo Kotleana zajmout.

„Kdybychom byli Kotleana dostali,“ řekl, „bylo by po válce v ten ráz, a bez nejmenšího krveprolití.“

1. října se Baranovova flotila s *Něvou* pomalu vydala k nové pevnosti domorodců, která stála na témž břehu zálivu půl druhé míle od osady.

„Pevnost na Sitce,“ zapsal si Lisjanskij, „měla půdorys ve tvaru nerovnostranného trojúhelníku, jehož nejdelší strana se táhla asi třicet pět sáhů podél moře. Hrazení bylo postaveno z tlustých kůlů na způsob palisády, dole byly položeny dvěma řadami zevnitř a třemi zvnějšku stožárové kmeny, mezi kterými stála tlustá břevna, asi deset stop dlouhá, vykloněná do vnější

strany. Nahoře byla spojena dalšími stejně silnými kládami a dole podepřena vzpěrami. Jedna brána a dvě střílny se otvíraly do moře. Další dvě brány byly obráceny k lesu.

Třicet pět sáhů je dohromady jen šedesát pět metrů — tolik měřila nejdlejší strana pevnosti. Z toho je zřejmé, jak malá byla celá ta stavba a jak těsně v ní muselo být oněm osmi stům bojovníkům, kteří se do ní ukryli i se svými ženami a dětmi.

Pevnost uvítala blížící se flotilu zoufalou palbou z děl. Děla tam byla jenom dvě a dělostřelci byli navíc takoví nešikoví, že všechny střely padaly do vody a nezpůsobily vůbec žádnou škodu.

Baranov ani Lisjanskij o indiánskou pevnost na Sitce nestáli a byli by rádi, kdyby se věci vyvinuly tak, aby ji nemuseli obsazovat. Zároveň si ale uvědomovali, že se válka povleče donekonečna, jestli pevnost nepadne. Bylo rozhodnuto začít, jak se to dělává, s obléháním, a zároveň se pokusit s protivníkem vyjednávat, dokázat mu beznadějnost jeho postavení a za spravedlivých a vzájemně výhodných podmínek dosáhnout míru.

Poručík Arbuzov se vylodil na břeh s malým oddílem námořníků a zaujal postavení proti levé bráně pevnosti. Ve výzbroji měl dvě děla a kromě toho dostal na pomoc dvě stě Indiánů a kodiackých domorodců pod velením svých náčelníků. U pravé pevnostní brány se rozložil sám Baranov s oddílem ruských lovců. Ten měl děla tři a ku pomoci ještě víc Indiánů a Kodiackých než Arbuzov. Protože ale při tom při všem neměl ve svých řadách jediného skutečného vojáka, dal mu Lisjanskij k ruce poručíka Povališina. Třetí bránu, obrácenou k moři, hlídaly lodě. Indiáni ze Sitky byli tedy ve své pevnosti dokonale obklíčeni.

Obležení je neobyčejně vyvedlo z míry. Hned první večer provedli se zoufalou odvahou zuřivý výpad. Vyřítili se současně ze dvou bran — jak na Arbuzovovo, tak na Baranovovo postavení. Mávali divoce kopími a sekerami a celý útok byl posílen zběsilou palbou z pušek ze stěn pevnosti. Výpad by se byl dal snadno odrazit, kdyby se nedali na útěk indiánští spojenci Rusů.

Jak se ukázalo, neměli přes veškerou svou bojovnost dost

odvahy.

Když to viděli kodiáčtí domorodci, vzali do zaječích také. Rusové zůstali sami proti celé tíze úderu. Ustoupit nemohli. Bez pomoci svých Indiánů by neměli dost sil odtáhnout děla. Statečně u nich tedy vytrvali až do konce náporu, aby nepadla do rukou nepříteli.

A tahle houževnatost ruských námořníků a lovců rozhodla o celém výsledku srážky.

Když Indiáni ze Sitky narazili na takový tuhý odpor, ustoupili — právě v té chvíli, kdy se zdálo, že k vítězství stačí už jenom jediný výpad. Arbutov poslal za prchajícími několik dělových ran a současně s tím se vzpamatovali spojenečtí Indiáni a kodiáčtí domorodci. Vyrojili se z lesa a vyrazili do útoku. Indiáni ze Sitky taktak stačili vběhnout do pevnosti a zavřít za sebou bránu.

Jejich výpad byl poslední bojovou srážkou celé války. Obě strany v ní utrpěly těžké ztráty. Padli dva námořníci z *Něvy* a třetí brzy zemřel na zranění. Nějaké zranění si odnesl skoro každý, kdo se účastnil boje, včetně Povališina a Baranova.

Baranov měl poraněnou ruku, ztratil hodně krve a musel několik dní ležet na lůžku ve své kajutě na *Jermaku*. Lisjanskij musel teď pokračovat v akci započaté Baranovem sám a převzít velení nad celou jeho početnou armádou.

Ztráty Indiánů ze Sitky na mrtvých a raněných byly ještě větší. Ještě dlouho ležela před branami pevnosti mrtvá těla pomalovaných bojovníků s pery na hlavách. Ale jejich největším neštěstím bylo, že během výpadu vypotřebovali všechny své zásoby střelného prachu. Prach, který vezl Kotlean od Američanů, vzal zasvé, takže jejich postavení bylo naprosto beznadějně. Měli osm set pušek a dvě děla, ale nemohli z nich vypálit už ani jedinou ránu.

Zbývalo jim jedno jediné: vyjednávat. A vyjednávání skutečně začalo.

Táhlo se celých sedm dní ve dne v noci, téměř bez přestávk. Lisjanskij ještě nikdy nezažil tak úmorný týden. Začátek zprostředkovala jakási kodiacká žena, kterou Indiáni ze Sitky zajali a potom propustili s tím, aby Lisjanskému vyřídila jejich přání uzavřít mír. Nato začali na *Něvu* po dvou, po třech

přijíždět náčelníci z pevnosti. Lisjanskij je vítal co nejpřívětivěji, dával pro ně připravovat pohoštění a obdarovával je sekerami a skleněnými korálky. Ztratili na *Něvě* vždycky řadu hodin, pak odjeli zpátky do pevnosti, místo nich se objevili další náčelníci, a záležitost se téměř nepohnula z místa.

Lisjanskij si kladl jednu jedinou podmínku: aby vyklidili pevnost. Za to se zaručoval přísežným slibem, že je už nebude dál pronásledovat a že jim dovolí žít, kde jen si budou přát. Náčelníci s tím jeden po druhém souhlasili, a přesto věc z nějakého důvodu vázla na mrtvém bodě.

Příčin bylo mnoho — především ta, že v pevnosti nevládlo jednotné mínění a každý pohlavár si dělal, co chtěl. Někteří náčelníci chtěli uzavřít mír okamžitě, jiní se jej snažili co možná oddalovat. Vyjednávači kmene všelicos slíbili, ale kmen s tím pak nechtěl mít nic společného. Skupina nesmiřitelných kolem tajona Kotleana řídla každým dnem, ale přece jen pořád ještě silně ovlivňovala celkovou náladu v pevnosti.

Za druhé — a to byla příčina hlavní — viděli obležení v návrzích Lisjanského jen válečnou lest a léčku. Nevěřili, že je Rusové nechtěli vyhladit, vždyť oni sami pobili posádku ruské pevnosti do posledního muže! Lisjanskij nebyl zkrátka s to je o své mírumilovnosti přesvědčit. Nepochybovali dokonce, že je přemlouvá k opuštění pevnosti jen proto, aby je mohl snáz napadnout a všechny je s ženami i dětmi pobít.

Třeba říci, že když Lisjanskij sliboval Indiánům ze Sitky po odchodu z pevnosti plné bezpečí, sám občas zapochyboval, bude-li moci svůj slib splnit. Indiáni, kteří připluli s Baranovem, byli totiž také přesvědčeni, že Lisjanskij protivníka jen balamutí, nepochybovali, že jim Indiáni ze Sitky budou vydáni na milost a nemilost. Byli radostí celí diví už od začátku. Nenáviděli tajona Kotleana za to, že se už nejednou snažil porobit si celé pobřeží, a teď se těšili na vyhlazení celého jeho kmene. Objevili nedaleko pevnosti skrýši, jakýsi obrovitý sklep, v kterém měli Indiáni ze Sitky uloženou zásobu sušených ryb. Byla jich taková spousta, že náklad musel být rozdělen na sto padesát loděk. Když Indiáni ze Sitky zpozorovali ze své pevnosti, že jsou jejich zásoby objeveny, když viděli, jak jim je rozkrádají, vydali ze sebe řev plný zoufalství. Marně

přemlouval Lisjanskij spojenecké náčelníky, aby vrátili do skryše alespoň část zásob. Indiáni a kodiačtí domorodci považovali ty ryby za svou válečnou kořist a hned si je také mezi sebe rozdělili. A Lisjanského čím dál víc znepokojovala myšlenka, jak těžké bude je udržet, aby nezaútočili, až obležení začnou opouštět pevnost.

Dny ubíhaly a obležení si uvědomovali čím dál jasněji, že budou musít z pevnosti odejít, neměli totiž už co jíst. 6. října přijeli na *Něvu* vyjednávači a přijali s konečnou platností Lisjanského podmínky. Domluvili se na tom, že v noci celý kmen jednohlasně vzkřikne: „Ú ! Ú ! Ú !“, aby se potvrdilo, že podmínky míru přijali skutečně všichni. Potom otevrou bránu proti moři, nasednou do člunů a odjedou z pevnosti. Lisjanskij zvlášť pevně trval na tom, aby obležení opouštěli pevnost branou proti moři. Umožňovalo mu to totiž vzít odjíždějící pod ochranu svých lodních děl v případě, že by se je domorodci z Baranovova vojska pokusili napadnout.

V noci pak skutečně uslyšeli na *Něvě* trojí burácivé „Ú ! Ú ! Ú !“

Podmínky byly tedy přijaty celým kmenem. Posádka *Něvy* odpověděla trojím „urá!“ — tak silným, že ho určitě v pevnosti slyšeli. Teď zbývalo už jen čekat, až se otevře brána.

Lisjanskij nemínil na obležené spěchat. Chápal, že taková spousta rodin se jen tak hned nevypraví. Ale čas běžel, slunce už vyšlo vysoko nad lesy, a brána k moři zůstávala zavřená jako dřív.

Jindy bylo obvykle z pevnosti slyšet změt' lidských hlasů a psí štěkot, ale teď najednou všechno utichlo. Lisjanského to velmi udivilo. Když potom zpozoroval, že nad pevností krouží hejna vran, zneklidněl.

Poručík Arbuzov nahlédl skulinou v bráně dovnitř a ohlásil Lisjanskému, že v pevnosti nikdo není. Vypadalo to jako zázrak — všechny tři brány přitom zůstaly zevnitř uzavřeny. Lisjanskij odjel na břeh, vrata v bránách byla vylomena a námořníci vtrhli dovnitř. Pod jednou pevnostní stěnou objevili podkop.

Všechno se rázem vyjasnilo. Indiáni ze Sitky navzdory všem dohodám nedůvěřovali slibům Lisjanského. Neuměli si představit, že by Rusové neměli v úmyslu se pomstít, vyhloubili

si pod stěnou podkop a tajně vyklouzli v noční tmě z pevnosti do lesa.

7. října si Lisjanskij zapsal do deníku:

„Po výstupu na břeh se přede mnou otevřel obraz takového barbarství, že by se nad ním zachvělo i nejbezcitnější srdce. Z obavy, že bychom Indiány v lese mohli vypátrat podle pláče nemluvnat a štěkání psů, ti divoši ze Sitky je všechny usmrtili.“

Tak skončila válka s Indiány od zálivu Sitka, které Američané nejdřív popichovali k útoku proti Rusům, a pak je ponechali jejich osudu a vydali napospas nebezpečí naprostého vyhlazení.

Jakmile se Baranov ze svého zranění trochu zotavil, převzal opět velení nad svými bojovníky. Dosáhl skutečně toho, že Indiány ze Sitky nikdo nepronásledoval. Právě proto umístil své spojence především do pevnosti Novoarchangelskaja. Část jich zaměstnal stavebními pracemi, ostatní lovem mrožů a tuleňů, který přinášel velice dobré výsledky.

Něva se musela vrátit na Kodiak, aby naplnila své podpalubí kožešinami ze skladů Ruskoamerické společnosti. A protože loď potřebovala zároveň opravu, bylo rozhodnuto, že tam i přezimuje.

Baranov zůstal přes zimu v pevnosti Novoarchangelskaja, a tak se přijel k Lisjanskému rozloučit.

„Než vyrazíte do Číny, zajed'te určitě ještě sem do Sitky,“ řekl. „Uvidíte, jak přátelsky už budeme se zdejšími Indiány vycházet.“

Přezimování na Kodiaku

10. listopadu vyplula *Něva* ze Sitky a už po pěti dnech zakotvila v přístavu svatého Pavla na ostrově Kodiaku. Blížila se zima, padal sníh. Posádka *Něvy* v přípravách na zimu především odstrojila celou loď a opravila vše, co bylo třeba. Potom se námořníci přestěhovali na břeh do chalup ruských lovců. „Čtenář si snadno představí,“ píše Lisjanskij, „jakou radost z toho námořníci měli. Po tak dlouhé plavbě, a zvlášt' po bojovém nasazení na Sitce, musela jim i holá pustá souš

připadat daleko příjemnější než ta nejlepší zámořská loď.“

Přezimování posádky proběhlo v pohodě. Na Kodiaku sice napadlo hodně sněhu, ale nebyly kruté mrazy. Často docházelo k oteplení a rtuť teploměru nikdy neklesla pod sedmnáct stupňů pod nulou.

Po zimě přišlo jaro, sněh roztál, vrchy se zazelenaly a nastal čas příprav na další plavbu. Skladiště v podpalubí *Něvy* se naplnila spoustami kožešin. S nakládáním si poradili dost rychle, ale ukázalo se, že je do přídě lodi nutno zabudovat nový čelen namísto starého. Tato práce zdržela námořníky déle, než předpokládali. *Něva* vyplula z přístavu svatého Pavla teprve 13. června 1805.

Nejdřív zamířila na Sitku, aby tam naložila kožešiny, které připravil přes zimu Baranov. Dalším cílem byla Čína, kde se loď měla setkat s *Naděždou*.

Znovu v zálivu Sitka

22. června vplula *Něva* znovu do zálivu Sitka a spustila kotvy poblíž pevnosti Novoarchangelskaja.

Baranov okamžitě navštívil Lisjanského. Objali se. V minulém létě měli příležitost jeden druhého ocenit a navázat přátelství. Baranovo poranění se přes zimu zahojilo, byl zdravý a plný podnikavosti jako vždy. Byl právě plně zaujat výstavbou pevnosti Novoarchangelskaja, kterou chtěl změnit v opravdové město. Odvezl Lisjanského ihned na břeh, aby mu ukázal všechno, co zatím stačil zbudovat.

„Překvapivé výsledky Baranovovy neutuchající činorodosti mě nadobytěj potěšily,“ zapsal si Lisjanskij. „V tom krátkém čase, který uběhl od našeho rozloučení, stačil postavit osm budov, které by se vzhledem a velikostí mohly řadit mezi krásné stavby i v Evropě. Kromě toho založil poblíž osady patnáct zelenářských zahrad. Má teď v osadě čtyři krávy, dvě telata, tři býky, ovci s beranem, tři kozy a veliké množství vepřů a slepic. To je v téhle končině cennější nad všechny poklady světa.“

Lisjanskij se samozřejmě nejdřív ze všeho zajímal, jak a kde teď žijí Indiáni ze Sitky a zda se s nimi podařilo navázat

mírumilovné vztahy. Baranov mu sdělil, že si Indiáni během zimy vystavěli novou osadu na břehu jednoho průlivu asi deset mil od pevnosti Novoarchangelskaja. Známký slušného soužití mezi nimi a Rusy se začaly projevovat od půli zimy. Nejdřív ze všeho se obnovilo obchodování. Setkávali se na lesním palouku přibližně v půli cesty mezi oběma osadami a vyměňovali si zboží. V osadách se ale zatím nenavštěvovali.

„Jenomže zrovna teď se v tom dějí veliké věci,“ pokračoval Baranov. „Vypravil jsem k Indiánům poselstvo s dary, aby je k nám pozvalo na návštěvu. Ještě se nevrátilo, ale dostal jsem zprávu, že bylo přijato ve vsí úctě. A tak čekám hosty. Možná že přijde na návštěvu sám tajon Kotlean.“

Baranovovi vyslanci se vrátili 16. července ve třech kajacích. Spolu s kajaky pluly i dvě kánoe. V kánoích seděli hosté.

Baranov uspořádal k jejich uvítání okázalý obřad, jehož hlavními postavami byli čugatští Indiáni, žijící na březích Čugatského zálivu severozápadně od Sitky. Byli to Baranovovi nejvěrnější spojenci a Baranov mnohé z nich usadil v nové pevnosti. Ani jazykem, ani způsobem života se nelišili od Indiánů ze Sitky. Baranov toho využil a hosté byli přivítáni tak, jak bylo v této končině zvykem.

Čugatští Indiáni se vysvlékli, pomalovali si tváře a posypali si hlavy světlým orlím prachovým peřím. Když se Indiáni ze Sitky přiblížili ke břehu, dali se ve svých loďkách do tance. Nejbujněji si počínal náčelník, který celou návštěvu vedl. Skákal jako divý a mával přitom jakýmsi vějířem z ocasních orlích per.

Nebyl to Kotlean, v kánoi tančil jediný náčelník ze Sitky, který se nezúčastnil útoku na pevnost Archangelskaja. Vypravil se — ať už náhodou, či z chytrosti — před útokem někam daleko na lov a vrátil se na Sitku, až bylo po všem. Skutečnost, že Indiáni vyslali k Baranovovi právě tohoto náčelníka, naznačovala, že pořád ještě Rusům plně nedůvěřovali.

Indiáni ze Sitky tančili ve svých loďkách asi čtvrt hodiny. A jen skončili, začali čugatští Indiáni s tancem na pobřeží. Během jejich tance dorazily pak obě kánoe hostí těsně ke břehu. Nato kodiačtí domorodci, kterých bylo v pevnosti Novoarchangelskaja také dost, vstoupili do vody, vyzdvihli

kánoe z hladiny a vynesli je na ramenou na břeh i s hosty, kteří v nich zůstali sedět. Z nich také dál přihlíželi vystoupení čugatských Indiánů, dokud neskončilo. Hned potom posadili čugatští Indiáni náčelníka na kobereček a odnesli ho do domu, který mu hostitel vyhradil. V domě na ně čekalo bohaté pohoštění.

Druhého dne odjel náčelník ze Sitky se svým doprovodem navštívit Lisjanského na *Něvu*. Baranov mu pro tu příležitost půjčil svou vlastní loďku. Sotva hosté odrazili od břehu, dali se do zpěvu a tancování, a to jim vydrželo až na loď; na zadní palubě *Něvy* tancovali ještě nejméně půl hodiny.

Náčelník ze Sitky byl postarší muž a doprovázela ho skupinka bojovníků a také jeho dcera se svým manželem. Pro bojovníky uspořádal Lisjanskij pohoštění nahoře na palubě. Náčelníka s dcerou a zetěm si odvedl k sobě do kajuty. Hostina v kajutě trvala dvě hodiny, načež všichni vyšli na palubu a Indiáni se znova dali do tance. „Ti lidé v jednom kuse tancují,“ zapsal si Lisjanskij. „Ještě se mi nestalo, že bych viděl pohromadě tři Indiány, kteří netancují.“

Náčelníka velice zaujala lodní děla *Něvy*. Podrobně si je prohlédl a požádal Lisjanského, aby mu dovolil vystřelit jednu ránu. Lisjanskij svolil, náčelník nabil dělo a odpálil ránu s plnou znalostí věci. „Přitom,“ jak poznamenává Lisjanskij, „ani výbuch výstřelu, ani zákluz děla ho v nejmenším nevylekaly.“

Hosté odjeli na břeh a dalšího dne se bohatě obdarování vydali od pevnosti zpátky domů. Vyprovázel je Baranov a tančící čugatští Indiáni. Náčelníkovi daroval Baranov šarlatově rudý flanelový plášť, zdobený hermelínem, a modré pláště každému členu jeho doprovodu, a kromě toho všem po velké cínové medaili na památku uzavření míru mezi Rusy a Indiány ze Sitky. Při loučení řekl Baranov náčelníkovi:

„Přece jen se vašemu tajonu Kotleanovi divím. Proč nepřišel? Snad nemá nakonec strach? Vyříd' mu, že čekám na jeho návštěvu. A jestli nepřijede, budu si myslet, že proti nám kuje nějaké pikle.“

Baranovův vzkaz byl Kotleanovi určitě vyřízen. 28. července navštívil tajon v doprovodu jedenácti bojovníků pevnost Novoarchangelskaja. Návštěva zpívala a tančila v kánoích

stejně jako ta předešlá. Než přistáli u břehu, poslal Kotlean Baranovovi oděv z černohnědých lišek s žádostí, aby mu byly prokázány tytéž pocty jako náčelníkovi, který přijel před ním. Baranov odpověděl, že velice lituje, ale že to nepůjde, protože většina čugatských Indiánů a kodiackých domorodců je na lovu daleko odtud. I když většina zmíněných toho dne sice na lovu skutečně byla, šlo z Baranovovy strany o výmluvu. Chtěl zkrátka zdůraznit, že k svému hostu jako k bývalému nepříteli Ruska hodlá přistupovat uctivě, ale chladně, a host to přesně pochopil. Přesto se zatvářil, jako kdyby se ho takové přijetí v nejmenším nedotklo, a choval se přátelsky a dobrosrdečně.

„Naši návštěvníci,“ zapsal si Lisjanskij, „byli pomalovaní a posypaní prachovým peřím stejně jako ti předešlí, ale o něco okázaleji oblečení. Kotlean měl na sobě anglický flaušový kabát a čepici z černých lišek. Je to prostředně vysoký člověk s velice příjemným obličejem, černou bradkou a kníry. Všichni ho tu považují za nejlepšího střelce, má ve své zbrojnici neustále kolem dvaceti dobrých pušek. Navzdory našemu chladnému přijetí pobyl u nás Kotlean na návštěvě do 2. srpna a dennodenně tančil s celou svou družinou.“

Baranov s Lisjanským s ním vedli dlouhé rozhovory. Kotlean uznával, že všechno zavinil sám, naříkal si, že ho Američané oklamali, a sliboval, že své provinění napraví věrností a přátelstvím. Baranov mu na rozloučenou daroval tabák a modrý plášť s hermelínem. Tabák dostali také jeho bojovníci. „Při loučení,“ jak píše Lisjanskij, „dal Kotlean najevo politování, že nezastihl kodiacké domorodce, s kterými by si byl hrozně rád zatančil. Podle jeho ujištění nezná nikdo tolik různých tanců jako on a jeho lidé. Vášně Indiánů od Sitky pro tanec byla skutečně podivuhodná. Tanec považovali za nejdůležitější věc na světě.“

Baranov a Lisjanskij měli zanedlouho příležitost uvítat ještě jednoho náčelníka. Indiánský kmen odmítal totiž uznávat Kotleana dál jako nejvyššího vůdce. Chyby a omyly celé jeho dosavadní politiky byly už teď tak zřejmé, že nemohl dál setrvávat ve své hodnosti. Kmen si zvolil nového nejvyššího tajona a ten se ujal svého úřadu tím, že se přijel představit Rusům.

Strávil na návštěvě pevnosti Novoarchangelskaja několik dní. Lisjanskij se ještě nikdy nesetkal s tak vychloubacím člověkem. Byl svou vysokou hodností nadobro opojen a vyžadoval, aby ho neustále nosili na ramenou. Neudělal vlastníma nohama ani krok a slézal z ramenou svých nosičů, jen když si chtěl zatancovat. Tančil se stejnou vervou jako ostatní členové kmene. Při vši své naduté důležitosti nepřestával zdůrazňovat, jak miluje Rusy a jak jim bude věrný.

Léto se chýlilo ke konci, blížil se čas, kdy *Něva* měla podle ujednání s Kruzenšternem vyrazit do Číny a pak na další společnou plavbu s *Naděždou*. Do podpalubí byly naloženy kožešiny, které připravil Baranov. 2. září napjali námořníci plachty, zdvihli kotvy, a loď se dala do pohybu. Ale při výjezdu ze zálivu Sitky vítr najednou utichl, zavládlo naprosté bezvětří a *Něva* se zastavila. Baranov dohnal loď na svém člunu a vystoupil na palubu, aby ještě jednou stiskl Lisjanskému ruku.

„Při loučení s Baranovem jsem cítil dojetí,“ zapsal si Lisjanskij. „Jeho nadání a schopnosti si zasluhují opravdovou úctu. Ruskoamerická společnost by podle mého názoru nemohla mít v Americe lepšího představitele. Má všechny potřebné znalosti a je zvyklý zdolat jakýkoli úkol, před který je postaven. Pro věc veřejného prospěchu nelituje ani svého soukromého majetku.“

V noci se zdvihl vítr a *Něva* se vydala od břehů Ameriky na plavbu přes Tichý oceán.

Ostrov Lisjanského

Když Lisjanskij připravoval na mapě plavební dráhu své lodi mezi Amerikou a Asií, snažil se volit napříč nezměrnou šíří Tichého oceánu takovou cestu, kterou se nepustil ještě žádný mořeplavec. Doufal, že v těch nekonečných prostorách objeví nějakou neznámou zemi. Celá posádka dostala rozkaz usilovně pátrat, zda někde na obzoru nevystoupí z moře souš.

Od chvíle, kdy *Něva* opustila záliv Sitku, uběhlo však už půldruhého měsíce, aniž zahlédli sebemenší náznak pevniny. Stále jen vlny a obloha — den za dnem, týden za týdnem. Už měli za sebou obratník Raka a začalo je sužovat vedro, přestože

kalendář ukazoval polovinu října. Slunce svítilo od rána do večera, ale jen zašlo za obzor, padla na všechno naráz a bez přechodu neproniknutelná tma tropické noci.

15. října v deset hodin večer pocítili všichni silný náraz. Tma byla naprosto neproniknutelná. *Něva* se zastavila a začala se pomalu klonit na bok.

Lisjanskij okamžitě pochopil: mělčina! Celá posádka byla vyvolána na palubu a okamžitě skasány všechny plachty, aby vítr nepřevrátil loď. *Něva* se trochu napřímila, ale zůstala trčet na místě, zřejmě uvízla pevně na mělčině.

Z noční tmy před přídílí uslyšel Lisjanskij dunivý temný hluk. Zkušeným sluchem námořníka okamžitě rozeznal jeho původ. Byl to zvuk příboje, byl to rachot vln, které narážely na břeh.

Okamžitě nařídil shodit z paluby do vody všechno, co se jen dalo, aby se loď odlehčila. Před svržením byl ke každé věci uvázán plovák, aby se nepotopila ke dnu a aby se později dala podebrat a vytáhnout. Ale shazování předmětů přes palubu nepřineslo žádný výsledek. *Něva* se ani nepohnula.

Byli v zoufalé situaci. Kdyby vítr jen o málo zesílil, loď by se převrhla. Věc bylo nutno okamžitě a rozhodným způsobem řešit.

Všechny čluny z *Něvy* byly spuštěny na vodu a uvázány k lodní zádi. Nastoupené osádky se pak usilovným veslováním v člunech snažily odtáhnout *Něvu* z mělčiny.

To bylo radosti, když veslaři ucítili, že se *Něva* maličko pohnula! Šlo to ale strašlivě pomalu, než ji popotáhli o jediný coul, byli u konce svých sil. Námořníci se museli u vesel střídát po každých deseti až patnácti minutách.

Tak proběhla celá noc.

Teprve v okamžiku, kdy slunce vycházelo nad obzor, se konečně vyproštěná loď zahoupala na vlnách. V úsvitu kalného rozbřesku uviděli námořníci ve vzdálenosti jedné míle nízký plochý břeh, který nebyl vyznačen na žádné mapě.

Šlo tedy o závažný objev.

Vystoupit na objevenou zemi se jim toho dne však už nepoštětilo, dokonce si ji ani nemohli pořádně z lodi prohlédnout. Jejich trápení totiž ještě neskončilo. Do právě uvolněné *Něvy* udeřil prudký nápor větru a znova jí smýkl na

mělčinu.

Situace byla ještě nebezpečnější než předtím, protože vítr sílil víc a víc. Celá dřina začala nanovo. Námořníci, zmoření celonočním veslováním, museli znova do člunů a veslování šlo teď mnohem hůř, protože tropické slunce stoupalo výš a výš a pálilo nemilosrdně. Znova začala zoufalá bitva o každý coul, která trvala celý den. *Něvu* se poštěstilo podruhé uvolnit teprve při západu slunce.

Noc proběhla nanejvýš neklidně. Hukot příboje se ozýval z několika různých stran, na balvanech, které vyčnívaly z vody, se bělala pěna. Teprve na úsvitu se *Něvě* podařilo dostat do bezpečné vzdálenosti od té hrozně mělčiny. Celý další den strávili lovením do vody shozených věcí, které mezitím stačily uplavat pořádně daleko. Teprve 18. října se Lisjanskij mohl pustit na průzkum neznámého ostrova.

Společně s kormidelníkem Kalininem, poručíkem Povališinem a několika námořníky se hned ráno vypravil v člunu na břeh. Přistání na ostrově nebylo nic jednoduchého. Museli se nejdřív prodrat příbojovým pásmem lemujícím břeh. Když vyskočili z člunu na břeh, octli se okamžitě v husté, vysoké trávě.

Ostrov měl délku něco málo přes míli, byl naprosto plochý a úplně zarostlý trávou, která se kolébala v mořském větru. Nerostl tam jediný strom, dokonce ani jediný keříček. Přesto měl ten bezlesý kousek země četné obyvatele. Na březích polehávali vypasení tuleni. Námořníků si vůbec nevšímali a ti jich hned několik ubili vesly a naložili do loďky, aby je vzali s sebou na loď. A nad ostrovem i v trávě se ozývaly spousty mořského ptactva. Chodit trávou bylo obtížné. Mořeplavci při každém kroku šlápli na nějaké ptačí hnízdo, což znamenalo zkázu pro ptačí holátka, která jim pištěla pod nohama. Ani ptáci neměli z lidí nejmenší strach — stejně jako tuleni. Ještě nikdy předtím člověka neviděli. Nebylo těžké chytat je pouhýma rukama.

Slunce, před nímž nebylo kde se ukrýt, nemilosrdně pražilo. Přesto se Lisjanskij rozhodl, že stůj co stůj obejdou ostrov kolem dokola, aby mohli zakreslit do mapy celé pobřeží a také se poohlédnout, zda někde nevyvěrá sladká voda.

Byla to dlouhá a jednotvárná vycházka, z které nikdo neměl žádné potěšení. Nikde nenarazili na nejmenší stopu pitné vody, po nějakém prameni nebylo ani památky. „Dal jsem zarazit do země kůl,“ zapsal Lisjanskij, „a vedle něho zakopat láhev se zprávou o našem objevení ostrova. Na loď jsem se pak vrátil v pevném přesvědčení, že nám nezbývá než počítat s brzkou záhubou, jestli nám osud nedopřeje odplout z tohoto místa. Na ostrově není pitná voda, neroste tam jediný strom, co bychom tedy mohli podnikat ke své záchraně? Žít bychom se sice mohli rybami, ptactvem, tuleni a želvami, kterých se na ostrově vyskytuje veliké množství, ale čím bychom zaháněli žízeň? Ostrov nenabízí vynalézavému cestovateli nic kromě zjevné a nevyhnutelné smrti. Leží téměř v jedné rovině s vodní hladinou uprostřed svrchovaně nebezpečné mělčiny.“

Na naléhání celé posádky pojmenoval Lisjanskij objevený ostrov svým jménem.

Něva vyrazila plnými plachtami pryč ze zrádného místa. Do Číny jí zbývalo přeplout ještě celou polovinu oceánu.

ČÍNA

Španělská mapa

Mezitím — 9. října 1895 — opustila *Naděžda* Petropavlovsk.

Ještě než vyplula z Avačinské zátoky, začalo hustě sněžit. Moře i břeh zahalila naráz mrazivá, chvějivá, vše rozmývající mlha. Na palubě neviděl jeden druhého. Jak v takové bílé tmě najít úzký průliv, spojující zátoku s oceánem?

Najednou div nenajeli na mělčinu. Olovnice ukázala jen čtyři lokty hloubky. Bylo jasné, že vybočili z plavební dráhy.

Křížovali sem tam, měnili každou chvíli směr, ale výjezd ze zálivu zmizel v metelici beze stopy, přestože byl tak blízko.

V pět odpoledne se snesla noční tma. A celou tu nekonečnou podzimní noc *Naděžda* bez hnutí stála několik mil od Petropavlovska s napjatými plachtami. Námořníci nepřetržitě čistili palubu od sněhu. Museli také šplhat na stožáry, aby setřásli sníh z plachet. Lepil se na ně a pokrýval je tlustou vrstvou, takže visely jako těžké pytle a málem by se bývaly protrhly.

Jedenáctého ráno konečně přestalo sněžit a vyjasnilo se. Břeh se za ty dva dny nadobro proměnil. Všechny prohlubně, všechna skaliska a balvany byly zaváté. Petropavlovské domečky v dálce byly až po okna zasypané sněhem a vypadaly teď ještě nižší. Nastala osmiměsíční kamčatská zima.

Naděžda projela bez obtíží průlivem, vyplula na širé moře a zamířila přímo na jih. Na cestě do Číny čekal Kruzenšterna ještě jeden pro vědu důležitý úkol. K jeho pochopení je nutno si nejdříve něco říci o jisté události z námořní války, která se odehrála třiašedesát let před plavbou *Naděždy* a *Něvy* kolem světa.

Roku 1742, za války mezi Anglií a Španělskem, operovala v

Tichém oceánu anglická válečná fregata pod velením admirála Ansona. A tam znenadání potkala španělskou obchodní loď, která plula z hlavního města Filipín Manily do mexického přístavu Acapulca. Filipíny i Mexiko byly tenkrát španělskými koloniemi. Admirál Anson po krátkém boji vzal loď do zajetí. Angličané získali bohatou kořist. Španělé vezli spousty vzácného zboží. Ze všeho nejvíc si ale admirál Anson cenil zeměpisné mapy, kterou našel v kajutě španělského kapitána.

Byla to mapa Tichého oceánu a admirál ji přivezl do Anglie, kde ji začali studovat nejlepší angličtí zeměpisci. Našli na ní dlouhou řadu dosud neznámých ostrovů. Ale něco se na té mapě zdálo podezřelé, dokonce nepravděpodobné. Na jistých místech totiž angličtí mořeplavci už také byli a mapy, které pořídili, někdy nesouhlasily s mapou Španělů. Zeměpisci došli k závěru, že španělská mapa vyžaduje důkladné ověření.

Mezi jiným byly na té pochybné listině zakresleny na východ od Japonska tři veliké ostrovy: Guadeloupe, Malabrigos a San Juan. Do této části oceánu se ještě nedostal žádný anglický ani francouzský mořeplavec, nikdo ty ostrovy neviděl. Byly vyznačeny na všech mapách, ale mnoho zeměpisců mělo pochybnosti, zda opravdu existují, nebo jestli si je prostě nevymyslel nějaký španělský kapitán, aby se mohl doma pochlubit svými objevy.

I když Kruzenštern na místo setkání s *Něvou* dost pospíchal, přece jen se rozhodl odbočit k východu, aby s konečnou platností vyjasnil, zda ostrovy Guadeloupe, Malabrigos a San Juan existují, či nikoli.

Kamčatka už dávno zmizela v dálavách, ale ještě pořád se neoteplovalo. Na pošmourném nebi se honily černé mraky, vál silný vítr a houpal *Naděždou* mohutně sem a tam. 13. října vysvitlo sluníčko, ale za půl hodiny se znova schovalo v mracích a počasí se ještě zhoršilo. Rozpoutala se bouře, až se vlny přelévaly přes palubu, lidé byli skrz naskrz mokří a na šatech jim namrzala tvrdá ledová kůra. A ještě k tomu fičel celou tu dobu nepříznivý protivítr. Vál právě z toho směru, kde měly ležet tajemné ostrovy ze španělské mapy. Jako kdyby Guadeloupe, Malabrigos a San Juan úmyslně nechtěly k sobě námořníky pustit.

21. října přestalo najednou mrznout a okamžitě, bez jakéhokoli přechodu, zavládlo vedro. Ale vítr vál pořád proti nim jako dřív, mlha byla taková, že lidé neviděli jeden druhého na vzdálenost dvou kroků, a navíc vytrvale lilo. Lidé se v tom parnu div neudusili, ale jejich odhodlání nemohlo nic zlomit. *Naděžda* ujela denně jen několik mil, přesto se ani jednou neodchýlila od určeného směru plavby.

Bouře zuřila celých dvacet dní. Utichla teprve devětadvacátého. Nebe se vyjasnilo, vysvitlo slunce, vítr zeslábl a moře se začalo pomalu uklidňovat. Ostrov Guadeloupe měl být podle mapy už hodně blízko. Námořníci pečlivě pozorovali vyjasněný obzor. Každý chtěl uvidět zemi první, jenomže po ní nebylo nikde ani památky — kolem dokola jen moře a nebe.

V noci nařídil Kruzenštern stáhnout plachty a plout co nejpomaleji, aby ve tmě nenajeli na pobřežní skály. Nikdo nešel spát, všichni bděli s nastroženýma ušima, aby zachytili zvuky pobřežního příboje. Chvíli co chvíli spouštěli z paluby olovnici, ale ani se stopadesátiketním provazem nenarazili na dno.

A sotva vyšlo slunce, všichni se znova vrhli vyhlížet zemi, ale kromě moře a nebe neviděli zase nic. Po stanovení zeměpisné šířky a délky se Kruzenštern přesvědčil, že *Naděžda* je právě na tom místě, kde je na španělské mapě vyznačen střed ostrova Guadeloupe.

„Plujeme po souši,“ řekl se smíchem Ratmanovovi, který přejížděl zklamaným pohledem obzor. „Vy nevidíte ty lesy, louky, pole a hory kolem?“

„Dal bych je pověsit, všechny ty chvástaly, co objevují ostrovy, které nejsou!“ rozčiloval se Ratmanov. „Teď můžeme už s klidem pokračovat v cestě do Číny. Buďte si jist, že s Malabrigem a San Juanem je to stejné jako s Guadeloupem. Nestojí za to je hledat.“

„Máte pravdu,“ odpověděl Kruzenštern. „Malabrigos se San Juanem neexistují, právě tak jako Guadeloupe. Ale musíme to dokázat, aby ostatní po nás už nemuseli marnit čas a síly hledáním neexistujících ostrovů, jak jsme to byli nuceni udělat my.“

Už 1. listopadu „proplula“ *Naděžda* ostrov Malabrigos stejně lehce jako předtím Guadeloupe. Podobně bylo 5. listopadu

dokázáno, že neexistuje ani ostrov San Juan, který byl zakreslen na mapě vedle Malabriga.

Konečně mohli zamířit na jihozápad, do Macaa.

Povstalci

Tajuplná Čína lákala mladé poručíky a podporučíky na *Naděždě* stejně jako Japonsko. Čínské břehy zatím nenavštívila ani jedna ruská loď.

Všechn obchod mezi Ruskem a Čínou se odedávna vedl výhradně přes malé sibiřské městečko Kjachtu. Tam přijížděli čínští kupci s žoky čaje, odebírali ruské sobolí a liščí kožešiny a karavany je odvážely do Číny.

O Číňanech toho námořníci z *Naděždy* věděli velmi málo. Slyšeli, že Peking je největší město na světě, že Číňané se modlí v podivných chrámech zvaných pagody, že dělají vynikající nádobí z porcelánu, že pší nikoli zleva doprava, ale shora dolů, že jsou neobyčejně zdvořilí a že jim vládnou mandarínové. Všichni byli na tu zajímavou neznámou zemi velice zvědaví. Vždycky záviděli svému kapitánovi, který byl v Macau. Teď se tam brzy podívají sami a poznají na vlastní oči všechny ty divy.

„Nedělejte si velké naděje,“ krotil jejich obrazotvornost Kruzenštern. „Z Číny toho mnoho nepoznáte. Macao je portugalské město. Má přístav, stojí tam pár evropských domů, kasárna, pevnosti a katolické kláštery plné mnichů, které tam posílají z Portugalska. Ano, vedle Macaa leží v témž zálivu velké čínské město Kanton, ale tam je Evropanům vstup přísně zakázán...“

Počasí teď plavbě přálo, vál příznivý vítr. 18. listopadu vyvstal na obzoru břeh čínského ostrova Tchaj-wanu. Do konce plavby už mnoho nezbývalo, na posádku čekal brzký odpočinek v pohodlném přístavu.

19. listopadu v pět odpoledne — Tchaj-wan právě mizel z dohledu — zpozoroval Kruzenštern v moři maličký ostrůvek, na kterém stály dva domky. Od jeho břehu odrazila loďka a rychle ujížděla k *Naděždě*. Kruzenštern dal rozkaz zpomalit plavbu a člunek přirazil k lodi. Shora hodili lano, po kterém

vyšplhal na palubu postarší Číňan.

Seběhla se kolem něho celá posádka. Všichni si zvědavě prohlíželi jeho vrásčitou žlutou tvář, vyholené temeno a dlouhý, pevně utažený cop.

Číňan pokročil ke Kruzenšternovi, uklonil se mu tak hluboce, že se div nedotkl čelem paluby, a jal se příšernou angličtinou vysvětlovat, že je lodivod a že je ochoten dovést *Naděždu* za neveliký peníz do přístavu Macao.

Kruzenšternovi ta nabídka přišla velice vhod, protože kolem Macaa je hodně podmořských mělčin a útesů. Pro toho, kdo je nezná, je opravdu těžké dovést loď až do přístavu.

Člun odrazil zpátky k ostrůvku a starý Číňan zůstal na *Naděždě*. Svých povinností se měl ujmout teprve v noci. A tak zatím sešel do podpalubí, naobědval se a pak si lehl na kavalec.

Těsně před západem slunce uviděl Kruzenštern veliké množství čtyřcípých plachet, ozářených rudými paprsky zapadajícího slunce. Slunce zapadalo na obzoru za loďmi, takže kromě temných obrysů plachet nebylo z plavidel dohromady nic vidět. Kruzenštern jich napočítal kolem tří set. Nešlo o nijak zvlášť veliké lodě, ale vysloveně malé také nebyly.

Tři sta lodí — to už je pořádné loďstvo.

Nejspíš rybáři, řekl si Kruzenštern. Nechtělo se mu celou flotilu obeplouvat, zabralo by to příliš mnoho času. A tak řídil *Naděždu* dál přímo kupředu. Doufal, že do tmy mezi loďmi propluje.

Foukal čerstvý vítr. *Naděžda* plula rychle a lodě s čtyřcípy plachtami brzy klouzaly po obou jejích bocích, takže si je Kruzenštern mohl pořádně prohlédnout.

Především ho překvapila početnost jednotlivých posádek. Na některých palubách bylo až dvě stě lidí. Marně hledal očima nějaké rybářské náležitosti, sítě nebo sudy k prosolování ryb. Namísto toho si všiml, že skoro každému rybáři visí na zádech dlouhá puška. To ho vážně znepokojilo. A zneklidněl ještě víc, když jako by zahlédl, že z okénka v podpalubí trčí hlavně děl. Za zády mu někdo vystoupil na kapitánský můstek. Kruzenštern se otočil, byl to onen starý lodivod. Na žlutých tvářích mu vyskočily bílé skvrny. Něco si rychle po čínsku drmolil pod nos.

„Co se stalo?“ zeptal se Kruzenštern.

Číňanova tvář ještě posílila jeho znepokojení.

„Tak odpovězte, lodivode! Víte, co je to za loď?“

Ale stařík si drmolil dál a Kruzenštern pochopil, že se modlí. Když se pak lodivod konečně podíval na kapitána, řekl, zalykaje se hrůzou:

„To jsou piráti!“

Piráti! Možná že titíž námořní lupiči, z kterých měl strach i La Pérouse, když se před devatenácti lety plavil stejnou cestou do Macaa...

Lodivod začal Kruzenšternovi lámanou angličtinou vysvětlovat, že v jižní Číně přivádějí daně na mizinu spousty rolníků. Propuká jedno povstání za druhým, venkované se zmocňují nejrůznějších lodí a unikají na moře. Plaví se podél čínského pobřeží, pouštějí se do boje se svými utiskovateli a vylupují kolemjedoucí loď.

„Ti nás neušetří!“ naříkal stařík. „Nenechají naživu jediného člověka.“

A znova začal drmolit své modlitby.

Ale jak se zdálo, hrozí piráti na žádný boj nepomýšleli. Jejich loď uhýbaly stranou a nechávaly *Naděždu* proplout. A ze všech těch lodí ji mlčenlivě pozorovaly desetitisíce očí. Celá pirátská flotila se ponenáhlu vzdalovala za zádi.

„Nechali nás projet, protože plujeme pod neznámou vlajkou,“ řekl lodivod a oddechl si úlevou. „Kdybychom měli anglickou nebo portugalskou, živí bychom se odtud nedostali. Portugalci a Angličané pomáhají našemu císaři v boji s povstanci a piráti je nenávidí.“

Za noci, když lodivod stál vedle Kruzenšterna na kapitánském můstku a neomylným citem odhadoval, kudy vede bezpečná cesta mezi útesy, vyprávěl o povstáních, která v Číně propukají rok co rok. Obyvatelstvo není s to snášet útlak pánů. Rolníci musí odevzdávat jednu třetinu své úrody vládním úředníkům — mandarínům a další třetinu venkovským statkářům. Soudy soudí jenom za peníze a vždycky rozhodnou ve prospěch bohatého. Za sebemenší neposlušnost čeká nešťastníka výprask bambusovou holí přes paty. Těm, kdo neplatí daně, stáhnou zaživa kůži z těla a pak je rozsekají na

kousky. Zbídačelí rodiče zabíjejí své děti a házejí je do řek, protože jim nemají co dát do úst.

V některých měsících jsou řeky plné dětských mrtvolek. A tak propuká povstání za povstáním. Revoltují celé oblasti.

Starý lodivod vyprávěl potom za oné dlouhé noci Kruzenšternovi o nedávné veliké námořní bitvě mezi císařským a povstaleckým loďstvem, k níž došlo před několika měsíci.

Císařské flotile velel panovníkův oblíbenec admirál Wang Tcha-t'ing. Po dlouhém krvavém boji se mu podařilo zahnat povstaleckou flotilu do malé zátoky a uzavřít ji tam. Povstalci se octli pod palbou ze všech stran — z moře i ze břehu. Cítili, že jejich postavení je beznadějné, a začali tedy vyjednávat. Vůdce povstalců navrhl admirálu Wang Tcha-t'ingovi tyto podmínky: všechny vzbouřenecké lodě se vzdají císařskému loďstvu s tím, že povstalci zůstanou na svých lodích dál v hodnostech důstojníků a námořníků a budou dostávat za svou službu od státu plat. Admirál Wang Tcha-t'ing byl podmínkami nadšen, neboť císařské loďstvo tak rázem vzroste o tři sta výborně vyzbrojených válečných lodí s množstvím zkušených námořníků!

Okamžitě byl uzavřen mír, obě loďstva se spojila a vyplula ze zátoky. Jakmile se však před povstalci otevřelo širé moře, přestali se považovat za součást čínského válečného loďstva. Znenadání vzplanul boj znova, jenomže tentokrát muselo císařské loďstvo s velikými ztrátami vyklidit bitevní pole. A nejenom to, řada císařských lodí přešla na stranu vzbouřenců. Admirál Wang Tcha-t'ing se taktak zachránil tím, že se ukryl v kantonském přístavu.

A silně prořídlé a pošramocené císařské loďstvo si od té doby už netroufá postavit se vzbouřenecké flotile tváří v tvář.

Macao

20. listopadu za svítání zahlédl Kruzenštern v dálce nízké pobřeží Číny. Zpěněná voda vířila nad nesčetnými útesy a kapitán se s konečnou platností přesvědčil, že bez pomoci zkušeného lodivoda, který zná moře kolem, by se mu sotva podařilo s *Naděždou* projet.

Po poledni se v dálce konečně objevily domky Macaa. V té chvíli ale vítr najednou ustal a *Naděžda* se pohybovala kupředu jen velice pomalu. Kotvy spustili teprve v sedm večer — sice přímo proti městu, ale ve vzdálenosti tří mil od břehu, protože blíž by podle lodivodova názoru taková velká loď, jako je *Naděžda*, mohla najet na mělčinu.

Všude, kam jen oko pohlédlo, se tyčily lodní stěžně.

„Ratmanove! Golovačeve!“ zavolal Kruzenštern. „Podívejte se, jestli nevidíte někde naši *Něvu*!“

To už ale hledaly *Něvu* oči všech členů posádky. Na lodích kolem *Naděždy* vlály portugalské, čínské, anglické, holandské, severoamerické, švédské, španělské i dánské vlajky. Ale známá, všem milá *Něva* tu nebyla.

„Dobrá, najdeme ji zítra,“ řekl Kruzenštern. „Asi nám ji zakrývají ostatní lodě.“

Ale zmocnil se ho veliký neklid. Jen s námahou tajil před ostatními své rozčilení.

Začalo se stmívat a Kruzenštern se rozhodl, že pojede na břeh až ráno.

Noc uběhla klidně.

V osm hodin ráno uviděli z paluby velikou lodici plnou Číňanů, vyšňořených v hedvábí. Ujížděla jako o závod k *Naděždě*.

Když dorazila k lodi, spustili k ní shora lodní schůdky a na palubu vystoupil tlustý, důležitě vyhlízející Číňan. Složil Kruzenšternovi hlubokou poklonu.

Byl to čínský úředník, kterému se v Macau portugalsky říkalo *komprador*. Měl na starosti zásobování lodí kotvících v přístavu. Úřady v Macau povolovaly kapitánům nákup potravin jen prostřednictvím *kompradora*. A tak si *komprador* mohl stanovovat libovolně vysoké ceny, které zákazníci chtěli nechtěli museli platit.

Kruzenštern věděl, že smlouvat s *kompradorem* nemá smysl. Ze všeho nejdřív se na Číňana obrátil s otázkou, která ho nepřestávala znepokojovat po celou noc.

„Vy znáte všechny lodě, které tu kotví v rejdě, milý *kompradore*,“ řekl mu anglicky. „Ukažte nám, kde kotví loď s takovou vlajkou, jako je naše. Musila nedávno připlout z

Ameriky.“

„Zde se nenachází už žádná loď s takovou vlajkou, kapitáne,“ odvětil uctivě Číňan. „Sloužím v Macau už pětadvacet let a mohu se vám zaručit, že loď s takovou vlajkou, jako je vaše, sem připlula poprvé.“

To tedy znamenalo, že *Něva* ještě nedoplula. Co jen se s ní mohlo stát?

V Kruzenšternových představách vyvstávalo jedno neštěstí hrůznější druhého. *Něva* vypleněná Indiány a celá její posádka odvelečená do zajetí někam do nitra Ameriky, *Něva* potopená orkánelem na širém oceáně...

Kruzenštern objednal u kompradora čerstvé potraviny, souhlasil se všemi jeho podmínkami a rozhodl se, že odjede do města k portugalskému guvernérovi. Za prvé mu musel oznámit příjezd *Naděždy* do přístavu a za druhé si chtěl u něho naprosto přesně ověřit, zda nedošly o *Něvě* nějaké zprávy.

Ale ještě než stačil nasednout do šalupy, objevil se na lodi další návštěvník. Byl to portugalský námořní důstojník. Na hlavě měl širák s pávými péry, na ramenou stříbrné epolety, z nichž každá vážila nejmíň pět liber, přes prsa přepásané barevné stuhy, a byl navlečen do přiléhavých jasně žlutých kalhot. Vykročil ke Kruzenšternovi a cosi mu hrubým tónem povídal. Kruzenštern se ho anglicky zeptal, co si přeje. Ale Portugalec zřejmě anglicky neuměl a dál něco vyžadoval svou portugalsčinou, přičemž bez okolků vlekl kapitána do důstojnické jídelny. Kruzenštern, který nevěděl, kdo je to zač, si netroufl opustit loď, a poslal místo sebe ke guvernérovi poručíka Levenšterna.

Jakmile sešli do jídelny, Portugalec se naráz rozveselil. Zdvihl k ústům pěst a udělal pohyb, jakým do sebe obracíme skleničku, když pijeme. Kruzenštern pochopil a dal mu nalít vodky. Portugalec vypil skleničku jedním douškem a žádal další. Na Kruzenšternův pokyn mu nalili ještě jednu, host ji do sebe obrátil, bez poděkování vylezl na palubu, nasedl do své šalupy a odjel na svou loď.

Rusům se celá tahle drzost ani trochu nelíbila, ale řekli si, že kolem ní nebudou dělat žádný rozruch. Buď jak buď, Portugalci tu byli pány.

Ve tři odpoledne se vrátil poručík Levenštern. Hlásil Kruzenšternovi, že guvernér ho přijal velice laskavě. Levenštern se především zajímal, jestli už připlula *Něva*, ale guvernér o ní nic nevěděl. On se zas zajímal o to, je-li *Naděžda* loď válečná, nebo obchodní.

„Nevěděl jsem, co mu mám odpovědět,“ pokračoval poručík. „Bál jsem se přiznat, že *Naděžda* je vojenská loď, a tak jsem se vyjádřil neurčitě. Nato mi dal guvernér na srozuměnou, že v Macau mohou kotvit jen portugalské a čínské válečné lodě. Vojenským plavidlům ostatních států je prý vjezd přísně zakázán.“

„Ale my přece podnikáme plavbu za vědeckými, a ne za vojenskými účely!“ zvolal Kruzenštern. „A kromě toho má Rusko s Portugalskem neobyčejně přátelské vztahy.“

„To jsem mu řekl,“ odpověděl poručík. „Jenomže on znova a znova opakoval, že do Macaa nesmí žádné vojenské lodě kromě portugalských a čínských...“

Celá posádka v tu chvíli pozorovala z paluby velkou brigu, která před chvílí přijela a spustila kotvy asi půl míle od *Naděždy*. Kruzenštern se obrátil a uviděl ve větru vlající britskou vlajku.

„Podívejte,“ řekl poručíkovi. „Vidíte, jak se na té brize blýskají děla? Sedm, osm, devět... Devět děl na jednom boku, takže právě tolik i na druhém. Je to britská válečná loď s osmnácti děly. Tady máte důkaz, že pro vojenské lodě některých států dělá portugalský guvernér výjimku...“

Druhý den ráno se Kruzenštern vypravil ke guvernérovi sám.

Na náměstí před guvernérovým palácem pochodovali stejně jako v La Pérousově době indiští vojáci. Dovezli je sem z Goa, portugalské kolonie v Indii, a veleli jim portugalští důstojníci. Byl to obvyklý postup koloniálních mocností — vojáky odvedené v jedné kolonii poslali sloužit do druhé. Tam, v cizím prostředí, odtrženi od domova, neznalí místního jazyka, sloužili takoví vojáci volky nevolky věrně svým utlačovatelům a stávali se nástrojem utlačování dalších národů. Indové v portugalském vojsku byli mizerně oblečeni a vyzbrojeni zastaralými puškami. Ale Portugalci spoléhali na jejich věrnost a horlivě rozdmýchávali mezi nimi a Číňany národnostní a náboženskou

nenávisť.

Guvernér don Caetano de Souza přijal Kruzenšterna velmi uctivě. Sloužil kdysi také v loďstvu a ujišťoval hosta, že chová k námořníkům zvláštní sympatie. Prozradil, že celou noc přemýšlel, pod jakou záminkou by *Naděžda* mohla v Macau zůstat, přestože jde o vojenskou loď.

„Kdyby vaše loď vezla na prodej nějaké zboží...“ řekl s pohledem tázavě upřeným na Kruzenšterna.

„Ale vždyť sem brzy dorazí moje druhá loď a ta veze náklad kožešin z Ameriky!“ zvolal Kruzenštern. „Čekám ji každým dnem.“

„Vaše druhá loď tu bude moci zůstat,“ řekl guvernér, „ale *Naděžda* musí odplout.“

Dohodli se teprve po tříhodinovém jednání, že Kruzenštern odevzdá písemné prohlášení, z něhož vyplyne, že chce v Macau nakoupit takové množství zboží, že se na *Něvu* nevejde. Část zboží bude proto nutno naložit na *Naděždu*, která z toho důvodu nemůže z přístavu odplout.

Východisko se tedy nakonec našlo.

Něva

Nastalo dlouhé, únavné čekání. Skutečnost, že *Něva* pořád ještě nedoplula, zneklidňovala Kruzenšterna den ze dne víc a víc. A posádka *Naděždy* viděla *Něvu* v každé nové lodi, která se vynořila na obzoru.

„Podívejte, už je tu!“ vykřikl vždycky v takové chvíli některý námořník. „Podle stěžňů je to ona!“

Ale pak se loď přiblížila a všichni viděli, že má anglickou nebo portugalskou vlajku.

Většina důstojníků se přestěhovala do města. Jeden anglický kupec jim nabídl bydlení ve svém domě. Mužstvu však Portugalci vyloďení zakázali, a tak zůstali námořníci zavření na lodi jako ve vězení.

Něva připlula do Macaa teprve 3. prosince.

Námořníci na *Naděždě* měli obrovskou radost. Po pravdě řečeno, ztratili už skoro naději, že ještě někdy *Něvu* uvidí, byli přesvědčeni, že propadla zkáze.

Jakmile *Něva* zakotvila, nařídil Kruzenštern spustit na vodu šalupu a ujížděl k *Něvě*, co jen veslařům stačily síly.

Vyšel ho přivítat kapitán Lisjanskij.

„Jak jste se měli?“ volal Kruzenštern, když vystupoval po spuštěných schůdcích na palubu.

„Všechno v pořádku, Ivane Fjodoroviči,“ odpověděl Lisjanskij. „Všechno v pořádku!“

Oba kapitáni se objali.

Pak se spolu zavřeli v kajutě a dlouho si vyprávěli o všem, co se přihodilo za dobu, co se neviděli.

„A kožešiny jste přivezli?“ zeptal se Kruzenštern.

„Celé podpalubí máme plné až do vrchu,“ odpověděl Lisjanskij.

Něva byla skutečně přeplněná liščími a sobolími kožešinami; ale prodej takového vzácného nákladu byl spojen s velikými starostmi.

Kruzenštern se rozhodl před nimi necouvnout.

Ko Chon

Prodávat kožešiny kantonským obchodníkům v Macau by nebylo výhodné, muselo by se platit clo Portugalcům i Číňanům. Kruzenštern se rozhodl dosáhnout pro obě lodě povolení ke vjezdu do kantonského přístavu.

Čínské vládnoucí kruhy — tak jako japonské — zakazovaly v té době evropským lodím vplouvat do svých přístavů. Ale na čínských císařských úřadech bujelo takové úplatkářství, že místní hodnostáři porušovali zákaz, kdykoli to pro ně bylo výhodné. Kruzenštern se rozhodl, že nejdříve do kantonského přístavu vepluje, a teprve potom bude usilovat o povolení, aby tam mohl kotvit. Jeho předpoklad byl prostý: až čínští obchodníci uvidí kožešiny, oči jim zasvítí touhou. Uplatí úředníky a dosáhnou toho, že Kruzenšternovy lodě nebude nikdo z Kantonu vykazovat.

Byl si samozřejmě vědom, že se pouští do riskantní záležitosti.

Aby čínské úřady nevystrašil příliš, rozhodl, že do kantonského přístavu vpluje jenom *Něva*, *Naděždu* že prozatím

nechá v Macau.

9. prosince předal velení na *Naděždě* Ratmanovovi a s kapitánem Lisjanským vplul na *Něvě* do Kantonu.

Když opouštěli Macao, radili jim Číňané, aby se měli na pozoru před piráty. Ačkoli Macao leží téměř vedle Kantonu, nedá se s jistotou spoléhat, že výprava zůstane ušetřena útoku vzbouřených čínských venkovanů, kteří nenáviděli statkáře stejně jako úředníky, kupce, Portugalce a Angličany. Mohli by totiž omylem považovat ruské lodě za anglické.

Něva však proplula celý ten krátký úsek cesty bez nejmenší úhony a během několika hodin zakotvila v kantonském přístavu.

V obrovitém městě vypukl poplach, jako když se píchne do mraveniště. Ulice vedoucí k přístavu se jen černala shluky obyvatel a za několik minut se na *Něvu* dostavili čínští úředníci s anglickým tlumočnickem. Kruzenštern je přijal co nejzdvořileji. Žádali, aby ruská loď neprodleně opustila kantonský přístav.

Kruzenštern to však rozhodně odmítl. Prohlásil, že přijel do Kantonu s mírumilovnými obchodními zájmy, že jeho příjezd nebude pro nikoho znamenat žádné ohrožení, že jen prodá své zboží a odpluje.

Začalo únavné vyjednávání, které se táhlo několik dní. Mandaríni každou chvíli odjížděli na břeh, s někým se tam radili a znovu se vraceli na loď. Nakonec zmořenému Kruzenšternovi sdělili, že *Něva* bude moci zůstat v přístavu jen v tom případě, když se za Rusy zaručí svým jménem některý člen Ko Chonu.

A to znamenalo, že Kruzenštern vyhrál.

Ko Chon byl název kantonského sdružení obchodníků, kteří měli povoleno obchodovat s Evropany. Bez členství v Ko Chonu na to neměl žádný Číňan právo. Aby se mohl členem stát, musel zaplatit čínskému císaři obrovskou částku. A tak měl kantonský Ko Chon v té době všeho všudy dvacet členů, nejbohatších obchodníků v celém městě.

Jeden z nich se zakrátko objevil na lodi. Přilákala ho zvěst, že Rusové přivezli neobyčejně vzácné kožešiny. Jmenoval se Luk Wa a byl to nejchudší a nejmladší obchodník z Ko Chonu.

Členem se stal teprve před rokem, ale přesto se jeho majetek odhadoval na několik miliónů piastrů.

Luk Wa každou kožešinu na *Něvě* prohlédl a vzal do ruky nejmíň desetkrát. Jeho tvář přitom vyjadřovala pohrdání a nespokojenost. Takový už je zvyk všech obchodníků na celém světě. Když chceš lacino nakoupit, dělej dojem, že se ti zboží nelíbí. Kruzenštern cítil, že s ním bude dlouhé smlouvání. O ceně zatím ale ještě nemluvili, především bylo třeba, aby se Luk Wa čínským úřadům za Rusy zaručil. Přemlouvali ho k té záruce už dva dny, ale on pořád ještě váhal. Mandaríni od něho vyžadovali obrovské úplatky.

Lisjanskij si o tom zapsal:

„Namísto toho, aby kantonští správní úředníci patřičně dozírali na obchod, který je pro jejich říši prospěšný, starají se, jak by koho okradli k vlastnímu obohacení. V celé čínské říši panují otrokářské pořádky. A tak je každý nucen snášet svůj úděl, ať je jakkoli trpký. Nejlepší čínští obchodníci nejsou ničím víc než pokladníky místodržitelů nebo hlav náčelníků celní služby. Jsou jim povinni zadarmo dodávat všechno, oč si jen hodnostáři řeknou, jinak jejich záda docela určitě ucítí, jak se provinili. V Číně není nikdo osvobozen od tělesných trestů. A co víc, každý může libovolně trestat všechny, kdo mají nižší postavení než on. Kdekerý císařský úředník je oprávněn trestat bambusovou holí svého podřízeného. Sám císař si vyhradil tu čest osobně trestat své ministry.“

Nakonec Luk Wa souhlasil, že se za Kruzenšterna zaručí. Nato přišli úředníci s novým požadavkem, aby *Něva* opustila přístav v Kantonu a zakotvila v sousední zátocce jménem Chuang-phu.

„Z Chuang-phu je do Kantonu skok a bude se vám tam velice dobře vykládat i nakládat,“ řekli mandarínové Kruzenšternovi. „A nás uchráníte před nebezpečím, protože císař by se rozzuřil, kdyby se dověděl, že jsme do kantonského přístavu pustili cizí loď!“

Kruzenštern odpověděl, že do Chuang-phu odpluje, když mu bude dovoleno, aby tam mohla přijet i *Naděžda*. Mandaríni souhlasili a nazítří už *Něva* zakotvila v Chuang-phu. 15. prosince vedle ní spustila kotvy *Naděžda*.

A pak začalo obchodní dohadování s Luk Waem, z kterého se vyklubala nejsvízelnější z obtíží, jakou v Kantonu museli podstoupit. Luk Wa nabídl na začátek za náklad kožešin směšně malou částku a jen neobyčejně zdráhavě zvyšoval svou nabídku. Když na ni Kruzenštern nechtěl přistoupit, Číňan se pustil do vyhrožování, že odvolá svou záruku, a odjel na břeh, ale za hodinu se zase vrátil s nabídkou o pár tisíc vyšší. Tohle smlouvání začalo hned zrána, a kvečeru už ze všeho bolela Kruzenšternovi hlava. A tak to pokračovalo den ze dne.

Konečně nastala chvíle, kdy se dohodli o ceně. Kožešiny byly prodány za sto devadesát tisíc piastrů. V žádném evropském přístavu by Kruzenštern nedostal ani třetinu částky, s kterou Luk Wa souhlasil. Kapitán měl tedy naprostou pravdu, když tvrdil, že Ruskoamerická společnost by měla obchodovat s Čínou. Podle úmluvy měl Číňan zaplatit sto tisíc piastrů v penězích a devadesát tisíc dodávkou čaje. Pro Rusy to bylo výhodné, protože čaj se v Kantonu prodával velmi levně. Peníze zaplatil Luk Wa okamžitě. Námořníci tedy začali vykládat kožešiny na břeh. A z Kantonu vyrazilo husím pochodem procesí Číňanů nesoucích na zádech bedničky s čajem.

V Číně oněch dob nebyli téměř koně ani hovězí dobytek a chudina tam zastávala práci domácích tažných zvířat. Kromě toho, že ti ubožáci nosili boháče po ulicích měst, přenášeli na vlastních zádech z města do města i jejich zboží.

Jejich život v Kantonu popisuje Lisjanskij takto:

„Jsou nuceni hledat si obživu na vodě, protože na břehu nemají kde hlavu složit. Takových lidí žije v Kantonu velké množství a řeka je jich plná. Někteří si vydělávají převoznictvím, jiní s vypětím všech smyslů číhají, jestli někdo nehodí do vody nějakou mršinu, aby si ji vylovili k jídlu. Nenechají řece nic. Mnoho lidí popojíždí na člunech mezi zakotvenými loděmi, vytahuje jakýmsi železnými hráběmi ze dna nejrůznější odhozené maličkosti a živí se jejich prodejem.

Hodně lidí tvrdí, že Čína oplývá velikým bohatstvím, ale já k tomu musím dodat, že se nikde nenajde taková nuzota, která sužuje v téhle obrovské říši bezpočet rodin. Čínské ulice jsou plné žebráků.“

Když se bedny s čajem začaly hromadit na břehu zátoky

Wam Pu, byl už leden — toho roku naprosto neobvyklý pro jižní Čínu. Vál severní vítr, který přinesl mrazivé počasí. Byl sice všeho všudy stupeň dva pod nulou, ale kantonské obyvatelstvo, které nepřivyklo mrazu, silně trpělo zimou. V domech nebyla kamna a v místnostech mrzlo jako na ulici. Nejvíc zkoušeli těžce pracující chudáci. Chodili na mrazu v ubohých hadřících skoro nazí. Ani oheň si nemohli rozdělat, nebylo čím přikládat. Jenom Luk Wa měl z mrazů upřímnou radost a těšil se, jak draho bude v té studené zimě prodávat od Rusů nakoupené kožešiny.

Kluci sbírali po ránu z louží tenký led a nosili ho do města na prodej. Číňané považovali totiž vodu z roztáleného ledu za nejlepší lék proti tropické zimnici. Nakoupili led, nechali ho roztát a schovali si vodu na léto, kdy zimnice pravidelně rádívala po celém pobřeží.

Číňané už pomalu odnášeli na břeh všechny bedny s čajem. Námořníci začali převážet čaj na lodě.

Ale sotva odvezli několik beden, objevili se na břehu vojáci, obklopili nakoupený čaj kordonem a zamezili k němu přístup. Bránili dokonce Rusům veslovat ke břehu. Celá zátoka se zaplnila maličkými čínskými lodičkami. Jakmile námořníci nasedli do člunů, namířili na ně vojáci z lodiček pušky.

Rozzlobený Kruzenštern si k sobě posunky pozval jejich důstojníka, který je měl na povel. Důstojník okamžitě přijel a začal se kapitánovi dlouze klanět s onou nadměrnou zdvořilostí, která je vlastní všem vzdělaným Číňanům. A tenhle důstojník byl velice vzdělaný muž, mluvil dokonce anglicky.

„Co se to u všech čertů děje? To je ničemnost! To je loupež!“ křičel Kruzenštern v návalu zuřivosti. „Ten čaj je přece náš, zaplatili jsme za něj! Okamžitě podám stížnost místodržiteli a vaše svévolné jednání bude potrestáno!“

„Nedomnívám se, že místodržitel zaujme příznivý postoj k vaší stížnosti,“ odpověděl důstojník uctivě a ještě jednou se uklonil. „Nepostupuji podle vlastní vůle, pouze na jeho příkaz. Zde je listina s jeho podpisem, v níž nařizuje zadržet zboží, které vám bylo prodáno, a nedovolit vám přístup na břeh.“

S těmi slovy předložil důstojník Kruzenšternovi papír popsaný čínskými znaky. V rohu listiny byla veliká pečeť.

Kruzenštern pochopil, že s důstojníkem nic nepořídí. Místodržitel chtěl nový úplatek. Zadržení beden s čajem bylo prostě a jednoduše vydírání. Hodnostářovi nestačilo, že ho podplatil Luk Wa, chtěl, aby úplatek dali také Rusové.

Kruzenštern se důstojníkovi chladně uklonil a požádal ho, aby pozval na loď obchodníka Luk Waa. Důstojník slíbil, že jeho žádosti vyhová, a s úklonou se vzdálil.

Luk Wa přijel za hodinu, jako vždy v doprovodu tlumočnicka. Kruzenštern ho odvedl k sobě do kajuty a vypověděl mu všechno, co se stalo. Luk Wa vyslechl Kruzenšterna lhostejně. Kožešiny už měl, a jestli Kruzenštern svůj čaj dostane, nebo nedostane, to ho ani v nejmenším nezajímalo.

„Po městě se povídá, že nynější místodržitel bude brzy vyměněn,“ prohodil. „Počkejte si na nového. Možná že se s ním dohovoříte snáz.“

„A kdy přijde nový místodržitel?“

„To nikdo přesně neví. Možná za měsíc, možná za rok.“

Kruzenštern se zamyslel.

„Poslyšte, Luk Wae,“ řekl po chvíli, „vy se domníváte, že bych snad odtud odplul bez zboží, které jsem do posledního haléře zaplatil?“

„To ne. Víím, že jen tak neustupujete,“ odpověděl Číňan. „Smlouval jste se mnou celý měsíc, a to dokáže jen velmi neústupný muž.“

„Tak se teď podívejte na moje děla,“ pokračoval Kruzenštern. „Co myslíte, co by se s vámi stalo, kdyby pár mých granátů probořilo střechu místodržitelského paláce? Zaručil jste se přece za mé chování celým svým majetkem!“

Obchodníkova vypasená tvář zbledla.

Kruzenštern vůbec neměl v úmyslu ostřelovat místodržitelův palác. Chtěl jen obchodníka přinutit, aby mu pomohl.

„Dobrá,“ řekl Luk Wa a vstal od stolu. „Pokud záleží na mně, udělám všechno, aby vám povolili naložit váš čaj na loď.“

A s těmi slovy odjel.

Během následujících dní nesměl nikdo z ruských lodí na břeh a na loď nepříjel ani jeden Číňan. Bedny čaje, složené u samé vody, byly z lodí dobře vidět. Ale dostat se k nim nebylo

možné.

Námořníkům docházela trpělivost.

„Vypalme jednu salvu, kapitáne,“ radil horkokrevný Ratmanov, „a celá ta banda se rozuteče na všechny strany.“

Ale Kruzenštern dal přednost vyčkávání.

Vojáci, kteří stáli na stráž u čaje, zmizeli po několika dnech ze břehu.

Námořníci začali nakládat bedny do lodí; ani ne za týden byli se vším hotovi.

9. února 1806 vyplula *Naděžda* s *Něvou* ze zátoky Chuang-phu. Výprava se rozhodla, že se v Macau podruhé nezastaví. I tak už tu ztratila víc než dost času.

Návrat

K návratu do vlasti zvolili kapitáni obou lodí cestu, kterou se Kruzenštern už jednou vracel z Číny — Indickým oceánem a kolem mysu Dobré naděje. V těch dobách to už byla dobře známá plavební trasa.

Pro případ, že by se lodě po cestě navzájem ztratily, určil Kruzenštern jako místo srazu ostrov svaté Heleny v jižní části Atlantského oceánu. Na tento ostrov pod anglickou správou chtěl kapitán zajet také z toho důvodu, že počítal s tím, že se tam doví, co se děje v Evropě. Bylo to v době, kdy se ve Francii zmocnil vlády Napoleon Bonaparte a dobýval v Evropě jednu zemi za druhou. Ale do Kantonu docházely zprávy s obrovským zpožděním, a Kruzenštern dokonce ani nevěděl, jestli je Rusko s Francií ve válečném stavu, nebo ne. Přitom to potřeboval vědět naprosto nezbytně, jeho lodím mohlo totiž hrozit nebezpečí útoku francouzského válečného loďstva. Přes dva měsíce pluly *Naděžda* a *Něva* společně. Ale 15. dubna za pošmourné a deštivé nepohody v jižní části Indického oceánu ztratily jedna druhou z dohledu. Právě toho dne přeplula *Naděžda* poledník, protínající i Petrohrad, a Kruzenštern mohl tedy právem považovat svou plavbu kolem světa za dovršenou. Děla *Naděždy* spustila oslavnou palbu, po setmění byl uspořádán ohňostroj, ale *Něva* se neozvala. Zbývalo už jen doufat, že se s ní setkají u ostrova svaté Heleny.

Naděžda k němu dorazila 3. května. *Něva* v přístavu nekotvila.

Kruzenštern odjel na břeh, kde se dověděl, že se *Něva* u ostrova zatím neobjevila. To bylo dost podivné, protože *Něva* dokázala plout rychleji než *Naděžda* a byla by ji tedy předhonila. Na ostrově také Kruzenštern získal jistotu, že Rusko je ve válce s Francií. Tím víc ho rozrušilo a rozladilo, že se odloučili od *Něvy*. Pro obě lodě by bylo mnohem bezpečnější plout k evropským břehům společně — dohromady už přece jen představovaly nezanedbatelnou sílu.

Po čtyřech dnech čekání na *Něvu*, kdy doplnili zásoby potravin, se Kruzenštern vydal dále k severu. 21. května přeplula *Naděžda* rovník. Kruzenštern se při té příležitosti rozhodl, že se bude držet dostatečně daleko od francouzských břehů. Za zvlášť nebezpečný považoval průliv La Manche, mezi Francií a Anglií.

Jak vyšlo později najevo, neplul Lisjanskij k ostrovu svaté Heleny proto, že ho zlákala možnost vytvořit pozoruhodný rekord, *Něva* byla v tak výborném stavu a naložila si takové zásoby čerstvých potravin a pitné vody, že si kapitán mohl dovolit plout z Kantonu do Evropy bez jediného přistání. Bez mezipřistávání v mezilehlých přístavech nedokázala tuto cestu vykonat zatím ještě ani jediná loď. Lisjanskij zatoužil proslavit před celým světem ruské mořeplavce a ukázat vysokou úroveň ruského námořnictva.

Po nepřetržité třiapůlměsíční plavbě na širém moři veplula *Něva* do Lamanšského průlivu a 28. června zakotvila na rejdě anglického přístavního města Portsmouthu. Teprve tam se Lisjanskij dověděl o válce, ale zároveň si byl jist, že se dá průlivem proplout, aniž by jeho loď byla vystavena nějakému mimořádnému nebezpečí. V Portsmouthu dopřál posádce dva týdny odpočinku. 13. července napjala *Něva* znova plachty a za deset dní už byla v Baltském moři.

Naděžda v té době obeplouvala severní Skotsko. Přestože cesta zvolená Kruzenšternem byla podstatně delší než cesta Lisjanského, *Naděžda* se za *Něvou* příliš neopozdila. *Něva* dorazila do Kronštadt 5. a *Naděžda* 19. srpna roku 1806.

Tak skončila tato skvělá výprava. Dvě ruské lodě řízené

ruskými mořeplavci poprvé obepluly zeměkouli.

Význam plavby *Naděždy* a *Něvy* pro dějiny ruského námořního loďstva lze jen těžko docenit. Pro celý svět byla důkazem vysoké úrovně ruských mořeplavců a ruskému loďstvu otevřela prostory oceánů. Po cestách, které otevřela *Naděžda* s *Něvou*, se téměř každoročně začaly uskutečňovat plavby kolem světa na lodích pod ruskou vlajkou.

Část IV

KAPITÁN DUMONT D'URVILLE
A JEHO OPOŽDĚNÝ OBJEV

PO ČTYŘICETI LETECH

Na La Pérouse ještě všichni nezapomněli

Zůstalo záhadné La Pérousovo zmizení opravdu tajemstvím? Opravdu po d'Entrecasteauxově výpravě už nikdo dál nepátral, kde a jak zahynul La Pérouse?

Francie skutečně neměla na La Pérouse dlouho ani pomyšlení. Francouzskou republiku vyčerpávaly boje s kontrarevolucí. V obavě o vlastní trůny uzavřely hlavy evropských států spojení a napadly Francii. Válka se vlekla téměř bez ustání deset let. Potom generál Napoleon Bonaparte svrhl republiku a prohlásil se francouzským císařem. Ale mír to nepřineslo. Po krátké přestávce znovu vypukla válka na dalších deset let. Úhlavním nepřítelem Francie byla Anglie. Anglické válečné námořnictvo bylo mnohem silnější než francouzské, francouzské lodě se bály vyplouvat na moře.

A tak Francie nemohla vyslat své lodě, aby pátraly po La Pérousovi.

Ale to neznamená, že na La Pérouse všichni zapomněli. Obzvláště často myslel na kapitána, který beze stopy zmizel, osiřelý chlapec jménem Dumont d'Urville.

Ten chlapec se narodil roku 1790, pět let poté, co La Pérousovy fregaty vypluly z Brestu. Rodiče mu zemřeli, když byl ještě docela malý, a hoch vyrůstal u strýce. Strýc si přál, aby se jeho synovec stal inženýrem, ale malý Dumont d'Urville chtěl být jen a jen námořníkem.

Nejraději měl knihy o cestách velkých mořeplavců. Se závistí si tam četl o objevech nových pevnin a neznámých ostrovů.

Kdybych tak dokázal objevit aspoň nějaký malý ostrůvek! sníval si potají.

Jeho nejmilejším hrdinou byl kapitán La Pérouse. Knihu o

La Pérousových cestách si schovával do učebnice dějepisu a četl si v ní ve škole při vyučování. „Dumont d'Urville,“ vyvolával učitel.

A Dumont vyskakoval ze svého místa a nevěděl, na co má odpovídat. Učitelovo kárání poslouchal jedním uchem, neustále myslel jen na La Pérouse.

Jak jenom mohly zmizet dvě velikánské fregaty s několika stovkami lidí? Dnes už přece v Tichém oceánu skoro žádné neznámé ostrovy nejsou. Copak ani jeden z La Pérousových námořníků se nedostal na nějakou pevninu se zprávou, jak ostatní zahynuli? Že by nebyl ani úlomek vyvržen někde na břeh? Kdyby se bylo doopravdy pořádně hledalo, určitě by se něco našlo. Třeba ještě výprava žije na některém odlehlém ostrůvku?

„Sedněte si, d'Urville,“ říkal učitel. „Zkrátka a dobře nevíte nic. A já vás dnes nechám bez oběda.“

Dumont vyšel ze školy v sedmnácti letech. Celé léto se připravoval ke zkouškám na Polytechniku — pařížské vysoké učení technické. Od zkoušek se domů vrátil zvesela a celý rozzářený.

„Takže jsi uspěl?“ zaradoval se strýc.

„Ne, propadl,“ odpověděl Dumont d'Urville.

Strýc se rozběšnil.

„Takového darmojeda já krmit nebudu! Ať už tě v tomhle domě nevidím!“

„Ale já ti chtěl, strýčku, stejně zrovna říct, že jsem se dal najmout na loď, která zítra odplouvá do Španělska.“

Dumont d'Urville viděl mnoho zemí a sloužil na nejedné lodi. Nikde nezůstaly bez povšimnutí jeho neobyčejné zeměpisné a navigační znalosti. Jak by také ne, když už ve škole přečetl tolik o námořních plavbách! Brzy se tenhle zdravý, schopný a příčinnivý mladík také dokázal prosadit. Začal jako námořník, stal se poddůstojníkem, potom navigačním důstojníkem, až konečně byl Dumont d'Urville jmenován zástupcem kapitána na lodi *Coquille*.

Bylo to v době pro francouzský národ velmi těžké. Napoleon byl poražen ruskými vojsky za svého rádoby triumfálního tažení na Moskvu a svržen. Francie znovu úpěla pod královskou

mocí, kterou cizinci dosadili na francouzský trůn proti vůli národa. Šlechta se vrátila na svá panství. Ale válka skončila.

S Anglií byl uzavřen mír a francouzské loďstvo opět mohlo vyplout na oceány.

Coquille byla vyslána do Malé Asie s vědeckou výpravou, která se měla zabývat archeologickými vykopávkami. V průběhu prací měl Dumont d'Urville to štěstí, že našel slavnou řeckou sochu známou jako Venuše z Melu. Tenhle objev proslavil mladého námořníka ve vědeckých kruzích po celé Evropě. Roku 1825 už byl Dumont d'Urville kapitánem *Coquille*.

Konečně nadešel čas, aby uskutečnil všechny sny svého mládí! Napsal do Paříže ministrovi námořnictva a žádal o svolení k plavbě po Tichém oceáně. Jejím úkolem mělo být pátrání po zmizelé La Pérousově výpravě. Po dlouhých, klopotných jednáních se mu povolení dostalo.

Tedy Dumont d'Urville svou loď přejmenoval — stala se z ní *Astrolabe*.

„Tak se jmenovala jedna z La Pérousových fregat,“ vysvětlil své počínání udivené posádce.

25. dubna 1826, jedenačtyřicet let poté, co La Pérouse zvedl kotvy v Brestu, vyplul z jiného francouzského přístavu — z Toulonu — Dumont d'Urville.

Šestnáct dní ve spárech smrti

D'Entrecasteauxova výprava nepřivezla o La Pérousovi žádné zprávy. A od té doby ho nikdo nehledal. V dobách Dumonta d'Urville zůstávalo ztroskotání fregat *Boussole* a *Astrolabe* stejnou záhadou jako před čtyřiceti lety.

A Dumont d'Urville byl rozhodnut hledat La Pérouse tamtéž, kde ho měl hledat d'Entrecasteaux: buď u ostrovů Admirality, nebo v oblasti kolem Přátelských ostrovů, Nových Hebrid a na východ od australského pobřeží. Považoval však za nepravděpodobné, že by La Pérouse mohl zahynout u ostrovů Admirality. Proto když obeplul mys Dobré naděje, zamířil k souostroví Tonga, které Cook nazval Přátelské ostrovy.

Vynořily se před Dumontem d'Urville 6. dubna 1827, tedy téměř rok poté, co vyplul z Francie.

Vál d'ábelský vichr. Dalekohledem bylo vidět, jak se na ostrovech ohýbají silné palmy. Loď hned tančila na hřebem gigantické vlny, hned se řítila do propasti před vlnou následující. Bouře sílila každou hodinu.

Dumont d'Urville se chtěl co nejrychleji dostat do příhodného přístavu na ostrově Tongatabu, v němž kdysi kotvil d'Entrecasteaux. Nejkratší cesta do něho vedla úzkým průlivem mezi ostrovem Tongatabu a Eoa. Dumont d'Urville do průlivu bez váhání a rovnou zamířil.

Náhle se přímo před loď vztyčila obrovská stěna korálového útesu. Obepnout ji bylo už příliš pozdě.

„Stáhnout plachty!“ vydal rozkaz a doufal, že tak loď zmírní rychlost. Plachty šly dolů, ale loď jen letěla vpřed jako předtím. Vítr byl příliš silný.

„Spustit kotvy!“ přikázal Dumont d'Urville.

Spustili dvě kotvy, ale vítr byl tak silný, že se loď řítila dál, kotvy vláčela za sebou po tvrdém, hladkém dně. Útes, o nějž se s hukotem tříštily obrovité vlny, se přibližoval každým okamžikem. Posádka už viděla svou jistou záhubu.

Vtom se kotvy zachytily za kamenité dno, řetězy se napjaly jak struny a loď se zastavila. Útes čněl nějakých deset kroků před přídím.

Námořníci se štěstím objímali a líbali. Ale Dumont d'Urville věděl, že jejich radost nebude mít dlouhé trvání. Stačí, aby se kotvy vysmekly, a loď je v mžiku napadřť. Jak také v takovém větru spoléhat na zrezivělé kotevní řetězy? Takovou zátěž nevydrží.

Dumont d'Urville začal pečlivě obhlížet pobřeží. Na břehu uviděl dav nahých ostrovanů, kteří se od dob, kdy se s nimi setkal d'Entrecasteaux, vůbec nezměnili. Ačkoliv jedna důležitá změna tu přece byla: téměř každý muž svíral v ruce namísto kopí pušku. Nějakých dvacet lidí vyvleklo z lesa na břeh dělo a zamířili je na loď.

Dumont d'Urville pochopil, že situace začíná být na pováženu. Cožpak jeho nešťastná loď, která se brání před ztroskotáním jen dvěma do krajnosti napjatými kotevními

řetězy, má být ještě ostřelována? A jak vůbec ostrované přišli k takové výzbroji?

Od břehu odrazila flotila domorodých člunů a zamířila k lodi. Bouře zuřila dál, ale čluny se proplétaly mezi vlnami s takovou odvahou a tak obratně, že v kapitánovi mimoděk zahlodala závist a obdiv. K lodi ovšem dorazil jenom jeden člun, ostatní se neodvážily přiblížit k hrozivému útesu.

Z člunu vystoupilo na palubu deset lidí — ramenatých chlapíků s puškami v rukou. Devět z nich bylo černých, jediný měl bílou pleť.

„Šlechtný pane,“ oslovil kapitána d'Urville anglicky běloch, „dovolte, abych vám představil dva nejmocnější vládce ostrova Tongatabu: veliký náčelník Tagofa a veliký náčelník Palu.“

Palu byl vážný břichatý tlust'och. Tagofa naopak hubený, šlachovitý, s neklidným pohledem.

„A já se jmenuji Thomas Singleton,“ pokračoval tlumočnick. „Jsem ministr a zajatec velkých náčelníků.“

Jediným Singletonovým oblečením byla úzká rohož omotaná kolem beder. Na prsou měl vytetované palmové listy.

Zůstat na lodi bylo velmi nebezpečné, a proto chtěl Dumont d'Urville dostat své lidi na břeh. Ostrovany si bylo třeba příznivě naklonit, a kapitán je přijal velmi srdečně. Palu a Tagofa dostali plno seker, nožů, všelijakých střípků a oči jim zářily radostí. Palu si přál evropské oblečení a d'Urville mu tedy daroval svou červenou generálskou uniformu, do níž se tlust'och v ten moment navlékl. Ve vhodné chvíli si Dumont d'Urville vzal stranou Singletona a vysvětlil mu, v jaké katastrofální situaci loď je.

„Jenom se za nic nevyloďujte,“ odpověděl mu Singleton. „Dokud jste na lodi, domorodci jsou vaši přátelé, protože mají jen jedno dělo, zatímco vy jich máte čtyřicet. Ale jestli opustíte loď, je to váš konec — Tagofa a Palu mají dvoutisícovou armádu vyzbrojenou anglickými zbraněmi. Na břehu vás pobijí. Dobře vidí, že je vaše loď v nebezpečí, a mají z toho radost. Ne, opravdu vám neradím, abyste se vyloďovali. Řetězy možná vydrží, a jak utichne bouře, jste zachráněni. Kdežto na břehu vás čeká jistá smrt.“

Dumont d'Urville dal na Singletonovu radu.

Šestnáct dní řádil uragán, šestnáct dní se loď zmítala na chatrných řetězech jako divoké zvíře. Šestnáct dní cíhala na posádku smrt.

Řetězy však vydržely.

Singleton a náčelníci zůstali na lodi skoro celých těch šestnáct dní. Užívali si vydatné lodní stravy a Dumont d'Urville, ve snaze zůstat s nimi zadobře, jim popřával, co hrdlo ráčilo.

„Kde vzali ostrované tolik zbraní?“ vyptával se d'Urville

Singletona.

„Pane, sem se často připlouvají zásobit potravinami velrybářské lodě,“ vysvětloval mu „ministr“. „Doby, kdy domorodci vítali bělochy přátelsky, jsou tytam. Velrybáři i obchodníci do nich tolikrát stříleli, že je teď ostrované nenávidí. Náčelníci ostrova nejsou žádní hlupáci. Poručili, aby se výměnou za potraviny nebralo nic jiného než zbraně. A tak jim kapitáni chtějí nechtějí zbraně museli dávat. Za dvacet let se tu nahromadil slušný arzenál.“

„A kde se na ostrově vzalo to dělo?“

„Dělo je tu tak dlouho jako já sám,“ rozhovořil se Singleton. „Před dvaceti lety jsem byl námořníkem na jedné obchodní lodi a ta uvízla na mělčině u ostrova Tongatabu. Valnou část naší posádky i s kapitánem ostrované vlákali do lesa a pobili. Na lodi nás zůstalo asi třicet. Z mělčiny jsme se nedokázali dostat, a když jsme spotřebovali všechnu vodu, vzdali jsme se. Loď padla do rukou ostrovanů, vyloupili ji a všechno odvezli na břeh, i naše dělo.“

„Co se stalo s ostatními členy posádky?“ vyptával se dál kapitán.

„Většinu jich zabili hned první rok, co jsme žili na ostrově. Tu a tam se někomu později podařilo dostat na loď, které pluly kolem. Teď už jsem tu zůstal jenom já.“

„A proč jste neodplul také, Singletone?“

„Víte, pane,“ povzdechl si Singleton, „žiju na tomhle ostrově už dvacet let. Mám tady ženu a děti. Náčelníci se ke mně chovají skoro jako k sobě rovnému. A co by mě čekalo v Anglii? Moje rodina už určitě pomřela a nemám tam ani groš. Nejspíš je mi souzeno na tomhle ostrově umřít.“

Šestnáctého dne, 22. dubna, se bouře utišila a vítr začal vát v opačném směru. Loď zvedla kotvy a za halasného veselí námořníků se odpoutala od útesu.

Astrolabe proplula do zálivu, v němž kotvil svého času d'Entrecasteaux. Dumont d'Urville se nyní, kdy nebezpečí minulo, rozhodl věnovat svému úkolu — hledání stop po La Pérousově pobytu na ostrově.

Kouzelnice

Dumont d'Urville požádal o pomoc Singletona. „Nebyl by tady na ostrově kromě vás člověk starší než padesát let?“ zeptal se především.

Singleton se zamyslel.

„Ve vnitrozemí žije jedna stařena; jmenuje se Tohuna,“ odpověděl po chvíli. „Kolik je jí let, nevím, ale je mnohem starší než zdejší lidé. Je to dcera vládce Tupu, který podle vyprávění vládl na ostrově před půl stoletím. Ostrované považují Tohunu za kouzelnici a jednou do roka se jí přicházejí poklonit.“

„Zaveďte mě k ní, Singletone,“ požádal d'Urville. „Chtěl bych s Tohunou promluvit.“

Vydat se do vnitrozemí však bylo nebezpečné. Dumont d'Urville začal přemlouvat oba náčelníky, Palu a Tagofa, aby až do jeho návratu zůstali na lodi jako rukojmí.

„Chci vzdát hold vaší velké kouzelnici,“ vysvětloval náčelníkům. „Zůstaňte zatím na lodi. Až se vrátím, nechám vás odejít a bohatě vás odměním.“

Velmi ho překvapilo, že náčelníky nemusel dlouho přemlouvat. Souhlasili okamžitě. A tak je ve vsí úctě zavřeli do kapitánské kajuty, a aby jim nebyla dlouhá chvíle, nanosili jim tam spoustu dobrot: hrozinky, ovocné pasty, perníky a kandované ořechy. U dveří kajuty se postavila ozbrojená stráž.

Dumont d'Urville se na dvou člunech přepravil s malým oddílem ke břehu. Ihned je obklopila tlupa ozbrojených ostrovanů. Ale chovali se mírumilovně.

„Dokud je Tagofa a Palu na lodi, nehrozí vám nebezpečí,“ řekl kapitánovi Singleton. „Nikdo se vás nedotkne, protože se všichni bojí o životy svých náčelníků.“

Skupinka námořníků se vydala do nitra ostrova. Ukázalo se, že je hustě osídlen.

Dumont d'Urville prošel mnoha vesnicemi, obdělávanými poli a kokosovými háji, až konečně uviděl zelený pahorek, na jehož vrcholku stála chatrč. V ní, daleko od všech ostatních lidí, žila kouzelnice Tohuna.

Vyšla hosty uvívat. Byla to scvrklá, holohlavá, droboučká

babka s chytrýma, živýma očima. Dumont d'Urville jí daroval sekeru, náušnice a kus rudého sukna.

Potom se rozhovořili. Singleton tlumočil, Dumont d'Urville se ptal.

„Pamatuješ se na kapitána Cooka, Tohuno?“

„Tak, tak, pamatuju,“ zasípěla stařena. „Cook byl první bledý muž, který přivedl loď, který nás navštívil. Byla jsem tehdy docela malá. Takováhle,“ a ukázala na holčičku v davu, asi tak sedmi osmiletou.

„A pamatuješ si, Tohuno, admirála d'Entrecasteaux?“ ptal se dál Dumont d'Urville.

„Tak toho si pamatuju moc dobře,“ odpověděla kouzelnice. „Když přijel, už jsem měla muže. Můj otec, Tupu, náčelník celého Tongatabu uspořádal na jeho počest slavnost na břehu zálivu. I já byla na té slavnosti. Zpívali jsme, potom tancovali a potom pili moc *kavy*.“

Ta stará má výbornou paměť, říkal si d'Urville.

A položil jí ještě jednu otázku:

„Tohuno, řekni mi, a po Cookovi, ale před admirálem d'Entrecasteaux, jsi tu nějakou loď neviděla?“

„Viděla,“ odvětila stařena. „Po Cookovi, ale před admirálem připluly k Tongatabu dva koráby, na kterých bylo mnoho děl. Velitele těch lodí jsme pojmenovali Luidži. Přijel na břeh a daroval mému otci mnoho železa. Otec ho přijal moc hezky, ale jeden náš válečník zabil mladšího bratra Luidžeho a vzal mu kladívko. Všichni mladší bratři Luidžeho začali střílet a zabili mnoho našich válečníků. Tehdy odvedl Luidži své mladší bratry na loď a odplul na moře.“

„A nepamatuješ si, jaká vlajka byla na těch lodích — měla červené pruhy jako na Cookových, nebo byla bílá, jako na admirálových?“

„Pamatuju se,“ řekla jistě stařena. „Na lodích Luidžeho byla vlajka bílá.“

Tedy to musel být La Pérouse, domyslel si Dumont d'Urville. Na La Pérousových lodích byly vlajky královské Francie!

Zrádce

Rozloučil se s Tohunou a vracel se, velmi vzrušený vším, co slyšel.

Singleton se s ním rozloučil a přislíbil, že večer přijede na loď. Dumont d'Urville dál vedl svůj oddíl sám na břeh, provázen velikým davem domorodců.

Na břehu mu námořníci, kteří zde hlídali čluny, oznámili, že za jeho nepřítomnosti se ostrované chovali velmi nepokojně a výhružně. Kapitán vydal rozkaz okamžitě spustit čluny na vodu a odrazit. Ale v té chvíli vyšlo najevo, že jeden z člunů — menší — je rozeschlý a teče. Museli tedy hned na místě ucpat díru. Dumont d'Urville nasedl do většího člunu a menší ponechal námořníkům, aby ho opravili.

„Až budete hotovi, vraťte se na loď,“ vydal rozkaz a vyplul.

Když se blížil k lodi, uviděl, že se na břehu něco děje.

Námořníky, kteří opravovali loďku, přepadla ozbrojená tlupa domorodců, svázala je a odvěkla do lesa.

„Jen počkejte!“ zvolal Dumont d'Urville. „Za tu zradu zaplatí vaši náčelníci!“ a rychle vystoupil na palubu.

Přiběhl k němu první palubní důstojník, bledý a rozrušený.

„Kapitáne,“ podával hlášení, „náčelník Tagofa utekl.“

„Cože!“ vykřikl Dumont d'Urville. „Dal jsem přece rozkaz, abyste u nich postavili stráž!“

„Stráž stála u dveří kajuty,“ odpověděl důstojník, „ale on vyskočil okénkem a přeplaval na břeh.“

Tu si teprve Dumont d'Urville uvědomil, jaké chyby se dopustil. Zapomněl, že každý Polynézan dokáže snadno uplavat půldruhé míle, která dělí loď od břehu.

„A Palu?“

„Ten chtěl taky vyskočit, ale je moc tlustý. Uvázl v okénku a nemohl ani ven, ani zpátky. Museli jsme odsekat rám sekerou, abychom ho mohli vtáhnout zpět do kajuty. Přikázal jsem vsadit ho do želez a uvěznit.“

Na břehu zavládlo horečné vzrušení. Ostrované se shlukli kolem jediného děla. Dalekohledem uviděl Dumont d'Urville, že u děla stojí Tagofa a Singleton. Singleton nabil a zapálil doutnák. Rozlehla se rána. Náboj proletěl mezi stožáry.

„Ten zrádce!“ zasyčel Dumont d'Urville. „K dělům!“
přikázal.

Dvacet děl na pravém boku vystřelilo současně. Byla to taková rána, že se zdálo, jako by se nebesa otevřela. Dělo, z něhož vystřelil Singleton, odlétlo z lafety a válelo se v houští.

Potom se na břehu objevili parlamentáři, mávající nad hlavami zelenými ratolestmi na znamení míru. Dumont d'Urville je nechal připlout k lodi.

„Smiluj se nad námi, pane lodí,“ žádali kapitána. „Vrátíme ti tvé mladší bratry.“

Za půl hodiny byli na lodi všichni námořníci živí a zdraví.

Dumont d'Urville propustil tlust'ocha Palu, polomrtvého hrůzou, zvedl kotvy a vyplul.

Na Přátelských ostrovech, které se díky stále častěji sem připlouvajícím Evropanům změnilo v ostrovy Nepřítelství a Nenávisti, už neměl co hledávat.

OBJEV

Ohromující zpráva

Tak tedy Dumont d'Urville zachytil La Pérousovu stopu. Ze slov kouzelnice Tohuny vysoudil, že La Pérouse skutečně zakotvil u Přátelských ostrovů. Jenomže La Pérouse měl v plánu prozkoumat východní pobřeží Austrálie, potom Přátelské ostrovy a nakonec Nové Hebridy. Nezahynul tedy u Přátelských ostrovů, ale až někdy později. To znamenalo, že ho bude třeba hledat kdesi v oblasti Nových Hebrid.

Vydat se ale k Novým Hebridám hned Dumont d'Urville nemohl. Nejdřív bylo nutno opravit loď silně poškozenou dvoutýdenní bouří. A tak zamířil k Tasmánii.

Tasmánie už nebyla tím pustým lesnatým ostrovem, jak ji poznal d'Entrecasteaux. Stala se državou Anglie. Angličtí kolonisté vyhubili mírumilovné, bezbranné Tasmánce, vykáceli lesy, založili ovocné sady, rozšířili chov ovcí a vystavěli město Hobart.

V dobách Dumonta d'Urville už byl Hobart dost velkým městem s výborným přístavem a loděnicí. Lepší místo pro opravu lodi si ani nebylo možné představit. Po dlouhých prodlevách u nejrůznějších ostrovů doplul Dumont d'Urville se svou lodí v srpnu 1827 do přístavu Hobartu.

Anglické správní úřady ho uvítaly velice srdečně. Pozval jej k sobě dokonce sám guvernér. Ale Dumont d'Urville dlouho nemohl to pozvání přijmout, byl totiž velmi zaneprázdněn v loděnici opravou své lodi.

Vypravil se ke guvernérovi teprve po měsíci.

„Co vás přivedlo do Tichého oceánu?“ velmi zdvořile se zajímal guvernér. „Vy přece nejste obchodník, nebo se

mýlím?“

„Ne, obchodník opravdu nejsem,“ odvětil mu Dumont d'Urville. „Zabývám se studiem života a zvyků národů sídlících na tichomořských ostrovech. A hlavním posláním mé cesty je odhalit, kde a za jakých okolností zahynul náš velký cestovatel La Pérouse.“

„La Pérouse?“ opakoval se zájmem guvernér.

„Ano, La Pérouse.“

„Ale vždyť tohle místo už bylo nalezeno.“

Dumont d'Urville nevěřil svému sluchu:

„Kde a kdy?“

Guvernér mu tedy všechno vyložil:

„Letos na jaře se tady v Hobartu zdržoval kapitán Dillon, který slouží u britské Východoindické společnosti. Tvrdil, že na sever od Nových Hebrid objevil ostrov, na který, jak tvrdí domorodci, před čtyřiceti lety vyvrhlo moře několik desítek evropských námořníků, kteří se zachránili ze dvou velkých ztroskotaných lodí. Podle zpráv domorodců žili běloši na jejich ostrově velmi dlouho a poslední z nich prý zemřel docela nedávno. Kapitán Dillon vyprávěl, že tam našel množství předmětů pocházejících z Evropy — seker, nádob, hřebíků, náušnic. Ukazoval mi dokonce kord, který tam koupil od jednoho domorodce. Na jílci kordu byl znak lilie.“

„Lilie!“ vykřikl Dumont d'Urville. „Před revolucí, v La Pérousově době, byly liliemi označeny kordy všech francouzských důstojníků.“

„Jistě,“ potvrdil guvernér. „Právě proto také kapitán Dillon usoudil, že našel místo, kde zahynul La Pérouse.“

„A kde leží ten ostrov, o kterém mluví?“

Guvernér se usmál:

„To bohužel kapitán Dillon tají. Je obchodník a ví, že mu za jeho objev francouzská vláda zaplatí pěkné peníze. A tak než přijde jeho chvíle, bude držet jazyk za zuby. Teď je zrovna v Kalkatě. Chtěl si tam od Východoindické společnosti vyžádat povolení k plavbě do Francie.“

Tlumočník Hembleton

La Pérouse tedy zahynul na sever od Nových Hebrid, řekl si Dumont d'Urville, když se vracel od guvernéra. Hm, to je opravdu dost nepřesné určení. Na sever od Nových Hebrid leží dvě velká souostroví — Šalomounovy ostrovy a ostrovy Santa Cruz. Že by měl Dillon na mysli právě je? Jenomže obě tahle souostroví znamenají dohromady nejmíň čtyřicet ostrovů... Nu, tohle vůbec není snadný úkol...

Potom si ale vzpomněl, že Šalomounovy ostrovy a ostrovy Santa Cruz během posledních dvaceti let navštěvuje vlastně každý rok nějaká evropská loď. Jsou už prozkoumané křížem krážem. A že by si ani jeden námořník před Dillonem nebyl všiml, že domorodci mají staré francouzské kordy? Ne, ne, tohle se bude mít jinak... Kapitán Dillon nemluvil ani o Šalomounových ostrovech, ani o ostrovech Santa Cruz, hovořil o docela jiném ostrově...

A najednou bleskla kapitánu d'Urville hlavou ohromující myšlenka. Znal nazpaměť popis d'Entrecasteauxovy cesty a vzpomněl si, že severně od Nových Hebrid objevil admirál ostrov, který pojmenoval *Recherche*.

Od té doby nikdo z mořeplavců tenhle ostrov neviděl. Dokonce ani sám d'Entrecasteaux se na něm nevyloďil. Co když kapitán Dillon našel stopy po La Pérousově výpravě právě tam?

Kdyby nebyl admirál d'Entrecasteaux, když ostrov objevil, líný a prohlédl si ho, třeba by ho nepojmenoval *Recherche*, ale *Découverte*, napadlo Dumonta d'Urville. V době admirála d'Entrecasteaux přece musela být ještě většina La Pérousovy výpravy naživu.

Oprava lodí trvala velmi dlouho a Dumont d'Urville opustil Tasmánii teprve 6. ledna 1828. A 10. února už spatřili námořníci dýmající sopky Nových Hebrid.

Na jednom ostrově se Dumont d'Urville s oddílem námořníků vyloďil, aby se zásobili pitnou vodou. Tam si všiml v davu černochů jednoho bělocha. Běloch, mladý Angličan Hembleton, padl před kapitánem na kolena a v pláči vylíčil svůj smutný příběh: jak se zachránil ze ztroskotavší lodi a dva roky

prožil úplně sám mezi domorodci. Zapřísahal kapitána, aby ho vzal na loď, ale Dumont d'Urville už měl svou zkušenost s proradným Singletonem z Přátelských ostrovů a Hembleton mu také připadal podezřelý. V těch dobách se na tichomořských ostrovech porůznu objevovali všelijací dobrodruzi, kteří okrádali domorodce i Evropany. Dumont d'Urville uplakané historii Hembletonově nevěřil, ale povšiml si, že mladý Angličan zná výborně jazyk obyvatel Nových Hebrid. A to také rozhodlo.

Ostrov, který objevil d'Entrecasteaux, není daleko odtud, řekl si kapitán. Tamější obyvatelé pravděpodobně mluví stejným jazykem. Budu se jich muset vyptávat na La Pérouse — a v tom mi tenhle chlapík může být užitečný.

A tak se Hembleton na loď kapitána d'Urville přece jen dostal.

Tajemství je rozluštěno

Dumont d'Urville opustil Nové Hebridy a zamířil k severu, k ostrovu vyznačenému na d'Entrecasteauxových mapách.

Ostrov se objevil na obzoru 21. února. Byl celý pokrytý palmovými porosty. Obdělané půdy tu bylo málo.

Loď vplula do úzkého, velmi nepříhodného přístavu, kde bylo obtížné, aby se loď otočila, a Dumont d'Urville se vydal ve člunu ke břehu. Vezl s sebou spoustu dárků. Ale ostrované ho přijali chladně, lhostejně a nepřívětivě. K bělochům se přibližovali jen neochotně a dárky brali bez sebemenšího projevu radosti. Dumont d'Urville viděl, že mají hodně seker a náušnic i hřebíků, a pochopil, že také kapitán Dillon se tady choval neobyčejně štedře a tím snížil cenu evropských výrobků.

Domorodci Hembletonovi výborně rozuměli, ale vyhýbali se hovoru s ním. První den se mu podařilo zjistit jenom tolik, že domorodci nazývají svůj ostrov Vanikoro. A víc nic. Když se někomu přece jen jazyk rozvázal, ostatní hned chytli svého řečnějšího druhu za ruce a odvěkli ho do lesa. Jako by si tu byli složili nějaký slib mlčení.

Hembleton byl tímhle tajnůstkářením docela vyveden z míry.

Tvrdil, že obyvatelé Nových Hebrid, kteří se ničím neliší od obyvatel ostrova Vanikoro, jsou lidé velmi hovorní. Příčinu podivné mlčenlivosti ostrovanů se mu podařilo zjistit hned druhý den.

„Dillon jim řekl, že sem přijede mnoho bílých, aby se pomstili za své krajany, kteří dlouho žili na ostrově, a poradil divochům, aby drželi jazyk za zuby,“ sdělil Dumontu d'Urville.

„Zřejmě se k La Pérousovým lidem nechovali zvlášť dobře, když se tak bojí pomsty,“ prohodil Dumont d'Urville. Jejich mlčení bylo ostatně důkazem, že La Pérouse skutečně zahynul u těchto břehů.

Téhož dne se kapitánovi dostalo i dalšího důkazu. Při obhlídce se vzdálil se svými důstojníky asi na míli od zálivu a tam našel ve vysoké trávě velký měděný zvon evropského původu, výborně odlitý. Zvon byl zprohýbaný, jako by byl dlouho vystaven úderům kamene, které ho měly rozbít na kousky. Jeden z mladých důstojníků se protáhl po čtyřech do dutiny pod jeho kupolí a přečetl tam nápis: fregata Boussole, 1785.

Na kapitánův příkaz asi dvacet námořníků zatáhlo zvon s největším úsilím do člunu a odvezlo ho na loď. Dumont d'Urville se snažil představit si, jak dokázali ostrované vytáhnout z moře na břeh takovou tíhu. Vůčihledně je velmi lákal lesklý kov. Chtěli si nalezený poklad rozdělit, ale nepodařilo se jim to, a tak zvon nechali ležet v trávě.

V té době Hembleton pobíhal po ostrově od jedné vesnice k druhé a snažil se dovědět alespoň něco málo. To úsilí Dumonta d'Urville obměkčilo a začal se chovat k mladému Angličanovi přívětivěji.

Za pár dní přivezl Hembleton na loď domorodého starce.

„To je Moemb, jeden ze zdejších velkých náčelníků,“ hlásil Hembleton kapitánovi. „Slíbil, že nám poví celou pravdu, když mu dáme pět metrů červeného sukna.“

„Ruž,“ přitakával stařík. Znal tedy francouzské slovo „rouge“ — červený!

„Přátelil se s La Pérousovými námořníky, kteří tu zahynuli,“ vysvětloval Hembleton, „a tak zná pár

francouzských slov.“

„Odměřte mu deset metrů!“ přikázal vzrušeně d'Urville.

„Nebo patnáct, a třeba dvacet, jenom ať už mluví. Odměním ho tak, že si koupí celý tenhle ostrov se všemi, kdo na něm žijí!“

A stařík začal vyprávět. Hembleton překládal.

„Byl jsem chlapec, když se jednou v noci ozvalo na moři strašlivé praštění. Celá naše vesnice vyběhla na břeh. Slyšeli jsme lidské hlasy a nad vodou hořely ohně. Foukal silný vítr, vlny byly vyšší než palmy. Ke břehu připlula loďka plná bílých lidí. Rozdělalí na břehu oheň, ale my jsme se k nim nepřibližovali. Vlny vyplavily na břeh mnoho mrtvých. Sundávali jsme z mrtvých červené sukno a dlouhé nože ze železa. Když se rozednilo, uviděli jsme mezi útesy tři stěžně, jako jsou vaše. Trčely přímo z vody. Na nich bylo lany přivázáno plno lidí. Bouře se utišovala a bílí, co byli na břehu, nasedli do loďky a pluli tam a sundávali ty lidi. Přivezli je na břeh, ale oni nemohli ani stát, ani sedět, pořád jen leželi.“

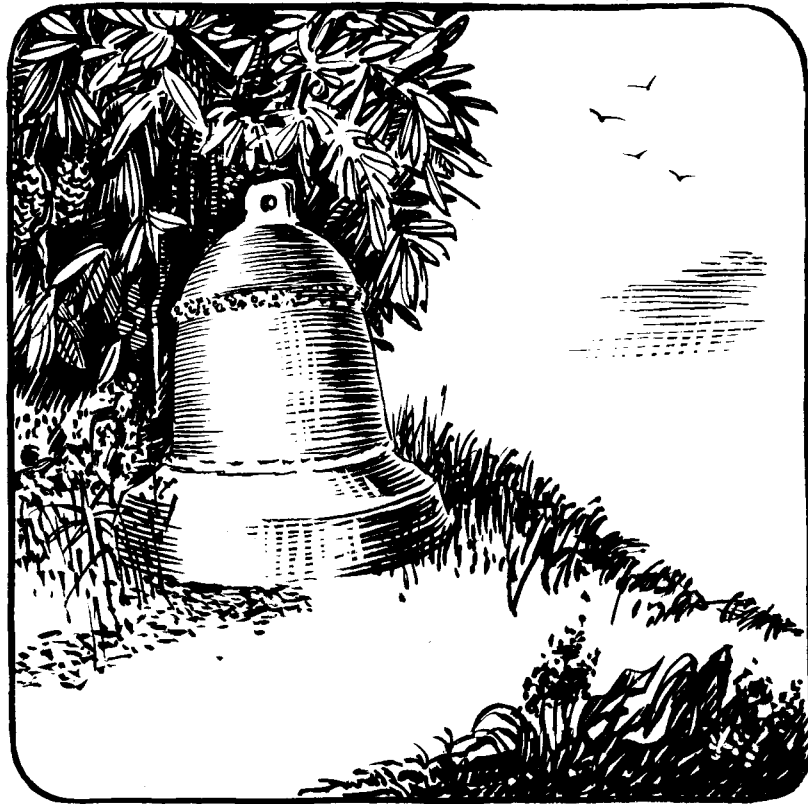
„Kolik lidí se zachránilo?“ zeptal se Dumont d'Urville.

„Mnoho, velmi mnoho,“ odpověděl stařec. „Ale mrtvých bylo víc. Sundali jsme mnoho látky z mrtvých a chtěli jsme ji sundat taky z živých. Ale živí po nás metali oheň z pušek a my jsme utekli. Potom byl mír. Byl jsem přítel bílých a naučil jsem je mluvit, jako my mluvíme. Když se nemocní uzdravili, začali bílí stavět veliký člun. Stavěli ho dva roky, pořád naříkali, že nemají sekery. Když byl člun hotový, vešla se do něj jen polovina bílých a měli tam málo místa. Ti, co se tam vešli, slíbili ostatním, co tady zůstávali, že za nimi pošlou velkou loď. Odpluli, a víckrát už nepřipluli.“

„A kterým směrem plula ta loď?“ zajímal se d'Urville.

„Takhle plula, tam,“ mávl stařík rukou k severovýchodu.

Chtěli se zřejmě dostat do holandských držav v Indonésii, pomyslel si kapitán d'Urville. Ale nepodařilo se jim to, příliš dlouhá cesta pro skořápku stavěnou bez patřičných nástrojů. Zřejmě cestou zahynuli. Jenže kde? Na severovýchod odtud leží Šalomounovy ostrovy a pak dál Admirality. Že by kapitán Hunter mluvil pravdu, když tvrdil, že na ostrovech Admirality viděl domorodce ve francouzských uniformách?

„A co se stalo s těmi, kteří tady zůstali?“ zeptal se kapitán.

„Ti si postavili dřevěnou hradbu, za ní byly domy ze dřeva, ne ze slámy. Několikrát jsme s nimi bojovali, ale pak jsme se zase usmířili a dobře jsme spolu vycházeli. Bílí chodili každý den na břeh, dívali se, jestli pro ně nepřijela loď. Až nakonec jednou po několika letech uviděli dvě lodě. Tehdy strašně křičeli a stříleli z pušek. Říkali, že to byli lidi jejich kmene, protože viděli bílé vlajky. Ale na lodích je neslyšeli, vítr tehdy foukal na opačnou stranu. Lodě pluly dál a nevrátily se. Bílí velmi plakali.“

„To byl d'Entrecasteaux,“ zašeptal Dumont d'Urville.

„Každý rok jich bylo méně a méně,“ vyprávěl stařec dál. „Umírali na nemoci a ostatní je zahrabávali do země. Pak jich zůstalo už jen málo. A čas šel. Chlapci z naší vesnice už byli starci, ale bílí pořád chodili k moři dívat se, jestli nepřiplula loď. Došly jim náboje a jejich zbraně už nestřílely. Dověděli jsme se to a rozbořili jsme jejich hradby a vzali je do zajetí. Žilo se jim u nás dobře, už jsme si na ně zvykli a byli jako naši. Ale oni brzo skoro všichni umřeli. Jen čtyři bílí starci žili mezi námi ještě dlouho. Pořád čekali na svou loď. Proč jen jste nepřijeli trochu dřív. Umřeli teprve před třemi roky.“

Když stařík domluvil, rozhostilo se ticho. Námořníci byli velmi dojata tím tragickým osudem.

A pak promluvil kapitán d'Urville.

„Moembe, vezmi si rudého sukna, kolik chceš, jenom nás odveď tam, kde bývala dřevěná pevnost bílých. Chceme uvidět to místo na vlastní oči.“

Stařec souhlasil a vedl je do nejhustšího lesa. Tam uviděli zbytky palisádové hradby. Zůstaly z ní jen pahýly ztrouchnivělých břevien. Stačilo o ně zavazit a rozpadly se v prach. Uprostřed ohrady stálo kolem stříbřitého pramínku vody sedm nachýlených obydlí. Bujný tropický les je dokonale obemkl. Mnoho stromů vyrůstalo přímo z hliněné podlahy domů, prorůstalo střechami a rozprostíralo nad nimi své větve. Dumont d'Urville obhlédl stěny a zjistil, že jsou sroubené bez jediného hřebíku. La Pérousovi druhové tedy měli nedostatek železa.

„Řekni mi, Moembe, viděl kapitán Dillon tuhle pevnost?“ zeptal se d'Urville.

„Neviděl. Neukázali jsme mu ji. On nám pořád naháněl strach, nelíbil se nám.“

V domech bylo prázdno. Žádné zbytky nábytku, nádobí, oblečení. Tohle všechno zřejmě stačili roznést po ostrově podnikaví domorodci. Až v posledním domě objevil Dumont d'Urville velkou cypřišovou desku, která zakrývala celou jednu stěnu. Byl do ní vyřezán nápis: „Boussole“.

„Tahle deska byla přece údajně přibitá na zádi La Pérousovy velitelské fregaty!“ zvolal Dumont d'Urville. „Zřejmě se odtrhla, vlny ji vynesly na břeh a posádka ji

uchovávala jako památku na svou loď.“

Dal poslat cypřišovou desku na loď.

Druhého dne ráno měli prohlédnout balvany, mezi nimiž uvízly La Pérousovy fregaty. Spustili na vodu dva čluny. Moemb se nabídl, že je povede, čluny obepluly dlouhý mys a námořníci uviděli korálový rif, který se táhne podél celého pobřeží, uprostřed něho ale byl zlom, takže zdálky to vypadalo, že tímhle průjezdem může bezpečně proplout i velká loď.

Ovšem když čluny dopluly až k průjezdu, Dumont d'Urville pochopil, že je to jenom optický klam a že ve zlomu čnějí v hloubce dvou stop — tedy nějakých šedesát centimetrů pod vodou — ohromné balvany.

„Tady se potopily lodě bílých lidí,“ řekl Moemb.

„Už chápu!“ přikývl d'Urville. „La Pérouse chtěl určitě v tomto místě proplout, aby se dostal ke břehu. Byla noc, řádila bouře a jemu se zdálo, že je tu skutečně průjezd. A když se *Boussole* začala potápět, *Astrolabe* jí plula na pomoc a roztránila se o útesy také.“

Námořníci uviděli pod vodou cosi blýskavého. Hned se našli dobrovolníci, kteří se vysvlékli a potopili se ke dnu.

„Jsou to lodní děla!“ volali, když se vynořili.

Děla nebyla hluboko. Jedno z nich se jim podařilo omotat lany a pomocí kladky vyzdvihnout do člunu. Bylo velice těžké a celé obrostlé vrstvou korálů, dobrých třicet centimetrů silnou. Na jeho hlavni byl nápis *Boussole*.

Nyní, když byly objasněny všechny okolnosti katastrofy, která potkala La Pérousovu výpravu, zbývalo už jenom postavit kapitánovi a jeho posádce pomník. Zvolili si k tomu vrcholek poblíž místa, kde se obě lodě roztránily. Pomník vystavěli z korálů. Když byl hotov, vzdali námořníci čest výstřelem z pušek a loď salvou ze všech děl.

17. března kapitán Dumont d'Urville opustil ostrov, který domorodci nazývají Vanikoro a který admirál d'Entrecasteaux nazval Recherche — Hledání, namísto toho aby ho pojmenoval Nález — Découverte.

Starý známý

Cestou do Francie se Dumont d'Urville zastavil na několik dní v Lisabonu, hlavním městě Portugalska. Z jistých důvodů zde potřeboval navštívit francouzského vyslance.

„Jak se jmenuje náš vyslanec,“ zeptal se jednoho z místních obyvatel, který byl častým hostem francouzského vyslanectví.

A ten mu odpověděl:

„Barthelémy Lesseps.“

„Ten, který cestoval s La Pérousovou výpravou a jako jediný zůstal naživu?“ zvolal Dumont d'Urville.

Barthelémy Lesseps byl veselý stařík a těšil se dobrému zdraví.

Dumont d'Urville mu vyprávěl, jak našel místo La Pérousova konce. Vyslanec ho pozorně vyslechl, ale neprojevil žádný valný zájem. Na cestu, kterou podnikl v dobách mládí, už skoro zapomněl. Všechno mu to už připadalo tak dávno!

Cestou z vyslanectví si Dumont d'Urville vzpomněl, že na La Pérousově fregatě se o Lessepsovi říkalo, že je miláčkem Štěstěny, a trpce se usmál.

Ediční poznámka

Kniha Nikolaje Čukovského *Pod plachtami kolem světa* je přepracovaným a rozšířeným vydáním i u nás známé a populární knihy *Čtyři kapitáni*, která v nakladatelství Albatros vyšla dosud v šesti úspěšných vydáních, mimo jiné také v edici KOD. Všechny úpravy textu knihy pocházejí z autorova pera.

Redakce

OBSAH

Úvod	5
ČÁST I <i>Kapitán James Cook</i>	
<i>a jeho tři plavby kolem světa</i>	
KLUK Z OBCHODU	
James Cook se poprvé pouští na moře	9
Z plavčíka kapitánem	13
OD OSTROVA K OSTROVU <i>(První plavba)</i>	
Banks	15
Tahiti	16
Nový Zéland	21
Pevnina, nebo ostrov?	24
Austrálie	26
Na pokraji záhuby	29
Požár	33
Jedinečná plavba	34
HLEDÁNÍ JIŽNÍ PEVNINY <i>(Druhá plavba)</i>	
Znova na cestu	38
Ledové hory	39
Hrůzné zprávy	42
Maličké sluníčko	44
Královna ve vyhnanství	45
Přátelské ostrovy	48
Lidojedi	51
Adventure u novozélandských břehů	55
Znovu mezi ledovci	59
Zaniklý svět	61
Tahitská válečná flotila	64
Nové Hebridy	66
Nová Kaledonie	70
Domů	71

SEVEROZÁPADNÍ PRŮJEZD (Třetí plavba)	
Cook se znovu vydává do Tichého oceánu	72
Ovce	73
Tasmánie	78
Kangura	80
Mládenci z Nového Zélandu	84
Cookovy ostrovy	85
Slavnost úrody	87
Omaiův návrat	90
Havaj	92
Severní Amerika	94
Tajemný dopis	96
Rusové	99
Kněží a náčelníci	102
Neštěstí	107
Lodě se vrací do Anglie	112

ČÁST II *Kapitán La Pérouse,
který plul z neštěstí do neštěstí*

SEVEROZÁPADNÍ PRŮJEZD MUSÍ BÝT OBJEVEN!	
Francie potřebuje Tichý oceán	116
Přípravy na cestu	118
Barthelémy Lesseps	119
Ostrov Tenerife	120
Výstup na Pico de Teide	121
Rovňkový ljják	125
Statečný velitel	127
V Brazílii	129
Lhář	130
U břehů Patagonie	131
Zrádný mys	133
Zmizelé město	136
Chilské zvyky a mravy	139
Slavnost	141
Přistání na Velikonočním ostrově	142

Zloději klobouků	144
Král	149
Vodní pustinou	151
La Pérouse na Havajských ostrovech	152
Mlynář	155
Ve vírech vlnobití	158
V zálivu	163
Den plný hrůz	165
Kalifornie	169

VSTRÍC ZÁHUBĚ

Na neznámém moři	173
Čínští piráti	175
Bohatství spadlé z nebe	177
Tartarie	179
Sachalin	181
Na návštěvě u Rusů	183
Kurděje	185
Jednooký	186
Voda a krev	189
Poslední setkání	195

ADMIRÁL UTÍKÁ PŘED REVOLUCÍ

Sny o slávě	199
Na vrcholku Pico de Teide	201
Neústupně za slávou	203
Plavba plná nesnází	205
Ostrov Admirality	206
Znovu křížem krážem po vlnách	207

REVOLUCE STÍHÁ ADMIRÁLA

D'Entrecasteaux u Přátelských ostrovů	210
Ostrov Recherche	213
Nemoc a povstání	214

ČÁST III *Ivan Kruzenštern a Jurij Lisjanskij,
první ruští kapitáni, kteří obepluli zeměkouli*

RUSKO SE POUŠTÍ NA OCEÁNY

Námořník, jakých je málo	218
Ruská Amerika	227
Příprava cesty	230

NA TICHÝ OCEÁN

Kolem mysu Hoorn	235
Ostrov Nukahiva	238
Návštěva u krále	244
Dva Robinzoni	248
Setkání v zálivu	250
Francouzova pomsta	252
Výlety po ostrově	259
Havajské ostrovy	265
Kamčatka	269

JAPONSKO

Příjezd	272
Diplomacie	286
Ainové	288
Průzkum Sachalinu	295

V RUSKÉ AMERICE

Hrůzné zvěsti	299
Záliv Sitka	304
Alexandr Baranov	311
Válka a mír	316
Přezimování na Kodiaku	324
Znovu v zálivu Sitka	325
Ostrov Lisjanského	329

ČÍNA

Španělská mapa	333
Povstalci	336

Macao	339
Něva	343
Ko Chon	344
Návrat	350

ČÁST IV *Kapitán Dumont d'Urville
a jeho opožděný objev*

PO ČTYŘICETI LETECH

Na La Pérouse ještě všichni nezapomněli	354
Šestnáct dní ve spárech smrti	356
Kouzelnice	361
Zrádce	363

OBJEV

Ohromující zpráva	366
Tlumočnick Hembleton	368
Tajemství je rozluštěno	369
Starý známý	375

Ediční poznámka	376
-----------------------	-----

KNIHY ODVAHY A DOBRODRUŽSTVÍ

Řídí Jarmila Rosíková

Svazek 35

Nikolaj Čukovskij

POD PLACHTAMI KOLEM SVĚTA

*Z historie mořeplaveckých objevů
osmnáctého století*

Ilustroval František Tručka. Z původního ruského vydání Voditěli fregatov, vydaného nakladatelstvím Dětskaja literatura v Moskvě roku 1966, přeložila Hana Štěpánková. V Klubu mladých čtenářů vydal jako svou 6997. publikaci Albatros, nakladatelství pro děti a mládež, v Praze roku 1985. Odpovědní redaktoři Eva Dolejšová a Vítězslav Grepl. Výtvarný redaktor Jiří Fixl. Technická redaktorka Zoe Blahová

Ze sazby monofoto písma Baskerville vytiskl ofsetem Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3. 22,24 AA (text 20,43, ilustrace 1,81), 22,39 VA. Náklad 122 000 výtisků. Sedmé, rozšířené vydání

13-276-KMČ-85 14/64 Vázaný výtisk 30 Kčs

Pro čtenáře od 12 let

Tichý oceán zabírá skoro polovinu vodstva naší planety. Téměř celá polovina rovníku vede Tichým oceánem. Když se podíváte na glóbus, vidíte, že Tichý oceán pokrývá skoro celou polokouli. Když je na jednom jeho břehu den, je na protilehlém noc. Když je na jednom břehu ráno, je na druhém večer.

Větry nenarážejí na žádné zábrany a vanou celé měsíce jedním směrem. Obrovským dlouhým vlnám nic nestojí v cestě, valí se jedna za druhou. Trosečnická láhev tu může plavat po vlnách celá staletí a vůbec nedorazí ke břehu. Z těch nekonečných vod vystupují tisíce ostrovů. Jsou pokryté tropickými lesy a podobají se plovoucím rozkvetlým zahradám.

Tajemné, neprobádané vodní dálky Tichého oceánu odedávna k sobě vábily plavce všech zemí. Už na začátku 17. století se první smělí mořeplavci vydávali na daleké plavby, aby prozkoumali neznámé vody a objevili nové země. Historie nám zachovala jejich jména — Balboa, Magellan, Tasman, v první polovině 18. století Bering. Objevy prvních tichomořských plavců byly ovšem nepatrné v porovnání s mohutností oceánu, který zůstával takřka neprobádán.

Teprve v druhé polovině 18. století, v epoše největšího rozmachu plachetního loďstva, se Evropanům podařilo prozkoumat tajemství Tichého oceánu. Řada námořníků a učenců podnikla několik výprav do těch míst, kde většina účastníků těchto výprav zahynula. Jejich zásluhou se však lidstvo dozvědělo o mnoha dosud neznámých končinách.

Postupně lidé objevovali nové a nové země. Obrysy ohromného oceánu se rýsovaly stále zřetelněji. Někteří hrdinové utonuli, jiní zahynuli v bojích s domorodci a jen někteří zemřeli ve své vlasti. Ale svět nikdy nezapomene na odvážné kapitány Jamese Cooka, Jeana La Pérouse, Ivana Kruzenšterna, Jurije Lisjanského a Dumonta d'Urvillea...

13-276-KMČ-85 14/64
Vázaný výtisk Kčs 30,-

Z VYŠLÝCH SVAZKŮ:

R. L. Stevenson: Černý šíp — R. Sabatini: Odysea kapitána Blooda — W. Makowiecki: Příhody Řeka Melikla — M. Dickmannová: Marijn u pirátů — E. Dillonová: Ostrov Divokých koní — J. Fabricius: Tajemství starého venkovského sídla — Z. Davydov: Zajatci ledu a noci — R. Armstrong: Zakleté moře — J. F. Cooper: Lodi-
vod — J. O. Curwood: Kočovníci severu — E. Thompson Seton: Dva divoši — V. Ananjan: Zajatci Pardálí soutěsky — L. Dün-
gel-Gillesová: Knud Rasmussen — N. Smir-
nov: Říše slunce — W. Legé: Sám mezi
korzáry — F. Flos: Lovci kožešin — W. Mo-
rey: Zima v kaňonu — G. R. Richter: Lvi
přicházejí — J. Pecháček: Ostrov tisíce vůní
— H. Burtonová: Bez doprovodu bubnů —
M. V. Kratochvíl: Podivuhodné příběhy
a dobrodružství Jana Kornela — T. V. Olsen:
Léto bubnů — M. Pašek: Děvče pro Okla-
homu — J. Alex: Černé koráby I, II —
S. O'Dell: Pětina pro krále — R. Luskáč:
Odkaz lovce tajgy — R. Šimáček: Kříž proti
kříži — V. Palman: Tajemství pytlácké jes-
kyně — A. Lomm: Noční orel — J. Fabri-
cius: Tonek z Napoleonovy armády —
V. Šustr: Dobrodružství malého Indiána —
B. Martensson: Světy bez hranic — K. Sta-
ňukovič: Muž přes palubu — P. Pelot: Ost-
rov dravců — J. Pecháček: Taliánský marš
— V. Píkul: Škola plavčků — A. Semjo-
nov: Za sobolem na kraj světa — N. Szcze-
paňská: Divoký Anda — H. Halířová: Udet,
syn divočiny — O. Janka: Zloděj snů —
J. F. Cooper: Poslední Mohykán — S. Šus-
ta: Tři kroky do tmy — F. Steuben: Tekum-
seh

PŘIPRAVUJEME:

M. Pašek: Ztracená prerie
Z. Davydov: Zajatci ledu a noci
H. Friedrich: Ledové moře
Chlapík z pekla I, II